

meritum

PODATKI

2026

**MATERIAŁY DODATKOWE
W WERSJI ELEKTRONICZNEJ**

MERITUM

23. WYDANIE

Materiały uzupełniające na stronie:
<https://www.profinfo.pl/materiały-dodatkowe>
będą dostępne do 31 grudnia 2027 r.

Jeżeli w książce nie ma zdrapki
z kodem aktywacyjnym,
prosimy o kontakt
tel. +48 801 044 545

meritum

PODATKI

2026

MERITUM

23. WYDANIE

Redaktor merytoryczny:
doradca podatkowy Aleksander Kaźmierski

Wydawca:
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący:
Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Opracowanie redakcyjne:
Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Projekt okładki i stron tytułowych:
Wojtek Janikowski

Autorzy:
dr hab. Dobrosława Antonów (prof. UW) – rozdziały: I, IV, VII, VIII i IX;
doradca podatkowy Agnieszka Bieńkowska (ABJP Doradztwo Podatkowe Sp. z o.o.) – rozdział V;
doradca podatkowy Aleksander Kaźmierski – rozdziały: II, III i VI;
dr Andrzej Melezini (sędzia WSA w Białymstoku) – rozdział X;
Jarosław Wiśniewski – rozdział II

© by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2026

ISBN 978-83-8438-131-1

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Zarządzania Prawami Autorskimi i Treściami
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 692 477 076
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

9	Wprowadzenie	
11	Wykaz skrótów	
15	Wykaz rozporządzeń	
19	Rozdział I. Zobowiązania podatkowe	
21	1. Podstawa prawna i zakres zastosowania	1
23	2. Zobowiązanie podatkowe – definicja i struktura	4
30	3. Powstawanie zobowiązań podatkowych	18
40	4. Wygasanie zobowiązań podatkowych	29
56	5. Zaległość podatkowa	42
60	6. Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych	50
70	7. Zaniechanie poboru podatku i zwolnienie płatników z obowiązku pobrania podatku	58
73	8. Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe	65
99	9. Zabezpieczenie wykonania zobowiązań podatkowych	85
111	10. Nadpłata	91
127	11. Przedawnienie	102
135	12. Dodatkowe zobowiązanie podatkowe	106
138	13. Informacje o schematach podatkowych (MDR – <i>Mandatory Disclosure Rules</i>)	109
159	Rozdział II. Podatek dochodowy od osób fizycznych	
165	1. Zasady ogólne	124
288	2. Opodatkowanie dochodów z (pozarolniczej) działalności gospodarczej	294
351	3. Uproszczone formy opodatkowania dochodów z działalności gospodarczej	361
369	4. Opodatkowanie dochodu z działów specjalnych produkcji rolnej	401
374	5. Opodatkowanie stron umowy leasingu	410
386	6. Opodatkowanie dochodów z pracy najemnej	428
460	7. Opodatkowanie przychodów z działalności wykonywanej osobiście	499
471	8. Opodatkowanie dochodów z kapitałów pieniężnych	530
500	9. Opodatkowanie dochodów z praw majątkowych	606
511	10. Opodatkowanie dochodów z najmu, dzierżawy oraz umów o podobnym charakterze	625
520	11. Opodatkowanie przychodów (dochodów) z odpłatnego zbycia rzeczy i praw majątkowych	643

Strona		Numer
538	12. Podatek od przychodów z budynków	667 ¹
542	13. Opodatkowanie przychodów (dochodów) ze źródeł wspólnych	668
553	14. Opodatkowanie przychodów (dochodów) z innych źródeł	677
571	Rozdział III. Podatek dochodowy od osób prawnych	
575	1. Zasady ogólne	698
691	2. Opodatkowanie dochodów z działalności gospodarczej	805
734	3. Wykorzystanie związku gospodarczego	877
752	4. Opodatkowanie stron umowy leasingu	899
762	5. Opodatkowanie dochodów z tytułu nieodpłatnego korzystania z udostępnionej nieruchomości	909
762	6. Opodatkowanie dochodów z odpłatnego zbycia nieruchomości	912
766	7. Opodatkowanie dochodów generowanych przez prawa własności intelektualnej (<i>IP Box</i>)	923 ¹
770	8. Opodatkowanie dochodów (przychodów) z tytułu udziału w zyskach osób prawnych	924
791	9. Opodatkowanie przychodów ze wspólnego źródła	973
795	10. Opodatkowanie zagranicznej jednostki kontrolowanej	982
806	11. Podatek od przychodów z budynków	985 ⁴
810	12. Podatek od dochodów z niezrealizowanych zysków (<i>exit tax</i>)	985 ⁵
816	13. Opodatkowanie podatkowej grupy kapitałowej	986
819	14. Opodatkowanie świadczeń fundacji rodzinnej oraz mienia wydanego w związku z rozwiązaniem takiej fundacji	990 ¹
823	Rozdział IV. Podatek od spadków i darowizn	
824	1. Podstawy prawne	991
824	2. Podatek od spadków i darowizn a podatek dochodowy od osób fizycznych	993
825	3. Podatek od spadków i darowizn a podatek od czynności cywilnoprawnych	995
826	4. Podmiot opodatkowania	998
829	5. Przedmiot opodatkowania	1009
832	6. Wyłączenia ustawowe	1017
833	7. Zwolnienia podatkowe	1019
846	8. Podstawa opodatkowania	1048
852	9. Ulga mieszkaniowa	1066
856	10. Wysokość podatku	1076
859	11. Obowiązek podatkowy	1092
863	12. Zobowiązanie podatkowe	1105
865	13. Obowiązki dłużników	1117
867	Rozdział V. Podatek od towarów i usług	
871	1. Zagadnienia ogólne	1119
872	2. Podatnicy, płatnicy i przedstawiciele podatkowi	1122
886	3. Zakres opodatkowania	1144
898	4. Miejsce świadczenia	1171
914	5. Obowiązek podatkowy	1195
919	6. Podstawa opodatkowania	1204
931	7. Stawki i zwolnienia z VAT	1227
946	8. Wewnątrzwspólnotowa dostawa towarów	1267
952	9. Wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów	1281
956	10. Magazyn konsygnacyjny i procedura magazynu typu call-off stock	1291
959	11. Wewnątrzwspólnotowe transakcje trójstronne	1297

Strona		Numer
962	12. Eksport towarów	1305
965	13. Import towarów	1314
966	14. Sprzedaż towarów na odległość	1315
970	15. Opodatkowanie bonów na towary i usługi	1321
973	16. Odliczenie podatku naliczonego	1328
993	17. Ulga na zle długi	1376
995	18. Rejestracja. Deklaracje i ewidencje. Zapłata podatku	1384
1018	19. Zapłata i zwrot podatku	1429
1026	20. Mechanizm podzielonej płatności	1452
1035	21. Dokumentacja	1461
1049	22. Kasy rejestrujące	1494
1057	23. Procedury szczególne	1509
1079	Rozdział VI. Podatek od nieruchomości	
1080	1. Wprowadzenie	1565
1080	2. Elementy podatku od nieruchomości	1566
1106	3. Obowiązki ciężące na podatnikach podatku od nieruchomości	1590
1119	4. Grunty, budynki i budowle związane z prowadzeniem działalności gospodarczej – specyfika opodatkowania	1597
1129	Rozdział VII. Podatek od czynności cywilnoprawnych	
1130	1. Podstawa prawna	1612
1130	2. Podatek od czynności cywilnoprawnych a podatek od spadków i darowizn i podatek od towarów i usług	1613
1131	3. Przedmiot opodatkowania	1614
1136	4. Wyłączenia ustawowe	1618
1142	5. Zwolnienia przedmiotowe	1623
1147	6. Podmiot opodatkowania	1630
1148	7. Zwolnienia podmiotowe	1631
1149	8. Podstawa opodatkowania	1632
1153	9. Stawki podatkowe	1635 ¹
1156	10. Moment powstania obowiązku podatkowego	1635 ³
1157	11. Zobowiązanie podatkowe	1635 ⁴
1160	12. Właściwość organów podatkowych	1635 ⁸
1163	Rozdział VIII. Oplata skarbowe	
1164	1. Zakres przedmiotowy ustawy o opłacie skarbowej	1636
1171	2. Zakres podmiotowy ustawy o opłacie skarbowej	1643
1174	3. Procedura związana z zapłatą i zwrotem opłaty skarbowej	1644
1181	Rozdział IX. Czynności sprawdzające	
1182	1. Podstawa prawna i charakter czynności sprawdzających	1648
1185	2. Organy uprawnione do przeprowadzenia czynności sprawdzających	1654
1186	3. Cel czynności sprawdzających	1655
1189	4. Podmioty, wobec których są przeprowadzane czynności sprawdzające	1659
1189	5. Formy wykonywania czynności sprawdzających	1660

SPIS TREŚCI

Strona		Numer
1201	Rozdział X. Kontrola podatnika	
1203	1. Kontrola podatkowa	1674
1233	2. Kontrola celno-skarbowa i inne instrumenty kontrolne przewidziane w ustawie o Krajowej Administracji Skarbowej	1699
1285	Indeks rzeczowy	

WPROWADZENIE

Oddajemy do rąk Państwa kolejną edycję praktycznego poradnika podatkowego w serii *Meritum*. Jest to pozycja wyjątkowa na rynku wydawniczym, a jej walory wysoko ocenili Czytelnicy poprzednich wydań (z lat 2004–2024).

W jednej, zwartej publikacji znajdziecie Państwo kompleksową, jednocześnie szczegółową informację na temat polskiego prawa podatkowego w ujęciu poradnikowym – praktycznym: od powstania zobowiązania podatkowego przez podatki dochodowe, VAT, podatek od spadków i darowizn, po kontrolę podatkową.

W bieżącym wydaniu m.in. obszernie, szczegółowo omówiony został nałożony na podatników **obowiązek wystawiania faktur za pośrednictwem platformy – Krajowego Systemu e-Faktur (KSeF)**, który wchodzi w życie dla różnych grup podatników w różnych terminach 2026 roku.

Prosty i **pozbawiony prawniczego „żargonu”** język pozwala na korzystanie z walorów niniejszego opracowania również nie-specjalistom. Ułatwieniu – podatnikom, płatnikom i inkasentom, ale w szczególności księgowym, prawnikom i doradcom podatkowym – w codziennym właściwym stosowaniu przepisów podatkowych służą następujące elementy dzieła:

- **wyczerpujące ujęcie** omawianych zagadnień;
- układ treści umożliwiający szybkie odszukanie potrzebnej informacji przez podział na niewielkie, zwarte fragmenty;
- zamieszczone **na marginesach numery**, które wskazują ważne pojęcie wraz z jego objaśnieniem;
- **rozbudowany system wewnętrznych odesłań w tekście** umożliwiający w prosty i czytelny sposób odszukanie interesującego zagadnienia, które pojawiło się już w innym miejscu publikacji, dzięki czemu też uniknięto zbędnych powtórzeń i rozpraszających dygresji;
- wyraźnie wyodrębnione w tekście **przykłady** obrazujące **stosowanie** danej instytucji **prawa podatkowego w praktyce**;
- wypuklenie najistotniejszych kwestii poprzez zaznaczenie ich ramką i hasłem **WAŻNE!**;
- **schematy i tabele** pozwalające na usystematyzowanie przedstawionych informacji;
- zamieszczone do praktycznego wykorzystania **wzory umów** czy **pism procesowych**;
- wskazanie **podstawy prawnej** dla omawianego tematu, instytucji;
- szczegółowy i **wyczerpujący indeks rzeczowy** z odniesieniami do numerów na marginesie tekstu;
- przyjazna dla Czytelnika **szata graficzna, zakładki**;
- **wysokiej jakości materiały** zapewniające **trwałość publikacji** i korzystanie na co dzień przez cały rok.

Mamy nadzieję, że odnajdą i docenią Państwo wszystkie walory publikacji i stanie się ona niezastąpioną pomocą oraz nieodzownym elementem w Państwa codziennej pracy.

Zespół redakcyjny

Warszawa, grudzień 2025 r.

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła prawa	
k.c.	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1071 z późn. zm.)
p.cel.	ustawa z dnia 19 marca 2004 r. – Prawo celne (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1373)
k.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 383)
k.k.s.	ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 633)
k.k.w.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 911)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
k.p.	ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 277 z późn. zm.)
k.p.a.	ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1691)
k.p.c.	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm.)
k.p.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 46 z późn. zm.)
k.r.o.	ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 2809 z późn. zm.)
k.s.h.	ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 18 z późn. zm.)
k.w.	ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 734)
o.p.	ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 111 z późn. zm.)
p.p.	ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1480)
p.p.s.a.	ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 935 z późn. zm.)
p.u.s.p.	ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 334 z późn. zm.)
reg. WSA	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 sierpnia 2015 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania wojewódzkich sądów administracyjnych (Dz. U. poz. 1177 z późn. zm.)

u.d.i.p.	ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 902)
u.d.j.s.t.	ustawa z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. poz. 1572 z późn. zm.)
u.d.p.	ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 2117)
u.f.p.	ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1483 z późn. zm.)
u.j.p.	ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1556 z późn. zm.)
u.k.s.	ustawa z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 720 z późn. zm.) – ustawa uchylona z dniem 1 marca 2017 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 1948)
u.o.s.	ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1154)
u.p.a.	ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 126 z późn. zm.)
u.p.c.c.	ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 295 z późn. zm.)
u.p.d.o.f.	ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 163 z późn. zm.)
u.p.d.o.p.	ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 278 z późn. zm.)
u.p.e.a.	ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 132 z późn. zm.)
u.p.l.	ustawa z dnia 30 października 2002 r. o podatku leśnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 176)
u.p.o.l.	ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 707)
u.p.r.	ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1344)
u.p.s.d.	ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1837 z późn. zm.)
u.p.t.u.	ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 775 z późn. zm.)
u.rach.	ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 120 z późn. zm.)
u.s.d.g.	ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 1829 z późn. zm.) – ustawa uchylona z dniem 30 kwietnia 2018 r. (Dz. U. z 2018 r. poz. 650)
ustawa o KAS	ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1131)
u.z.e.p.	ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 237 z późn. zm.)
u.z.p.d.	ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 843)
2. Organy orzekające	
NSA	Naczelnny Sąd Administracyjny
SA	sąd apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny

TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WSA	wojewódzki sąd administracyjny
3. Czasopisma	
Biul.Skarb.	Biuletyn Skarbowy
Dz. U.	Dziennik Ustaw
JP	Jurisdykcja Podatkowa
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
Mon.Pod.	Monitor Podatkowy
M.Prawn.	Monitor Prawniczy
M.P.	Monitor Polski
NP	Nowe Prawo
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i Wojewódzkich Sądów Administracyjnych
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAPIUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Administracyjna Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Prokuratura Generalna
OSNPiPr	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Prokuratura i Prawo
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
Pał.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
POP	Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
Prz. Pod.	Przegląd Podatkowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	Rejent
Wok.	Wokanda
4. Inne	
art.	artykuł
cyt.	cytat, cytowane (-a, -y)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JPK	Jednolity Plik Kontrolny
KSeF	Krajowy System e-Faktur
lit.	litera
MF	Minister Finansów, Ministerstwo Finansów
n.	następne (-a, -y)

WYKAZ SKRÓTÓW

niepubl.	niepublikowany (-e)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (<i>Organization for Economic Co-operation and Development</i>)
orz.	orzeczenie
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
p.g.k.	podatkowa grupa kapitałowa
pkt	punkt
por.	porównaj
post.	postanowienie
poz.	pozycja
ppkt	podpunkt
r.	rok
RM	Rada Ministrów
rozp.	rozporządzenie
RP	Rzeczpospolita Polska
s.	strona
tj.	to jest
tekst jedn.	tekst jednolity
tzn.	to znaczy
tzw.	tak zwane (-a, -y)
uchw.	uchwała
UE	Unia Europejska
ust.	ustęp
VAT	podatek od towarów i usług (<i>Value Added Tax</i>)
WIS	wiążąca informacja stawkowa
wyr.	wyrok
w zw.	w związku
zał.	załącznik
zarz.	zarządzenie
zm.	zmiana (-y)
zob.	zobacz
z późn. zm.	z późniejszymi zmianami
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

WYKAZ ROZPORZĄDZEŃ

Zagadnienia ogólne	
1.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 14 lutego 2003 r. w sprawie informacji podatkowych przekazywanych przez organy lub jednostki podległe Ministrowi Obrony Narodowej, ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych oraz ministrowi właściwemu do spraw administracji publicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 834)
2.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie właściwości organów podatkowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 565 z późn. zm.)
3.	Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 28 czerwca 2017 r. r. w sprawie Rejestru Zastawów Skarbowych (Dz. U. poz. 1287)
4.	Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 28 czerwca 2017 r. r. w sprawie określenia wzoru zaświadczenia o miejscu zamieszkania lub siedzibie dla celów podatkowych wydawanego przez organy podatkowe (Dz. U. poz. 1315)
5.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie naliczania odsetek za zwłokę oraz opłaty prolongacyjnej, a także zakresu informacji, które muszą być zawarte w rachunkach (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 703)
6.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie zaświadczeń wydawanych przez organy podatkowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 5)
7.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 grudnia 2002 r. w sprawie informacji podatkowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1452)
8.	Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 19 września 2017 r. w sprawie sposobu przesyłania deklaracji i podań oraz rodzajów podpisu elektronicznego, którymi powinny być opatrzone (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 327 z późn. zm.)
9.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie wzorów pełnomocnictw do podpisywania deklaracji oraz wzorów zawiadomień o zmianie lub tych pełnomocnictw (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 562)
10.	Rozporządzenie Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 21 lipca 2024 r. w sprawie wzoru wniosku o wydanie interpretacji indywidualnej (Dz. U. poz. 1211)
11.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 czerwca 2023 r. w sprawie korzystania z e-Urzędu Skarbowego (Dz. U. poz. 1178 z późn. zm.)
12.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 lutego 2023 r. w sprawie wzoru imiennego upoważnienia do przeprowadzenia kontroli podatkowej (Dz. U. poz. 522)
13.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2025 r. w sprawie rodzajów podatków, opłat lub niepodatkowych należności budżetowych, których wpłata jest realizowana przy użyciu mikrorachunku podatkowego (Dz. U. poz. 1305)

Podatki dochodowe	
1.	Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 2190)
2.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2023 r. w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od osób fizycznych od niektórych przychodów uzyskanych przez ekspertów narodowych z tytułu oddelegowania do pracy w instytucjach Unii Europejskiej (Dz. U. poz. 2091)
3.	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 marca 2002 r. w sprawie warunków ustalania oraz sposobu dokonywania zwrotu kosztów używania do celów służbowych samochodów osobowych, motocykli i motorowerów niebędących własnością pracodawcy (Dz. U. Nr 27, poz. 271 z późn. zm.)
4.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 marca 2003 r. w sprawie przedłużenia bankom, realizującym program związany z udzielaniem pożyczek (kredytów) na cele budownictwa mieszkaniowego ze środków Funduszu Hipotecznego, terminów wpłat zaliczek i podatku dochodowego od osób prawnych (Dz. U. Nr 58, poz. 511)
5.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 października 2024 r. w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od kwot z tytułu ubezpieczeń majątkowych otrzymanych w związku z usuwaniem skutków powodzi z września 2024 r. (Dz. U. poz. 1551)
6.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 października 2024 r. w sprawie zaniechania poboru ryczałtu od dochodów spółek w związku z usuwaniem skutków powodzi z września 2024 r. (Dz. U. poz. 1550)
7.	Rozporządzenie Ministra Finansów i Gospodarki z dnia 6 września 2025 r. w sprawie prowadzenia ewidencji przychodów i wykazu środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych (Dz. U. poz. 1294)
8.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 9 października 2025 r. w sprawie norm szacunkowych dochodu z działów specjalnych produkcji rolnej (Dz. U. poz. 1403)
9.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 4 listopada 2014 r. w sprawie wzoru oświadczenia o wysokości wydatków związanych z inwestycją służącą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych (Dz. U. poz. 1597)
10.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 marca 2025 r. w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od dochodów (przychodów) z tytułu umorzenia subwencji finansowej lub finansowania preferencyjnego udzielonych przez Polski Fundusz Rozwoju (Dz. U. poz. 372)
11.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 3 października 2013 r. w sprawie wzoru informacji sporządzanej przez spółdzielnie mieszkaniowe oraz banki prowadzące kasy mieszkaniowe (Dz. U. poz. 1266)
12.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie określenia wzoru deklaracji obowiązującej w zakresie zryczałtowanego podatku od przychodów z odpłatnego zbycia nieruchomości i praw majątkowych (Dz. U. Nr 251, poz. 1504)
13.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 stycznia 2001 r. w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od osób fizycznych od wynagrodzeń pracowników polskich placówek dyplomatycznych i urzędów konsularnych (Dz. U. Nr 4, poz. 34)
14.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2000 r. w sprawie zwolnienia niektórych płatników z obowiązku pobierania zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych (Dz. U. Nr 121, poz. 1293)
15.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 6 września 2025 r. w sprawie prowadzenia podatkowej księgi przychodów i rozchodów (Dz. U. poz. 1299)
16.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 grudnia 2024 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową dla celów podatku dochodowego od osób fizycznych (Dz. U. poz. 1929)
17.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 grudnia 2024 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową dla celów podatku dochodowego od osób prawnych (Dz. U. poz. 1928)
18.	Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 4 grudnia 2024 r. w sprawie wysokości ogólnej kwoty odliczeń wydatków na cele mieszkaniowe w roku 2025 (M.P. poz. 1050)

19.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie sposobu i trybu eliminowania podwójnego opodatkowania w przypadku korekty zysków podmiotów powiązanych w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych (Dz. U. poz. 2499)
20.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie sposobu i trybu eliminowania podwójnego opodatkowania osób prawnych w przypadku korekty zysków podmiotów powiązanych w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (tekst jedn.: Dz. U. poz. 2474)
21.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie cen transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 1129)
22.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie cen transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 1349 z późn. zm.)
23.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie dokumentacji cen transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 1783)
24.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2018 r. w sprawie dokumentacji cen transferowych w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 1813)
25.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od niektórych rodzajów dochodów (przychodów) podatników podatku dochodowego od osób fizycznych i podatku dochodowego od osób prawnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1147)
26.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 października 2006 r. w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od niektórych rodzajów dochodów nierezydentów (Dz. U. Nr 192, poz. 1420)
27.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2022 r. w sprawie wyłączenia obowiązku poboru zryczałtowanego podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 232 z późn. zm.)
28.	Ustawa z dnia 16 października 2019 r. o rozstrzyganiu sporów dotyczących podwójnego opodatkowania oraz zawieraniu uprzednich porozumień cenowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 948 z późn. zm.)

Podatek od spadków i darowizn

1.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 listopada 2023 r. w sprawie pobierania przez płatników podatku od spadków i darowizn (poz. 2532 z późn. zm.)
2.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 listopada 2015 r. w sprawie zeznania podatkowego składanego przez podatników podatku od spadków i darowizn (Dz. U. poz. 2068)
3.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 czerwca 2023 r. w sprawie ustalenia kwot wartości rzeczy i praw majątkowych zwolnionych od podatku od spadków i darowizn i niepodlegających opodatkowaniu tym podatkiem oraz skal podatkowych, według których oblicza się ten podatek (Dz. U. poz. 1226)

Podatek od towarów i usług

1.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2013 r. w sprawie miejsca świadczenia usług oraz zwrotu kwoty podatku naliczonego jednostce dokonującej nabycia (importu) towarów lub usług (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1328 z późn. zm.)
2.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 14 listopada 2014 r. w sprawie określenia podatników niemających obowiązku składania zgłoszenia rejestracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 1525)
3.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 grudnia 2024 r. w sprawie zwolnień z obowiązku prowadzenia ewidencji przy zastosowaniu kas rejestrujących (Dz. U. poz. 1902)
4.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 stycznia 2025 r. w sprawie wzorów deklaracji dla podatku od towarów i usług od podmiotów innych niż zarejestrowane jako podatnicy VAT czynni (Dz. U. poz. 131)
5.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 9 marca 2020 r. w sprawie wzorów dokumentów związanych z rejestracją podatników w zakresie podatku od towarów i usług (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 55 z późn. zm.)
6.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 czerwca 2020 r. w sprawie informacji podsumowującej o dokonanych wewnątrzwspólnotowych transakcjach i przemieszczeniach towarów w procedurze magazynu typu call-off stock (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 332)
7.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 czerwca 2025 r. w sprawie kas rejestrujących (Dz. U. poz. 845)

WYKAZ ROZPORZĄDZEŃ

8.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 lutego 2025 r. w sprawie wzorów deklaracji dla podatku od towarów i usług dotyczących transakcji wewnątrzwspólnotowych w zakresie nowych środków transportu (Dz. U. poz. 231)
9.	Rozporządzenie Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 20 października 2021 r. w sprawie zwrotu podatku od towarów i usług niektórym podmiotom (Dz. U. poz. 1982)
10.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 października 2021 r. w sprawie wystawiania faktur (Dz. U. poz. 1979 z późn. zm.)
11.	Rozporządzenie Ministra Przedsiębiorczości i Technologii z dnia 12 września 2021 r. w sprawie kryteriów i warunków technicznych, którym muszą odpowiadać kasy rejestrujące z elektronicznym zapisem kopii (Dz. U. poz. 1753)
12.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie odliczania lub zwrotu kwot wydanych na zakup kas rejestrujących oraz zwrotu tych kwot przez podatnika (Dz. U. poz. 820)
13.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 grudnia 2013 r. w sprawie zwolnień od podatku od towarów i usług oraz warunków stosowania tych zwolnień (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 832)
14.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 19 maja 2020 r. w sprawie deklaracji importowej o podatku od towarów i usług (Dz. U. poz. 907)
Podatki i opłaty samorządowe	
1.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie ewidencji podatkowej nieruchomości (Dz. U. Nr 107, poz. 1138)
2.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 listopada 2023 r. r. w sprawie sposobu pobierania i zwrotu podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz. U. poz. 2542 z późn. zm.)
3.	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 stycznia 2015 r. w sprawie warunków udzielania zwolnień od podatku od nieruchomości oraz podatku od środków transportowych, stanowiących regionalną pomoc inwestycyjną, pomoc na kulturę i zachowanie dziedzictwa kulturowego, pomoc na infrastrukturę sportową i wielofunkcyjną infrastrukturę rekreacyjną, pomoc na infrastrukturę lokalną, pomoc na rzecz regionalnych portów lotniczych oraz pomoc na rzecz portów (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1041)
4.	Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 września 2007 r. w sprawie zapłaty opłaty skarbowej (Dz. U. Nr 187, poz. 1330)

Zobowiązania podatkowe

Dobrosława Antonów

SPIS TREŚCI

1. Podstawa prawna i zakres zastosowania	1	C. Potrącenie	36
A. Podstawa prawna	1	D. Przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych	38
B. Zakres zastosowania	2	5. Zaległość podatkowa	42
2. Zobowiązanie podatkowe – definicja i struktura	4	A. Definicja zaległości podatkowej	42
A. Definicja zobowiązania podatkowego	4	B. Odsetki za zwłokę	46
B. Struktura zobowiązania podatkowego	9	6. Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych	50
3. Powstawanie zobowiązań podatkowych	18	A. Istota i rodzaje ulg w spłacie zobowiązań podatkowych	50
A. Sposoby powstawania zobowiązań podatkowych	18	B. Ulgi w spłacie zobowiązań stosowane na wniosek podatnika	52
B. Zobowiązania powstające z mocy prawa	19	C. Umożnienie zaległości podatkowej z urzędu	56
C. Zobowiązania powstające z chwilą doręczenia decyzji organu podatkowego	21	D. Opłata prolongacyjna	57
D. Deklaracje podatkowe	22	7. Zaniechanie poboru podatku i zwolnienie płatników z obowiązku pobrania podatku	58
a. Definicja deklaracji	22	A. Zaniechanie poboru podatku	58
b. Składanie deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej	23	B. Zwolnienie niektórych grup płatników z obowiązku pobierania podatków lub zaliczek na podatki	59
c. Podpisywanie deklaracji	24	C. Zwolnienie płatnika z obowiązku pobrania podatku na wniosek podatnika	60
d. Korekta deklaracji	25	8. Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe	65
E. Oszacowanie podstawy opodatkowania	27	A. Istota i cechy odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe	65
4. Wygasanie zobowiązań podatkowych	29	B. Odpowiedzialność podatnika	66
A. Efektywne i nieefektywne wygasanie zobowiązań podatkowych	29	a. Charakter odpowiedzialności	66
B. Zapłata podatku	30		
a. Istota zapłaty	30		
b. Sposoby i terminy zapłaty	31		
c. Kolejność zaliczenia wpłat	33		
d. Zapłata przez osobę inną niż podatnik	35		

b. Odpowiedzialność podatnika pozostającego w związku małżeńskim	67	c. Określenie nadpłaty przez podatnika we wniosku o jej zwrot	95
c. Odpowiedzialność małżonków wspólnie opodatkowujących dochody	68	D. Zaliczenie nadpłaty i zwrot nadpłaty	96
d. Odpowiedzialność podatnika a nieprawidłowości w działaniach płatnika PIT	69	E. Nadpłata zaliczek na podatek	97
C. Odpowiedzialność płatnika i inkasenta	70	F. Oprocentowanie nadpłaty	98
a. Zakres odpowiedzialności płatnika i inkasenta	70	G. Wygaśnięcie prawa do zwrotu nadpłaty	100
b. Decyzja o odpowiedzialności płatnika lub inkasenta	71	H. Zwrot podatku	101
c. Odpowiedzialność płatnika lub inkasenta a wina podatnika	72	11. Przedawnienie	102
D. Odpowiedzialność następców prawnych	74	A. Istota przedawnienia w prawie podatkowym	102
a. Następstwo prawne w prawie podatkowym	74	B. Przedawnienie prawa do wydania decyzji podatkowej	103
b. Odpowiedzialność następców osób prawnych i jednostek organizacyjnych	75	C. Przedawnienie zobowiązania podatkowego	104
c. Odpowiedzialność następców prawnych osób fizycznych	76	12. Dodatkowe zobowiązanie podatkowe	117
Odpowiedzialność spadkobierców	76	13. Informacje o schematach podatkowych (MDR – Mandatory Disclosure Rules)	109
Odpowiedzialność zapisobiercy	78	A. Podstawa prawna i uzasadnienie regulacji prawnych w przedmiocie schematów podatkowych	109
Odpowiedzialność przedsiębiorstwa w spadku	79	B. Pojęcie schematu podatkowego	111
Decyzja o odpowiedzialności następców prawnych osób fizycznych	80	C. Rodzaje schematów podatkowych	112
E. Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich	81	D. Obowiązek przekazywania informacji o schemacie podatkowym	113
a. Istota odpowiedzialności osób trzecich	81	a. Istota obowiązku informacyjnego dotyczącego schematów podatkowych	113
b. Decyzja o odpowiedzialności osoby trzeciej	83	b. Schematy podatkowe, które nie są przedmiotem informowania	114
c. Kategorie osób trzecich i zakres ich odpowiedzialności	84	E. Podmioty zobowiązane do informowania o schemacie podatkowym	115
9. Zabezpieczenie wykonania zobowiązań podatkowych	85	a. Katalog podmiotów zobowiązanych	115
A. Istota i cel zabezpieczenia wykonania zobowiązań podatkowych	85	b. Obowiązki promotora	116
B. Zabezpieczenie wykonania zobowiązań podatkowych przed terminem płatności lub przed wydaniem decyzji	86	Obowiązki informacyjne	116
C. Zabezpieczenie na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji	87	Obowiązek wdrożenia procedury wewnętrznej	117
D. Hipoteka przymusowa	88	c. Informacje o schemacie podatkowym przekazywane Szefowi KAS przez korzystającego ...	118
E. Zastaw skarbowy	89	d. Obowiązek informacyjny wspomagającego	119
10. Nadpłata	91	F. Treść informacji o schemacie podatkowym ...	120
A. Definicja nadpłaty	91	G. Sposób przekazania informacji o schemacie ...	121
B. Dzień powstania nadpłaty	92	H. Sankcje związane z naruszeniami przepisów dotyczących schematów podatkowych	122
C. Postępowanie w celu odzyskania nadpłaty ...	93	a. Sankcje administracyjne	122
a. Określenie wysokości nadpłaty przez organ podatkowy	93	b. Sankcje wymierzane na podstawie Kodeksu karnego skarbowego	123
b. Stwierdzenie wysokości nadpłaty na wniosek podatnika	94		

Podstawa prawna: ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.); ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 111 z późn. zm.); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 czerwca 2022 r. w sprawie wynagrodzenia płatnika i inkasenta z tytułu terminowego wpłacania podatków na rzecz budżetu państwa (Dz. U. poz. 1377); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie wzorów pełnomocnictwa do podpisywania deklaracji oraz wzorów zawiadomień o zmianie lub odwołaniu tych pełnomocnictw (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 562); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie właściwości organów podatkowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 565); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie naliczania odsetek za zwłokę oraz opłaty prolongacyjnej, a także zakresu informacji, które muszą być zawarte w rachunkach (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 703); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 stycznia 2023 r. w sprawie zaniechania poboru podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz. U. poz. 213); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2000 r. w sprawie zwolnienia niektórych płatników z obowiązku pobierania zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych (Dz. U. poz. 1293); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 6 czerwca 2019 r. w sprawie sposobu przysyłania informacji o gruntach oraz deklaracji na podatek rolny za pomocą środków komunikacji elektronicznej (Dz. U. poz. 1153); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 6 czerwca 2019 r. w sprawie sposobu przysyłania informacji o lasach oraz deklaracji na podatek leśny za pomocą środków komunikacji elektronicznej (Dz. U. poz. 1154); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 czerwca 2019 r. w sprawie sposobu przysyłania informacji o nieruchomościach i obiektach budowlanych oraz deklaracji na podatek od nieruchomości za pomocą środków komunikacji elektronicznej (Dz. U. poz. 1185); rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 14 grudnia 2015 r. w sprawie deklaracji na podatek od środków transportowych składanych za pomocą środków komunikacji elektronicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1353); rozporządzenie ministra finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie naliczania odsetek za zwłokę oraz opłaty prolongacyjnej, a także zakresu informacji, które muszą być zawarte w rachunkach (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 703).

1. Podstawa prawna i zakres zastosowania

A. Podstawa prawna

Problematyka zobowiązań podatkowych uregulowana jest w **dziale III** („Zobowiązania podatkowe”) ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 111 z późn. zm.) (dalej: o.p.). W dziale tym wyodrębniono 19 rozdziałów, które odpowiadają kolejnym zagadnieniom merytorycznym mieszczącym się w obszarze problematyki zobowiązań podatkowych. Są to zagadnienia związane w głównej mierze z powstawaniem zobowiązań podatkowych i ich wygasaniem, a także z zabezpieczeniem i odpowiedzialnością za nie.

Prawidłowe stosowanie przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa z zakresu zobowiązań podatkowych wymaga **wykładni systemowej przepisów działu III o.p. w kontekście całości tej ustawy**, w tym zwłaszcza kluczowe znaczenie mają **Przepisy ogólne** zawarte w dziale I o.p. Zasadnicze znaczenie mają zawarte tam definicje, w tym przede wszystkim definicja zobowiązania podatkowego.

Zobowiązania podatkowe stanowią podstawowy przedmiot regulacji Ordynacji podatkowej (art. 1 pkt 1 o.p.). O znaczeniu przepisów z zakresu zobowiązań podatkowych decyduje więc miejsce Ordynacji podatkowej w polskim systemie prawa podatkowego. Ustawa stanowi tzw. **ogólne prawo podatkowe**. Ogólne prawo podatkowe jest to materia z zakresu opodatkowania, która może być jednolicie uregulowana dla wszystkich podatków. Są to przede wszystkim regulacje dotyczące zobowiązań podatkowych, a także postępowania podatkowego [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 33]. Regulacje w przedmiocie zobowiązań podatkowych mają więc zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania systemu podatkowego. Ponadto mają **one powszechny zakres zastosowania w odniesieniu do wszystkich podatków tworzących ten system**.

B. Zakres zastosowania

2

Koncepcja zakresu zastosowania ustawy – Ordynacja podatkowa jest szersza – tj. nie ogranicza się jedynie do podatków. Całość przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa, w tym **przepisy z zakresu zobowiązań podatkowych stosuje się również do innych świadczeń publicznoprawnych wymienionych w art. 2 o.p.** Ponadto istnieje grupa takich świadczeń, do których **zastosowanie w ograniczonym zakresie mają wyłącznie przepisy działu III o.p.**, tj. dotyczące zobowiązań podatkowych. Są to świadczenia, do których ustalenia lub określenia uprawnione są organy inne niż organy podatkowe, wówczas organom tym przysługują jedynie uprawnienia organów podatkowych.

3

Przepisy ustawy – Ordynacja podatkowa (całość ustawy) stosuje się do:	Wyłącznie przepisy działu III ustawy – Ordynacja podatkowa stosuje się do:
1) podatków, 2) opłat, 3) niepodatkowych należności budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego, do których ustalenia lub określenia uprawnione są organy podatkowe, 4) opłaty skarbowej, 5) opłat, o których mowa w przepisach o podatkach i opłatach lokalnych, 6) spraw z zakresu prawa podatkowego innych niż wymienione, należących do właściwości organów podatkowych.	1) opłat, do których ustalenia lub określenia uprawnione są organy inne niż organy podatkowe*, ** * dział III o.p. ma zastosowanie, jeżeli odrębne przepisy nie stanowią inaczej ** organom tym (tj. innym niż organy podatkowe) przysługują uprawnienia organów podatkowych.

Źródło: opracowanie własne.

WAŻNE! Przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa, a więc również przepisów działu III (Zobowiązania) nie stosuje się do świadczeń pieniężnych wynikających ze stosunków cywilnoprawnych (art. 2 § 4 o.p.).

WAŻNE: Warunkiem zastosowania przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa do określonej należności budżetowej jest to, aby wynikała ona ze stosunków publicznoprawnych, przez które należy rozumieć istnienie pewnych relacji między co najmniej dwoma podmiotami, pewnych uprawnień i obowiązków wynikających z określonych norm prawnych, co oznacza, że do tych należności powinno się zaliczać należności, których obowiązek ponoszenia stanowi realizację przepisów prawa, a nie jest wynikiem naruszenia tych przepisów. W związku z tym zaś, że wszelkiego rodzaju kary pieniężne wynikają nie ze stosunków publicznoprawnych, nakazujących określonym podmiotom świadczenie publiczne na rzecz budżetu państwa (budżetu jednostek samorządu terytorialnego), lecz z zabronionych pod groźbą sankcji ich zachowań, z pojęcia niepodatkowych należności publicznoprawnych wyklucza się więc wobec tego dochody budżetowe, których źródłem są wszelkiego rodzaju kary pieniężne, grzywny czy mandaty (wyrok NSA z dnia 22 czerwca 2023 r., II GSK 450/20, LEX nr 3577664).

PRZYKŁAD: Opłatą, o której mowa w art. 2 § 2 o.p., jest opłata z tytułu rejestracji odbiornika radiowego lub telewizyjnego (opłata abonamentowa) (wyrok NSA z dnia 17 stycznia 2025 r., I GSK 1765/21, LEX nr 3837546).

WAŻNE! Z art. 2 o.p. nie wynika, by przepisy tej ustawy podatkowej znajdowały zastosowanie do cel. Zwraca uwagę wielowiekowa tradycja odrębności tej dziedziny prawa daninowego, która odnosi się do cel stanowiących instrument realizacji wyodrębnionych celów działalności Państwa (wyrok NSA z dnia 20 października 2009 r., I GSK 386/09, LEX nr 570929).

Literatura: R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023.

2. Zobowiązanie podatkowe – definicja i struktura

A. Definicja zobowiązania podatkowego

Zobowiązanie podatkowe zostało zdefiniowane w art. 5 o.p. Jest to podstawowe pojęcie z zakresu ogólnego prawa podatkowego. Ważne jest więc, że ustawodawca zdecydował się na normatywną definicję klasyczną. Zgodnie z art. 5 o.p. **zobowiązaniem podatkowym jest** wynikające z obowiązku podatkowego zobowiązanie podatnika do zapłacenia na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu albo gminy podatku w wysokości, w terminie oraz w miejscu określonych w przepisach prawa podatkowego.

4

Definicja zobowiązania podatkowego odwołuje się do kolejnych dwóch kluczowych dla prawa podatkowego pojęć, a mianowicie do pojęcia **obowiązku podatkowego i podatku**. Oba pojęcia zostały zdefiniowane odpowiednio w art. 4 i 6 o.p. Ponadto w definicji zobowiązania podatkowego ustawodawca odwołuje się również do pojęcia **przepisów prawa podatkowego**. To pojęcie znalazło się zaś w słowniczku ustawowym Ordynacji podatkowej (art. 3 pkt 2 o.p.), a zatem zostało ono zdefiniowane jedynie na potrzeby tej ustawy.

Zgodnie z art. 6 o.p. **podatkiem jest** publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej. Pamiętać należy, że zgodnie z art. 3 pkt 3 o.p., **ilekroć w Ordynacji podatkowej mowa jest o podatkach, rozumieć przez to należy również:**

5

- 1) zaliczki na podatki,
- 2) raty podatków, jeżeli przepisy prawa podatkowego przewidują płatność podatku w ratach,
- 3) opłaty oraz
- 4) niepodatkowe należności budżetowe.

Ustawodawca **pojęcie przepisów prawa podatkowego** zdefiniował jedynie na potrzeby Ordynacji podatkowej. W art. 3 pkt 2 o.p. przyjęto, że ilekroć w Ordynacji podatkowej jest mowa o **przepisach prawa podatkowego**, rozumie się przez to:

6

- 1) przepisy ustaw podatkowych,
- 2) postanowienia ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską innych umów międzynarodowych dotyczących problematyki podatkowej, a także
- 3) przepisy aktów wykonawczych wydanych na podstawie ustaw podatkowych.

Dla definicji zobowiązania podatkowego kluczowe znaczenie mają relacje pojęć obowiązków podatkowy i zobowiązanie podatkowe. Przepisy Ordynacji podatkowej przesądza, że jeżeli nie powstał obowiązek podatkowy, to również nie może powstać zobowiązanie podatkowe. W orzecznictwie przyjmuje się w związku z tym, że powstanie zobowiązania podatkowego na mocy art. 5 o.p. uzależnione jest od wcześniejszego zaistnienia obowiązku podatkowego. Oznacza to, że stosowanie przepisów podatkowego prawa materialnego z daty powstania zobowiązania podatkowego wskutek wydania przez organ podatkowy decyzji ustalającej wysokość tego zobowiązania na podstawie art. 21 § 1 pkt 2 o.p. nie ma uzasadnienia normatywnego (tak wyrok NSA z dnia 16 listopada 2010 r., II FSK 1158/09, LEX nr 787167, podobnie wyrok NSA z dnia 20 maja 2021 r., II GSK 1168/20, LEX nr 3279821).

7

WAŻNE! Jeśli nie istnieje obowiązek podatkowy, to również nie powstanie zobowiązanie podatkowe.

8

W świetle definicji zobowiązanie podatkowe wynika z obowiązku podatkowego. Zgodnie z art. 4 o.p. **obowiązkiem podatkowym** jest wynikająca z ustaw podatkowych nieskonkretyzowana powinność przymusowego świadczenia pieniężnego w związku z zaistnieniem zdarzenia określonego w tych ustawach. Pojęcie to zaś odwołuje się do pojęcia **ustawy podatkowej**. Zostało ono również, podobnie jak pojęcie przepisów prawa podatkowego, zdefiniowane w słowniczku ustawowym Ordynacji (art. 3 pkt 1 o.p.) na potrzeby tej ustawy. I tak, ilekroć w Ordynacji podatkowej jest mowa o **ustawach podatkowych**, rozumie się przez to ustawy dotyczące:

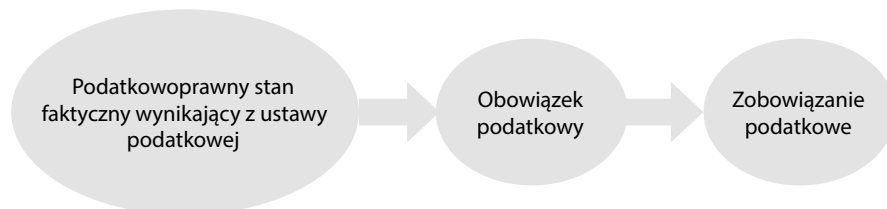
- 1) podatków,
 - 2) opłat oraz
 - 3) niepodatkowych należności budżetowych
- określające:

- a) podmiot,
- b) przedmiot opodatkowania,
- c) powstanie obowiązku podatkowego,
- d) podstawę opodatkowania,
- e) stawki podatkowe oraz
- f) regulujące prawa i obowiązki organów podatkowych, podatników, płatników i inkasentów, a także ich następców prawnych oraz osób trzecich.

WAŻNE! „Żadne postanowienia umowne nie mogą modyfikować zawartych w ustawach podatkowych regulacji dotyczących m.in. podmiotu, przedmiotu, podstawy opodatkowania. Zobowiązanie podatkowe ma charakter publicznoprawny, a nie cywilnoprawny i dlatego obowiązek podatkowy jak i zakresu opodatkowania nie można wyprowadzać z postanowień umowy cywilnoprawnej” (wyrok NSA z dnia 26 lipca 2019 r., II FSK 3017/17, LEX nr 2752110).

Wykładnia językowa i systemowa przepisów definiujących wymienione pojęcia kreuje następującą sekwencję zdarzeń. Początek (źródło) obowiązku poniesienia daniny publicznej zgodnie z art. 84 i 217 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483) (dalej: Konstytucja RP) stanowi ustawa. Jest to ustawa podatkowa, a więc ustawa określająca elementy konstrukcji prawnej podatku oraz okoliczności powstania obowiązku podatkowego. Z ustawy podatkowej wynika więc **podatkowoprawny stan faktyczny**. Wówczas gdy taki – opisany w ustawie podatkowej – podatkowoprawny stan faktyczny zrealizuje się (zaistnieje) w rzeczywistości (tj. zdarzenia opisane w ustawie zaistnieją), **powstanie obowiązek podatkowy**. Obowiązek ten ma charakter abstrakcyjny i nieskonkretyzowany. Utożsamiać go należy z abstrakcyjną powinnością przymusowego świadczenia pieniężnego, tj. potencjalnej powinności zapłaty podatku. Jego nieskonkretyzowanie wynika z: braku pewności co do tego, czy faktycznie powstanie obowiązek zapłaty podatku, w jakiej wysokości, gdzie i kiedy. Konkretyzacja w tym zakresie następuje dopiero w związku z **przekształceniem obowiązku podatkowego w zobowiązanie podatkowe**. Zobowiązanie jest już konkretnym zobowiązaniem do zapłacenia znanej kwoty podatku na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu albo gminy, w terminach i miejscu określonych w przepisach prawa podatkowego.

Rysunek 1

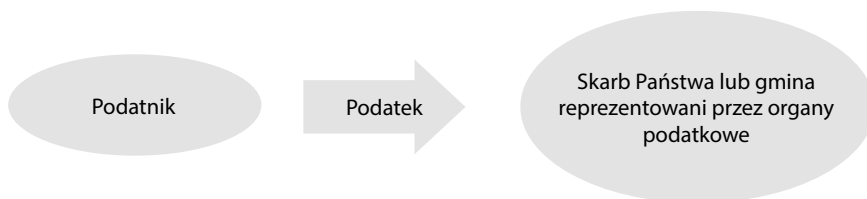
Źródło: opracowanie własne.

Każde zobowiązanie podatkowe wynika z obowiązku podatkowego. **Nie zawsze jednak obowiązek podatkowy przekształca się w zobowiązanie podatkowe.** Tak np. z obowiązku podatkowego nie wykształci się zobowiązanie podatkowe wówczas, gdy podatnik skorzysta z ulgi lub zwolnienia podatkowego.

B. Struktura zobowiązania podatkowego

Koncepcja stosunku zobowiązaniowego w prawie podatkowym jest wzorowana na stosunku zobowiązaniowym w prawie cywilnym. Dla jego opisu zastosowanie znajdują zatem elementy konstrukcji prawnej zobowiązania na gruncie prawa cywilnego, tj.: podmioty (dłużnik i wierzyciel), treść (tj. uprawnienia i obowiązki podmiotów) oraz przedmiot [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 160]. Dłużnikiem w podatkowym stosunku zobowiązaniowym jest podatnik, wierzycielem zaś jest beneficjent danego podatku (państwo lub gmina) reprezentowany przez właściwe organy podatkowe. Zespół obowiązków dłużnika to dług, zaś uprawnienia wierzyciela to wierzytelność. Przedmiotem świadczenia jest natomiast podatek.

Rysunek 2

Źródło: opracowanie własne.

O specyfice zobowiązania podatkowego przesądza jego przedmiot, czyli **podatek**. Definicja normatywna podatku znajduje się w art. 6 o.p. **Podatkiem** jest publicznoprawne, nieodpłatne, przymusowe oraz bezzwrotne świadczenie pieniężne na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy, wynikające z ustawy podatkowej. Z racji szerokiego zakresu zastosowania Ordynacji podatkowej należy pamiętać, że ilekroć w Ordynacji jest mowa o podatku, tylekroć – na podstawie art. 3 pkt 3 o.p. – rozumie się przez to również **zaliczki na podatki, raty podatków oraz opłaty i niepodatkowe należności budżetowe**.

Definicja podatnika znajduje się w art. 7 o.p. Zgodnie z tym przepisem **podatnikiem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, podlegająca na mocy ustaw podatkowych obowiązkowi podatkowemu. Ponadto ustawy podatkowe mogą ustanawiać podatnikami inne podmioty niż wymienione kategorie podmiotów.** W świetle powyższej definicji, podatnikiem może być każda jednostka życia społecznego: osoba fizyczna, osoba prawna, jednostka życia społecznego niemająca osobowości prawnej, a także podmiot inny – o ile odrębna ustawa tak stanowi (np. podatkowa grupa kapitałowa jako podatnik podatku dochodowego od osób prawnych).

Wymienione kategorie podmiotów uzyskują status podatnika na mocy ustaw podatkowych. To ustawodawca decyduje, czy i które (ewentualnie wszystkie) kategorie podmiotów są podatnikami danego podatku. Dany podmiot staje się podatnikiem z tytułu określonego podatku wówczas, gdy ciąży na nim obowiązek podatkowy. A zatem od momentu, gdy w stanie faktycznym dotyczącym danego podmiotu zaistnieje (zrealizuje się) podatkowopravny stan faktyczny opisany w ustawie podatkowej, wówczas podmiot ten staje się podatnikiem danego podatku. W orzecznictwie podkreśla się, że „nie można uznać, aby jakikolwiek podmiot pozostający poza węzłem wynikającym z obowiązku podatkowego i zobowiązania podatkowego, który wyznacza rolę wierzyciela podatkowego (organu podatkowego) i dłużnika podatkowego (podatnika), uzyskiwał status «rzekomego», czy też «pozornego» podatnika uprawnionego do złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty. Nawet gdy to on

jest tym podmiotem, który faktycznie dokonał wpłaty na rachunek organu podatkowego” (wyrok NSA z dnia 28 października 2021 r., II FSK 96/19, Legalis).

PRZYKŁAD: Status danego podmiotu jako podatnika, który zamierza skorzystać z prawa, o którym mowa w art. 81 § 1 o.p., do dokonania korekty uprzednio zadeklarowanego zobowiązania podatkowego, czyli wynikającego z obowiązku podatkowego zobowiązania do zapłacenia na rzecz Skarbu Państwa lub właściwej jednostki samorządu terytorialnego podatku (art. 5 o.p.), należy ustalać według momentu powstania obowiązku podatkowego, a nie czasu składania korekty deklaracji, w której wcześniej skonkretyzował ten obowiązek, dokonując samoobliczenia zobowiązania podatkowego (wyrok NSA z dnia 6 marca 2019 r., I FSK 209/17, ONSAiWSA 2020, nr 3, poz. 31).

- 11** Wierzycielem w podatkowym stosunku zobowiązaniowym może być Skarb Państwa, województwo, powiat lub gmina. Takich bowiem beneficjentów podatku ustawodawca wymienia w definicji podatku zawartej w art. 6 o.p. Faktycznie jednak podatki w polskim systemie podatkowym zasilają jedynie budżet państwa lub budżet gminy.
- 12** W podatkowym stosunku zobowiązaniowym wierzyciel jest reprezentowany przez właściwe organy podatkowe. Organom tym poświęcony jest dział II o.p. („Organy podatkowe i ich właściwość”). Organami podatkowymi są to organy administracji publicznej powołane na podstawie przepisów prawa podatkowego do ustalania lub określania zobowiązań podatkowych. Ich katalog (wraz ze wskazaniem właściwości instancyjnej) zawiera art. 13 o.p.

Instancja	Państwowe organy podatkowe	Samorządowe organy podatkowe
I instancja	1) naczelnik urzędu skarbowego, 2) naczelnik urzędu celno-skarbowego, 3) dyrektor Izby administracji skarbowej – organ pierwszej instancji na podstawie odrębnych przepisów	1) wójt, burmistrz (prezydent miasta), 2) starosta, 3) marszałek województwa
II instancja	dyrektor izby administracji skarbowej – jako: a) organ odwoławczy odpowiednio od decyzji naczelnika urzędu skarbowego albo naczelnika urzędu celno-skarbowego, b) organ odwoławczy od decyzji wydanej przez ten organ w pierwszej instancji	1) samorządowe kolegium odwoławcze – jako organ odwoławczy od decyzji wójta, burmistrza (prezydenta miasta), starosty albo marszałka województwa

Źródło: opracowanie własne.

- 13** Szczególny status i zakres uprawnień jako organu podatkowego posiadają:
- 1) na podstawie art. 13 § 2 o.p. Szef Krajowej Administracji Skarbowej (dalej: Szef KAS),
 - 2) podstawie art. 13 § 2a o.p. Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej (dalej: Dyrektor KIS) oraz
 - 3) na podstawie art. 13 § 2b o.p. Minister właściwy do spraw finansów publicznych.

Ogólny nadzór w sprawach podatkowych sprawuje Szef KAS (art. 14 o.p.). Nad prawidłowością stosowania przepisów prawa podatkowego czuwa Minister właściwy do spraw finansów publicznych. Na podstawie art. 14a o.p. Minister dąży do zapewnienia jednolitego stosowania przepisów prawa podatkowego przez organy podatkowe, w szczególności dokonując ich interpretacji ogólnych i wydając objaśnienia podatkowe.

Kompetencje Szefa KAS	Kompetencje Dyrektora KIS	Kompetencje Ministra właściwego do spraw finansów publicznych
1) organ pierwszej instancji w sprawach stwierdzenia nieważności decyzji, wznowienia postępowania, zmiany lub uchylenia decyzji lub stwierdzenia jej wygaśnięcia – z urzędu; 2) organ odwoławczy od decyzji wydanych w sprawach, o których mowa w pkt 1, 7 i 9; 3) organ właściwy w sprawach uprzednich porozumień cenowych, o których mowa w dziale III ustawy z dnia 16 października 2019 r. o rozstrzyganiu sporów dotyczących podwójnego opodatkowania oraz zawieraniu uprzednich porozumień cenowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 948); 4) organ właściwy w sprawach dotyczących interpretacji przepisów prawa podatkowego, o których mowa w art. 14b § 1, w zakresie określonym w art. 14e § 1; 4a) organ właściwy w sprawach zmiany albo uchylenia opinii w sprawie opodatkowania wyrównawczego, o której mowa w art. 14t § 1, w przypadkach, o których mowa w art. 14zd § 3; 5) organ właściwy w sprawach informacji przekazywanych przez banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe o otwartych i zamkniętych rachunkach bankowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej; 6) organ właściwy w sprawach opinii zabezpieczających, w tym w zakresie opinii zabezpieczających w sprawie opodatkowania wyrównawczego; 7) organ pierwszej instancji w sprawach, o których mowa w art. 119g § 1 i 8; 8) organ właściwy w sprawach dotyczących informacji o schematach podatkowych; 9) organ pierwszej instancji właściwy w sprawach zmiany albo uchylenia: a) wiążącej informacji stawkowej, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 775), w przypadkach, o których mowa w art. 42h ust. 4 tej ustawy, b) wiążącej informacji akcyzowej, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 126), w przypadkach, o których mowa w art. 7ha ust. 6 tej ustawy; 10) organ właściwy w sprawach dotyczących realizacji współdziałania, o którym mowa w dziale IIb; 11) organ właściwy w sprawach opinii, o której mowa w art. 119zzl § 1.	1) organ właściwy w sprawach dotyczących wydawania interpretacji przepisów prawa podatkowego, o których mowa w art. 14b § 1 i art. 14e § 1a; 1a) organ właściwy w sprawach wydawania, zmiany albo uchylenia opinii w sprawie opodatkowania wyrównawczego, o której mowa w art. 14t § 1; 2) organ pierwszej instancji właściwy w sprawach wydawania: a) wiążącej informacji stawkowej, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, b) wiążącej informacji akcyzowej, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym; 3) organ odwoławczy od decyzji i postanowień wydawanych w sprawach, o których mowa w pkt 2 i 4; 4) organ pierwszej instancji właściwy w sprawach zmiany albo uchylenia: a) wiążącej informacji stawkowej, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, b) wiążącej informacji akcyzowej, o której mowa w przepisach ustawy z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym.	1) organ właściwy w sprawach, o których mowa w art. 14a § 1 i dziale II C.

Źródło: opracowanie własne.

Od organów podatkowych odróżnić należy organy, którym na podstawie art. 13a o.p. w drodze rozporządzenia Rady Ministrów nadane zostały jedynie uprawnienia organów podatkowych. Uprawnienia takie nadane mogą być:

- 1) Szefowi Agencji Wywiadu,
- 2) Szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
- 3) Szefowi Centralnego Biura Antykorupcyjnego,
- 4) Szefowi Służby Wywiadu Wojskowego,
- 5) Szefowi Służby Kontrwywiadu Wojskowego

– wyłącznie jeżeli jest to uzasadnione ochroną informacji niejawnych i wymogami bezpieczeństwa państwa.

Organy podatkowe działają zgodnie ze swoją właściwością rzeczową, miejscową (rozdział 2 dział II o.p.) i instancyjną (art. 13 o.p.). Zgodnie z art. 15 o.p. organy przestrzegają z urzędu swoje właściwości rzeczowej i miejscowej. Adresatami powyższych przepisów są organy podatkowe i sąd administracyjny mogą dokonywać oceny w tym zakresie, gdy organom podatkowym stawia się zarzut działania niezgodnie z ich właściwością miejscową lub rzeczową (wyrok NSA z dnia 23 października 2019 r., I FSK 1511/19, LEX nr 2744597). NSA podkreśla, że niedopuszczalne jest „domniemanie właściwości” organu do rozstrzygnięcia sprawy, jak

też wywodzenie właściwości organu podatkowego poprzez analogię (wyrok NSA z dnia 9 grudnia 2020 r., II FSK 1598/20, LEX nr 3121944). Ponadto, jak przyjmuje np. WSA w Opolu, przepisy Ordynacji podatkowej nie przewidują możliwości manipulowania właściwością rzeczową lub miejscową ze względu na określony interes prawny podatnika lub brak zaufania podatnika do określonego organu podatkowego (wyrok WSA w Opolu z dnia 28 marca 2008 r., I SA/Op 395/07, LEX nr 477475).

WAŻNE! Naruszenie każdego rodzaju właściwości przez organ podatkowy przy wydawaniu decyzji powoduje nieważność decyzji, bez względu na trafność merytorycznego rozstrzygnięcia (wyrok NSA z dnia 2 grudnia 2021 r., II FSK 710/19, LEX nr 3288594).

- 15** W relacjach pomiędzy podatnikiem a organem podatkowym występują w rolach nadanych im przez przepisy Ordynacji podatkowej (art. 8 i 9 o.p.) **płatnik i inkasent**. Podmioty te pełnią rolę pośredników pomiędzy podatnikiem a organem podatkowym. Adekwatnie do nadanych im kompetencji podmioty te ponoszą również odpowiedzialność. **Płatnikiem zgodnie z art. 8 o.p. jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, obowiązana na podstawie przepisów prawa podatkowego do obliczenia i pobrania od podatnika podatku i wpłacenia go we właściwym terminie organowi podatkowemu.** Obowiązek płatnika nakładany jest ustawowo, obowiązek ten nie może więc być przedmiotem cesji pomiędzy jakimikolwiek podmiotami (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 23 lutego 2021 r., I SA/Wr 569/20, LEX nr 3195716), przepisy prawa podatkowego nie przewidują również wydania decyzji nadającej podmiotowi status płatnika lub pozbawiającej go tego statusu (wyrok NSA z dnia 17 grudnia 2020 r., II FSK 2125/18, LEX nr 3113451).

WAŻNE! „Jeżeli inny podmiot (który cech tych nie posiada), spełnia obowiązki płatnika, jego wpłaty, nawet jeżeli wskaże jako ich tytuł «podatek» czy «zaliczka na podatek», nie stanowią tych świadczeń i są nienależne” (tak wyrok NSA z dnia 17 grudnia 2020 r., II FSK 2125/18, LEX nr 3113451).

Ustawodawca w konstrukcji poszczególnych podatków decyduje o tym, czy realizacja obowiązku podatkowego będzie z udziałem płatnika. Płatnikami ustanawia takie podmioty, które w momencie powstania zobowiązania podatkowego dysponują środkami finansowymi podatnika lub dokonują czynności związanych z operacjami na jego majątku (wyrok WSA w Łodzi z dnia 18 maja 2022 r., I SA/Łd 170/22, LEX nr 3348194). Płatnikiem jest:

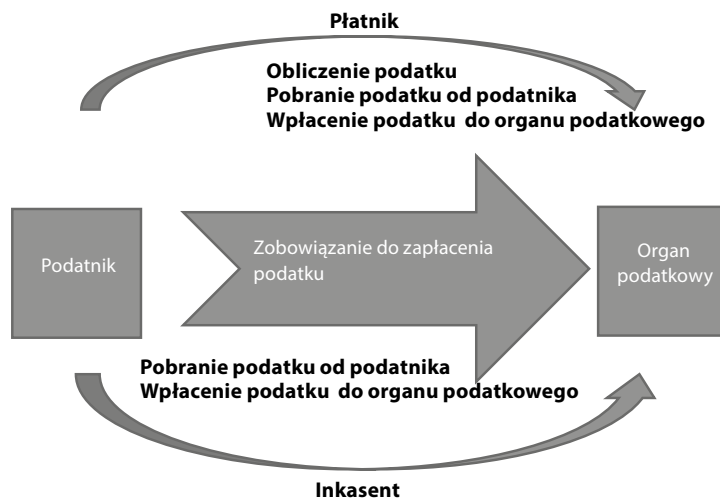
- 1) zakład pracy i inni płatnicy wymienieni w rozdziale 7 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych,
- 2) osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne będące przedsiębiorcami w okolicznościach wskazanych w art. 26 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych,
- 3) notariusz na podstawie art. 18 ustawy o podatku od spadków i darowizn,
- 4) notariusz na podstawie art. 10 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych,
- 5) podmiot zarządzający turniej gry pokera na podstawie art. 75 ust. 6 ustawy o grach hazardowych,
- 6) zarejestrowany odbiorca lub podmiot prowadzący skład podatkowy w okolicznościach wskazanych w art. 17a ustawy o podatku od towarów i usług,
- 7) organy egzekucyjne określone w ustawie z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 132 z późn. zm.) oraz komornicy sądowi na podstawie art. 18 ustawy o podatku od towarów i usług,
- 8) organy egzekucyjne, określone w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, oraz komornicy sądowi na podstawie art. 103 ustawy o podatku akcyzowym.

- 16** **Zgodnie z art. 9 o.p. inkasentem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, obowiązana do pobrania od podatnika podatku i wpłacenia go we właściwym terminie organowi podatkowemu.** Nadanie statusu inkasenta nie wynika z art. 9 o.p. i samego faktu wykonywania takich czynności (wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 18 kwietnia 2019 r., II SA/Go 135/19, LEX nr 2649590). Przepisy art. 9 o.p. muszą być interpretowane i stosowane w powiązaniu z przepisami szczegóło-

wego prawa podatkowego, z których wynika upoważnienie dla rady gminy do zdecydowania o poborze podatku lub opłaty lokalnej przez inkasenta oraz wyznaczenie inkasenta. Inaczej niż w odniesieniu do płatnika, ustawodawca nie przyjął w ustawie jako zasady poboru podatku przez inkasenta. Obowiązki inkasenta wynikają z przepisów dotyczących poszczególnych rodzajów podatków, które przewidują taką możliwość pobierania danego podatku w drodze inkasa i procedury ustanawiania podmiotów inkasentami. Nadanie statusu inkasenta nie wynika, zatem z art. 9 o.p. i samego faktu wykonywania takich czynności (wyrok NSA z dnia 16 kwietnia 2008 r., I FSK 622/07, LEX nr 368585). Przepisy ustaw szczegółowych wprowadzają uprawnienie dla rady gminy do zarządzenia w drodze uchwały poboru podatku lub opłaty w drodze inkasa, wyznaczenia inkasentów i określenia wysokości wynagrodzenia za inkaso. Uprawnienie takie dotyczy:

- 1) podatku od nieruchomości od osób fizycznych (art. 6 ust. 12 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych),
- 2) opłat lokalnych: opłaty targowej, miejscowej, uzdrowskiej, od posiadania psów, reklamowej (art. 19 pkt 2 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych),
- 3) podatku rolnego od osób fizycznych (art. 6b ustawy o podatku rolnym),
- 4) podatku leśnego od osób fizycznych (art. 6 ust. 8 ustawy o podatku leśnym),
- 5) opłaty skarbowej (art. 8 ust. 2 ustawy o opłacie skarbowej).

Rysunek 3

Źródło: opracowanie własne.

W związku z rolami pełnionymi przez płatnika i inkasenta ponoszą oni odpowiedzialność, a także posiadają inne obowiązki i uprawnienia.

Do pozostałych (obok odpowiedzialności) obowiązków płatnika i inkasenta należą obowiązki formalne związane z obliczeniem, pobraniem i wpłaceniem podatku.

Po pierwsze, na podstawie art. 31 o.p. płatnicy i inkasenci, będący osobami prawnymi oraz jednostkami organizacyjnymi niemającymi osobowości prawnej są obowiązani **wyznaczyć osoby, do których obowiązków należy obliczanie i pobieranie podatków oraz terminowe wpłacanie organowi podatkowemu pobranych kwot**, a także zgłosić właściwemu miejscowo organowi podatkowemu imiona, nazwiska i adresy tych osób. Zgłoszenia należy dokonać w terminie wyznaczonym do dokonania pierwszej wpłaty, a w razie zmiany osoby wyznaczonej – w terminie 14 dni od dnia, w którym wyznaczono inną osobę.

Po drugie, na podstawie art. 32 o.p. płatnicy i inkasenci obowiązani są **przechowywać dokumenty związane z poborem lub inkasem podatków do czasu upływu terminu przedawnienia zobowiązania płatnika lub inkasenta**. Po upływie tego okresu są oni obowiązani **przekazać podatnikom dokumenty związane z poborem lub inkasem podatku**. Jeżeli przekazanie ich podatnikowi jest niemożliwe, dokumenty podlegają zniszc-

czeniu (art. 32 § 1 i 2 o.p.). Ponadto w razie likwidacji lub rozwiązania osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej podmiot dokonujący likwidacji lub rozwiązania zawiadamia na piśmie właściwy organ podatkowy, nie później niż w ostatnim dniu istnienia osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, o miejscu przechowywania dokumentów związanych z poborem lub inkasem podatku (art. 32 § 1a o.p.).

Zasadniczym uprawnieniem płatnika i inkasenta jest uprawnienie do wynagrodzenia. Zgodnie z art. 28 o.p. płatnikom i inkasentom przysługuje zryczałtowane wynagrodzenie z tytułu terminowego wpłacania podatków pobranych na rzecz budżetu państwa. Na podstawie § 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 28 czerwca 2022 r. w sprawie wynagrodzenia płatnika i inkasenta z tytułu terminowego wpłacania podatków na rzecz budżetu państwa (Dz. U. poz. 1377) wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 28 § 3 o.p., płatnikom i inkasentom przysługuje wynagrodzenie z tytułu terminowego wpłacania podatków na rzecz budżetu państwa wynoszące 0,3% kwoty podatków pobranych przez płatników, oraz 0,1% kwoty podatków pobranych przez inkasentów. Kwota należnego wynagrodzenia jest potrącana z kwoty podatków pobranych przez płatników lub inkasentów. Wynagrodzenie dla płatników lub inkasentów z tytułu poboru podatków stanowiących dochody, odpowiednio, budżetu gminy, powiatu lub województwa może ustalać rada gminy, rada powiatu oraz sejmik województwa (art. 28 § 4 o.p.).

Literatura: R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023.

3. Powstawanie zobowiązań podatkowych

A. Sposoby powstawania zobowiązań podatkowych

18

Stosunek zobowiązaniowy w prawie podatkowym powstaje – inaczej niż w prawie prywatnym – **bez względu na wolę stron tego stosunku**. Ma on swoje źródło w obowiązku podatkowy, a ten wynika z woli prawodawcy. Sposoby powstawania zobowiązań podatkowych to metody przekształcenia obowiązku podatkowego w zobowiązanie podatkowe.

Ustawodawca przewidział w art. 21 o.p. dwa sposoby powstawania zobowiązań podatkowych:

- 1) **tzew. zobowiązanie powstające z mocy prawa i**
- 2) **zobowiązanie powstające z mocy decyzji organu podatkowego.**

Sposoby te odpowiadają dwóm technikom podatkowym: technice opartej na samoobliczeniu i technice opartej na klasycznym postępowaniu podatkowym.

Ważne: Ordynacja podatkowa przewiduje dwa sposoby powstawania zobowiązań podatkowych (art. 21 § 1 pkt 1 i 2 o.p.), zaś który ze sposobów powstania zobowiązania podatkowego ma zastosowanie, decyduje konkretna ustawa (wyrok NSA z dnia 14 maja 2025 r., III FSK 462/24, LEX nr 3862311).

Dominująca w polskim systemie podatkowym jest technika podatkowa oparta na samoobliczeniu. Ma ona zastosowanie w podatkach, w których zobowiązanie powstaje **z mocy prawa**. Na podstawie art. 21 § 1 pkt 1 o.p. zobowiązanie podatkowe powstaje **z dniem zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa podatkowa wiąże powstanie takiego zobowiązania**. Jak podkreśla orzecznictwo, „związanie powstania zobowiązania z chwilą zaistnienia określonego stanu faktycznego; dokonuje się na mocy ustawy, bez konieczności dokonywania jakichkolwiek czynności dodatkowych przez strony stosunku prawnopodatkowego” (wyrok NSA z dnia 13 kwietnia 2022 r., III OSK 4881/21, LEX nr 3334929). W taki sposób zobowiązanie podatkowe powstaje z tytułu większości podatków, np. podatku od towarów i usług i w podatku dochodowym od osób fizycznych.

PRZYKŁAD: „Zobowiązanie podatkowe w podatku od towarów i usług powstaje w sposób wskazany w art. 21 § 1 pkt 1 Ordynacji podatkowej. Zgodnie z tym przepisem, zobowiązanie podatkowe powstaje z dniem zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa podatkowa wiąże powstanie takiego zobowiązania. To zaś oznacza, że skonkretyzowana powinność podatkowa powstaje jednocześnie z zaistnieniem jej nieskonkretyzowanej postaci, czyli obowiązku podatkowego (w tym samym punkcie czasu). W podatku od towarów i usług ma to miejsce na koniec każdego miesiąca, ewentualnie kwartału kalendarzowego” (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 23 marca 2022 r., I SA/Po 1030/21, Legalis).

Na podstawie art. 21 § 1 pkt 2 o.p. zobowiązanie podatkowe powstaje zaś z **dnem doręczenia decyzji organu podatkowego, ustalającej wysokość tego zobowiązania**. Dotyczy to nielicznych podatków w polskim systemie podatkowym, tj. podatku od spadków i darowizn, podatku od nieruchomości, rolnego i leśnego (gdy podatnikiem jest osoba fizyczna) oraz karty podatkowej.

PRZYKŁAD: Na podstawie art. 6 ust. 7 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych, jeżeli podatnikiem jest osoba fizyczna, to zobowiązanie podatkowe z tytułu podatku od nieruchomości powstaje z mocy decyzji ustalającej to zobowiązanie, czyli w sposób wskazany w art. 21 § 1 pkt 2 o.p. W konsekwencji obowiązek podatkowy przekształca się w zobowiązanie podatkowe w wyniku doręczenia decyzji organu podatkowemu. Decyzja ta ma charakter konstytutywny, co oznacza, że dopiero jej wydanie kreuje powstanie zobowiązania podatkowego. W przypadku natomiast podatników niebędących osobami fizycznymi zobowiązanie w podatku od nieruchomości powstaje z mocy prawa (art. 21 § 1 pkt 1 o.p.), a podatnik zgodnie z art. 6 ust. 9 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych zobowiązany jest do jego samoobliczenia w deklaracji podatkowej (wyrok NSA z dnia 17 marca 2021 r., III FSK 2783/21, Legalis).

Rysunek 4

Źródło: opracowanie własne.

W obu koncepcjach powstawania zobowiązań podatkowych ustawodawca posługuje się instytucją deklaracji i decyzji podatkowej. Deklaracje i decyzje, o których mowa w art. 21 o.p., w odniesieniu do zobowiązań powstających z mocy prawa i z mocy decyzji mają odmienny charakter prawny i pełnią inną rolę.

	Deklaracja	Decyzja
Zobowiązanie powstające z mocy prawa	Podatek wskazany w deklaracji jest podatkiem do zapłaty.	Określająca Deklaratoryjna
Zobowiązanie powstające z mocy decyzji organu podatkowego	Organ podatkowy ustala wysokość zobowiązania podatkowego zgodnie z danymi zawartymi w deklaracji.	Ustalająca Konstytutywna

Źródło: opracowanie własne.

B. Zobowiązania powstające z mocy prawa

- 19** Gdy zobowiązanie podatkowe powstaje z dniem zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa podatkowa wiąże powstanie takiego zobowiązania, ustawa ta może nakładać na podatnika obowiązek złożenia deklaracji. Na podstawie art. 21 § 2 o.p., jeżeli przepisy prawa podatkowego nakładają na podatnika obowiązek złożenia deklaracji, a zobowiązanie podatkowe powstaje w sposób określony w § 1 pkt 1 tego artykułu, **podatek wykazany w deklaracji jest podatkiem do zapłaty.**

WAŻNE! Gdy zobowiązanie podatkowe powstaje z mocy prawa, na podstawie art. 21 § 1 pkt 1 o.p. i nie została wydana decyzja określająca zobowiązanie w innej wysokości niż deklarowane, to wysokość podatku do zapłaty wynika ze złożonej deklaracji (tak również np. wyrok NSA z dnia 20 lipca 2021 r., III FSK 3737/21, LEX nr 3229564).

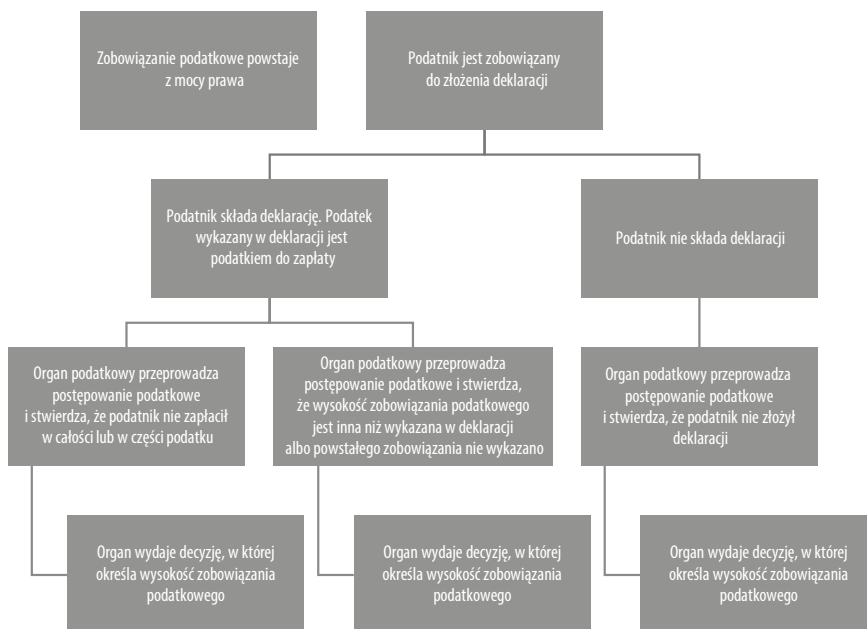
- 20** **Deklaracja podatkowa**, o której mowa w przedmiotowym przepisie, jest deklaracją w rozumieniu art. 3 pkt 5 o.p. Jej złożenie wiąże się z domniemaniem, że podatek w niej wykazany jest podatkiem do zapłaty.

Jeżeli w postępowaniu podatkowym organ podatkowy stwierdzi, że:

- 1) podatnik mimo ciążącego na nim obowiązku nie zapłacił w całości lub w części podatku,
- 2) podatnik nie złożył deklaracji,
- 3) wysokość zobowiązania podatkowego jest inna niż wykazana w deklaracji albo
- 4) powstałego zobowiązania nie wykazano,

organ podatkowy wydaje decyzję, w której określa wysokość zobowiązania podatkowego (art. 21 § 3 o.p.).

Rysunek 5

Źródło: opracowanie własne.

Decyzja, o której mowa w art. 21 § 3 o.p. – decyzja określająca – jest to decyzja deklaratoryjna (tak np. wyrok NSA z dnia 26 czerwca 2024 r., III FSK 1268/22, LEX nr 3765396, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 27 maja 2021 r., I SA/GI 398/21, LEX nr 3197532, wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 29 kwietnia 2021 r., I SA/Go 64/21, LEX nr 3175444). Wydanie takiej decyzji oznacza, że organ podatkowy zakwestionował samoobliczenie podatku dokonane przez podatnika i określił wysokość zobowiązania podatkowego powstałego z mocy prawa. Decyzja podatkowa nie tworzy więc nowego zobowiązania podatkowego, a jedynie precyzuje jego prawidłową wysokość (wyrok NSA z dnia 25 czerwca 2020 r., II FSK 765/20, LEX nr 3050457). Decyzja deklaratoryjna eliminuje z obrotu prawnego złożoną przez podatnika deklarację. **Oznacza to, że podatnik jest zobowiązany do zapłaty podatku w wysokości wynikającej z decyzji, nie zaś ze złożonej deklaracji** (wyrok NSA z dnia 9 czerwca 2020 r., II FSK 1603/19, LEX nr 3052036).

PRZYKŁAD: Weryfikacja samoobliczenia na podstawie art. 21 § 3 o.p. obejmuje np. błędne zadeklarowanie przedmiotu opodatkowania jako objętego zwolnieniem (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 25 lutego 2019 r., I SA/Wr 1160/18, LEX nr 2634459).

Należy podkreślić, że organ podatkowy działa na podstawie art. 21 § 3 o.p. w sytuacji, gdy podatnik zadeklarował zobowiązanie podatkowe w wysokości nieprawidłowej (tj. innej niż wynikająca ze stanu faktycznego i obowiązujących przepisów prawa). Organ nie jest zaś upoważniony do wydania decyzji określającej zobowiązanie podatkowe powstające z mocy prawa w tej samej wysokości co zobowiązanie zadeklarowane przez podatnika (tak wyrok WSA w Gliwicach z dnia 2 czerwca 2015 r., III SA/GI 654/15, LEX nr 1763080).

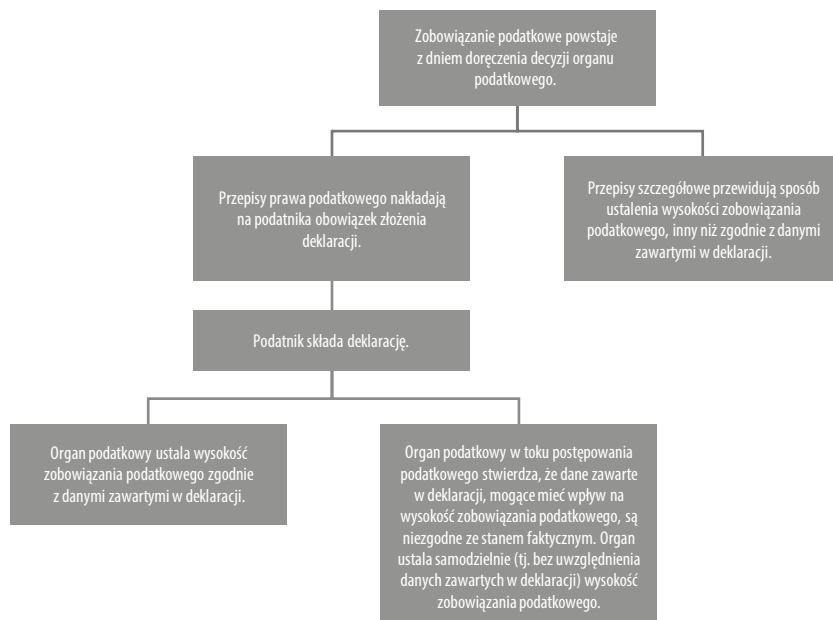
C. Zobowiązania powstające z chwilą doręczenia decyzji organu podatkowego

21 Drugi sposób powstawania zobowiązań podatkowych wiąże się z klasycznym postępowaniem podatkowym. Wówczas zobowiązanie powstaje z **chwilą doręczenia decyzji organu podatkowego, ustalającej wysokość tego zobowiązanie**. Bezskuteczność doręczenia decyzji ustalającej zobowiązanie podatkowe prowadzi do uznania, że zobowiązanie to w ogóle nie powstało (wyrok NSA z dnia 11 października 2023 r., II FSK 286/21, LEX nr 3632184).

Kluczowe znaczenie w przypadku tego sposobu powstawania zobowiązań podatkowych ma dzień doręczenia decyzji podatkowej stronie. Jest to decyzja konstytutywna, więc z dniem jej doręczenia ustawa wiąże moment powstania zobowiązania podatkowego. Od tego dnia bieg rozpoczyna termin płatności podatku (wyrok WSA w Opolu z dnia 7 maja 2014 r., I SA/Op 264/14, LEX nr 1473749)

W przypadku tych podatków, ustawa może nakładać na podatnika obowiązek złożenia deklaracji, **wysokość zobowiązania podatkowego ustala się zgodnie z danymi zawartymi w deklaracji**, chyba że przepisy szczególne przewidują inny sposób ustalenia wysokości zobowiązania podatkowego albo w toku postępowania podatkowego stwierdzono, że dane zawarte w deklaracji, mogące mieć wpływ na wysokość zobowiązania podatkowego, są niezgodne ze stanem faktycznym. W orzecznictwie przyjmuje się, że „**skuteczność** («**moc wiążąca**») **deklaracji podatkowej (lub jej korekty) jest warunkowa**”, co oznacza, że deklaracja ta jest wiążąca, o ile organ podatkowy nie określi innej wysokości zobowiązania (wyrok WSA w Szczecinie z dnia 2 października 2019 r., I SA/Sz 443/19, LEX nr 2730828).

Rysunek 6

Źródło: opracowanie własne.

D. Deklaracje podatkowe

a. Definicja deklaracji

Istotne dla powstawania zobowiązań podatkowych są deklaracje podatkowe. Ordynacja podatkowa ani żadna inna ustawa nie zawiera klasycznej definicji opisowej deklaracji podatkowej. W art. 3 pkt 5 o.p. uregulowana została **definicja porządkująca** na potrzeby tej ustawy.

Zgodnie z art. 3 pkt 5 o.p., ilekroć w ustawie jest mowa o deklaracjach, rozumie się przez to również **zeznanie, wykazy, zestawienia, sprawozdania oraz informacje**, do których składania obowiązani są, na podstawie przepisów prawa podatkowego, podatnicy, płatnicy i inkasenci. A zatem przez pojęcie deklaracji, o której mowa w przepisach Ordynacji podatkowej, rozumieć należy wszelkiego rodzaju dokumenty, niezależnie od ich nazwy, których obowiązek składania przewidują przepisy prawa podatkowego. Słusznie w orzecznictwie przyjmuje się, że definicja deklaracji z art. 3 pkt 5 o.p. nie jest definicją legalną, lecz „skrótom terminologicznym, wprowadzony na jej użytek. Jest to zbiorcze pojęcie obejmujące wszelkie dokumenty składane przez wymieniony w tym przepisie osoby, obejmujące ich oświadczenia w takich płaszczyznach, które decydują o powstaniu zobowiązania podatkowego. Dane te, bądź umożliwiają organom podatkowym kontrolę prawidłowości wywiązania się przez te osoby z ciążących na nich obowiązków (w przypadku powstania zobowiązania w drodze samoobliczenia), bądź dostarczają tym organom informacje konieczne do wymierzenia im podatku (w przypadku zobowiązań podatkowych ustalanych w drodze decyzji). Stanowią one zatem przede wszystkim oświadczenia wiedzy. Niemniej niekiedy mogą one zawierać również składniki wskazujące na wolę podatnika, płatnika czy inkasenta” (wyrok NSA z dnia 11 lutego 2009 r., I FSK 1551/07, LEX nr 593629, podobnie wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 22 lipca 2023 r., I SA/Wr 274/23, LEX nr 3649408).

PRZYKŁAD: Deklaracją jest zeznanie podatkowe o wysokości osiągniętego dochodu (poniesionej straty) w roku podatkowym z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych składane na podstawie art. 45 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 2647 z późn. zm.).

Deklaracje, o których mowa w art. 21 o.p., dzielą się na:

- deklaracje, z których wynika podatek do zapłaty, oraz
- deklaracje, które zawierają informacje niezbędne do wydania decyzji podatkowej, na podstawie której powstaje zobowiązanie podatkowe.

Przepisy Ordynacji podatkowej regulują również kilka kwestii wspólnych związanych z deklaracjami, tj. mających zastosowanie do wszystkich deklaracji, o którym mowa w przepisach szczegółowego prawa podatkowego. Są to przepisy dotyczące:

- 1) zasad składania deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej,
- 2) podpisywania deklaracji oraz
- 3) korekty deklaracji.

b. Składanie deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej

Przepisy Ordynacji podatkowej dopuszczają możliwość (jest to uprawnienie, a nie obowiązek) **składania deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej**. Zgodnie z przepisem art. 3a o.p. możliwość taka zachodzi, jeżeli odrębne przepisy nie stanowią inaczej. Wówczas, złożenie deklaracji jest również potwierdzane elektronicznie. Treść deklaracji jest **ustrukturyzowana** zgodnie z art. 3b o.p.

Odrębnie uregulowana jest kwestia składania deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej z tytułu podatków lokalnych. Zgodnie z art. 3d o.p. składanie deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej wójtowi, burmistrzowi (prezydentowi miasta), staroście, marszałkowi województwa regulują odrębne przepisy. Są to:

- 1) art. 6a ust. 12–14 ustawy o podatku rolnym oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 6 czerwca 2019 r. w sprawie sposobu przysyłania informacji o gruntach oraz deklaracji na podatek rolny za pomocą środków komunikacji elektronicznej (Dz. U. poz. 1153);
- 2) art. 6 ust. 10–12 ustawy o podatku leśnym oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 6 czerwca 2019 r. w sprawie sposobu przysyłania informacji o lasach oraz deklaracji na podatek leśny za pomocą środków komunikacji elektronicznej (Dz. U. poz. 1154);
- 3) art. 6 ust. 14 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 czerwca 2019 r. w sprawie sposobu przysyłania informacji o nieruchomościach i obiektach budowlanych oraz deklaracji na podatek od nieruchomości za pomocą środków komunikacji elektronicznej (Dz. U. poz. 1185);
- 4) art. 9 ust. 9 ustawy o podatkach i opłatach lokalnych oraz rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 14 grudnia 2015 r. w sprawie deklaracji na podatek od środków transportowych składanych za pomocą środków komunikacji elektronicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1353).

c. Podpisywanie deklaracji

24

Drugą kwestią natury ogólnej dotyczącą deklaracji jest **kwestia jej podpisu**. Zgodnie z art. 80a § 1 o.p., jeżeli odrębne ustawy nie stanowią inaczej, deklaracja, w tym deklaracja składana za pomocą środków komunikacji elektronicznej, może **być podpisana także przez pełnomocnika** podatnika, płatnika lub inkasenta. Jeżeli odrębne ustawy nie stanowią inaczej, podpisanie deklaracji przez pełnomocnika zwalnia podatnika, płatnika lub inkasenta z obowiązku podpisania deklaracji (art. 80b o.p.).

Zarówno pełnomocnictwo, jak i osoba pełnomocnika powinna odpowiadać wymogom rozdziału 3a („Pełnomocnictwo”) działu IV o.p. Wzór pełnomocnictwa do podpisywania deklaracji reguluje rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 29 grudnia 2015 r. w sprawie wzorów pełnomocnictwa do podpisywania deklaracji oraz wzorów zawiadomień o zmianie lub odwołaniu tych pełnomocnictw (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 562).

Pełnomocnictwo do podpisywania deklaracji podatkowej ma charakter pełnomocnictwa szczególnego. Regulacja art. 80a o.p. jest szczególna wobec art. 138d o.p. (pełnomocnictwo ogólne nie uprawnia zatem do podpisywania deklaracji podatkowych) (wyrok WSA w Lublinie z dnia 20 lutego 2018 r., I SA/Lu 1047/17, LEX nr 2450438). W orzecznictwie przyjmuje się również, że umocowanie do podpisania deklaracji upoważnia pełnomocnika jedynie do złożenia podpisu na deklaracji podatkowej, z wyłączeniem innych działań na rzecz podatnika (tak wyrok NSA z dnia 13 czerwca 2018 r., II FSK 1554/16, LEX nr 2509991). Oznacza to, że nie uprawnia ono jednocześnie np. do sporządzenia deklaracji, lub dokonywania poprawek w treści deklaracji (tak wyrok NSA z dnia 13 czerwca 2018 r., II FSK 1554/16, LEX nr 2509991).

Mimo że przepisy Ordynacji podatkowej przewidują możliwość podpisywania deklaracji przez pełnomocnika, to wszelkie skutki prawnopodatkowe wynikające z danych ujawnionych w deklaracji obciążają wyłącznie podatnika, płatnika lub inkasenta, a nie ich pełnomocnika (wyrok NSA z dnia 18 grudnia 2009 r., I FSK 1303/08, LEX nr 593570).

WAŻNE! Skutki wynikające z danych zawartych w deklaracji podpisanej przez pełnomocnika obciążają podatnika, płatnika lub inkasenta, a nie ich pełnomocnika.

d. Korekta deklaracji

Trzecia, bardzo istotna kwestia dotycząca deklaracji to **uprawnienie do jej korekty**. W orzecznictwie przyjmuje się, że korekta deklaracji poprzez złożenie kolejnej deklaracji o treści odmiennej od deklaracji złożonej wcześniej jest jedyną formą skorygowania danych zawartych w deklaracji. Inne formy takiej weryfikacji (np. cofnięcie lub anulowanie) nie zostało przewidziane w przepisach prawa podatkowego (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 3 kwietnia 2014 r., I SA/Wr 1186/13, LEX nr 1490186).

Na podstawie art. 81 § 1 i 2 o.p., jeżeli odrębne przepisy nie stanowią inaczej, podatnicy, płatnicy i inkasenci **mogą skorygować uprzednio złożoną deklarację**. Skorygowanie deklaracji następuje przez złożenie korygującej deklaracji.

Powyższe przepisy regulują trzy zasadnicze kwestie dotyczące korekty deklaracji. Po pierwsze, **zasadą jest prawo do skorygowania deklaracji**. To uprawnienie doznaje ograniczeń jedynie wówczas i w takim zakresie, w jakim przewidują to odrębne przepisy. Po drugie, przepis wskazuje, jakie podmioty posiadają uprawnienie do korekty. Jest to podatnik, płatnik i inkasent. Ponadto na podstawie art. 81 § 1a o.p. uprawnienie takie posiadają osoby, które były współnikami spółki cywilnej. W ich przypadku uprawnienie do korekty ograniczone jest zakresem art. 75 § 3a o.p. Zgodnie z tym przepisem osoba, która była współnikiem spółki cywilnej w momencie rozwiązania spółki, jest obowiązana złożyć równocześnie z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty skorygowane zeznanie (deklarację) w zakresie zobowiązań spółki oraz umowę spółki aktualną na dzień rozwiązania spółki. W literaturze obecny jest pogląd, zgodnie z którym należy się zgodzić, że uprawnienie do korekty przysługuje również następcom prawnym [*Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX]. Trzecią kwestią, którą reguluje art. 81 o.p., jest tryb korygowania deklaracji – skorygowanie deklaracji następuje przez złożenie korygującej deklaracji.

Przepisy nie ograniczają liczby dopuszczalnych korekt (tak np. wyrok WSA w Olsztynie z dnia 8 kwietnia 2021 r., I SA/Ol 1/21, LEX nr 3172426). Oznacza to, że korygowana może być również deklaracja korygująca.

Na podstawie art. 81b o.p. **uprawnienie do skorygowania deklaracji ulega zawieszeniu** na czas trwania postępowania podatkowego lub kontroli podatkowej – w zakresie objętym tym postępowaniem lub kontrolą, a przysługuje nadal po zakończeniu kontroli podatkowej lub postępowania podatkowego – w zakresie nieobjętym decyzją określającą wysokość zobowiązania podatkowego. Powyższy przepis odnosi się wprost do postępowania podatkowego lub kontroli podatkowej dotyczących podatków i okresów, których dotyczy deklaracja. Oznacza to, że jeżeli przedmiotem postępowania jest podatek za inny okres rozliczeniowy, uprawnienie do skorygowania wcześniejszych deklaracji przysługuje w odniesieniu do innych okresów lub innych podatków płaconych przez podatnika (wyrok WSA w Łodzi z dnia 17 marca 2021 r., I SA/Łd 152/21, LEX nr 3161337).

Na gruncie przedmiotowego przepisu istotne znaczenie ma ustalenie zakresu rozumienia pojęcia „postępowanie podatkowe”. W orzecznictwie przyjmuje się, że przepisy te dotyczą postępowania podatkowego, które jest prowadzone na podstawie art. 21 § 3 o.p. (wyrok NSA z dnia 11 stycznia 2022 r., I FSK 1320/21, Legalis).

Przyjąć należy, że kontrolą podatkową, o której mowa w art. 81b o.p., jest kontrola w rozumieniu działu V o.p. Ze względu na to, że wszczęcie kontroli podatkowej następuje zgodnie z art. 284 § 1 o.p. z dniem doręczenia upoważnienia do kontroli i okazania legitymacji, oznacza to, że również z tym dniem ulega zawieszeniu uprawnienie do skorygowania deklaracji. Korekta złożona w tym okresie będzie bezskuteczna (wyrok WSA w Krakowie z dnia 28 czerwca 2016 r., I SA/Kr 278/16, LEX nr 2094295). Odpowiednio, uprawnienie do korekty deklaracji jest wyłączone od momentu wszczęcia postępowania podatkowego, tj. od dnia doręczenia żądania organowi podatkowemu (w przypadku wszczęcia postępowania na żądanie strony) lub od dnia doręczenia stronie postanowienia o wszczęciu postępowania (w przypadku wszczęcia postępowania z urzędu).

Zgodnie z art. 81b § 2 o.p. korekta złożona w okresie, gdy uprawnienie do korekty jest zawieszone nie wywołuje skutków prawnych. Organ podatkowy zawiadamia na piśmie składającego korektę o jej bezskuteczności. Rozstrzygnięcie organu podatkowego w zakresie bezskuteczności złożonej przez podatnika korekty deklaracji (wydane poza właściwym postępowaniem wymiarowym) ma charakter deklaratoryjny (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 7 grudnia 2016 r., I SA/Gd 1183/16, LEX nr 2172884).

Zgodnie z art. 81b § 2a o.p. korekta złożona wraz z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty nie wywołuje skutków prawnych w razie odmowy stwierdzenia nadpłaty w całości lub w części oraz w razie umorzenia postępowania w związku z wycofaniem wniosku lub w przypadku, o którym mowa w art. 201 § 5. W uzasadnieniu wydanej decyzji organ podatkowy wskazuje bezskuteczność takiej korekty.

WAŻNE! „W przypadkach, w których zobowiązanie podatkowe, tak jak w podatku od towarów i usług, powstaje z mocy prawa, prawo podatnika do skorygowania uprzednio złożonej deklaracji, wynikające z art. 81 § 1 o.p., może być przez niego realizowane do momentu przedawnienia tego zobowiązania. Okoliczność wykreślenia takiego podatnika z rejestru jako podatnika VAT nie ma znaczenia dla realizacji prawa do dokonania korekty deklaracji złożonej w czasie, gdy dany podmiot był zarejestrowanym podatnikiem” (wyrok NSA z dnia 19 stycznia 2023 r., I FSK 1908/19, LEX nr 3552992).

Odrębne uregulowania dotyczące korekty deklaracji zostały przewidziane w kontekście postępowania w sprawie unikania opodatkowania (art. 81b § 1a–1f o.p.). Wówczas uprawnienie do korekty przysługuje tylko jeden raz i tylko w konkretnym terminie. Przepisy powyższe dotyczą sytuacji, w której skorygowanie deklaracji wiąże się z cofnięciem skutków unikania opodatkowania. Prawo do skorygowania deklaracji oraz cofnięcia skutków unikania opodatkowania przysługuje podatnikowi lub płatnikowi **jednokrotnie**, z zastrzeżeniem art. 200 § 4 o.p. Uprawnienie to przysługuje **w toku postępowania podatkowego**, o którym mowa w art. 119g o.p. (tj. postępowania, w którym może być wydana decyzja z zastosowaniem art. 119a o.p. – klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania), przed wydaniem decyzji w pierwszej instancji, w terminie 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o wyznaczeniu terminu, o którym mowa w art. 200 § 3 o.p., na zasadach określonych w tym zawiadomieniu. Zgodnie z art. 200 § 3 o.p. przed wydaniem decyzji z zastosowaniem art. 119a o.p. lub środków ograniczających umowne korzyści Szef KAS wyznacza stronie czternastodniowy termin do wypowiedzenia się w sprawie zebranego materiału dowodowego, przedstawiając ocenę prawną sprawy, w tym kwotę korzyści podatkowej, i pouczając o prawie skorygowania deklaracji. Pamiętać należy przy tym o zastrzeżeniu z art. 200 § 4 o.p., zgodnie z którym, jeżeli po doręczeniu powyższego zawiadomienia organ podatkowy zmienił ocenę prawną sprawy lub wysokość korzyści podatkowej, a strona nie skorzystała skutecznie z uprawnienia do złożenia korekty w zakresie cofnięcia skutków unikania opodatkowania, organ podatkowy ponownie doręcza wskazane zawiadomienie, uwzględniając zmienioną ocenę prawną.

Korekta składana jest **wraz z uzasadnieniem przyczyn korekty**. O złożeniu korekty organ podatkowy informuje w ciągu 3 dni roboczych Szefa KAS.

Ponowne skorygowanie deklaracji po zakończeniu postępowania podatkowego nie wywołuje skutków prawnych w zakresie, w jakim wcześniej dokonana korekta przewidywała cofnięcie skutków unikania opodatkowania.

Złożona korekta nie wywołuje skutków prawnych w zakresie cofnięcia skutków unikania opodatkowania, jeżeli tylko częściowo uwzględniła ocenę prawną związaną z unikaniem opodatkowania, zawartą w zawiadomieniu, o którym mowa w art. 200 § 3 o.p., lub nie uwzględniła tej oceny w ogóle.

26

Uprawnienie do korekty deklaracji w toku postępowania w sprawie unikania opodatkowania nie przysługuje, jeżeli:

- 1) postępowanie podatkowe prowadzone jest w wyniku uchylecia przez organ odwoławczy lub sąd administracyjny decyzji organu podatkowego wydanej w pierwszej instancji;
- 2) nie upłynęło 10 lat od końca roku kalendarzowego, w którym podatnikowi lub płatnikowi doręczono ostateczną decyzję wydaną z zastosowaniem przepisu art. 119a § 1 lub 7 o.p. albo środków ograniczających umowne korzyści.

E. Oszacowanie podstawy opodatkowania

Z samoobliczeniem podatku przez podatnika wiąże się instytucja oszacowania podstawy opodatkowania. Jest to nadzwyczajna instytucja, która ma na celu zastąpienie i skorygowanie samoobliczenia przez podatnika [P. Pietrasz (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX, oraz literatura tam powołana]. Oszacowanie polega na przybliżonym określeniu wartości podstawy opodatkowania [J. Rudawski (w:) S. Babiarsz i in., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX, podobnie wyrok WSA w Olsztynie z dnia 16 lipca 2025 r., I SA/OI 205/25, LEX nr 3898015]. Instytucja ta pozwala ustalić podstawę opodatkowania w sytuacjach, gdy prawidłowe jej odtworzenie na podstawie norm materialnego prawa podatkowego oraz «zwykłych» instrumentów procedury podatkowej stało się niemożliwe” (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 2 marca 2022 r., I SA/Po 607/21, LEX nr 3333598).

Instytucja oszacowania jest uregulowana w art. 23 i 23a o.p.
Na podstawie art. 23 § 1 o.p. **organ podatkowy określa podstawę opodatkowania w drodze oszacowania, jeżeli:**

- 1) brak jest ksiąg podatkowych lub innych danych niezbędnych do jej określenia lub

2) dane wynikające z ksiąg podatkowych nie pozwalają na określenie podstawy opodatkowania, lub

3) podatnik naruszył warunki uprawniające do korzystania ze zryczałtowanej formy opodatkowania.
- WAŻNE!** Katalog przesłanek określenia podstawy opodatkowania w drodze oszacowania jest zamknięty. Z powyższych przepisów wynika, że **oszacowanie należy wyłącznie do kompetencji organów podatkowych**. Przepis stanowi, że „organ podatkowy określa”, a nie może określić. Oznacza to, że oszacowanie podstawy opodatkowania stanowi obowiązek organu podatkowego w sytuacji zaistnienia jednej z przesłanek wskazanych w tym przepisie. Przedmiotem oszacowania jest zaś **podstawa opodatkowania**. W przypadku podatków płaconych w formie zaliczek, oszacowanie podstawy opodatkowania pociąga za sobą konsekwencje wskazane w art. 23a o.p. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli podstawa opodatkowania została określona w drodze oszacowania, a podatnik jest zobowiązany do wpłaty zaliczek na podatek, **organ podatkowy określa wysokość zaliczek**, za okres, za który podstawa opodatkowania została oszacowana, proporcjonalnie do wysokości zobowiązania podatkowego za cały rok podatkowy lub inny okres rozliczeniowy.

Metody oszacowania podstawy opodatkowania	
Porównawcza wewnętrzna	Polega na porównaniu wysokości obrotów w tym samym przedsiębiorstwie za poprzednie okresy, w których znana jest wysokość obrotu
Porównawcza zewnętrzna	Polega na porównaniu wysokości obrotów w innych przedsiębiorstwach prowadzących działalność o podobnym zakresie i w podobnych warunkach
Remanentowa	Polega na porównaniu wartości majątku przedsiębiorstwa na początku i na końcu okresu, z uwzględnieniem wskaźnika szybkości obrotu
Produkcyjna	Polega na ustaleniu zdolności produkcyjnej przedsiębiorstwa
Kosztowa	Polega na ustaleniu wysokości obrotu na podstawie wysokości kosztów poniesionych przez przedsiębiorstwo, z uwzględnieniem wskaźnika udziałów tych kosztów w obrocie
Udziału dochodu w obrocie	Polega na ustaleniu wysokości dochodów ze sprzedaży określonych towarów i wykonywania określonych usług, z uwzględnieniem wysokości udziału tej sprzedaży (wykonanych usług) w całym obrocie

Źródło: opracowanie własne.

Ustawodawca posłużył się słowem „w szczególności”, a więc katalog metod oszacowania jest otwarty (**np. WSA w Krakowie z dnia 24 lipca 2025 r., I SA/Kr 372/25, LEX nr 3904544**). Żadna z wymienionych metod nie ma pierwszeństwa względem pozostałych (wyrok WSA w Łodzi z dnia 18 sierpnia 2020 r., I SA/Łd 60/20, LEX nr 3048377). Jak przyjmuje się w orzecznictwie, metody szacowania wskazane w przepisach o.p. odnoszą się do najbardziej typowych rodzajów działalności i nie znajdują zastosowania przy specyficznym rodzaju działal-

ności gospodarczej (tak wyrok WSA w Łodzi z dnia 2 grudnia 2021 r., I SA/Łd 693/21, LEX nr 3281879). **Organ podatkowy może zastosować również inne metody.** To od decyzji organu podatkowego zależy wybór metody oszacowania – jednej ze wskazanych w art. 23 o.p., lub innej (tak również wyrok WSA w Białymstoku z dnia 9 marca 2022 r., I SA/Bk 34/22, LEX nr 3327756, podobnie wyrok WSA w Olsztynie z dnia 11 maja 2021 r., I SA/OI 131/21, LEX nr 3188303, wyrok NSA z dnia 1 lutego 2023 r., II FSK 1366/22, LEX nr 3519892). Jest on jednak na podstawie art. 23 § 5 o.p. zobowiązany do uzasadnienia wyboru metody oszacowania. Wybór ten powinien być podporządkowany generalnej wytycznej wskazanej w art. 23 § 5 o.p., zgodnie z którą określenie podstawy opodatkowania w drodze oszacowania powinno zmierzać do określenia jej w **wysokości zbliżonej do rzeczywistej podstawy opodatkowania**. Przyjąć więc należy, że organ powinien wybrać taką metodę oszacowania, która pozwoli na oszacowanie podstawy opodatkowania w wysokości **zbliżonej do rzeczywistej podstawy opodatkowania**. W orzecznictwie przyjmuje się, że wybór metody determinowany jest materiałem faktycznym, jakim dysponuje organ, charakterem działalności wykonywanej przez podatnika, miejscowymi warunkami gospodarowania (wyrok WSA w Krakowie z dnia 27 marca 2025 r., I SA/Kr 132/25, LEX nr 3856887). Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że „żadna z metod szacowania nie ma cech metody doskonałej, ale jej stosowanie to konieczność i konsekwencja wynikająca z nierzetelnego prowadzenia księgi podatkowej. Ustalenie podstawy obliczenia podatku w drodze szacunku polega zatem na **dokonywaniu ustaleń przybliżonych do stanu rzeczywistego, ale nie tożsamego**. Szacowanie jest przy tym zawsze obciążone ryzykiem mniejszego lub większego błędu” (wyrok NSA z dnia 26 kwietnia 2022 r., II FSK 2189/19, LEX nr 3356878, podobnie wyrok WSA w Białymstoku z dnia 9 marca 2022 r., I SA/Bk 34/22, LEX nr 3327756).

WAŻNE! Szacowanie nie może dotyczyć poniesienia wydatku (wyrok NSA z dnia 18 grudnia 2024 r., II FSK 273/23, LEX nr 3824238).

Na podstawie art. 23 § 2 o.p. **organ podatkowy odstąpi od określenia podstawy opodatkowania w drodze oszacowania, jeżeli:**

- 1) pomimo braku ksiąg podatkowych dowody uzyskane w toku postępowania, pozwalają na określenie podstawy opodatkowania;
- 2) dane wynikające z ksiąg podatkowych, uzupełnione dowodami uzyskanymi w toku postępowania, pozwalają na określenie podstawy opodatkowania.

Przepis art. 23 § 2 o.p. wyłącza stosowanie instytucji szacowania podstawy opodatkowania, gdy można ją ustalić na podstawie wiarygodnych dowodów. Co do zasady jest to rozwiązanie korzystniejsze dla podatnika, bo pozwala mu na określenie rzeczywistej podstawy opodatkowania, a nie przybliżonej, określonej w drodze oszacowania (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 25 października 2024 r., I SA/Po 222/24, LEX nr 3787834).

Literatura: S. Babiarsz i in., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX; *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX.

4. Wygasanie zobowiązań podatkowych

A. Efektywne i nieefektywne wygasanie zobowiązań podatkowych

29

Wygaśnięcie zobowiązania podatkowego oznacza definitywne ustanie jego bytu prawnego, zakończenie stosunku prawnego łączącego podatnika i państwo lub gminę.

Zobowiązanie podatkowe kończy byt prawny na dwa sposoby. Pierwszy sposób wiąże się zaspokojeniem wierzyciela, jest to tzw. **efektywne wygaśnięcie**. Drugi sposób wiąże się z ustaniem bytu prawnego zobowiązania bez zaspokojenia wierzyciela. Jest to tzw. **nieefektywne wygaśnięcie** zobowiązania podatkowego. Sposoby wygasania zobowiązań podatkowych określa art. 59 § 1 o.p. Wymienione tam 11 sposobów wygasania zobowiązań stanowi katalog zamknięty. Przepisy Ordynacji podatkowej nie przewidują innego sposobu ustania bytu prawnego zobowiązania podatkowego niż wymienione w przedmiotowym przepisie.

WAŻNE! Zobowiązanie podatkowe wygasa wyłącznie w sposób określony w art. 59 o.p. (wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2023 r., III FSK 1825/21, LEX nr 3550607).

PRZYKŁAD: „Wśród zdarzeń prawnych wymienionych w art. 59 o.p. nie ma utraty bytu prawnego podatnika (np. śmierć osoby fizycznej czy likwidacja osoby prawnej)” (wyrok NSA z dnia 6 września 2022 r., III FSK 901/21, LEX nr 3509186).

Efektywne sposoby wygaśnięcia zobowiązania podatkowego	Nieefektywne sposoby wygaśnięcia zobowiązania podatkowego
1. Zapłata 2. Pobranie podatku przez płatnika lub inkasenta 3. Potrącenie 4. Zaliczenie nadpłaty lub zaliczenie zwrotu podatku 5. Przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych 6. Przejęcie własności nieruchomości lub prawa majątkowego w postępowaniu egzekucyjnym 7. Nabycie spadku w całości przez Skarb Państwa albo jednostkę samorządu terytorialnego stwierdzonego przez prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku – ze skutkiem na dzień otwarcia spadku.	1. Zaniechanie poboru 2. Umorzenie zaległości 3. Przedawnienie 4. Zwolnienie z obowiązku zapłaty na podstawie art. 14m lub art. 14zl o.p.

Źródło: opracowanie własne.

Podobnie jak w przypadku zobowiązania podatkowego, ustawodawca wskazał również katalog sposobów wygasania **zobowiązania płatnika i inkasenta**. W art. 59 § 2 o.p. wymieniono siedem takich sposobów. Mogą one również prowadzić do zaspokojenia wierzyciela podatkowego, jak również mogą się wiązać z brakiem takiego zaspokojenia. Są to więc **zarówno sposoby efektywne, jak i nieefektywne**. W większości, dalsze przepisy doprecyzowujące poszczególne sposoby wygasania zobowiązania podatnika mają odpowiednie zastosowanie również do zobowiązania płatnika i inkasenta.

Efektywne sposoby wygasania zobowiązań płatnika i inkasenta	Nieefektywne sposoby wygasania zobowiązań płatnika i inkasenta
1. Wpłata 2. Zaliczenie nadpłaty lub zaliczenie zwrotu podatku 3. Przejęcie własności nieruchomości lub przejęcie prawa majątkowego w postępowaniu egzekucyjnym 4. Nabycie spadku w całości przez Skarb Państwa albo jednostkę samorządu terytorialnego stwierdzonego przez prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku – ze skutkiem na dzień otwarcia spadku	1. Umorzenie, w przypadkach przewidzianych w art. 67d § 3 o.p. 2. Przedawnienie 3. Zwolnienie z obowiązku zapłaty na podstawie art. 14m o.p.

Źródło: opracowanie własne.

WAŻNE! Każdy ze sposobów wygaśnięcia zobowiązania podatkowego określony w art. 59 o.p. ma charakter samostanowiący i wzajemnie się wykluczający (wyrok NSA z dnia 19 lutego 2009 r., I FSK 1621/08, LEX nr 1084537).

Poszczególne sposoby wygasania zobowiązań – zarówno zobowiązań podatników, jak i zobowiązań płatników oraz inkasentów, są uregulowane szczegółowo w przepisach Ordynacji podatkowej, a także poza nią. Ustawodawca w art. 59 o.p. dokonuje więc pewnej syntezy różnych instytucji rozporoszonych w ogólnym prawie podatkowym (a także częściowo poza nim), z którymi wiąże skutek w postaci ustania bytu prawnego zobowiązania podatkowego. W rozdziale 7 działu III o.p. zatytułowanym „Wygaśnięcie zobowiązań podatkowych”, poza katalogiem sposobów wygasania zobowiązań (art. 59 o.p.) znajdują się również regulacje szczegółowe dotyczące jedynie trzech sposobów wygaśnięcia zobowiązania, tj.:

- 1) zapłaty,
- 2) potrącenia oraz
- 3) przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych w zamian za zaległość podatkową.

Pozostałe sposoby wygasania zobowiązań są uregulowane w innych przepisach (poza rozdziałem 7). Tak np., w rozdziale 8 działu II o.p. „Przedawnienie”, uregulowana jest instytucja przedawnienia. Z przepisu art. 59 § 1 pkt 9 o.p. wynika zaś wprost, że przedawnienie skutkuje ustaniem bytu prawnego zobowiązania podatkowego, tj. jego wygaśnięciem. Odpowiednio w niniejszym opracowaniu przyjęto również zasadę omówienia poszczególnych form wygasania uregulowanych poza rozdziałem 7 działu III o.p. we fragmentach poświęconych omówieniu instytucji, z którą dana forma jest związana.

Forma wygasania zobowiązań podatnika	Podstawa prawna
Zapłata	Art. 60–63 o.p.
Pobranie podatku przez płatnika lub inkasenta	Wynika z zakresu obowiązków płatnika i inkasenta – art. 8 i 9 o.p.
Potrącenie	Art. 64–65 o.p.
Zaliczenia nadpłaty lub zaliczenia zwrotu podatku	Art. 76 o.p.
Zaniechania poboru	Art. 22 o.p.
Przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych	Art. 66 o.p.
Przejęcia własności nieruchomości lub prawa majątkowego w postępowaniu egzekucyjnym	Zasady egzekucji należności pieniężnych reguluj dział II ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji
Umorzenia zaległości	Art. 67a o.p.
Przedawnienia	Art. 68–71 o.p.
Zwolnienia z obowiązku zapłaty na podstawie art. 14m o.p.	Na podstawie art. 14m o.p. zastosowanie się do interpretacji, która następnie została zmieniona, której wygaśnięcie stwierdzono lub która nie została uwzględniona w rozstrzygnięciu sprawy podatkowej, powoduje zwolnienie z obowiązku zapłaty podatku w zakresie i na zasadach wskazanych w tym przepisie.
Nabycia spadku w całości przez Skarb Państwa albo jednostkę samorządu terytorialnego stwierdzonego przez prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku – ze skutkiem na dzień otwarcia spadku.	Jeśli na zasadach prawa cywilnego (art. 935 k.c.) Skarb Państwa lub (w trybie dziedziczenia na podstawie testamentu) jednostka samorządu terytorialnego nabydzie spadek po podatniku, wówczas staje się zarówno wierzycielem, jak i dłużnikiem z tytułu zobowiązań podatkowych podatnika.

Źródło: opracowanie własne.

Forma wygasania zobowiązań płatnika i inkasenta	Podstawa prawna
Wpłata	Wynika z zakresu obowiązków płatnika i inkasenta – art. 8 i 9 o.p.
Zaliczenia nadpłaty lub zaliczenia zwrotu podatku	Art. 76 § 1 o.p. w związku z art. 76 § 3 o.p.
Umorzenia w przypadkach przewidzianych w art. 67d § 3 o.p.	Art. 67d § 1 pkt 3 i 4 i § 2 o.p. w związku z art. 67d § 3 o.p.
Przejęcia własności nieruchomości lub prawa majątkowego w postępowaniu egzekucyjnym	Zasady egzekucji należności pieniężnych reguluje dział II ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 479 z późn. zm.).
Przedawnienia	Art. 68–71 o.p.

Forma wygasania zobowiązań płatnika i inkasenta	Podstawa prawna
Zwolnienia z obowiązku zapłaty na podstawie art. 14m o.p.	Na podstawie art. 14m o.p. zastosowanie się do interpretacji, która następnie została zmieniona, której wygaśnięcie stwierdzono lub która nie została uwzględniona w rozstrzygnięciu sprawy podatkowej, powoduje zwolnienie z obowiązku zapłaty podatku w zakresie i na zasadach wskazanych w tym przepisie.
Nabycia spadku w całości przez Skarb Państwa albo jednostkę samorządu terytorialnego stwierdzonego przez prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku – ze skutkiem na dzień otwarcia spadku.	Jeśli na zasadach prawa cywilnego (art. 935 k.c.) Skarb Państwa lub (w trybie dziedziczenia na podstawie testamentu) jednostka samorządu terytorialnego nabydzie spadek po podatniku, wówczas staje się zarówno wierzycielem, jak i dłużnikiem z tytułu zobowiązań podatkowych podatnika.

Źródło: opracowanie własne.

B. Zapłata podatku

a. Istota zapłaty

Zapłata podatku jest podstawową formą efektywnego wygaśnięcia zobowiązania podatkowego (tak np. wyrok NSA z dnia 4 kwietnia 2023 r., III FSK 1825/21, LEX nr 3550607). Zapłatę należy odróżnić od wpłaty, w tym od wpłaty dokonanej przez płatnika lub inkasenta. Zapłatę dokonuje podatnik, wpłata zaś to techniczna czynność uiszczenia gotówką lub w obrocie bezgotówkowym kwoty podatku przez inny podmiot niż podatnik (wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 25 lipca 2018 r., I SA/Rz 441/18, LEX nr 2529853).

Każda zapłata podatku wywołuje ten sam skutek prawny, czyli wygaśnięcia zobowiązania podatkowego, w związku z którym jest dokonywana (wyrok NSA z dnia 19 lutego 2009 r., I FSK 1621/08, LEX nr 1084537). Jest tak niezależnie od tego, czy zobowiązanie to powstało z mocy prawa, czy na mocy decyzji organu podatkowego.

Aby zapłata skutkowała wygaśnięciem zobowiązania podatkowego – całkowitym ustaniem stosunku zobowiązaniowego pomiędzy podatnikiem a państwem lub gminą, to podatnik musi wpłacić kwotę w pełni zaspokajającą wierzyciela. Tak np. Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że zobowiązanie podatkowe **wygasza w całości tylko wówczas, gdy podatnik wpłaci podatek w takiej samej lub w wyższej kwocie, niż wynikająca ze zobowiązania podatkowego** (wyrok NSA z dnia 30 listopada 2017 r., I FSK 1399/17, LEX nr 2422766).

b. Sposoby i terminy zapłaty

Przepisy art. 60 § 1 o.p. regulują szczegółowo zasady dokonywania zapłaty podatku, tj. **sposoby i terminu zapłaty** (tak również wyrok WSA w Poznaniu z dnia 4 sierpnia 2010 r., III SA/Po 118/10, LEX nr 737837).

Na podstawie art. 60 § 2 o.p. przepisy dotyczące sposobów i terminów zapłaty podatku uregulowane w art. 60 § 1–1c o.p. **stosuje się również do wpłat dokonywanych przez płatnika lub inkasenta.**

Przepisy Ordynacji podatkowej przewidują następujące sposoby zapłaty podatku:

- 1) zapłatę gotówką, oraz
- 2) zapłatę bezgotówkową.

Na podstawie art. 60 § 4–6 o.p. zlecenia płatnicze na rzecz organów podatkowych **mogą być składane za pomocą środków komunikacji elektronicznej** przy użyciu oprogramowania udostępnionego przez banki lub innego dostawcę usług płatniczych w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, uprawnionego do przyjmowania zleceń płatniczych albo w inny sposób uzgodniony z bankiem lub innym do-

stawcą usług płatniczych przyjmującym zlecenie. Zlecenie płatnicze powinno zawierać dane identyfikujące wpłacającego, w tym identyfikator podatkowy, oraz powinno wskazywać tytuł wpłaty, przy czym niepodanie lub błędne podanie tych informacji stanowi podstawę do odmowy realizacji wpłaty gotówkowej lub polecenia przelewu. Rozliczanie płatności na rzecz organów podatkowych następuje poprzez międzybankowy system rozliczeń elektronicznych w krajowej organizacji rozliczeniowej lub poprzez system elektronicznych rozrachunków międzyoddziałowych Narodowego Banku Polskiego.

Wskazane w art. 60 o.p. sposoby zapłaty nie mogą być ograniczane w żaden sposób. **Podatnik dysponuje przewidzianymi w tym przepisie sposobami zapłaty w sposób nieograniczony.**

W zależności od zastosowanej formy zapłaty ustalony został **termin dokonania zapłaty** (art. 60 o.p.).

Sposób zapłaty podatku	Termin dokonania zapłaty
Zapłata gotówką	1) dzień wpłacenia kwoty podatku w kasie organu podatkowego, 2) dzień wpłacenia kwoty w kasie podmiotu obsługującego organ podatkowy, 3) dzień wpłacenia kwoty na rachunek organu podatkowego w banku, w placówce pocztowej w rozumieniu ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe, w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej, w biurze usług płatniczych, w instytucji płatniczej, w małej instytucji płatniczej lub w instytucji pieniądza elektronicznego, 4) dzień pobrania podatku przez płatnika lub inkasenta.
Zapłata bezgotówkowa	1) dzień obciążenia rachunku bankowego podatnika, rachunku podatnika w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej lub rachunku płatniczego podatnika w instytucji płatniczej, w małej instytucji płatniczej lub instytucji pieniądza elektronicznego na podstawie polecenia przelewu, 2) w przypadku zapłaty za pomocą instrumentu płatniczego innego niż polecenie przelewu – dzień uzyskania potwierdzenia autoryzacji transakcji płatniczej, o której mowa w art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 611), 3) w przypadku polecenia przelewu z rachunku bankowego podatnika w banku lub instytucji kredytowej lub rachunku płatniczego podatnika w unijnej instytucji płatniczej w rozumieniu art. 2 pkt 32 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych lub unijnej instytucji pieniądza elektronicznego, niemających siedziby lub oddziału na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej za termin zapłaty podatku uważa się dzień złożenia zlecenia płatniczego przez podatnika, jeżeli wpłacana kwota zostanie uznana na rachunku bankowym organu podatkowego w terminie wskazanym w art. 54 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych. W razie przekroczenia tego terminu za termin zapłaty uważa się dzień uznania kwoty na rachunku bankowym organu podatkowego.

Źródło: opracowanie własne.

Dokonując uogólnienia, można przyjąć, że dzień zapłaty to dzień, w którym następuje pomniejszenie środków podatnika – w zależności od sposobu zapłaty – poprzez wpłatę tych środków gotówką lub poprzez obciążenie rachunku podatnika. W tym kontekście **nie ma znaczenia ani dzień zwiększenia stanu rachunku organu podatkowego, ani dzień wystawienia polecenia przelewu**” (wyrok WSA w Łodzi z dnia 26 lutego 2016 r., III AUa 825/15, LEX nr 2025600, podobnie wyrok WSA w Gliwicach z dnia 19 maja 2014 r., III SA/Gl 1986/13, LEX nr 1522837). Przyjęcie tak ustalonego dnia jako terminu zapłaty uwarunkowane jest posiadaniem w tym czasie na rachunku bankowym środków pozwalających na realizację zapłaty (postanowienie NSA z dnia 5 listopada 2012 r., II FSK 2243/12, LEX nr 1312337).

WAŻNE! Dniem zapłaty podatku **nie jest**:

- dzień zwiększenia stanu rachunku organu podatkowego,
- dzień wystawienia polecenia przelewu,
- data autoryzacji (ta świadczy jedynie o dacie księgowania w banku).

Co do zasady, przepisy ustawy – Ordynacja podatkowa przewidują możliwość zapłaty podatku zarówno gotówką, jak i bezgotówkowo. Szczególne zasady dotyczą jednak **podatników prowadzących działalność gospodarczą** obowiązanych do prowadzenia księgi rachunkowej lub podatkowej księgi przychodów i rozchodów. Ta

grupa podatników, na podstawie art. 61 o.p., jest **zobowiązana do zapłaty podatku w formie polecenia przelewu lub za pomocą innego instrumentu płatniczego – w przypadku gdy zapłata jest dokonywana za pośrednictwem konta w e-Urzędzie Skarbowym**. Obowiązek ten dotyczy również wpłat kwot podatków pobranych przez płatników spełniających powyższe warunki (tj. prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą i obowiązanych do prowadzenia księgi rachunkowej lub podatkowej księgi przychodów i rozchodów (art. 61 § 2 o.p.)).

W kontekście obowiązku zapłaty podatku w formie polecenia przelewu przez przedsiębiorców w orzecznictwie przyjmuje się, że „skoro ustawodawca dopuszcza, a wręcz nakazuje podatnikom prowadzącym działalność gospodarczą dokonywanie zapłaty podatków w sposób bezgotówkowy, nie regulując w sposób szczególny zasad obrotu bezgotówkowego w przypadku dokonywania przelewów, **to ocena, czy zobowiązanie podatnika wygasło w wyniku zapłaty, nie może być dokonana bez analizy przepisów regulujących kwestie związane z prowadzeniem rachunków bankowych i możliwością dysponowania środkami na tych rachunkach**” (wyrok NSA z dnia 4 czerwca 2013 r., II FSK 1533/12, LEX nr 1328790).

Powyższy obowiązek **nie dotyczy zgodnie z art. 61 § 1a, 1b i 3 o.p.:**

- 1) zapłaty opłaty skarbowej;
- 2) zapłaty podatków przez mikroprzedsiębiorców w rozumieniu ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców;
- 3) zapłaty podatków niezwiązanych z prowadzoną działalnością gospodarczą;
- 4) sytuacji gdy zapłata podatku, zgodnie z przepisami prawa podatkowego, jest dokonywana papierami wartościowymi lub znakami akcyzy;
- 5) pobierania podatków przez płatników lub inkasentów.

W zakresie dopuszczalnych form zapłaty podatków ustawodawca przewidział **szczególne uprawnienia dla jednostek samorządu terytorialnego w odniesieniu do podatków stanowiących i dochodów**. Na podstawie art. 61a o.p. rada gminy, rada powiatu oraz sejmik województwa mogą, w drodze uchwały, dopuścić zapłatę podatków, stanowiących dochody odpowiednio budżetu gminy, powiatu lub województwa, **za pomocą innego instrumentu płatniczego, w tym instrumentu płatniczego, na którym przechowywany jest pieniądz elektroniczny**. W przypadku przyjęcia takiego rozwiązania za termin dokonania zapłaty podatku uważa się dzień obciążenia rachunku płatniczego podatnika, płatnika lub inkasenta lub jego rachunku w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej, innego niż płatniczy, albo dzień pobrania wartości pieniężnej z pieniądza elektronicznego.

Zgodnie z art. 61b o.p. wpłata podatków, opłat oraz niepodatkowych należności budżetowych dokonywana na rachunek urzędu skarbowego jest realizowana przy użyciu rachunku bankowego urzędu skarbowego albo identyfikującego podatnika, płatnika lub urząd skarbowy indywidualnego rachunku **podatkowego (mikrorachunek podatkowy)**.

Mikrorachunek podatkowy posiada strukturę zgodną z formatem Numeru Rachunku Bankowego i zawiera: liczbę kontrolną; numer rozliczeniowy jednostki organizacyjnej banku; numer porządkowy rachunku bankowego, w skład którego wchodzi identyfikator podatkowy podatnika lub płatnika albo kod urzędu skarbowego. **Numer mikrorachunku podatkowego jest udostępniany, po podaniu identyfikatora podatkowego podatnika lub płatnika, za pośrednictwem portalu podatkowego lub w urzędzie skarbowym**. Na podstawie rozporządzenia Ministra Finansów i Gospodarki z dnia 25 września 2025 r. w sprawie rodzajów podatków, opłat lub niepodatkowych należności budżetowych, których wpłata jest realizowana przy użyciu mikrorachunku podatkowego (Dz. U. poz. 1305) **daninami, których wpłata jest realizowana przy użyciu mikrorachunku podatkowego, są:**

- 1) podatek dochodowy od osób prawnych,
- 2) podatek dochodowy od osób fizycznych,
- 3) podatek od towarów i usług,
- 4) podatki wyrównawcze,
- 5) podatek od sprzedaży detalicznej,
- 6) podatek od wydobywania niektórych kopalin,
- 7) podatek od gier hazardowych,
- 8) dopłata w grach liczbowych, loteriach pieniężnych i grze telebingo,

- 9) danina solidarnościowa,
- 10) opłata od napojów alkoholowych w opakowaniach do 300 ml,
- 11) opłata od środków spożywczych,
- 12) opłata wnoszona przez podmioty świadczące usługę będącą reklamą napojów alkoholowych,
- 13) opłata za udzielenie informacji komornikom sądowym,
- 14) opłata za wydanie wypisu z rejestru zastawów skarbowych lub zaświadczenia, o którym mowa w art. 46c § 2 o.p.

c. Kolejność zaliczenia wpłat

33 Z zapłatą podatku wiąże się kwestia sposobu (kolejności) zaliczenia wpłat dokonywanych przez podatnika w sytuacji, gdy ciążą na nim zobowiązania z różnych tytułów. Przepisy Ordynacji podatkowej narzucają zasady zaliczania wpłat w takiej sytuacji. Zasady te są zróżnicowane w zależności od tego, czy:

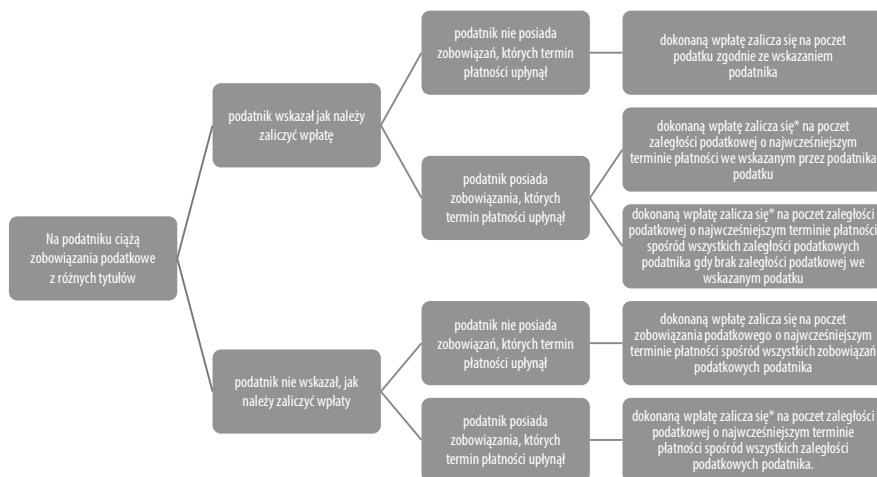
- 1) **podatnik wskazał przeznaczenie wpłaty oraz**
- 2) **czy ciążą na nim zobowiązania, których termin płatności już upłynął.**

Co do zasady pierwszorzędne znaczenie ma decyzja podatnika o sposobie zaliczenia wpłat, ale jedynie w sytuacji, gdy nie ciążą na nim zobowiązania, których termin płatności upłynął. A zatem podatnik może decydować o sposobie zaliczenia wpłaty jedynie wówczas, gdy posiada bieżące zobowiązania z tytułu różnych podatków. Jeżeli jednak ciążą na nim zobowiązania podatkowe, których termin płatności upłynął, dyspozycja podatnika nie ma znaczenia, a dokonaną wpłatę zalicza się na poczet zaległości podatkowej o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich zaległości we wskazanym podatku. Podatnik może jedynie decydować i wskazać rodzaj podatku (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 22 grudnia 2021 r., I SA/GI 754/21, LEX nr 3294789, podobnie wyrok WSA w Gdańsku z dnia 29 czerwca 2021 r., I SA/Gd 463/21, LEX nr 3204510). Można więc przyjąć, że pierwszeństwo ma zasada, zgodnie z którą wpłaty w pierwszej kolejności są zaliczane na zaległe podatki. Dopiero, gdy takich zaległych podatków brak zasadą jest, że o zaliczeniu wpłaty decyduje wskazanie podatnika. Zasady te, na podstawie art. 62 § 5 o.p., stosuje się nie tylko do wpłat dokonywanych przez podatników, ale również – odpowiednio – do wpłat dokonywanych przez płatników, inkasentów, następców prawnych oraz osób trzecich.

Na podstawie art. 62 § 1 o.p. wpłaty są zaliczane zgodnie z następującą metodologią:

- 1) wpłatę zalicza się na poczet podatku **zgodnie ze wskazaniem podatnika**,
- 2) **w przypadku braku wskazania podatnika** wpłatę zalicza się na poczet zobowiązania podatkowego o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich zobowiązań podatkowych podatnika,
- 3) **w przypadku gdy na podatniku ciążą zobowiązania podatkowe, których termin płatności upłynął**, dokonaną wpłatę zalicza się na poczet zaległości podatkowej o najwcześniejszym terminie płatności we wskazanym przez podatnika podatku, a w przypadku braku takiego wskazania lub braku zaległości podatkowej we wskazanym podatku – na poczet zaległości podatkowej o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich zaległości podatkowych podatnika.

Rysunek 7

*Na podstawie art. 62 § 6 o.p. zaliczeniu na poczet zaległości podatkowej, o którym mowa w art. 62 § 1 o.p. zdanie drugie, nie podlegają wpłaty dokonane na poczet ryczałtu od przychodów zagranicznych osób przenoszących miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podatku od towarów i usług z tytułu importu towarów oraz podatku akcyzowego z tytułu importu towarów.

Źródło: opracowanie własne.

PRZYKŁAD: Jeśli podatnika dokonał jasnej dyspozycji o przeznaczeniu wpłat na zaległości w podatku VAT, wpłaty te nie mogą zostać zaliczone na poczet zaległości podatkowej o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich jego zaległości podatkowych, którą jest zaległość z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych (wyrok WSA w Łodzi z dnia 8 lutego 2022 r., I SA/Łd 880/21, LEX nr 3325436).

WAŻNE! „W przypadku posiadania zaległości podatkowych, podatnik dokonujący wpłaty może decydować o jej przeznaczeniu, ale tylko w zakresie tytułu podatkowego, a nie okresu, na który ma być zaliczona, bowiem z urzędu jest ona zaliczana na zaległość o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich zaległości we wskazanym podatku, a w przypadku braku określenia podatku, albo braku zaległości podatkowej we wskazanym podatku – na poczet zaległości podatkowej o najwcześniejszym terminie płatności spośród wszystkich zaległości podatkowych” (wyrok NSA z dnia 22 kwietnia 2021 r., I FSK 390/21, LEX nr 3195263, wyrok NSA z dnia 4 lipca 2025 r., I FSK 219/25, LEX nr 3897233, podobnie wyrok WSA w Lublinie z dnia 23 lipca 2025 r., I SA/Lu 204/25, LEX nr 3908564). Zasada ta ma na celu zabezpieczenie wyeliminowania sytuacji, w których podatnik reguluje bieżące zobowiązania podatkowe, przy jednoczesnym posiadaniu zaległości podatkowych, powodując tym samym realne zagrożenie ich przedawnienia (wyrok NSA z dnia 29 stycznia 2025 r., III FSK 779/24, LEX nr 3835616).

Powyższe zasady, zgodnie z art. 62 § 3 o.p. stosuje się **odpowiednio w razie dokonywania wpłat na poczet rat**, na jakie rozłożono podatek lub zaległość podatkową wraz z odsetkami za zwłokę oraz rat podatku.

Szczególne rozwiązania dotyczące kolejności zaliczania wpłat dotyczą kosztów upomnienia. Na podstawie art. 62 § 1a o.p., jeżeli na podatnika ciąży **koszty doręczanego upomnienia**, dokonaną wpłatę zalicza się w pierwszej kolejności na poczet tych kosztów.

Na podstawie art. 62 § 2 o.p., jeżeli na podatniku ciąży **zobowiązania z tytułu zaliczek** na podatek, dokonaną wpłatę zalicza się na poczet zaliczki począwszy od zobowiązania o najwcześniejszym terminie płatności.

WAŻNE! „Odsetki od zaległości podatkowej nie są samodzielnym, oderwanym od zaległości podatkowej, świadczeniem. Mają one charakter akcesoryjny w stosunku do należności głównej – zaległości podatkowej. Biorąc pod uwagę kontekst wynikający z treści art. 55 § 2 o.p., kwotę główną zaległości oraz odsetki za zwłokę od tej zaległości należy rozpatrywać łącznie, jako odnoszące się do tego samego zobowiązania podatkowego, o którym mowa w art. 62 § 1 o.p. **Dyspozycja podatnika** (art. 61 § 1 *in fine* o.p.) o **zarachowaniu wpłaty na poczet skonkretyzowanego zobowiązania podatkowego** musi zostać przez organ podatkowy uwzględniona, przy czym organ ten nie jest związany wskazywanymi przez podatnika proporcjami rozliczenia **należności głównej i odsetek** za zwłokę od tej należności. Wiążący dla organu jest sposób rozliczeń wskazany w art. 55 § 2 o.p.” (wyrok NSA z dnia 8 grudnia 2017 r., II FSK 3136/15, LEX nr 2417801).

W sprawie zaliczenia wpłaty na poczet zaległości podatkowych, odsetek za zwłokę oraz kosztów upomnienia organ podatkowy, na wniosek podatnika, **wydaje postanowienie**, na które służy zażalenie (art. 62 § 4 o.p.). Postanowienie to, jak przyjmuje się w orzecznictwie, jest aktem formalnym, potwierdzającym dokonanie czynności o charakterze rachunkowo-technicznym, informującym o sposobie zaliczenia tej wpłaty. Oznacza to, że **organ nie posiada uznaniowości w rozliczeniu wpłaconej kwoty**. Zasady rozliczenie następuje z mocy prawa, zgodnie z przepisami art. 62 § 1 o.p. Ponadto **organ podatkowy ma obowiązek uwzględnienia przy rozliczaniu wpłaty oświadczenia podatnika, w którym wskazuje on, na poczet którego zobowiązania dokonuje wpłaty** (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 27 października 2021 r., I SA/Po 588/21, LEX nr 3289234).

d. Zapłata przez osobę inną niż podatnik

35

Co do zasady, to podatnik powinien zapłacić podatek. Przepisy Ordynacji podatkowej dopuszczają jednak, aby **zapłaty** dokonała **za podatnika** jedna z osób wskazanych w zamkniętym katalogu w art. 62b o.p. Wówczas przepisy dotyczące zapłaty podatku przez podatnika stosuje się odpowiednio.

Zapłacić podatek za podatnika może:

- 1) małżonek podatnika,
- 2) zstępny podatnika,
- 3) wstępny podatnika,
- 4) pasierb,
- 5) rodzeństwo,
- 6) ojczym,
- 7) macocha,
- 8) inny podmiot, w przypadku gdy kwota podatku nie przekracza 1000 zł.

Naczelný Sąd Administracyjny podkreśla celowe rozróżnienie w art. 62b o.p. stosunków majątkowych pomiędzy członkami rodziny a osobami obcymi. Sąd podkreśla, że stosunki majątkowe pomiędzy członkami rodziny najbliższej wymienionej w art. 62b § 1 pkt 1 o.p. często są bardzo skomplikowane, co uzasadnia ustawowe usankcjonowanie zapłaty podatków wśród tych osób. Stosunki majątkowe pomiędzy osobami obcymi charakteryzują się zaś większą odrębnością i przepływy pieniężne są bardziej sformalizowane, stąd też dopuszczalne jest zapłacenie za podatnika jedynie niewysokiej kwoty (1000 zł). „Ograniczenie takie pozwala w tym przypadku na uniknięcie wielu możliwych sporów co do możliwości wycofania się «innego podmiotu» z zapłaty podatku za podatnika, a także ustalania czy środki posłużyły do zapłaty” (wyrok NSA z dnia 20 maja 2025 r., III FSK 34/24, LEX nr 3867540).

Zgodnie z art. 62b § 3 o.p. w przypadku zapłaty podatku przez wymienione osoby, przepisy dotyczące zapłaty podatku przez podatnika stosuje się odpowiednio.

Odrębny przypadek (art. 62b § 1 pkt 2 o.p.) stanowi zapłata podatku przez aktualnego właściciela przedmiotu hipoteki przymusowej lub zastawu skarbowego, **jeżeli podatek zabezpieczony jest hipoteką przymusową lub zastawem skarbowym**. W orzecznictwie podkreśla się przy tym, że właściciel przedmiotu hipoteki przymusowej jest uprawniony na podstawie art. 62b § 1 pkt 2 o.p. do zapłaty podatku za podatnika, ale nie oznacza to, że wstąpił on w prawa podatnika (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 22 stycznia 2022 r., I SA/GI 1109/19, LEX nr 2785247).

Zapłata podatku przez osoby inne niż podatnik rodzi domniemanie, że wpłata pochodzi ze środków podatnika, pod warunkiem że:

- 1) zapłaty podatku dokonały wymienione w art. 62b § 1 pkt 1 i 3 o.p. osoby oraz
- 2) treść dowodu zapłaty nie budzi wątpliwości co do przeznaczenia zapłaty na zobowiązanie podatnika.

Dokonanie zapłaty podatku przez osoby inne niż wymienione w art. 62b o.p. jest bezskuteczne (wyrok WSA w Łodzi z dnia 22 stycznia 2019 r., III SA/Łd 973/18, LEX nr 2625213). Podkreśla się również, że „obowiązkiem osoby bliskiej zamierzającej uwolnić podatnika od ciężącego na nim zobowiązania podatkowego poprzez zapłatę należności jest wskazanie takiej okoliczności na dowodzie zapłaty” (wyrok WSA w Łodzi z dnia 4 października 2016 r., I SA/Łd 636/16, LEX nr 2154129).

WAŻNE! Aby możliwa i skuteczna była zapłata podatku przez inny podmiot niż podatnik, wszystkie warunki wskazane w art. 62b o.p. muszą być spełnione łącznie (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 22 stycznia 2020 r., I SA/GI 1109/19, LEX nr 2785247).

WAŻNE: Przepis art. 62b § 1 o.p. dopuszczający możliwość zapłaty podatku przez inne osoby niż podatnik nie ma zastosowania do wpłat podatku dokonywanych przez płatnika (wyrok WSA w Łodzi z dnia 16 października 2024 r., I SA/Łd 446/24, LEX nr 3774697).

C. Potrącenie

Potrącenie jest kolejną efektywną formą wygasania zobowiązań podatkowych. Ustawodawca przewiduje możliwość potrącenia zarówno w odniesieniu do podatków państwowych (art. 64 o.p.), jak i samorządowych (art. 65 o.p.).

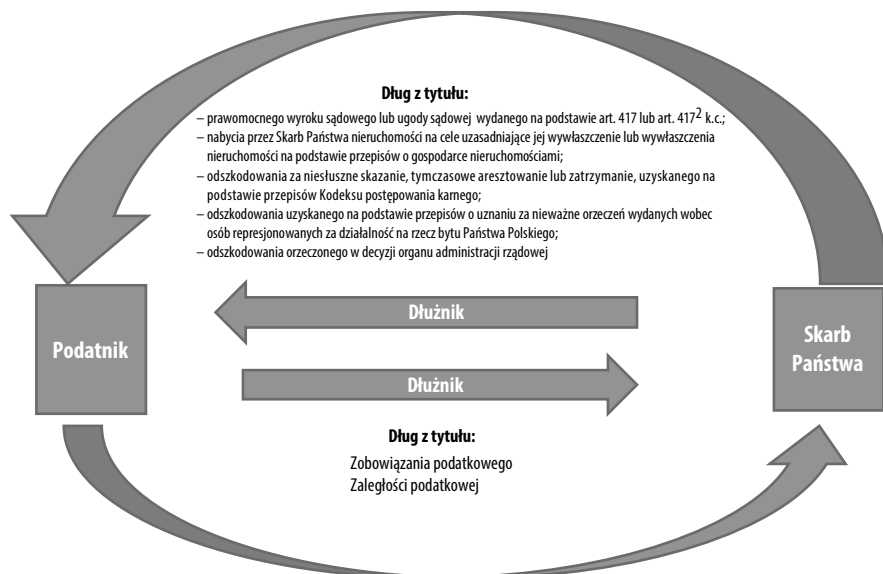
Instytucja ta na gruncie prawa podatkowego wzoruje się na potrąceniu w prawie cywilnym. Istota potrącenia w prawie cywilnym wynika z art. 498 k.c. Potrącenie polega na tym, że gdy dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, każda z nich może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony. Taką możliwość dopuszcza również Ordynacja podatkowa, wskazując precyzyjnie warunki potrącenia, w tym przede wszystkim tytuły, z których mogą pochodzić wierzytelności podatnika (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 24 kwietnia 2019 r., I SA/GI 857/18, LEX nr 2664494). Na gruncie Kodeksu cywilnego dla skuteczności potrącenia wymagana jest jedynie wymagalność wierzytelności. Na gruncie przepisów Ordynacji podatkowej potrącenie możliwe jest zaś „wyłącznie w sytuacji istnienia (pomijając warunek wzajemności) bezspornej i wymagalnej wierzytelności wobec Skarbu Państwa, obwarowanej poza tym **dodatkowym wymogiem w postaci określonego tylko źródła jej powstania (wymienionego enumeratywnie w punktach od 1) do 6) art. 64 o.p.**” (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 10 listopada 2011 r., I SA/Wr 1085/11, LEX nr 1150926). Pomimo podobieństw tej instytucji na gruncie prawa cywilnego i podatkowego, do potrącenia z art. 64 o.p. zastosowania nie mają przepisy Kodeksu cywilnego (wyrok NSA z dnia 12 kwietnia 2011 r., II FSK 2072/09, LEX nr 1081298).

Zgodnie z art. 64 § 1 o.p. zobowiązania podatkowe oraz zaległości podatkowe wraz z odsetkami za zwłokę w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa podlegają potrąceniu z wzajemnej, bezspornej i wymagalnej wierzytelności podatnika wobec Skarbu Państwa **z następujących tytułów:**

- a) prawomocnego wyroku sądowego wydanego na podstawie art. 417 lub art. 417² k.c. (są to przepisy dotyczące odpowiedzialności odszkodowawczej władzy publicznej),

- b) prawomocnej ugody sądowej zawartej w związku z zaistnieniem okoliczności przewidzianych w art. 417 lub art. 417² k.c.,
- c) nabycia przez Skarb Państwa nieruchomości na cele uzasadniające jej wywłaszczenie lub wywłaszczenia nieruchomości na podstawie przepisów o gospodarce nieruchomościami,
- d) odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, uzyskanego na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego,
- e) odszkodowania uzyskanego na podstawie przepisów o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz bytu Państwa Polskiego,
- f) odszkodowania orzeczonego w decyzji organu administracji rządowej.
- Na wnioszek podatnika wierzytelności mogą być również zaliczane na poczet przyszłych zobowiązań podatkowych (art. 64 § 4 o.p.).

Rysunek 8

Źródło: opracowanie własne.

Podstawową przesłanką do zastosowania potrącenia jest zaistnienie sytuacji, w której Skarb Państwa jest dłużnikiem podatnika. Wówczas **podatnik i Skarb Państwa pozostają względem siebie zarówno wierzycielem, jak i dłużnikiem**. Ich wierzytelności są **wzajemne**.

Po drugie, potrącenie możliwe jest wówczas, gdy **wierzytelność podatnika pochodzi wyłącznie z jednego z tytułów** wymienionych w katalog zamkniętym w art. 64 § 1 o.p.

Po trzecie, wymienione wierzytelności podatnika podlegają potrąceniu, jeśli są **bezsporne i wymagalne**. **Bezsorność** oznacza, że żadna ze stron nie kwestionuje istnienia wierzytelności, a także jej wielkości i terminu płatności. **Wymagalna** wierzytelność to tak, której termin płatności już upłynął oraz istnieje prawna możliwość dochodzenia jej realizacji (tak bezsorność i wymagalność definiuje Naczelny Sąd Administracyjny np. w wyroku z dnia 24 września 2014 r., II FSK 1156/12, LEX nr 1572401).

WAŻNE! Możliwość dokonania potrącenia zachodzi wyłącznie wówczas, gdy zobowiązanie podatnika lub jego zaległość podatkowa oraz wierzytelność podatnika wobec Skarbu Państwa są **bezsporne zarówno co do istoty, jak i co do wysokości** (wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 26 września 2019 r., I SA/Rz 203/19, LEX nr 2740248).

Po czwarte, potrąceniu mogą podlegać:

- 1) zobowiązania podatkowe,
- 2) zaległości podatkowe oraz
- 3) na podstawie art. 64 § 4 o.p. przyszłe zobowiązania podatkowe.

Wówczas, gdy potrąceniu podlegają zaległości podatkowe, na podstawie art. 64 § 2a o.p. obejmuje to również odsetki. W takiej sytuacji przepis art. 55 § 2 o.p. stosuje się odpowiednio, co oznacza, że jeżeli wierzytelność podatnika nie pokrywa kwoty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę, wówczas jest ona zaliczana proporcjonalnie na poczet kwoty zaległości podatkowej oraz kwoty odsetek za zwłokę w stosunku, w jakim w dniu wpłaty pozostaje kwota zaległości podatkowej do kwoty odsetek za zwłokę. **Przesłanki potrącenia wymienione w art. 64 o.p. muszą być spełnione łącznie.** Jeśli nie są one spełnione łącznie, wówczas nie można skorzystać z instytucji potrącenia (tak np. wyrok WSA w Opolu z dnia 20 marca 2013 r., I SA/Op 485/12, LEX nr 1300997).

PRZYKŁAD: Nie ma podstaw do zastosowania potrącenia, gdy np.:

1. kwestionowana jest wysokość zobowiązania, które ma być skompensowane wierzytelnością (tak np. wyrok NSA z dnia 8 lutego 2013 r., II FSK 1051/12, LEX nr 1358197);
2. podatnik nie dysponuje wyrokiem sądowym ani ugodą sądową, z której wynikałby tytuł prawny przedstawionej do potrącenia wierzytelności (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 27 maja 2014 r., I SA/Gd 86/14, LEX nr 1469771);
3. wzajemna wierzytelność podatnika wobec Skarbu Państwa pochodzi z tytułu kosztów postępowania związanych z osobistym stawiennictwem strony (tytuł niewymieniony w art. 64 § 1 o.p.) (wyrok WSA w Łodzi z dnia 21 marca 2017 r., I SA/Łd 1028/16, LEX nr 2274795).

Zgodnie z art. 64 § 2 o.p. **potrącenie możliwe jest również z wzajemnych, bezspornych i wymagalnych wierzytelności podatnika wobec państwowych jednostek budżetowych z tytułu zamówień wykonanych przez niego na podstawie umów zawartych w trybie przepisów o zamówieniach publicznych**, pod warunkiem że potrącenie jest dokonywane przez tego podatnika i z tej wierzytelności. Przepis ten dotyczy wyłącznie wierzytelności z tytułu zamówień publicznych. Nie ma więc zastosowania np. do wierzytelności należnych podatnikowi z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 21 lutego 2018 r., I SA/Wr 1152/17, LEX nr 2481394, wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 20 października 2017 r., I SA/Wr 698/17, LEX nr 2407179).

Zgodnie z art. 64 § 7 o.p. jednostka budżetowa, której zobowiązanie zostało potrącone z wierzytelności podatnika, jest obowiązana wpłacić równowartość wygasłego podatku do organu podatkowego w terminie 7 dni od dnia dokonania potrącenia. Od niewpłaconej w terminie równowartości wygasłego podatku nalicza się odsetki za zwłokę.

Analogiczne uprawnienia jak w przypadku podatków stanowiących dochód budżetu państwa, na podstawie art. 65 o.p. przysługują również podatnikom **w stosunku do gminy, powiatu lub województwa z tytułu:**

- a) prawomocnego wyroku sądowego wydanego na podstawie art. 417 lub 417² k.c.,
- b) prawomocnej ugody sądowej zawartej w związku z zaistnieniem okoliczności przewidzianych w art. 417 lub 417² k.c.,
- c) nabycia przez gminę, powiat lub województwo nieruchomości na cele uzasadniające jej wywłaszczenie lub wywłaszczenia nieruchomości na podstawie przepisów o gospodarce nieruchomościami,
- d) odszkodowania orzeczonego w decyzji wydanej przez wójta, burmistrza (prezydenta miasta), starostę lub marszałka województwa.

Na podstawie art. 65 § 2 o.p., przepisy art. 64 § 2–7 stosuje się odpowiednio.

Potrącenie możliwe jest **na wniosek podatnika** (art. 64 § 1 o.p.) **lub z urzędu** (art. 64 § 3 o.p.). Odpowiednio potrącenie następuje z dniem:

- 1) złożenia wniosku, który został uwzględniony lub
- 2) z dniem wydania z urzędu postanowienia o potrąceniu.

Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że skoro potrącenie jest sposobem wygasania zobowiązań podatkowych na wniosek podatnika, to oznacza to, że **organ podatkowy powinien oceniając spełnienie przesłanek z art. 64 o.p. wymagać od wnioskodawcy przedstawienia dowodów potwierdzających spełnienie ustawowych przesłanek zastosowania tej instytucji**. Podatnik powinien również współdziałać z organami podatkowymi w kwestii wyjaśniania pojawiających się w tym zakresie wątpliwości (wyrok NSA z dnia 25 września 2014 r., II FSK 1156/12, LEX nr 1572401).

WAŻNE! Potrącenie następuje w drodze postanowienia, na które służy zażalenie. Odmowa potrącenia następuje zaś w drodze decyzji.

W przypadku tej formy wygasania zobowiązań ustawodawca nie przewidział odpowiedniego zastosowania przepisów względem zobowiązań płatników i inkasentów. Potrącenie jest więc formą wygasania zobowiązań podatnika. Ponadto na podstawie art. 109 § 1 o.p. przepisy art. 64 i 65 o.p. stosuje się odpowiednio w sprawie odpowiedzialności podatkowej osób trzecich.

D. Przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych

38

Efektywnym sposobem wygaśnięcia zobowiązania podatkowego jest **przeniesienia własności lub praw majątkowych**. Instytucję tę reguluje art. 66 o.p. Ustawodawca określa ją jako „**szczególny przypadek**” **wygasania zobowiązań podatkowych**. Ten szczególny charakter wynika z tego, że zgodnie z definicją z art. 6 o.p. podatek jest świadczeniem pieniężnym. Jest więc uiszczany w formie pieniężnej, a nie rzeczowej. Przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych oznacza zaś w istocie rzeczową, a nie pieniężną formę realizacji zobowiązania podatkowego [podobnie na ten temat L. Etel (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX].

Istota przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych jako forma wygaśnięcia zaległości podatkowych polega na **uszczeniu majątku podatnika i jednoczesnym przysporzeniu budżetu beneficjenta podatku (Skarbu Państwa lub gminy)** (wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 5 lutego 2020 r., I SA/Bd 748/19, LEX nr 2784088).

Wygaśnięciem zobowiązania skutkować będzie zgodnie z art. 66 § 1 o.p. przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, powiatu albo województwa – odpowiednio w zamian za **zaległości podatkowe** z tytułu podatków stanowiących dochody ich budżetów.

Przepis art. 66 § 1 o.p. wskazuje po pierwsze, że przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych stanowi formę wygasania **zobowiązań podatkowych podatników**. Taka forma wygasania zobowiązań nie jest przewidziana dla płatników i inkasentów.

Po drugie, w ten sposób można doprowadzić do wygaśnięcia **wyłącznie zaległości podatkowych**.

Po trzecie, możliwość taka dotyczy zarówno **podatków państwowych, jak i samorządowych**.

Po czwarte, przedmiotem umowy o przeniesienie własności mogą być **zarówno rzeczy, jak i prawa majątkowe**. Choć nie wynika to wprost z przepisów art. 66 o.p., aby doszło do wygaśnięcia zaległości podatkowej, to **wartość rzeczy lub praw majątkowych**, których własność jest przenoszona na rzecz Skarbu Państwa lub gminy **musi odpowiadać wartości zaległości podatkowej**. W orzecznictwie przyjmuje się zaś, że w sytuacji gdy zaległość podatkowa jest w mniejszej wysokości, niż wartość przewłaszczonej rzeczy lub prawa, wówczas dochodzi do uszczuplenia majątku podatnika bez podstawy prawnej i jednocześnie do nienależnego przysporzenia budżetu beneficjenta podatku. Sytuacja taka odpowiada definicji nadpłaty (wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 5 lutego 2020 r., I SA/Bd 748/19, LEX nr 2784088). Przez pojęcie zapłaconego podatku na gruncie art. 72 § 1 pkt 1 o.p., rozumie się bowiem wszelkie działania, które na gruncie Ordynacji podatkowej skutkują efektywnym wygaśnięciem zobowiązania podatkowego (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 29 maja 2019 r., I SA/PO 203/19, LEX nr 2681398).

Przepisy art. 66 o.p. **regulują szczegółowo procedurę**, w jakiej dochodzi do wygaśnięcia zobowiązania poprzez przewłaszczenie własności rzeczy lub praw majątkowych. Na podstawie art. 66 § 2 o.p. przeniesienie

następuje **na wniosek podatnika** na podstawie **umowy**. A zatem, taki sposób wygasania zobowiązań podatkowych następuje wyłącznie na wniosek – z inicjatywy – podatnika, nigdy z urzędu. Drugim – zasadniczym – elementem procedury przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych jest zawarcie umowy o charakterze cywilnoprawnym. Jak przyjmuje Sąd Najwyższy, dla przeniesienia własności wymagana jest zgodna wola stron, a podatnikowi nie przysługuje roszczenie o zawarcie umowy (wyrok SN z dnia 14 marca 2019 r., IV CSK 182/18, LEX nr 2652510).

WAŻNE! Przeniesienie własności następuje na podstawie zgodnej woli stron, podatnikowi nie przysługuje roszczenie o zawarcie umowy.

W przypadku podatków stanowiących dochód budżetu państwa umowa taka zawierana jest na piśmie, **za zgodą właściwego naczelnika urzędu skarbowego**, a w przypadku gdy przedmiotem umowy jest przeniesienie akcji lub udziałów także **za zgodą Prezesa Rady Ministrów, między starostą wykonującym zadanie z zakresu administracji rządowej a podatnikiem**. Wówczas starosta powiadamia właściwego naczelnika urzędu skarbowego o zawarciu umowy przesyłając jednocześnie jej kopię (art. 66 § 3a o.p.). Wyrażenie lub odmowa wyrażenia zgody, o której mowa w art. 66 § 2 pkt 1 o.p., następuje w drodze postanowienia (art. 66 § 3b o.p.).

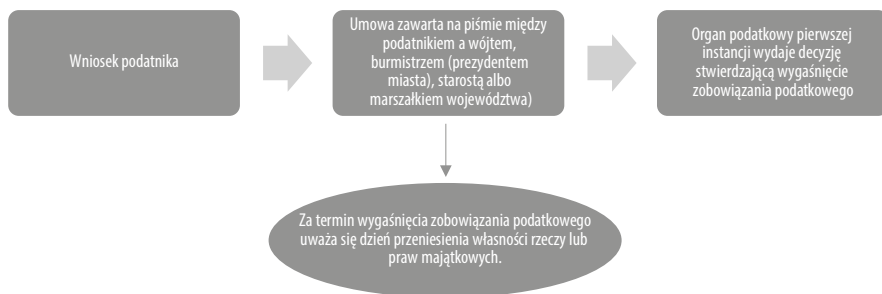
W przypadku podatków samorządowych umowa zawierana jest **na piśmie między wójtem, burmistrzem (prezydentem miasta), starostą albo marszałkiem województwa a podatnikiem** (art. 66 § 2 pkt 2 o.p.).

Za termin wygaśnięcia zobowiązania podatkowego uważa się dzień przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych (art. 66 § 4 o.p.). W przypadku zawarcia umowy organ podatkowy pierwszej instancji **wydaje decyzję stwierdzającą wygaśnięcie zobowiązania podatkowego**. W takich sytuacjach przepis art. 55 § 2 o.p. stosuje się odpowiednio (art. 66 § 5 o.p.). Oznacza to, że wartość przeniesionej własności zalicza się proporcjonalnie na poczet kwoty zaległości podatkowej oraz kwoty odsetek za zwłokę.

Procedura przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych w zamian za zaległość podatkową z tytułu podatków państwowych

Procedura przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych w zamian za zaległość podatkową z tytułu podatków samorządowych

Źródło: opracowanie własne.

Przepisy art. 66 o.p. wskazują na **kilka elementów procedury** przeniesienia własności w zamian za zaległość podatkową. Jest to:

- 1) wniosek podatnika,
- 2) umowa oraz
- 3) w przypadku zaległości z tytułu podatków państwowych – zgoda naczelnika urzędu skarbowego (ewentualnie dodatkowo Prezesa Rady Ministrów).

W orzecznictwie przyjmuje się, że skuteczność umowy zawartej pomiędzy podatnikiem a starostą powstaje **pod warunkiem zawieszającym, a więc po wyrażeniu zgody przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w drodze postanowienia**. Odmowa przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych na rzecz Skarbu Państwa w zamian za zobowiązania podatkowe z tytułu podatków stanowiących dochody budżetu państwa powoduje jej bezskuteczność (postanowienie NSA z dnia 1 sierpnia 2014 r., II FW 2/14, LEX nr 1564083).

Umowa o przeniesienie własności rzeczy w trybie z art. 66 o.p. **jest umową cywilnoprawną** charakteryzującą się równorzędnością stron i ekwiwalentnością świadczeń. Do jej zawarcia wymagane jest zgodne oświadczenie woli stron. W orzecznictwie podkreśla się, że bez znaczenia dla oceny charakteru prawnego tej umowy jest to, że strony umowy oprócz tego, że mają podmiotowość cywilnoprawną są równocześnie w relacji: podatnik – organ podatkowy (wyrok NSA w Rzeszowie z dnia 5 września 2003 r., SA/Rz 847/02, LEX nr 109975).

Zawarcie takiej umowy nie ma charakteru administracyjnoprawnego. Stąd odmowa przez organ administracji publicznej zawarcia tej umowy nie ma charakteru czynności administracyjnej o charakterze władczym, a jest jedynie przejawem cywilnoprawnej zasady swobody w zawieraniu umów (sprawa cywilna) (wyrok NSA we Wrocławiu z dnia 26 kwietnia 2000 r., I SA/Wr 31/99, niepubl.).

Zobowiązanie podatkowe wygasa w trybie art. 66 o.p. w wyniku zawarcia umowy, tj. z dniem przeniesienia własności rzeczy lub praw majątkowych. Niezbędne do tego jest jednak wydanie decyzji stwierdzającej wygaśnięcie zobowiązania podatkowego (wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 13 listopada 2018 r., I SA/Rz 803/18, Legalis).

Ze względu na to, że istota wygasania zaległości podatkowej na zasadach przewidzianych w art. 66 o.p. polega na przeniesieniu – czyli zbyciu własności rzeczy lub praw majątkowych kwestią istotną jest rozpoznanie **skutków podatkowych takiej transakcji (tj. skutków podatkowych zbycia własności rzeczy lub praw majątkowych)**. Kwestię tę należy rozpatrywać zarówno na gruncie podatków dochodowych, jak i obrotowych. W kontekście tego istotne znaczenie mają przede wszystkim: uchwała składu siedmiu sędziów NSA W-wa z dnia 8 października 2007 r., I FPS 2/07, ONSAiWSA 2007, nr 6, poz. 127) oraz wyrok TSUE z dnia 11 maja 2017 r., C-36/16, LEX nr 2281300.

Naczelny Sąd Administracyjny w uchwale z dnia 8 października 2007 r. przyjął, m.in., że przepis art. 66 o.p. odnosi się do jednego ze sposobów wygaśnięcia zobowiązań podatkowych, a nie do obrotu gospodarczego. Podmiot, który dokonuje przeniesienia własności rzeczy w zamian za zaległości podatkowe, reguluje w ten sposób swoje zaległości, a nie wydaje towar w miejsce świadczenia pieniężnego. Finalnie NSA przyjął, że **przeniesienie własności rzeczy na rzecz Skarbu Państwa w zamian za zaległości podatkowe nie jest czynnością podlegającą opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług** (uchwała dotyczyła stanu prawnego, gdy obowiązywała ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym, Dz. U. Nr 11, poz. 50 z późn. zm.).

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z dnia 11 maja 2017 r., C-36/16, LEX nr 2281300, przyjął również, że:

„Artykuł 2 ust. 1 lit. a) i art. 14 ust. 1 dyrektywy Rady 2006/112/WE z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej należy interpretować w ten sposób, że przeniesienie własności nieruchomości przez podatnika podatku od wartości dodanej na rzecz Skarbu Państwa państwa członkowskiego lub jednostki samorządu terytorialnego takiego państwa, następujące, tak jak w postępowaniu głównym, tytułem zapłaty zaległości podatkowych, nie stanowi odpłatnej dostawy towarów podlegającej podatkowi od wartości dodanej”.

Adekwatnie do poglądów przyjętych przez TSUE, a także uchwały NSA (pomimo że „uchwała podjęta została na gruncie uprzednio obowiązującej u.p.t.u. z 1993 r., (...) znajduje ona zastosowanie (...), albowiem istota problemu dotyczy nie tyle przepisów u.p.t.u., ale mechanizmu poboru podatku na gruncie o.p.”, tak podkreśla np. NSA w wyroku z dnia 20 marca 2013 r., I FSK 639/12, LEX nr 1339514) sądy administracyjne przyjmują, że przeniesienie własności rzeczy w zamian za zaległość podatkową nie podlega opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług (tak np. wyrok NSA z dnia 7 maja 2025 r., I FSK 2478/21, LEX nr 3892460, wyrok NSA z dnia 27 lutego 2014 r., I FSK 555/13, LEX nr 1494620, wyrok NSA z dnia 20 marca 2013 r., I FSK 639/12, LEX nr 1339514, wyrok NSA z dnia 6 grudnia 2012 r., I FSK 141/12, LEX nr 1297735, wyrok WSA w Gdańsku z dnia 24 sierpnia 2010 r., I SA/Gd 548/10, LEX nr 602968, wyrok NSA z dnia 1 września 2017 r., I FSK 864/14, LEX nr 2347273). Kierując się podobną argumentacją, sądy przyjmują również, że zbycie rzeczy lub praw majątkowych, o którym mowa w art. 66 o.p., nie powoduje u podatnika powstania przychodu opodatkowanego podatkiem dochodowym (tak np. wyrok NSA z dnia 20 grudnia 2018 r., II FSK 3509/16, LEX nr 2606952, wyrok NSA z dnia 29 listopada 2016 r., II FSK 3066/14, LEX nr 2174913, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 18 sierpnia 2016 r., I SA/Gl 552/16, LEX nr 2120489).

WAŻNE! Przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych na rzecz Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego następujące tytułem zapłaty zaległości podatkowych, nie stanowi odpłatnej dostawy towarów podlegającej podatkowi od wartości dodanej.

5. Zaległość podatkowa

A. Definicja zaległości podatkowej

42 Instytucja zaległości podatkowej została uregulowana w odrębnym rozdziale działu II o.p. – rozdział 5 „Zaległość podatkowa”. Tam została zdefiniowana zaległość podatkowa, oraz wymienione należności, które są traktowane jako zaległość podatkowa. Ustawodawca rozgranicza więc literalnie dwie kategorie:

1) **zaległość podatkową (art. 51 o.p.)** oraz

2) **należność traktowaną jako zaległość podatkową (art. 52 i 52a o.p.).**

Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że rozgraniczenie takie oznacza, że np. wskazany w art. 52 § 1 pkt 2 o.p. otrzymany nienależnie zwrot podatku traktuje się „na równi” z zaległością podatkową, co oznacza, iż zwrot taki nie jest zaległością podatkową *sensu stricto*, a jedynie wywołuje analogiczne skutki, np. w zakresie odsetek (wyrok NSA z dnia 21 sierpnia 2013 r., I FSK 1322/12, LEX nr 1555906).

Z instytucją zaległości podatkowej powiązana jest kwestia **odsetek za zwłokę**. Regulacja w tym zakresie znajduje się w rozdziale 6 działu III o.p. „Odsetki za zwłokę i opłata prolongacyjna”.

Na podstawie art. 51 § 1 o.p. **zaległością podatkową jest podatek niezapłacony w terminie płatności**.

Na podstawie art. 51 § 2 o.p. za zaległość podatkową uważa się także:

1) **niezapłaconą w terminie płatności zaliczkę na podatek**, w tym również zaliczkę, o której mowa w art. 23a (dot. sytuacji, gdy podstawa opodatkowania jest określana w drodze oszacowania), lub

2) **ratę podatku**.

Zaległością jest przy tym każda z osobna zaliczka i rata. Zaliczki i raty stanowią odrębne świadczenia, których niewykonanie w terminie skutkuje powstaniem zaległości. Są one niezależne od całej kwoty podatku, płatnej za rok podatkowy lub inny okres rozliczeniowy (wyrok WSA w Warszawie z dnia 10 lutego 2017 r., III SA/Wa 389/6, LEX nr 2383110).

43 Ogólna definicja zaległości opiera się na jednej przesłance – **upływie terminu płatności podatku**. Termin zapłaty, o którym mowa w definicji zobowiązania podatkowego w art. 5 o.p. jest więc istotny dla określenia kiedy powstaje zaległość podatkowa w rozumieniu art. 51 § 1 o.p. (wyrok WSA w Warszawie z dnia 30 stycznia 2017 r., III SA/Wa 3543/15, LEX nr 2383126). A zatem, aby wynikający ze zobowiązania podatkowego podatek do zapłaty stał się zaległością podatkową, musi upłynąć termin jego płatności. W pierwszym dniu następującym po dniu, w którym upłynął termin płatności podatku staje się on z mocy prawa zaległością podatkową. Zaległość podatkowa powstaje – z mocy prawa z upływem terminu płatności podatku, bez udziału organu podatkowego. W orzecznictwie przyjmuje się, że **powstanie zaległości podatkowej ma charakter obiektywny** i jest niezależne od wydania przez organ podatkowy decyzji określającej prawidłową wysokość zobowiązania podatkowego (wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 26 listopada 2019 r., I SA/Bd 560/19, LEX nr 2768683). Żadne inne okoliczności poza upływem terminu płatności nie mają wpływu na powstanie zaległości podatkowej. Bez wpływu pozostaje np. przyczyna niezapłacenia podatku w terminie, jak również wina podatnika lub brak winy podatnika w tym zakresie (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 18 maja 2010 r., I SA/Gd 298/10, LEX nr 673140).

WAŻNE! Zaległość podatkowa powstaje „automatycznie”, niezależnie od woli stron stosunku prawnopodatkowego. Nie ma wpływu na powstanie zaległości kwestia winy podatnika lub organu podatkowego (wyrok NSA z dnia 31 stycznia 2023 r., I FSK 2006/19, LEX nr 3514934).

Przepisy o zaległości podatkowej stosuje się również do należności z tytułu podatków, zaliczek na podatki oraz rat podatków niewpłaconych w terminie płatności przez płatnika lub inkasenta (art. 51 § 3 o.p.).

Jako zaległość podatkową, zgodnie z art. 52 i 52a o.p. traktuje się również należności wymienione w art. 52 i 52a o.p. – nienależnie otrzymane przez podatnika. W orzecznictwie przyjmuje się, że dotyczy to sytuacji, gdy istnienie zaległości podatkowych i naliczanie związanych z nimi odsetek za zwłokę dotyczy tych działań podatnika, których efektem było rzeczywiste uzyskanie nienależnych korzyści, np. związanych z otrzymaniem nienależnego w części zwrotu podatku (wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 6 listopada 2018 r., I SA/Bd 580/18, LEX nr 2579233).

44

Zgodnie z art. 52 o.p. **zwrotowi bez wezwania organu podatkowego podlega uprzednio zwrócona przez organ podatkowy lub zaliczona na poczet zaległości podatkowych oraz odsetek za zwłokę albo bieżących zobowiązań podatkowych, wraz z oprocentowaniem:**

45

1) **nadpłata lub zwrot podatku wykazane nienależnie lub w wysokości większej od należnej, ujęte w deklaracji lub we wniosku o zwrot podatku w rozumieniu przepisów rozdziału 7b ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych lub rozdziału 6a ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych – kwoty podlegające zwrotowi traktuje się jako zaległości podatkowe**

2) **nadpłata lub zwrot podatku:**

a) **określone lub stwierdzone w decyzji, która następnie została uchylona, zmieniona lub stwierdzono jej nieważność albo stwierdzono jej wygaśnięcie;**

b) **stwierdzone na wniosek w trybie art. 75 § 4 albo przepisów rozdziału 7b ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych lub rozdziału 6a ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, w zakresie wynikającym z tego wniosku, nienależnie lub w wysokości większej od należnej;**

c) **wykazane dodatkowo, w korekcie deklaracji dokonanej w trybie art. 274, nienależnie lub w wysokości większej od należnej.**

W razie niedokonania zwrotu kwot wymienionych w pkt 2 w terminie 30 dni, organ podatkowy wydaje decyzję, w której określa obowiązek zwrotu w terminie 30 dni od dnia doręczenia tej decyzji. **Po upływie tego terminu kwotę podlegającą zwrotowi traktuje się jako zaległość podatkową.**

Na podstawie art. 52a o.p. zwrotowi bez wezwania organu podatkowego podlega wynagrodzenie płatników lub inkasentów pobrane nienależnie lub w wysokości większej od należnej, **które traktuje się jako zaległość podatkową.** Organ podatkowy wydaje decyzję, w której określa wysokość zaległości podatkowej.

B. Odsetki za zwłokę

Od zaległości podatkowych naliczane są odsetki za zwłokę (art. 53 § 1 o.p.). Dotyczy to również nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek w części przekraczającej wysokość podatku należnego za okres rozliczeniowy (art. 53 § 2 o.p.). Odsetki za zwłokę pełnią **funkcję kompensacyjną**. Stanowią one rekompensatę za bezprawne dysponowanie przez podatnika środkami publicznymi (forma wynagrodzenia za korzystanie z cudzego kapitału) (wyrok WSA w Warszawie z dnia 6 lipca 2018 r., III SA/Wa 3407/17, LEX nr 2739033).

46

Odsetki za zwłokę są **należnością akcesoryjną względem zobowiązania głównego – zaległości podatkowej. Stanowią oczywistą konsekwencję powstania zaległości podatkowej (wyrok NSA z dnia 18 lipca 2018 r., I FSK 1389/16, LEX nr 2548268). Odsetki powstają z mocy prawa, niezależnie od okoliczności powstania zaległości podatkowej i woli stron stosunku prawnpodatkowego (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 23 czerwca 2020 r., I SA/Gd 2222/19, LEX nr 3035519).**

Okoliczności, w których odsetki nie są naliczane, stanowią wyjątek. Zostały one wskazane w Ordynacji podatkowej oraz w odrębnych ustawach do których odsyła art. 54 § 1 pkt 8 o.p. Zgodnie z art. 53 § 1 o.p. odsetki za zwłokę od zaległości podatkowych nie są naliczane w przypadkach określonych w art. 52 § 1 pkt 2 o.p. i art. 54 o.p., tj. od zaległości z tytułu uprzednio zwróconych przez organ podatkowy lub zaliczonych na poczet zaległości podatkowych oraz odsetek za zwłokę albo bieżących zobowiązań podatkowych w okolicznościach wskazanych w art. 52 § 1 pkt 2, jeżeli wysokość odsetek nie przekraczałaby trzykrotności wartości opłaty pobieranej przez operatora wyznaczonego w rozumieniu ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe za traktowanie przesyłki listowej jako przesyłki poleconej, oraz za okresy wskazane w art. 54 o.p. (np. okres

zabezpieczenia). W odniesieniu do art. 54 o.p. na szczególną uwagę zasługuje nowość – przepis § 1 pkt 7c dodany na podstawie ustawy z dnia 12 września 2025 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa. Zgodnie z tym przepisem odsetek za zwłokę nie nalicza się w przypadku niezakończenia kontroli podatkowej albo kontroli celno-skarbowej w terminie 6 miesięcy od dnia jej wszczęcia – za okres od dnia następnego po upływie tego terminu do jej zakończenia. Do tego terminu i okresu, zgodnie z art. 54 § 2a o.p. nie wlicza się:

- 1) terminów przewidzianych w przepisach prawa podatkowego dla dokonania określonych czynności;
- 2) okresów zawieszenia kontroli podatkowej i kontroli celno-skarbowej, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w art. 119gb § 2 i art. 284a § 5;
- 3) okresów opóźnień spowodowanych z winy strony lub jej przedstawiciela albo z przyczyn niezależnych od organu.

Powyższa zmiana wprowadzona do Ordynacji podatkowej na podstawie ustawy zmieniającej z dnia 12 września 2025 r. ma zastosowanie również do kontroli podatkowej i kontroli celno-skarbowej, **wszczętej w okresie 6 miesięcy przed dniem wejścia w życie tej ustawy (tj. 4 listopada 2025 r.) i niezakończonej przed tym dniem.**

Odsetki za zwłokę naliczane są (art. 53 § 4–6 o.p.):

- 1) **od dnia następującego po dniu upływu terminu płatności podatku** lub terminu, w którym płatnik lub inkasent był obowiązany dokonać wpłaty podatku na rachunek organu podatkowego, a także
- 2) odpowiednio (w przypadkach, o których mowa w art. 52 § 1 pkt 1 o.p.) **od dnia zwrotu nadpłaty, zwrotu podatku, zwrotu oprocentowania lub zaliczenia** na poczet zaległości podatkowych lub na poczet bieżących lub przyszłych zobowiązań podatkowych, oraz
- 3) **od dnia pobrania wynagrodzenia** (w przypadkach, o których mowa w art. 52a o.p.).

47

Zasadą jest zgodnie z art. 53 § 3 o.p., że **odsetki za zwłokę nalicza podatnik, płatnik, inkasent, następca prawny lub osoba trzecia odpowiadająca za zaległości podatkowe**, z zastrzeżeniem art. 53a, 62 § 4, art. 66 § 5, art. 67a § 1 pkt 1 lub 2 i art. 76a § 1. Dopiero w sytuacji, gdyby wysokość wpłaconych odsetek za zwłokę została zakwestionowana przez organ podatkowy, zaistniałaby potrzeba przeprowadzenia w tym przedmiocie odrębnego postępowania (wyrok NSA z dnia 26 maja 2023 r., I FSK 2178/18, LEX nr 3579464).

Zgodnie z art. 53a o.p., jeżeli w postępowaniu podatkowym po zakończeniu roku podatkowego lub innego okresu rozliczeniowego organ podatkowy stwierdzi, że podatnik mimo ciążącego na nim obowiązku nie złożył deklaracji, wysokość zaliczek jest inna niż wykazana w deklaracji lub zaliczki nie zostały zapłacone w całości lub w części, **organ ten wydaje decyzję, w której określa wysokość odsetek za zwłokę** na dzień złożenia zeznania podatkowego za rok podatkowy lub inny okres rozliczeniowy, a w przypadku niezłożenia zeznania w terminie – odsetki na ostatni dzień terminu złożenia zeznania, przyjmując prawidłową wysokość zaliczek na podatek. Decyzja ta ma charakter deklaratoryjny, stwierdza jedynie wysokość odsetek za zwłokę powstałych z mocy prawa (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 23 czerwca 2020 r., I SA/Gd 2222/19, LEX nr 3035519). Wydając decyzję określającą odsetki za zwłokę organ podatkowy nie bada okoliczności faktycznych mających znaczenie dla wymiaru zobowiązania podatkowego. Przeprowadza jedynie działanie matematyczne (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 25 października 2016 r., I SA/Gd 400/16, LEX nr 2153740).

Odsetki za zwłokę wpłacane są bez wezwania organu podatkowego. Jeżeli dokonana wpłata nie pokrywa kwoty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę, wpłatę tę zalicza się proporcjonalnie na poczet kwoty zaległości podatkowej oraz kwoty odsetek za zwłokę w stosunku, w jakim, w dniu wpłaty, pozostaje kwota zaległości podatkowej do kwoty odsetek za zwłokę (art. 55 o.p.).

48

Stawka odsetek za zwłokę jest równa sumie 200% podstawowej stopy oprocentowania kredytu lombardowego, ustalonej zgodnie z przepisami o Narodowym Banku Polskim, i 2%, z tym że stawka ta nie może być niższa niż 8% (art. 56 o.p.). Minister właściwy do spraw finansów publicznych ogłasza, w drodze obwieszczenia, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” stawki odsetek za zwłokę, o których mowa w art. 56–56b (art. 56d).

Stawki odsetek za zwłokę, o których mowa w art. 56–56b o.p., ulegają obniżeniu lub podwyższeniu w stopniu odpowiadającym obniżeniu lub podwyższeniu podstawowej stopy oprocentowania kredytu lombardowego, począwszy od dnia, w którym stopa ta ulega zmianie (art. 56c o.p.).

Przepisy Ordynacji podatkowej przewidują przesłanki obniżenia oraz podwyższenia odsetek za zwłokę.

Obniżona stawka odsetek za zwłokę – w wysokości 50% stawki (art. 56a o.p.)	Podwyższoną stawkę odsetek za zwłokę w wysokości 150% stawki odsetek za zwłokę (art. 56b o.p.)
Stosuje się w przypadku spełnienia łącznie następujących warunków: 1) złożenia prawnie skutecznej korekty deklaracji, nie później niż w terminie 6 miesięcy od dnia upływu terminu do złożenia deklaracji; 2) zapłaty zaległości podatkowej w ciągu 7 dni od dnia złożenia korekty.	Stosuje się do zaległości w podatku od towarów i usług oraz w podatku akcyzowym w przypadku: 1) zaniżenia zobowiązania podatkowego, zawyżenia kwoty nadpłaty lub zwrotu podatku ujawnionych przez organ podatkowy w toku kontroli podatkowej, kontroli celno-skarbowej lub postępowania podatkowego, 2) korekty deklaracji: a) złożonej po doręczeniu zawiadomienia o zamiarze wszczęcia kontroli podatkowej, a w przypadkach gdy nie stosuje się zawiadomienia – po zakończeniu kontroli podatkowej, b) dokonanej w wyniku czynności sprawdzających, c) złożonej po doręczeniu upoważnienia do przeprowadzenia kontroli celno-skarbowej – jeżeli kwota zaniżenia zobowiązania podatkowego, zawyżenia kwoty nadpłaty lub zwrotu podatku przekracza 25% kwoty należnej i jest wyższa niż pięciokrotna wysokość minimalnego wynagrodzenia w rozumieniu ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1773), obowiązującego w dniu następującym po dniu upływu terminu płatności zobowiązania lub terminu zwrotu; 3) ujawnienia przez organ podatkowy w toku czynności sprawdzających, kontroli podatkowej, kontroli celno-skarbowej lub postępowania podatkowego niezłożenia deklaracji, mimo ciężącego obowiązku oraz braku zapłaty podatku.
Nie stosuje się w przypadku korekty deklaracji: 1) złożonej po doręczeniu zawiadomienia o zamiarze wszczęcia kontroli podatkowej, a w przypadkach gdy nie stosuje się zawiadomienia – po zakończeniu kontroli podatkowej; 2) złożonej po doręczeniu upoważnienia do przeprowadzenia kontroli celno-skarbowej; 3) dokonanej w wyniku czynności sprawdzających.	Nie stosuje się do zaległości w podatku od towarów i usług, w przypadku gdy ustala się dodatkowe zobowiązanie podatkowe, o którym mowa w art. 112b lub 112c ustawy o podatku od towarów i usług.

Źródło: opracowanie własne.

Szczególne znaczenie ma koncepcja stawki obniżonej. Koncepcja ta ma charakter uniwersalny – tj. odnosi się do zaległości podatkowych z tytułu wszystkich podatków. W orzecznictwie podkreśla się, że celem przepisu art. 56a o.p. „**jest zachęcenie podatników do składania korekt deklaracji i dobrowolnego wpłacania zaległości podatkowych**” (wyrok NSA z dnia 23 listopada 2016 r., II FSK 2978/14, LEX nr 2153691). Jako zasadę traktuje się obniżenie stawki odsetek za zwłokę, gdy podatnik dobrowolnie złoży korektę deklaracji i zapłaci zaległość podatkową we wskazanych w art. 56a o.p. terminach. Jako wyjątek od powyższej reguły traktuje się zaś okoliczności złożenia korekty deklaracji nieskutkujące zastosowaniem obniżonej stawki odsetek (wyrok NSA z dnia 23 listopada 2016 r., II FSK 2978/14, LEX nr 2153691, wyrok WSA w warszawie z dnia 7 sierpnia 2019 r., III SA/Wa 2809/18, LEX nr 2717627). Takimi okolicznościami wyłączającymi możliwość zastosowania obniżonej stawki odsetek jest złożenie korekty deklaracji w wyniku działań podejmowanych przez organ podatkowych, tj. przeprowadzenia kontroli podatkowej, kontroli celno-skarbowej

lub czynności sprawdzających. Ważne jest przy tym to, że chodzi o wymienione procedury kontrolne przeprowadzane w przedmiocie tego podatku i tego okresu, którego dotyczy deklaracja. W orzecznictwie wskazuje się zaś brak podstaw do przyjęcia, że zakończenie kontroli podatkowej za inny okres podatkowy, jak ten objęty korektą, stanowi przeszkodę dla zastosowania obniżonej stawki odsetek, w tym też takiej kontroli, której wynik skłonił podatnika do dokonania tejże korekty (tak wyrok NSA z dnia 13 sierpnia 2020 r., II FSK 1612/18, LEX nr 3064433).

Koncepcja podwyższonej stawki odsetek za zwłokę, inaczej niż obniżonej stawki, ma zastosowanie **wyłącznie do zaległości w podatku od towarów i usług oraz w podatku akcyzowym**. W tym przypadku uwzględnić należy również przepis art. 56 ba o.p., zgodnie z którym przepisu art. 56b o.p. nie stosuje się do zaległości w podatku od towarów i usług, w przypadku gdy ustala się **dotatkowe zobowiązanie podatkowe**, o którym mowa w art. 112b lub art. 112c u.p.t.u. W orzecznictwie przyjmuje się następującą relację przepisów u.p.t.u. oraz Ordynacji podatkowej w tym zakresie. Jeżeli organ podatkowy w pierwszej kolejności stosuje przepis art. 56b ust. 3 o.p. (podwyższona stawka odsetek za zwłokę), a następnie okaże się, że zachodzą także przesłanki do zastosowania sankcji wynikającej z treści przepisu art. 112b ust. 2 pkt 2 u.p.t.u. (dotatkowe zobowiązanie podatkowe) to o pierwszeństwie stosowania tych przepisów decyduje przepis art. 56ba o.p. Stanowi on, że przepisu art. 56b o.p. nie stosuje się do zaległości w podatku VAT, w przypadku gdy ustala się dotatkowe zobowiązanie podatkowe, o którym mowa w art. 112b lub art. 112c u.p.t.u. (wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 31 stycznia 2019 r., I SA/Rz 784/18, LEX nr 2624525).

6. Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych

A. Istota i rodzaje ulg w spłacie zobowiązań podatkowych

50

Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych są uregulowane w rozdziale 7a działu III o.p. „Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych”. Ulgi te **należy odróżnić od ulg podatkowych**. Ulga podatkowa jest fakultatywnym elementem konstrukcji prawnej podatku. O poszczególnych ulgach podatkowych można więc mówić jedynie w kontekście konkretnego podatku. Ulga podatkowa polega na odliczeniach (pomniejszeniach, zniżkach) podstawy opodatkowania, stawki podatkowej lub podatku. W rezultacie zastosowania takich ulg – poprzez zmniejszenie kwantytatywnych elementów konstrukcji prawnej podatku – następuje zmniejszenie ciężaru podatkowego (podatnik zapłaci podatek w niższej wysokości). **Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych są instytucją ogólnego prawa podatkowego**. Dotyczą one realizacji zobowiązań podatkowych. Przepisy Ordynacji podatkowej przewidują więc **uniwersalne** (tj. odnoszące się do podatków w ogólności, bez względu na rodzaj i konstrukcję podatku) i **nadzwyczajne formy odciążenia podatnika** w realizacji zobowiązania podatkowego. Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że „uznaniowa ulga podatkowa jest instytucją o charakterze nadzwyczajnym (wyjątkowym). Wspomniane rozwiązanie normatywne można bowiem sklasyfikować jako unormowanie służące korygowaniu skutku urzeczywistnienia przez podatnika podatkowego **stanu faktycznego**, uzasadnione względami słuszności i celowości” (wyrok NSA z dnia 17 marca 2022 r., III FSK 4800/21, LEX nr 3343988). W praktyce orzeczniczej podkreśla się również, że „zastosowanie ulgi jest instytucją o charakterze wyjątkowym, bowiem zasadą jest terminowe płacenie wszelkich należności publiczno-prawnych. Ulgi podatkowe są **wyjątkiem oraz istotnym odstępstwem od zasady powszechności i równości opodatkowania**. W związku z takim charakterem ulg podatkowych oraz faktem, że udzielanie ulg w spłacie podatków traktowane jest, co do zasady, jako jedna z form pomocy udzielanej przez państwo, **pomoc taka dopuszczalna jest w ściśle określonych w przepisach prawa sytuacjach**” (wyrok WSA w Kielcach z dnia 7 lipca 2022 r., I SA/Ke 168/22, LEX nr 3372251, podobnie wyrok NSA z dnia 6 lipca 2023 r., III FSK 943/22, LEX nr 3594572).

Przesłanki zastosowania ulg w spłacie zobowiązań podatkowych wymagają rzetelnej oceny sytuacji podatnika. Ocena wniosku podatnika o ulgę w spłacie zobowiązań podatkowych nie może więc być postrzegane jako „akt łaski” (wyrok WSA w Lublinie z dnia 3 listopada 2021 r., I SA/Lu 433/21, LEX nr 3253411).

WAŻNE! Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych są instytucją nadzwyczajną. Ich zastosowanie możliwe jest wyłącznie w formie i w okolicznościach wskazanych w przepisach Ordynacji podatkowej.

Zastosowanie ulg w spłacie zobowiązań podatkowych **może wywołać odmienne efekty. Może finalnie prowadzić do realizacji zobowiązania i jego efektywnego wygaśnięcia.** Ulga ta ma wówczas na celu wsparcie podatnika w realizacji tego zobowiązania i polega na odroczeniu terminu płatności podatku lub rozłożeniu zapłaty podatku na raty. Ulga może również doprowadzić do całkowitego uwolnienia podatnika od ciężaru podatkowego i **nieefektywnego wygaśnięcia zobowiązania podatkowego.** Taki efekt wywołuje umorzenie zaległości podatkowej.

Dwie ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych: odroczenie terminu płatności i rozłożenie zapłaty na raty dotyczą podatku oraz zaległości podatkowej. Umorzenie dotyczy zaś wyłącznie zaległości podatkowej. Oznacza to, że w chwili złożenia wniosku o umorzenie zobowiązanie podatkowe musi się już przekształcić w zaległość podatkową wskutek niezapłacenia podatku w terminie (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 14 czerwca 2022 r., I SA/Gd 297/22, LEX nr 3362070). Umorzenie podatku nie jest możliwe.

WAŻNE! Podatek nie może podlegać umorzeniu. Umorzeniu podlega wyłącznie zaległość podatkowa.

Ulgі w spłacie zobowiązań podatkowych mają zastosowanie do zobowiązań podatników, a na podstawie art. 67c o.p., w zakresie wskazanym w tym przepisie, **odpowiednio również do należności płatników, inkasentów, spadkobierców podatnika lub płatnika oraz osób trzecich.** Podkreślić należy, że ulgi te są odpowiednio stosowane w odniesieniu do należności płatników i inkasentów w ograniczonym zakresie. Należności obciążające płatników i inkasentów mogą być jedynie rozkładane na raty, a także istnieje możliwość odroczenia terminu ich płatności. **Nie mogą zaś być umarzane** (podkreśla to również orzecznictwo, tak np. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 22 marca 2012 r., I SA/Po 882/11, LEX nr 1137190).

Ulgі stosowane odpowiednio do należności przypadających od płatników i inkasentów	Ulgі stosowane odpowiednio do należności przypadających od spadkobierców podatnika lub płatnika oraz osób trzecich
1) odroczenie termin płatności podatku lub rozłożenie zapłaty podatku na raty; 2) odroczenie lub rozłożenie na raty zapłaty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetki od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek; 3) ulgi na wniosek podatnika prowadzącego działalność gospodarczą na zasadach określonych w art. 67b o.p.	1) odroczenie termin płatności podatku lub rozłożenie zapłaty podatku na raty; 2) odroczenie lub rozłożenie na raty zapłaty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetki od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek; 3) umorzenie w całości lub w części zaległości podatkowej, odsetek za zwłokę lub opłaty prolongacyjnej; 4) ulgi na wniosek podatnika prowadzącego działalność gospodarczą na zasadach określonych w art. 67b o.p.

Źródło: opracowanie własne.

WAŻNE! Należności przypadające od płatników i inkasentów nie mogą być umorzone.

W art. 67a i 67d o.p. przewidziane są ulgi stosowane na wniosek podatnika lub z urzędu.

Ulgi na wniosek podatnika	Ulgi stosowane z urzędu
1) odroczenie terminu płatności podatku; 2) rozłożenie zapłaty podatku na raty; 3) odroczenie zapłaty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetkami od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek; 4) rozłożenie na raty zapłaty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetkami od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek; 5) umorzenie w całości lub w części zaległości podatkowej, odsetek za zwłokę lub opłaty prolongacyjnej.	1) umorzenie w całości lub w części zaległości podatkowej, odsetek za zwłokę lub opłaty prolongacyjnej.

Źródło: opracowanie własne.

Ulgi w spłacie zobowiązań			
	Odroczenie terminu płatności	Rozłożenie zapłaty na raty	Umorzenie
Jaki wywołuje efekt?	Odciążenie dłużnika w wykonaniu zobowiązania	Odciążenie dłużnika w wykonaniu zobowiązania	Wygaśnięcie zobowiązania podatkowego bez zaspokojenia wierzyciela (nieefektywne). Uwalnia dłużnika od zobowiązania
Jakich należności dotyczy?	Podatku i zaległości podatkowej	Podatku i zaległości podatkowej	Zaległości podatkowej
Czyje należności mogą być objęte ulgą?	Podatnika, płatnika, inkasenta, spadkobierców podatnika lub płatnika, osób trzecich	Podatnika, płatnika, inkasenta, spadkobierców podatnika lub płatnika, osób trzecich	Podatnika, spadkobierców podatnika lub płatnika oraz osób trzecich
Czy ulga jest stosowana z urzędu, czy na wniosek?	Na wniosek	Na wniosek	Na wniosek lub z urzędu
Jakie są przesłanki zastosowania ulgi?	Ulgą może być zastosowana w przypadkach uzasadnionych ważnym interesem podatnika lub interesem publicznym	Ulgą może być zastosowana w przypadkach uzasadnionych ważnym interesem podatnika lub interesem publicznym	Na wniosek podatnika ulga może być zastosowana w przypadkach uzasadnionych ważnym interesem podatnika lub interesem publicznym. Z urzędu ulga może być zastosowana w przypadku zaistnienia przesłanek wskazanych w art. 67d o.p.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie art. 67e o.p. minister właściwy do spraw finansów publicznych został upoważniony do określenia, w drodze rozporządzenia, właściwości rzeczowej poszczególnych organów podatkowych w sprawach stosowania ulg w spłacie zobowiązań podatkowych, uwzględniając wysokość kwoty będącej przedmiotem ulgi oraz terminy wpłat podatku lub zaległości podatkowej. Właściwość tę reguluje § 15 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie właściwości organów podatkowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 565).

B. Ulgi w spłacie zobowiązań stosowane na wniosek podatnika

52 Ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych, o których mowa w art. 67a o.p. są stosowane przez organ podatkowy na wniosek podatnika, w przypadkach uzasadnionych ważnym interesem podatnika lub interesem publicznym. Organ podatkowy, na wniosek podatnika, wówczas gdy są spełnione powyższe przesłanki, może:

1) odroczyć termin płatności podatku lub rozłożyć zapłatę podatku na raty;

2) odroczyć lub rozłożyć na raty zapłatę zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetki od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek;

3) umorzyć w całości lub w części zaległości podatkowe, odsetki za zwłokę lub opłatę prolongacyjną.

Wniosek podatnika powinien spełniać wymogi określone w art. 168 o.p. (tj. wymogi dotyczące podania w postępowaniu podatkowym). Przyznanie ulgi uwarunkowane jest spełnieniem jednej z przesłanek:

1) ważnego interesu podatnika, lub

2) interesu publicznego.

Nie jest więc wystarczającą przesłanką do zastosowania ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych niezdolność podatnika do terminowej zapłaty podatku lub niezdolność do jej zapłaty w ogóle. Jak podkreśla NSA: „zaniedbanie obowiązków podatkowych, a następnie występowanie o przyznanie ulgi podatkowej stoi w sprzeczności z zasadami sprawiedliwości podatkowej” (wyrok NSA z dnia 8 lipca 2025 r., III FSK 118/25, LEX 3906279). Istotne znaczenie mają przyczyn tej niezdolności i skutki ewentualnej zapłaty dla sytuacji podatnika. Stąd przesłanką uzasadniającą zastosowanie ulgi może być wyłącznie ważny interes podatnika lub interes publiczny. Obie przesłanki są klauzulami generalnymi, odsyłającymi do ocen pozaprawnych. Jak przyjmuje np. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, **„jest to zespół ogólnie zarysowanych celów, które należy uwzględnić w procesie stosowania prawa i odnosić do indywidualnej sytuacji podatnika”** (wyrok WSA w Warszawie z dnia 17 lutego 2022 r., VII SA/Wa 2216/21, LEX nr 3354824). Stąd też, na podatniku występującym z wnioskiem o ulgę spoczywa **ciężar udowodnienia okoliczności uzasadniających jej udzielenie**, tj. zaistnienie wymienionych w ustawie przesłanek (wyrok NSA z dnia 21 czerwca 2022 r., III FSK 5054/21, LEX nr 3371089). W ocenie NSA, to w interesie podatnika powinno być podanie wszelkich okoliczności uzasadniających uwzględnienie jego żądania zastosowania ulgi. „Powinien podjąć starania, by wniosek, jak i przedkładane organowi dowody, którymi organ nie dysponuje, przedstawiały zupełny i aktualny obraz jego sytuacji, a w razie powzięcia wątpliwości co do rzetelności wniosku, wykazać chęć współpracy i inicjatywę w ustaleniu jego rzeczywistej sytuacji majątkowej i osobistej” (wyrok NSA z dnia 21 kwietnia 2022 r., III FSK 471/21, LEX nr 3349194, takie stanowisko przyjmują również WSA, np. WSA w Białymstoku z dnia 8 kwietnia 2022 r., I SA/Bk 16/22, LEX nr 3338594, podobnie wyrok WSA w Łodzi z dnia 22 lipca 2025 r., I SA/Łd 250/25, LEX nr 3898088).

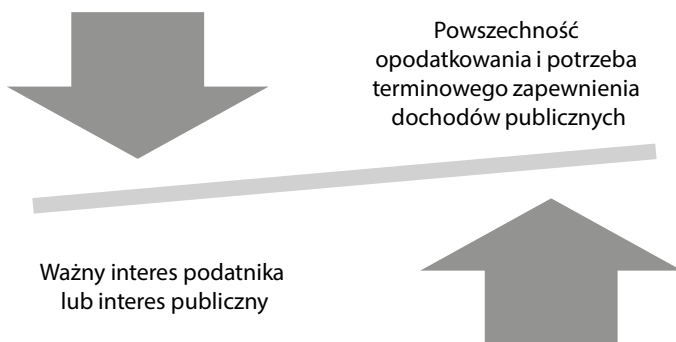
WAŻNE! Podatnik we wniosku o zastosowanie ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych powinien przedstawić opis swojej sytuacji i dowody potwierdzające zasadność przyznania mu ulgi.

Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że **orzeczenie o przyznaniu ulgi w spłacie zobowiązań ma charakter uznaniowy**. Organ podatkowy analizuje wniosek podatnika i ocenia jego indywidualną sytuację przez pryzmat przesłanek ustawowych zastosowania ulgi. Oznacza to, że **organ podatkowy może, ale nie musi rozstrzygnąć adekwatnie do treści otrzymanego podania** (wyrok NSA z dnia 10 grudnia 2021 r., III FSK 191/21, LEX nr 3288812, wyrok NSA z dnia 28 maja 2025 r., III FSK 228/24, LEX nr 3888199).

Rozpoznając wniosek podatnika o przyznanie ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych, **organ podatkowy musi ważyć dwie wartości (tak np. wyrok WSA w Łodzi z dnia 13 kwietnia 2022 r., I SA/ Łd 3/22, LEX nr 3343627):**

- powszechność opodatkowania i potrzebę terminowego zapewnienia dochodów publicznych oraz
- ważny interes podatnika lub interes publiczny.

Rysunek 10

Źródło: opracowanie własne.

W aktualnym orzecznictwie sądów administracyjnych przyjmuje się, że **kryterium ważnego interesu podatnika nie można ograniczać wyłącznie do sytuacji nadzwyczajnych lub zdarzeń losowych**. Oceniając sytuację podatnika, należy brać pod uwagę jego normalną sytuację ekonomiczną (tj. dochody oraz wydatki) (tak np. wyrok NSA z dnia 6 lipca 2023 r., III FSK932/22, LEX nr 3594620, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 14 maja 2025 r., I SA/GI 266/25, Lex nr 3865090). „O istnieniu ważnego interesu podatnika muszą decydować kryteria zobiektywizowane, zgodne z powszechnie aprobowaną hierarchią wartości, wśród których szczególne znaczenie mają zdrowie, zagrożenie egzystencji, możliwości zarobkowania w celu zdobycia środków” (wyrok WSA w Kielcach z dnia 7 lipca 2022 r., I SA/Ke 168/22, LEX nr 3372251, wyrok WSA w Poznaniu z dnia 22 lipca 2025 r., I SA/Po 498/23, LEX nr 3898687). Podobnie WSA w Szczecinie przyjmuje, że o spełnieniu kryterium ważnego interesu podatnika decyduje jego trudna sytuacja finansowa, a nie tylko sytuacje nadzwyczajne (wyrok WSA w Szczecinie z dnia 8 czerwca 2022 r., I SA/Sz 183/22, LEX 3357441). Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie podkreśla dodatkowo, że taka trudna sytuacja finansowo-osobista podatnika musi mieć charakter wyjątkowy, tj. różniący ją od sytuacji innych podatników (wyrok WSA w Warszawie z dnia 25 marca 2022 r., III SA/Wa 1667/21, LEX nr 3335883). Jak podkreśla ten sam Sąd, zastosowanie ulgi w spłacie zobowiązań „jest zastrzeżone dla sytuacji szczególnie trudnych, gdy ze względu np. na znikome dochody, ciężki stan zdrowia, czy inne względy społeczne, nie jest realnie możliwe wywiązywanie się przez podatnika z zobowiązań” (wyrok WSA w Warszawie z dnia 11 marca 2022 r., III SA/Wa 1499/21, LEX nr 3335304). Zapłata zaległości podatkowej kosztem bieżącego utrzymania i posiadanych zobowiązań może bowiem w rezultacie skutkować koniecznością sięgania do środków pomocy społecznej (tak przyjmuje WSA w Gorzowie Wielkopolskim w wyroku z dnia 10 lutego 2022 r., I SA/Go 446/21, LEX nr 3315297). Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że przepis art. 67a § 1 pkt 3 o.p. wprowadza przesłankę „ważnego interesu podatnika”, nie dając pola do dalszej gradacji tego interesu, tj. rozróżnienia interesu ważnego, bardzo ważnego, czy „na tyle ważnego, aby” (wyrok NSA z dnia 22 października 2024 r., III FSK 875/24, LEX nr 3826757).

Przesłankę ważnego interesu podatnika spełnia np.:

- 1) znaczne obniżenie zdolności płatniczych dłużnika spowodowane zdarzeniem losowym (np. powódź, pożar, kradzież lub inne zdarzenie uznane za wyjątkowe) uniemożliwiającym uregulowanie zaległości przez podatnika, przy równoczesnym uwzględnieniu normalnej sytuacji ekonomicznej podatnika, wysokości uzyskiwanych przez niego dochodów oraz ponoszonych wydatków (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 4 listopada 2021 r., I SA/Po 408/21, LEX nr 3289254),
- 2) ubóstwo, niebędące zawinionym działaniem podatnika w postaci niegospodarności czy rozrzutności (wyrok WSA z dnia 6 października 2021 r., I SA/Ld 470/21, LEX nr 3246854),
- 3) obiektywne trudności i brak nadziei na poprawę sytuacji spowodowane chorobą skutkującą nieemożnością pełnego funkcjonowania społecznego, a co za tym idzie – obniżony potencjał zarobkowy (wyrok WSA w Lublinie z dnia 15 września 2021 r., I SA/Lu 112/21, LEX nr 3240703),

4) trudna sytuacja finansowa podatnika, będąca wynikiem niskich poborów i kształtujących się na określonym poziomie racjonalnych wydatków życia codziennego, możliwości majątkowe, płatnicze i zarobkowe winny być oceniane również przez pryzmat wieku oraz stanu zdrowia, mogących wpływać bezpośrednio na ich obniżenie (wyrok NSA z dnia 29 czerwca 2021 r., III FSK 67/21, LEX nr 3197202).

W świetle orzecznictwa sądów administracyjnych nie spełniają przesłanki ważnego interesu podatnika uzasadniającej zastosowanie ulgi w spłacie zobowiązań następujące przykładowe okoliczności:

- 1) brak zysków z prowadzonej działalności gospodarczej czy poniesienie strat, nawet spowodowane takim zdarzeniem jak pandemia (wyrok NSA z dnia 23 czerwca 2022 r., III FSK 5094/21, LEX nr 3365852, podobne stanowisko wyraża WSA w Opolu z dnia 6 kwietnia 2022 r., I SA/Op 57/22, LEX nr 3337730, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 17 marca 2022 r., I SA/GI 1631/21, LEX nr 3335189);
- 2) pominięcie przez ustawodawcę galerii handlowych w aktach prawnych dotyczących tarcz antykrzysowych (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 19 maja 2022 r., I SA/GI 353/22, LEX nr 3352971);
- 3) sytuacja finansowa dzierżawcy nieruchomości podatnika oraz czasowe obniżenie mu czynszu przez podatnika (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 24 marca 2022 r., I SA/GI 1143/21, LEX nr 3338080);
- 4) orzeczenie upadłości konsumenckiej i pandemia Covid-19, które nastąpiły po powstaniu zaległości podatkowych (wyrok WSA w Olsztynie z dnia 1 grudnia 2021 r., I SA/OI 630/21, LEX nr 3278423);
- 5) susza i epidemia wirusa ASF w kontekście wpływu na działalność przedsiębiorców zajmujących się sprzedażą produktów przeznaczonych dla rolnictwa, a nie gospodarstw rolnych (producentów rolnych) (wyrok WSA w Białymstoku z dnia 24 listopada 2021 r., I SA/Bk 514/21, LEX nr 3279107);
- 6) nietrafność decyzji biznesowych oraz okoliczności, które wpisują się w ramy typowego ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej, w tym problemy z kontrahentami, czy też ze spłatą zaciągniętych kredytów (wyrok WSA w Olsztynie z dnia 18 sierpnia 2021 r., I SA/OI 480/21, LEX nr 3245596);
- 7) nieuregulowanie obowiązków publicznych z powodu wcześniejszego przeznaczenia środków uzyskanych z tytułu sprzedaży lokalu mieszkalnego na inne cele niż zapłata podatku, pomimo obiektywnej możliwości przeznaczenia uzyskanych pieniędzy na zapłatę należnego podatku (wyrok NSA z dnia 29 lipca 2021 r., III FSK 3811/21, LEX nr 3215930);
- 8) posiadanie przez podatnika majątku trwałego o wartości przewyższającej sumę nieuregulowanych zobowiązań (wyrok NSA z dnia 12 czerwca 2025 r., III FSK 322/24, LEX nr 3888240),
- 9) ogłoszenie upadłości przez spółkę (wyrok NSA z dnia 24 kwietnia 2025 r., III OSK 2516/23, LEX nr 3896041),
- 10) bieżące problemy finansowe i procesy inflacyjne (wyrok NSA z dnia 19 marca 2025 r., III FSK 1355/24, LEX nr 3856582).

Drugie kryterium, którego zaistnienie umożliwia zastosowanie ulg, a więc **kryterium interesu publicznego** wymaga uwzględnienia wartości wspólnych dla całego społeczeństwa: **sprawiedliwości, równości, bezpieczeństwa, zaufania obywateli do organów władzy publicznej** (wyrok NSA z dnia 28 kwietnia 2022 r., III FSK 886/21, LEX nr 3360391). Ponadto sądy administracyjne przyjmują, że przesłankę tę wypełnia także sytuacja, gdy konkretny podatnik jest zmuszony sięgać do środków pomocy państwa (wyrok WSA w Kielcach z dnia 7 lipca 2022 r., I SA/Ke 168/22, LEX nr 3372251, wyrok WSA w Szczecinie z dnia 6 sierpnia 2025 r., I SA/Sz 260/25, LEX nr 3908156). Przesłanki tej nie realizuje zaś subiektywne przekonanie podatnika o konieczności zastosowania ulgi z powodu wysokości daniny (wyrok NSA z dnia 17 maja 2022 r., III FSK 996/21, LEX nr 3356868). Sądy administracyjne przyjmują również, że interesu publicznego nie można utożsamiać z koniecznością zachowania istnienia pracodawcy. W ocenie NSA „ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej obciąża przedsiębiorcę i nie można oczekiwać, że ewentualne niepowodzenia tej działalności będą co do zasady finansowane ze środków publicznych. Można wręcz stwierdzić, że finansowanie ze środków publicznych jednostek gospodarczych nieefektywnych nie mieści się w pojęciu interesu publicznego” (wyrok NSA z dnia 25 września 2024 r., III FSK 1037/22, LEX nr 3789021). Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje również, że badając wystąpienie przesłanki interesu publicznego, można sięgnąć do argumentów związanych z genezą zadłużenia podatkowego (np. powstanie zaległości podatkowych w związku z wykorzystywaniem pustych faktur w rozliczeniach podatku od towarów i usług) (wyrok NSA z dnia 7 listopada 2024 r., III FSK 540/24, LEX nr 3816965).

55

W odniesieniu do ulg stosowanych na wniosek podatnika, który jest przedsiębiorcą, ustawodawca określa **dotatkowe wymogi**. Zgodnie z art. 67a o.p. ulgi tam wskazane są stosowane z zastrzeżeniem art. 67b o.p. Zgodnie z art. 67b o.p. organ podatkowy na wniosek podatnika prowadzącego działalność gospodarczą może udzielać ulg w spłacie zobowiązań podatkowych w trzech trybach (tak przepisy art. 67b o.p. dzieli np. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie w wyroku z dnia 21 maja 2021 r., I SA/Lu 138/21, LEX nr 3199829):

- 1) ulg, które nie są traktowane jako forma pomocy publicznej;
- 2) ulg w ramach tzw. pomocy *de minimis*, której szczegółowe warunki są określone w przepisach wspólnotowych;
- 3) ulg zaliczanych do pomocy publicznej.

Jak podkreśla się w orzecznictwie, zastosowane w art. 67a § 1 o.p. sformułowanie „z zastrzeżeniem art. 67b”, nie oznacza wyłączenia w stosunku do osób prowadzących działalność gospodarczą, wymogu spełnienia przesłanek udzielenia ulg podatkowych określonych w art. 67a o.p., lecz tworzy swoistą koniunkcję przesłanek udzielenia ulg podatkowych. Użycie przez ustawodawcę w określonym przepisie sformułowania „z zastrzeżeniem” ma skutek taki, że treść normy prawnej odczytuje się przy uwzględnieniu treści innych przepisów, które mogą modyfikować zakres przepisu interpretowanego (wyrok WSA w Krakowie z dnia 19 lutego 2020 r., I SA/Kr 1218/19, LEX nr 3091987). Oznacza to, że wobec osób prowadzących działalność gospodarczą ulgi mogą być ustanowione, jeżeli spełniona zostanie przesłanka ważnego interesu podatnika lub interesu publicznego oraz dodatkowe przesłanki wskazane w art. 67b o.p.

Ulg w spłacie zobowiązań podatkowych dla podatników prowadzących działalność gospodarczą		
Ulg, które nie stanowią pomocy publicznej. Są udzielane na zasadach ogólnych, tj. w oparciu o przesłankę ważnego interesu podatnika lub interes publiczny.	Ulg, które stanowią pomoc <i>de minimis</i>. Są udzielane w zakresie i na zasadach określonych w bezpośrednio obowiązujących aktach prawa wspólnotowego dotyczących pomocy w ramach zasady <i>de minimis</i>.	Ulg, które stanowią pomoc publiczną: a) udzielaną w celu naprawienia szkód wyrządzonych przez klęski żywiołowe lub inne nadzwyczajne zdarzenia, b) udzielaną w celu zapobieżenia lub likwidacji poważnych zakłóceń w gospodarce o charakterze ponadsektorowym, c) udzielaną w celu wsparcia krajowych przedsiębiorców działających w ramach przedsięwzięcia gospodarczego podejmowanego w interesie europejskim, d) udzielaną w celu promowania i wspierania kultury, dziedzictwa narodowego, nauki i oświaty, e) będącą rekompensatą za realizację usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym powierzonych na podstawie odrębnych przepisów, f) na szkolenia, g) na zatrudnienie, h) na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, i) na restrukturyzację, j) na ochronę środowiska, k) na prace badawczo-rozwojowe, l) regionalną, m) udzielaną na inne przeznaczenia określone na podstawie art. 67b § 6 o.p. przez Radę Ministrów. Są udzielane z uwzględnieniem szeregu wymogów wynikających z przepisów regulujących dopuszczalność tego rodzaju pomocy.

Źródło: opracowanie własne.

Ulg w spłacie zobowiązań podatkowych, które stanowią pomoc publiczną udzielaną w celu naprawienia szkód wyrządzonych przez klęski żywiołowe lub inne nadzwyczajne zdarzenia (art. 67b § 1 pkt 3 lit. a o.p.) mogą być udzielane jako pomoc indywidualna albo w ramach programów pomocowych określonych w odrębnych przepisach. Ulg w spłacie zobowiązań podatkowych, które stanowią pomoc publiczną (art. 67b § 1 pkt 3 lit. b–l o.p.):

- a) udzielaną w celu: zapobieżenia lub likwidacji poważnych zakłóceń w gospodarce o charakterze ponadsektorowym, wsparcia krajowych przedsiębiorców działających w ramach przedsięwzięcia gospodarczego podejmowanego w interesie europejskim, promowania i wspierania kultury, dziedzictwa narodowego, nauki i oświaty,
- b) będącą rekompensatą za realizację usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym powierzonych na podstawie odrębnych przepisów,
- c) udzielaną na: szkolenia, zatrudnienie, rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, restrukturyzację, ochronę środowiska, prace badawczo-rozwojowe, oraz
- d) regionalną

mogą być udzielane jako pomoc indywidualna zgodna z programami rządowymi lub samorządowymi albo udzielane w ramach programów pomocowych określonych w odrębnych przepisach.

Na podstawie art. 67b § 6 o.p. Rada Ministrów może określić, w drodze rozporządzeń, inne niż określone w art. 67a § 1 pkt 3 lit. a–l o.p., przeznaczenia pomocy udzielanej w formie ulg w spłacie zobowiązań podatkowych, o których mowa w art. 67a o.p., oraz szczegółowe warunki udzielania tych ulg dla określonych przez Radę Ministrów przeznaczeń wraz ze wskazaniem przypadków, w których ulgi udzielane są jako pomoc indywidualna, mając na uwadze dopuszczalność i warunki udzielania pomocy państwa określone w przepisach prawa wspólnotowego.

Wśród ulg w spłacie zobowiązań podatkowych przyznawanych na wniosek podatnika znajdują się **ulgi o zróżnicowanym charakterze**. Do ulg, które służą odciążeniu podatnika i jednocześnie prowadzą do realizacji zobowiązania należą **odroczenie terminu płatności** podatku lub zapłaty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetkami od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek oraz **rozłożenie zapłaty na raty** podatku lub zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetkami od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek. Ulgą, która w efekcie prowadzi do nieefektywnego wygaśnięcia zobowiązania podatkowego, jest **umorzenie** w całości lub w części zaległości podatkowej, odsetek za zwłokę lub opłaty prolongacyjnej. Umorzenie zaległości podatkowej powoduje również umorzenie odsetek za zwłokę w całości lub w takiej części, w jakiej została umorzona zaległość podatkowa. Umorzenie jest ulgą najdalej idącą. Uwalnia ona podatnika od ciężaru podatkowego i powoduje wygaśnięcie zobowiązania podatkowego bez zaspokojenia wierzyciela (art. 59 § 1 pkt 8 o.p.). Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że instytucja umorzenia należności ma służyć wsparciu podmiotów, dla których zapłata należności publicznoprawnych prowadzi do zagrożenia ich bytu, a nie by podmioty te mogły uchronić swój majątek przed jego uszczupleniem czy do zlikwidowania negatywnych finansowo skutków podjętych przez podatnika decyzji gospodarczych (wyrok NSA z dnia 8 kwietnia 2025 r., III FSK 144/25, LEX nr 3864517). W orzecznictwie przyjmuje się, że przyznanie ulgi w postaci umorzenia należności publicznoprawnych powinno być rozpatrywane **po wyczerpaniu możliwości uregulowania zobowiązania innymi sposobami**. Organ podatkowy musi więc mieć pewność, iż wszelkie próby odzyskania należnych Skarbowi Państwa zobowiązań, również w trybie egzekucji administracyjnej – okazały się bezskuteczne i nie ma żadnych szans na uregulowanie przez podatnika zaległych zobowiązań” (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 25 stycznia 2022 r., I SA/Gd 1137/21, LEX nr 3304226).

Jeśli zaś chodzi o ulgi prowadzące do zaspokojenia wierzyciela, to te powinny być **uwarunkowane możliwością skorzystania z nich przez podatnika**. W orzecznictwie przyjmuje się, że decyzja o rozłożeniu podatku na raty powinna uwzględniać możliwości płatnicze podatnika, inaczej będzie to ulga pozorna i w sposób oczywisty niemożliwa do zrealizowania. Oznacza to, że organ podatkowy powinien wydać decyzję negatywną także wówczas, gdy podatnik nie będzie w stanie uregulować zaległości podatkowej zgodnie z warunkami nakreślonymi w decyzji. Sama trudna sytuacja materialna, nie może zaś stanowić jedynej przesłanki do zastosowania wnioskowanego przywileju podatkowego” (tak wyrok WSA w Krakowie z dnia 4 marca 2020 r., I SA/Kr 34/20, LEX nr 3020109).

Zgodnie z art. 67da o.p. w razie niedotrzymania terminu płatności odroczonego podatku lub zaległości podatkowej bądź terminu płatności którejkolwiek z rat, na jakie zostały rozłożone podatek lub zaległość podatkowa, następuje z mocy prawa wygaśnięcie decyzji o:

- 1) odroczeniu terminu płatności podatku lub zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę – w całości;

2) rozłożeniu na raty zapłaty podatku lub zaległości podatkowej – w części dotyczącej raty niezapłaconej w terminie płatności.

W razie niedotrzymania terminu płatności trzech rat, na jakie zostały rozłożone podatek lub zaległość podatkowa, następuje z mocy prawa wygaśnięcie decyzji o rozłożeniu na raty zapłaty podatku lub zaległości podatkowej w zakresie wszystkich niezapłaconych rat.

Zasady powyższe stosuje się odpowiednio do odroczonej lub rozłożonej na raty należności płatników lub inkasentów, odsetek od nieregulowanych w terminie zaliczek na podatek, należności przypadających od spadkobierców podatnika lub płatnika oraz osób trzecich.

C. Umorzenie zaległości podatkowej z urzędu

56

Jedyną ulgą podatkową stosowaną z urzędu jest umorzenie zaległości podatkowej. Uprawnienie organu podatkowego w tym zakresie wynika z art. 67d o.p. Uprawnienie to dotyczy wyłącznie zaległości podatkowej, odsetek za zwłokę oraz opłaty prolongacyjnej. Nie dotyczy zaś podatku. Podkreślić należy, że art. 67d o.p. wprowadza **uprawnienie, a nie obowiązek organu podatkowego**. Organ może, ale nie musi w wymienionych w tym przepisie okolicznościach umorzyć zaległość podatkową.

W orzecznictwie podkreśla się wyjątkowy charakter tego uprawnienia organów podatkowych. Tak np. WSA we Wrocławiu podkreśla, że ustawodawca „wprowadził możliwość umarzania zaległości podatkowych oraz opłat prolongacyjnych z urzędu **z uwagi na duże trudności i brak uzasadnienia ekonomicznego w realizacji należności o niewielkich kwotach, a przy tym mało realnych szansach na ich wyegzekwowanie.** (...) Chcąc uniknąć trudności z pobieraniem nieściągalnych zobowiązań, ustawodawca zdecydował się na umarzanie tych zaległości **bez wniosku podatnika, na mocy decyzji organu podatkowego**” (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 2 kwietnia 2009 r., III SA/Wr 571/08, LEX nr 529523).

Organ podatkowy może z urzędu udzielać ulg w spłacie zobowiązań podatkowych, o których mowa w art. 67a § 1 pkt 3 o.p., tj. **umorzyć w całości lub w części zaległości podatkowe, odsetki za zwłokę lub opłatę prolongacyjną**, jeżeli:

- 1) zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że w postępowaniu egzekucyjnym nie uzyska się kwoty przewyższającej wydatki egzekucyjne;
- 2) kwota zaległości podatkowej nie przekracza pięciokrotnej wartości kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym;
- 3) kwota zaległości podatkowej nie została zaspokojona w zakończonym lub umorzonym postępowaniu likwidacyjnym lub upadłościowym albo sąd oddalił wniosek o ogłoszenie upadłości (decyzję umarzającą zaległość podatkową pozostawia się w aktach sprawy, stosuje się odpowiednio do umarzania zaległości płatnika lub inkasenta); organ podatkowy może umorzyć zaległość podatkową, jeżeli umorzenie nie będzie stanowiło pomocy publicznej lub będzie stanowiło pomoc *de minimis* w zakresie i na zasadach określonych w bezpośrednio obowiązujących aktach prawa wspólnotowego dotyczących pomocy w ramach zasady *de minimis*;
- 4) podatnik zmarł, nie pozostawiając żadnego majątku lub pozostawił ruchomości niepodlegające egzekucji na podstawie odrębnych przepisów albo pozostawił przedmioty codziennego użytku domowego, których łączna wartość nie przekracza kwoty 5000 zł, i jednocześnie brak jest spadkobierców innych niż Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego oraz nie ma możliwości orzeczenia odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej (decyzję umarzającą zaległość podatkową pozostawia się w aktach sprawy, stosuje się odpowiednio do umarzania zaległości płatnika lub inkasenta).

WAŻNE! Katalog przesłanek umorzenia zaległości podatkowej z urzędu jest zamknięty. Żadne inne okoliczności nie mogą stanowić podstawy do umorzenia zaległości podatkowej z urzędu.

D. Opłata prolongacyjna

Zastosowanie ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych w formie:

- 1) odroczenia terminu płatności podatku,
- 2) rozłożenia zapłaty podatku na raty,
- 3) odroczenia zapłaty lub rozłożenia na raty zapłaty zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę lub odsetkami od nieregulowanych w terminie zaliczek na podatek

– wiąże się z powstaniem obowiązku z tytułu opłaty prolongacyjnej (art. 57 o.p.). Na podstawie art. 57 § 8 o.p. dotyczy to również odroczonej lub rozłożonej na raty należności płatników lub inkasentów, następców prawnych oraz osób trzecich.

Obowiązek z tytułu opłaty prolongacyjnej jest zróżnicowany ze względu na rodzaj podatku: podatek państwowy i samorządowy.

Zasady naliczania opłaty prolongacyjnej dotyczącej podatków stanowiących dochód budżetu państwa reguluje art. 57 § 1–6 o.p. Na podstawie art. 57 o.p. w decyzji wydanej na podstawie art. 67a § 1 pkt 1 lub 2 o.p., **dotyczącej podatków stanowiących dochód budżetu państwa, organ podatkowy ustala opłatę prolongacyjną** od kwoty podatku lub zaległości podatkowej. Podkreślić należy, że opłata prolongacyjna jest naliczana „od kwoty podatku lub zaległości podatkowej”. Brak jest więc podstaw do pobierania opłaty od odsetek za zwłokę. Jeżeli zatem organ podatkowy wydaje decyzję rozkładającą zaległość podatkową wraz z odsetkami na raty, opłata powinna być naliczona jedynie od kwoty zaległości podatkowej, z pominięciem odsetek (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 13 lutego 2007 r., I SA/Gd 988/09, www.nsa.gov.pl).

Stawka opłaty prolongacyjnej jest równa obniżonej stawce odsetek za zwłokę. Wysokość opłaty prolongacyjnej oblicza się przy zastosowaniu stawki opłaty prolongacyjnej obowiązującej w dniu wydania decyzji.

WAŻNE! Nie ustala się opłaty prolongacyjnej, gdy przyczyną wydania decyzji o uldze były klęska żywiołowa lub wypadek losowy (art. 57 § 5 o.p.).

PRZYKŁAD: Za wypadek losowy, o którym mowa w art. 57 o.p., nie można uznać choroby męża podatniczki, która trwa co najmniej od 10 lat (wyrok NSA w Katowicach z dnia 31 października 2002 r., I SA/Ka 1231/00, POP 2003, nr 3, poz. 60).

Organ podatkowy może odstąpić od ustalenia opłaty prolongacyjnej, jeżeli wydanie decyzji o uldze następuje w związku z postępowaniem układowym lub na podstawie odrębnych ustaw (art. 57 § 6 o.p.).

W odniesieniu do podatków lokalnych, zgodnie z art. 57 § 7 o.p. rada gminy, rada powiatu oraz sejmik województwa **może wprowadzić opłatę prolongacyjną** z tytułu rozłożenia na raty lub odroczenia terminu płatności podatków oraz zaległości podatkowych stanowiących dochód odpowiednio – gminy, powiatu lub województwa. Oznacza to, że od decyzji wskazanych organów lokalnych zależy, czy w związku z udzieleniem ulgi z tytułu podatków lokalnych będzie pobierana opłata prolongacyjna. Ważne jest przy tym, że decyzja rady gminy ogranicza się jedynie do samej kwestii wprowadzenia opłaty prolongacyjnej. Rada gminy nie dysponuje zaś uprawnieniami do wprowadzenia innych warunków pobrania opłaty, czy zaniechania pobrania lub zwolnienia od wprowadzonego obowiązku (wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 10 września 2020 r., I SZ/Rz 459/20, LEX nr 3057148).

W art. 58 o.p. minister właściwy do spraw finansów publicznych uzyskał upoważnienie do określenia, w drodze rozporządzenia, szczegółowych zasad naliczania odsetek za zwłokę oraz opłaty prolongacyjnej. Rozporządzeniem wydanym na podstawie tego upoważnienia jest rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r. w sprawie naliczania odsetek za zwłokę oraz opłaty prolongacyjnej, a także zakresu informacji, które muszą być zawarte w rachunkach (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 703).

7. Zaniechanie poboru podatku i zwolnienie płatników z obowiązku pobrania podatku

A. Zaniechanie poboru podatku

58

Zaniechanie poboru podatku jest szczególną instytucją z zakresu ogólnego prawa podatkowego uregulowaną w art. 22 o.p. Zaniechanie poboru podatku w efekcie **prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania podatkowego bez zaspokojenia wierzyciela** – tj. do wygaśnięcia nieefektywnego (art. 59 § 1 pkt 5 o.p.). Na podstawie art. 9 u.p.d.o.f., dochód, od którego na podstawie art. 22 o.p. zaniechano poboru podatku nie podlega opodatkowaniu w PIT.

Zgodnie z art. 22 § 1 pkt 1 o.p. minister właściwy do spraw finansów publicznych może, w drodze rozporządzenia, w **przypadkach uzasadnionych interesem publicznym lub ważnym interesem podatników zaniechać w całości lub w części poboru podatków**, określając rodzaj podatku, okres, w którym następuje zaniechanie, i grupy podatników, których dotyczy zaniechanie.

Zaniechanie poboru **dotyczy wyłącznie podatków**. Zgodnie z wykładnią językową przedmiotowego przepisu, zaniechanie poboru **nie może obejmować zaległości podatkowej**. W tym kontekście wskazać warto na rozgraniczenie dwóch różnych instytucji, tj. zaniechania poboru podatku i umorzenia zaległości podatkowej. Nieefektywne wygaśnięcie zobowiązania podatkowego może nastąpić poprzez zaniechanie poboru podatku na podstawie art. 59 § 1 pkt 5 o.p. w związku z art. 22 § 1 pkt 1 o.p. Jeśli zaś termin płatności podatku upłynął i podatek do zapłaty staje się zaległością podatkową, wówczas instytucja zaniechania poboru podatku nie znajdzie zastosowania. Nieefektywne wygaśnięcie zaległości podatkowej możliwe będzie zaś w trybie umorzenia zaległości (art. 59 § 1 pkt 5 o.p. w związku z art. 67a § 1 pkt 3 o.p.).

WAŻNE! Ordynacja podatkowa przewiduje możliwość zaniechania poboru podatku, ale nie dopuszcza zaniechania poboru zaległości podatkowej.

Kompetencje w zakresie zaniechania poboru podatku ma **wyłącznie minister właściwy do spraw finansów publicznych**. Zaniechania poboru podatku może nastąpić wyłącznie w drodze aktu powszechnie obowiązującego, tj. rozporządzenia. Nie ma więc ono charakteru indywidualnego. Dotyczy rodzajów podatków i grup podatników i płatników, a nie indywidualnie wskazanego podatnika. Upnień w tym zakresie nie posiadają więc organy podatkowe wydające decyzje administracyjne, czyli akty zindywidualizowane, adresowane do konkretnie oznaczonego podatnika (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 27 lutego 2018 r., I SA/GI 859/17, LEX nr 2458225). Pamiętać należy również, że minister finansów nie ma obowiązku wydawania rozporządzenia w tej kwestii oraz, że nie działa on na wniosek, lecz z urzędu. W związku z tym bezprzedmiotowe jest żądanie skierowane do niego o wydanie takiego rozporządzenia. Rozporządzenie jest aktem ogólnym i generalnym, i dlatego nie może rozstrzygać sprawy zaniechania poboru podatku konkretnego podatnika (wyrok NSA z dnia 22 maja 2009 r., II FSK 88/08, LEX nr 549455).

Uprawnienie ministra właściwego do spraw finansów publicznych aktualizują przesłanki: **uzasadnionego interesu publicznego lub ważnego interesu podatników**.

Rozporządzenie w sprawie zaniechania poboru podatku dotyczące podatników prowadzących działalność gospodarczą, którzy w wyniku zaniechania poboru podatku staną się beneficjentami pomocy w rozumieniu przepisów o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej, stanowiące pomoc publiczną, zawiera dodatkowo program pomocowy, określający przeznaczenie i warunki dopuszczalności pomocy publicznej (art. 22 § 1a o.p.).

B. Zwolnienie niektórych grup płatników z obowiązku pobierania podatków lub zaliczek na podatki

59

Na zasadach takich, jakie obowiązują w odniesieniu do instytucji zaniechania poboru podatku, na podstawie art. 22 § 1 pkt 2 o.p. minister właściwy do spraw finansów publicznych może, w drodze rozporządzenia, **zwolnić niektóre grupy płatników z obowiązku pobierania podatków lub zaliczek na podatki** oraz określić termin wpłacenia podatku i wynikające z tego zwolnienia obowiązki informacyjne podatników, chyba że podatek jest obowiązany do dokonania rocznego lub innego okresowego rozliczenia tego podatku.

Przedmiotowy przepis stanowi upoważnienie dla ministra właściwego do spraw finansów publicznych do wydania rozporządzenia, które w swojej treści musi zawierać następujące elementy:

- 1) zwolnienie określonej grupy płatników z obowiązku pobierania podatków – ze wskazaniem grupy płatników i kategorii podatków, oraz
- 2) nałożenie obowiązku informacyjnego na podatników.

Przesłanką do realizacji upoważnienia ministra jest **uzasadniony interes publiczny lub ważny interes podatników**.

W odróżnieniu od zaniechania poboru podatku, zwolnienie płatników z obowiązku pobrania podatku nie ma wpływu na byt prawny zobowiązania – nie powoduje jego wygaśnięcia. **Zwolnienie dotyczy obowiązków płatnika, nie ma zaś wpływu na zobowiązanie ciążące na podatniku.** W związku ze zwolnieniem płatnika z obowiązku poboru podatku, to podatek jest zobowiązany do wpłacenia podatku we wskazanym terminie i dopełnienie obowiązku informacyjnego, chyba że podatek jest obowiązany do dokonania rocznego lub innego okresowego rozliczenia tego podatku.

C. Zwolnienie płatnika z obowiązku pobrania podatku na wniosek podatnika

60

Zwolnienie płatnika z obowiązku pobrania podatku może nastąpić również w drodze decyzji organu podatkowego wydanej na wniosek podatnika. Co do zasady, zwolnienie płatnika z ciążącego na nim obowiązku jest tożsame w skutkach zarówno wówczas gdy wynika ono z rozporządzenia, jak i wówczas, gdy wynika z decyzji organu podatkowego. Różnica polega na tym, że rozporządzenie jest adresowane do abstrakcyjnie określonej grupy płatników, decyzja zaś dotyczy płatnika konkretnego podatnika.

Na podstawie art. 22 § 2 o.p. organ podatkowy, na wniosek podatnika, może zwolnić płatnika z obowiązku pobrania podatku, jeżeli:

- 1) pobranie podatku **zagroza ważnym interesom podatnika, a w szczególności jego egzystencji**, lub
- 2) podatnik uprawdopodobni, że **pobrany podatek byłby niewspółmiernie wysoki** w stosunku do podatku należnego za rok podatkowy lub inny okres rozliczeniowy.

W powyższym przypadku, zgodnie z art. 22 § 5 o.p. organ podatkowy określa termin wpłacenia przez podatnika podatku lub zaliczki na podatek, chyba że podatek jest obowiązany do dokonania rocznego lub innego okresowego rozliczenia tego podatku.

Instytucja zwolnienia płatnika z obowiązku poboru podatku w odróżnieniu od zwolnienia grup płatników w drodze rozporządzenia ma swoje źródło w decyzji organu podatkowego wydanej na wniosek podatnika. Wniosek podatnika wszczyna postępowanie, które nie obejmuje problematyki ustalania istnienia zobowiązania podatkowego i kwestii wymiaru podatku. „Postępowanie w przedmiocie udzielenia tej ulgi może być prowadzone tylko **wtedy, gdy nie ma wątpliwości, iż na podatniku ciąży określony obowiązek podatkowy**. W postępowaniu opartym na tym przepisie organy nie mogą badać kwestii istnienia zobowiązania podatkowego, a podatek nie może domagać się ustalenia nieistnienia zobowiązania” (wyrok WSA w Warszawie z dnia 25 kwietnia 2008 r., III SA/Wa 76/08, LEX nr 468705).

Literalne brzmienie przedmiotowych przepisów wskazuje, że organ podatkowy może zwolnić płatnika z poboru podatku, ale nie ma takiego obowiązku. W najnowszym orzecznictwie przyjmuje się, że decyzja w zakresie ograniczenia poboru zaliczek nie ma charakteru decyzji uznaniowej. Jeśli podatnik uprawdopodobni, że zaliczki obliczone według zasad określonych w ustawach podatkowych byłyby niewspółmiernie wysokie, organ jest obowiązany do zastosowania instytucji z art. 22 § 2a o.p. (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 11 marca 2025 r., I SA/Po 781/24, LEX nr 3844929). Szczególne znaczenie ma jednak uprawdopodobnienie, że zaliczki obliczone według zasad określonych w ustawach podatkowych byłyby niewspółmiernie wysokie w stosunku do podatku należnego od dochodu przewidywanego za dany rok podatkowy (tak wiele wyroków NSA, np. wyrok z dnia 4 marca 2025 r., II FSK 852/22, LEX nr 3861828). Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że podatnik jest inicjatorem przedmiotowego postępowania, co wymaga jego szczególnego zaangażowania. To on posiada wiedzę o okolicznościach, które mogą uprawdopodobnić, że zaliczki obliczone według zasad określonych w ustawach podatkowych byłyby niewspółmiernie wysokie w stosunku do podatku należnego od dochodu przewidywanego za dany rok. Same zaś tylko oświadczenia czy twierdzenia podatnika są do uznania określonego faktu za uprawdopodobniony niewystarczające (wyrok NSA z dnia 13 grudnia 2024 r., II FSK 511/22, LEX nr 3861467).

61 Wniosek podatnika może zostać rozpatrzony pozytywnie, jeśli spełniona jest przynajmniej jedna z przesłanek wskazanych w art. 22 § 2 o.p., tj.:

- 1) pobranie podatku zagraża ważnym interesom podatnika, a w szczególności jego egzystencji
- 2) pobrany podatek byłby niewspółmiernie wysoki w stosunku do podatku należnego za rok podatkowy lub inny okres rozliczeniowy.

W orzecznictwie sądów administracyjnych podkreśla się odmienną naturę i cel wymienionych przesłanek. Tak np. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 1 lipca 2020 r., I SA/Po 832/19, LEX nr 3064667) przyjmuje, że:

- 1) pierwsza przesłanka (tj. **zagrożenie interesom podatnika, a w szczególności jego egzystencji**) odnosi się do sytuacji, gdy **zagrożenie ważnych interesów podatnika ma charakter czasowy, a podatnik zainteresowany jest zapłatą podatku w późniejszym terminie**;
- 2) druga przesłanka (tj. **pobranie podatku byłby niewspółmiernie wysoki w stosunku do podatku należnego za rok podatkowy lub inny okres rozliczeniowy**) odnosi się do sytuacji, gdy **uzasadnione i prawdopodobne jest korzystanie przez podatnika np. z ulg podatkowych**, wskutek czego podatek za rok podatkowy byłby niewspółmiernie niższy od podatku pobranego przez płatnika.

Podobnie Wojewódzki Sąd Administracyjny w Białymstoku przyjmuje, że „ulga w postaci zaniechania poboru zaliczek na podatek dochodowy jest **formą pomocy dla podatników, których zdolność finansowa jedynie czasowo uległa pogorszeniu**, albowiem skutkuje jedynie przesunięciem terminu płatności podatku na koniec roku podatkowego” (wyrok WSA w Białymstoku z dnia 5 stycznia 2010 r., I SA/Bk 369/09, LEX nr 600697).

62 W orzecznictwie przyjmuje się, że **interes obywatela**, o którym mowa w analizowanym przepisie, **musi być słuszny w rozumieniu obiektywnym**, nie może być wyprowadzony z własnego jego przekonania opartego na poczuciu krzywdy i nierówności (wyrok NSA z dnia 31 grudnia 2003 r., I SA/Wr 953/98, LEX nr 37909). Stąd też przyjmuje się, że **samodzielną przesłanką zaniechania poboru zaliczki na podatek nie może być np.:**

- 1) orzeczenie o stopniu niepełnosprawności, czy ubieganie się przyznanie I grupy inwalidztwa (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 1 lipca 2020 r., I SA/Po 832/19, LEX nr 3064667);
- 2) trudna sytuacja majątkowa i osobista, w tym wysokość renty socjalnej niższa niż minimum socjalne (wyrok WSA w Białymstoku z dnia 5 stycznia 2010 r., I SA/Bk 369/09, LEX nr 600697);
- 3) niska renta czy emerytura (wyrok NSA z dnia 11 grudnia 2002 r., III SA 1230/01, Legalis);

63 Pojęcie **niewspółmiernej wysokości** sądy rozumieją w ten sposób, że zaliczki są niewspółmiernie wysokie wówczas, gdy wysokość podatku, na podstawie dających się przewidzieć elementów stanu faktycznego, oceniana jest jako niższa od sumy przypadającej do zapłacenia zaliczek (wyrok NSA (do 31 grudnia 2003 r.) w Katowicach z dnia 23 maja 2000 r., I SA/Ka 2115/98, LEX nr 43378). W świetle przepisu art. 22 § 2 pkt 2 o.p. taka niewspółmierność musi być przez podatnika uprawdopodobniona. W praktyce orzeczniczej sądów admi-

nistracyjnych przyjmuje się, że przez **uprawdopodobnienie rozumieć należy** „czynność procesową, która stwarza w ocenie organu orzekającego większy lub mniejszy stopień przekonania o prawdopodobieństwie istnienia lub nie istnienia określonego faktu lub wystąpienia pewnych okoliczności” (tak wyrok WSA w Gdańsku z dnia 6 lipca 2021 r., I SA/Gd 261/21, LEX nr 3198459).

Instytucją zbliżoną do zwolnienia płatnika z obowiązku poboru podatku jest instytucja **ograniczenia poboru zaliczki na podatek na wniosek podatnika** (art. 22 § 2a o.p.). Na podstawie art. 22 § 2a o.p. organ podatkowy, na wniosek podatnika, **ogranicza pobór zaliczek na podatek**, jeżeli podatnik **uprawdopodobni, że zaliczki obliczone według zasad określonych w ustawach podatkowych byłyby niewspółmiernie wysokie w stosunku do podatku należnego od dochodu lub zysku przewidywanego na dany rok podatkowy**.

W orzecznictwie podkreśla się, że podatnik składając wniosek o ograniczenie poboru zaliczek jest inicjatorem postępowania, a więc to on posiada wiedzę co do okoliczności, które mogą uprawdopodobnić, że zaliczki obliczone według zasad określonych w ustawach podatkowych byłyby niewspółmiernie wysokie w stosunku do podatku należnego od dochodu przewidywanego za dany rok. Stąd szczególnie istotne jest prawidłowe sformułowanie treści tego wniosku, uprawdopodobniające niewspółmierność wysokości zaliczki (tak wyrok NSA z dnia 26 października 2021 r., II FSK 172/21, LEX nr 3264674 oraz np. wyrok WSA w Gdańsku z dnia 23 marca 2022 r., I SA/Gd 1439/21, LEX nr 3333049). Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że w postępowaniu z wniosku, o którym mowa w art. 22 § 2a o.p., organ nie ma obowiązku przeprowadzania pełnego postępowania dowodowego (tak np. wyrok NSA z dnia 23 listopada 2022 r., II FSK 2984/20, LEX nr 3556687; wyrok NSA z dnia 23 listopada 2022 r., II FSK 336/21, LEX nr 3508720).

Uprawnienia wynikające z art. 22 § 2a o.p. odnoszą się do podatku dochodowego, nie dotyczy zaś podatku VAT (wyrok NSA z dnia 29 marca 2011 r., I FSK 522/10, LEX nr 1079552, tak wyrok WSA w Poznaniu z dnia 19 sierpnia 2011 r., I SA/Po 586/10, LEX nr 907409, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 12 lutego 2010 r., III SA/Gl 1060/09, LEX nr 592658).

64

8. Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe

A. Istota i cechy odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe

Instytucja odpowiedzialności wiąże się w sposób bezpośredni z długiem. Jest to **konsekwencja długu**. Pozycja dłużnika w stosunku zobowiązaniowym wywołuje konsekwencje polegające na konieczności pokrycia (spłaty) długu. Odpowiedzialność należy utożsamiać z rozumianymi w ten sposób konsekwencjami. Dług ma charakter pierwotny, odpowiedzialność zaś ma charakter akcesoryjny – jest następstwem długu [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 197]. Odpowiedzialność na gruncie prawa podatkowego jest też rozumiana jako dopuszczalność żądania przez wierzyciela podatkowego zapłaty podatku od zobowiązanych do tego podmiotów oraz możliwość stosowania przewidzianych prawem środków zmierzających do przymusowego wyegzekwowania należnych podatków z ich majątku [L. Etel (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX].

Koncepcja odpowiedzialności w prawie podatkowym jest wzorowana na odpowiedzialności w prawie cywilnym. Może mieć ona postać **odpowiedzialności osobistej lub odpowiedzialności rzeczowej**. Odpowiedzialność osobista odnosi się do całego majątku dłużnika, zaś odpowiedzialność rzeczowa oznacza gwarancję zaspokojenia wierzyciela wyłącznie z konkretnych rzeczy i to niezależnie od tego, kto jest ich właścicielem. Odpowiedzialność rzeczowa wynika z ustanowienia zabezpieczenia w formie zastawu na rzeczy ruchomej lub ustanowienia hipoteki na nieruchomości.

Ze względu na szczególnie charakter zobowiązania podatkowego oraz pozycję wierzyciela (Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego), katalog podmiotów ponoszących odpowiedzialność podatkową jest sze-

65

roki. Obejmuje on nie tylko pierwotnie zobowiązanego, tj. podatnika, ale również płatnika i inkasenta, następców prawnych, a nawet tzw. osoby trzecie.

Podstawowe znaczenie ma odpowiedzialność podatnika. Jest to oczywista konsekwencja bycia dłużnikiem w podatkowym stosunku zobowiązaniowym. Odpowiedzialność podatnika jest również najszerza. Pamiętać jednak należy, że to aktywność podatnika kreuje stan faktyczny, który skutkuje zaistnieniem obowiązku podatkowego, a następnie zobowiązania podatkowego. Podatnik ma również wpływ na ukształtowanie tego zobowiązania.

Odpowiedzialność zbliżoną do odpowiedzialności podatnika ponoszą płatnik i inkasent. Ich odpowiedzialność nie wynika jednak ze statusu dłużnika w podatkowym stosunku zobowiązaniowym. Zakres ich odpowiedzialności, choć jest zbliżony do odpowiedzialności podatnika, wynika jedynie z obowiązków nałożonych na te podmioty na mocy art. 8 i 9 o.p.

Kolejną kategorię podmiotów ponoszących odpowiedzialność podatkową stanowią **następcy prawni**. Ich odpowiedzialność wynika z następstwa prawnego. Następstwo prawne oznacza zaś wejście w całość praw i obowiązków poprzednika prawnego. Następca prawny przejmuje więc zarówno uprawnienia poprzednika, jak i (a w zasadzie przede wszystkim) jego obowiązki, w tym odpowiedzialność podatkową stanowiącą konsekwencję długu podatkowego ciążyącego na poprzedniku – podatniku.

Ostatnią kategorię podmiotów ponoszących odpowiedzialność podatkową stanowią tzw. **osoby trzecie**. Odpowiedzialność ta oderwana jest od zobowiązania podatkowego – nie jest pochodną bycia dłużnikiem w podatkowym stosunku zobowiązaniowym. Jest to odpowiedzialność samoistna, stąd ma charakter wyjątkowy. Podmioty te odpowiadają więc wyłącznie w okolicznościach i w granicach szczegółowo określonych w przepisach Ordynacji podatkowej [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 199].

B. Odpowiedzialność podatnika

a. Charakter odpowiedzialności

66

Podatnik jako dłużnik w podatkowym stosunku zobowiązaniowym jest podmiotem, który w pierwszej kolejności ponosi odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe. Odpowiada **całym swoim majątkiem za podatki** wynikające ze zobowiązań podatkowych (art. 26 o.p.). Jego odpowiedzialność ma charakter obiektywny. **O odpowiedzialności podatnika decyduje sam fakt, że jest on dłużnikiem w podatkowym stosunku zobowiązaniowym, nie ma zaś znaczenia np.:**

- 1) jego postawa, w tym przede wszystkim zawinione zachowanie (wyrok NSA z dnia 12 stycznia 2022 r., I FSK 935/18, LEX nr 3316082),
- 2) subiektywne nastawienie do zobowiązania podatkowego (wyrok WSA w Łodzi z dnia 4 sierpnia 2020 r., I SA/Ld 77/20, LEX nr 3049975),
- 3) działanie w dobrej lub złej wierze (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 8 listopada 2018 r., I SA/Gl 575/18, LEX nr 2586847),
- 4) stan zdrowia i sytuacja finansowa (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 14 listopada 2018 r., I SA/Gd 946/18, LEX nr 2585955),
- 5) powierzenie prowadzenia ksiąg podatkowych profesjonalnemu biurowi rachunkowemu [wyrok NSA (do 31 grudnia 2003 r.) z dnia 16 października 2003 r., SA/Bd 1730/03, LEX nr 90257, wyrok NSA (do 31 grudnia 2003 r.) w Katowicach z dnia 16 lipca 2003 r., I SA/Ka 1660/02, LEX nr 102735],
- 6) wina lub zamiar [wyrok NSA (do 31 grudnia 2003 r.) w Bydgoszczy z dnia 8 kwietnia 2003 r., SA/Bd 556/03, LEX nr 102330],
- 7) powierzenie prowadzenia spraw przedsiębiorstwa członkowi rodziny, który nadużył zaufania podatnika [wyrok NSA (do 31 grudnia 2003 r.) w Białymstoku z dnia 5 września 2000 r., SA/Bk 445/00, LEX nr 58609],
- 8) wynik postępowania karnego [wyrok NSA (do 31 grudnia 2003 r.) w Białymstoku z dnia 5 września 2000 r., SA/Bk 446/00, LEX nr 1692551].

Odpowiedzialność podatnika ma również **charakter osobisty i nieograniczony**. Odpowiada on całym swoim majątkiem, tj. wszystkim składnikami tego majątku bez względu na ich wartość, czy rodzaj. Bez znaczenia jest przy tym, czy składniki majątku zostały nabyte przed, czy po powstaniu zobowiązania podatkowego. Podatnik odpowiada wszystkimi składnikami majątku w chwili realizacji odpowiedzialności (postanowienie SN z dnia 23 listopada 2011 r., IV CSK 71/11, LEX nr 1147777).

WAŻNE! Podatnik odpowiada całym swoim majątkiem w chwili realizacji odpowiedzialności.

b. Odpowiedzialność podatnika pozostającego w związku małżeńskim

Na zakres odpowiedzialności podatnika wpływ ma **pozostawanie w związku małżeńskim**. Kwestia ta decyduje o tym, co wchodzi w skład majątku podatnika, którym odpowiada. Podatnika pozostający w związku małżeńskim odpowiada **całym swoim majątkiem odrębnym oraz – dodatkowo – majątkiem wspólnym podatnika i jego małżonka** (art. 29 § 1 o.p.). Oznacza to możliwość stosowania przewidzianych prawem środków zmierzających do wyegzekwowania należności podatkowej także ze składników, które stanowią elementy majątku wspólnego (wyrok WSA w Krakowie z dnia 10 października 2018 r., I ACa 48/18, LEX nr 2668628). Odpowiedzialność małżonka, o której mowa w tym przepisie (tj. w zakresie majątku wspólnego podatnika i małżonka), powstaje z mocy prawa, bez konieczności wydawania jakiejkolwiek decyzji, z chwilą wystawienia na niego tytułu wykonawczego (tak np. wyrok WSA w Lublinie z dnia 10 grudnia 2019 r., I SA/Lu 583/19, LEX nr 2976548, wyrok WSA w Gdańsku z dnia 23 listopada 2017 r., III AUa 705/17, LEX nr 2414649, wyrok WSA w Warszawie z dnia 21 maja 2020 r., III SA/Wa 391/20, Legalis, wyrok WSA w Gdańsku z dnia 3 grudnia 2019 r., I SA/Gd 1237/19, Legalis).

Powyższe nie oznacza jednak, że małżonek zyskuje status podatnika. W orzecznictwie podkreśla się, że współmałżonek nie jest zobowiązany jako podatnik i nie odpowiada za zobowiązanie podatkowe. Jego zobowiązanie wynika z długu małżonka (podatnika) i ograniczone jest do odpowiedzialności z majątku wspólnego” (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 24 stycznia 2018 r., I SA/Po 1083/17, LEX nr 2437744).

Odpowiedzialność na zasadach z art. 29 o.p. oznacza więc „rozciągnięcie odpowiedzialności na majątek wspólny, a nie uznanie majątku wspólnego jako majątku podatnika” (wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 22 stycznia 2015 r., I SA/Bd 1155/14, LEX nr 1649452).

WAŻNE! Odpowiedzialność podatnika pozostającego w związku małżeńskim obejmuje majątek wspólny małżonków, ale nie majątek odrębny małżonka podatnika.

Zgodnie z art. 29 § 2 o.p. skutki prawne ograniczenia, zniesienia, wyłączenia lub ustania wspólności majątkowej **nie odnoszą się do zobowiązań podatkowych powstałych przed dniem:**

- 1) zawarcia umowy o ograniczeniu lub wyłączeniu ustawowej wspólności majątkowej;
- 2) zniesienia wspólności majątkowej prawomocnym orzeczeniem sądu;
- 3) ustania wspólności majątkowej w przypadku ubezwłasnowolnienia małżonka;
- 4) uprawnocnienia się orzeczenia sądu o separacji.

Przepis art. 29 § 2 o.p. określa **ograniczenie przedmiotowe i czasowe** odpowiedzialności małżonków (tak przepis ten ocenia np. WSA w Łodzi w wyroku z dnia 5 marca 2019 r., III SA/Łd 974/18, LEX nr 2639397). Określa on bowiem moment w czasie, do którego odpowiedzialność podatnika obejmuje jego majątek odrębny oraz majątek wspólny jego i jego małżonka, a od którego odpowiedzialność ta obejmuje wyłącznie jego majątek odrębny.

Powyższe oznacza, że w sytuacji, gdy zobowiązanie podatkowe powstało przed dniem dokonania powyższych czynności, to egzekucja obejmuje wszystkie składniki majątku, które przed tą datą stanowiły składniki majątku wspólnego. Chociaż utraciły one charakter majątku wspólnego, to mogą być one nadal tak traktowane (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 18 kwietnia 2019 r., I SA/GI 1080/18, LEX nr 2657810).

WAŻNE! O zakresie odpowiedzialności decyduje dzień dokonania czynności w przedmiocie ograniczenia, zniesienia, wyłączenia lub ustania wspólności majątkowej.

c. Odpowiedzialność małżonków wspólnie opodatkowujących dochody

68

Powyższe zasady ogólne odnoszące się do podatników pozostających w związku małżeńskim odróżnić należy od szczególnych zasad **odpowiedzialności małżonków, którzy skorzystali z możliwości wspólnego opodatkowania dochodów** (tzw. kumulacja małżeńska) na podstawie art. 6 u.p.d.o.f. Wówczas małżonkowie odpowiadają solidarnie.

Na podstawie art. 91 o.p. **do odpowiedzialności solidarnej za zobowiązania podatkowe stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego dla zobowiązań cywilnoprawnych**. Odpowiedzialność solidarną na gruncie prawa cywilnego regulują przepisy art. 366–378 k.c. Istota odpowiedzialności solidarnej polega na tym, że kilku dłużników może być zobowiązanych w ten sposób, że wierzyciel może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, a zaspokojenie wierzyciela przez któregośkolwiek z dłużników zwalnia pozostałych (solidarność dłużników). Aż do zupełnego zaspokojenia wierzyciela wszyscy dłużnicy solidarni pozostają zobowiązani. Odnosząc powyższe cywilistyczne zasady do zobowiązań podatkowych, Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje również, że na podstawie art. 366 § 1 k.c. w związku z art. 91 o.p. wierzyciel – organ podatkowy – może żądać całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie, od kilku z nich lub od każdego z osobna, a zaspokojenie wierzyciela przez któregośkolwiek z dłużników zwalnia pozostałych (wyrok NSA z dnia 28 marca 2018 r., II FSK 775/16, LEX nr 2495129). W orzecznictwie podkreśla się również, że każdy dłużnik odpowiada za całość długu, a nie tylko część, jaka może być mu przypisana poprzez równy podział kwoty długu pomiędzy solidarnie zobowiązanych. Dokonanie takiego podziału uzasadnione byłoby dopiero na etapie wzajemnych rozliczeń dłużników solidarnych. Decyzja podatkowa powinna więc wskazywać pełną wysokość zobowiązania podatkowego – bez podziału kwoty podatku na poszczególnych podatników (tak np. wyrok WSA w Szczecinie z dnia 15 października 2008 r., I SA/Sz 675/07, LEX nr 512306).

W przepisie art. 91 o.p. ustawodawca odsyła do cywilistycznych zasad odpowiedzialności solidarnej wprost. Nie posługuje się tam określeniem „odpowiednio”. W literaturze podkreśla się jednak, że pomimo braku takiego zastrzeżenia przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące odpowiedzialności solidarnej znajdują zastosowanie do zobowiązań podatkowych odpowiednio [tak S. Babiarsz (w:) S. Babiarsz, B. Dauter, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, J. Rudowski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX].

Na podstawie art. 92 § 3 o.p. **małżonkowie opodatkowani łącznie od sumy swoich dochodów ponoszą solidarną odpowiedzialność** za zobowiązania podatkowe oraz solidarna jest ich wierzytelność o zwrot nadpłaty podatku od sumy dochodów małżonków. W razie śmierci jednego z małżonków, drugi z małżonków ponosi odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe oraz przysługuje mu wierzytelność o zwrot nadpłaty podatku (art. 92 § 3a o.p.). Zajęcie wierzytelności z tytułu nadpłaty dokonane przez organ egzekucyjny wobec jednego z małżonków obejmuje również wierzytelność o zwrot nadpłaty, o której mowa w art. 92 § 3 o.p. (art. 92 § 3b o.p.). Do wierzytelności o zwrot nadpłaty stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego o wierzytelnościach cywilnoprawnych (art. 92 § 4 o.p.).

Przepisy art. 92 § 3–4 o.p. znajdują zastosowanie w jednym przypadku, tj. wówczas gdy małżonkowie skorzystają z opodatkowania na zasadach przewidzianych w art. 6 u.p.d.o.f. Zgodnie z tym przepisem, co do zasady, małżonkowie podlegają odrębnemu opodatkowaniu od osiągniętych przez nich dochodów. Jednakże, małżonkowie podlegający nieograniczonemu obowiązkowi podatkowemu, pozostający w związku małżeńskim i w wspólności majątkowej przez cały rok podatkowy albo od dnia zawarcia związku małżeńskiego do ostatniego

dnia roku podatkowego – w przypadku gdy związek małżeński został zawarty w trakcie roku podatkowego mogą być, z zastrzeżeniem art. 6 ust. 8 u.p.d.o.f., na wspólny wniosek wyrażony w zeznaniu podatkowym, opodatkowani łącznie od sumy swoich dochodów określonych zgodnie z art. 9 ust. 1 i 1a u.p.d.o.f., po uprzednim odliczeniu, odrębnie przez każdego z małżonków, kwot pomniejszających dochód; w tym przypadku podatek określa się na imię obojga małżonków w podwójnej wysokości podatku obliczonego od połowy łącznych dochodów małżonków. **Zasady odpowiedzialności solidarnej małżonków z art. 93 o.p. nie znajdują zaś zastosowania w żadnym innym przypadku.**

WAŻNE! Małżonkowie ponoszą solidarną odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe wyłącznie z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych rozliczanego na zasadach określonych w art. 6 u.p.d.o.f. (tj. tzw. **kumulacja małżeńska**).

PRZYKŁAD: Dochód z nieujawnionych źródeł przychodów (art. 20 ust. 3 u.p.d.o.f.), którego wysokość ustalono na podstawie wydatków poniesionych przez małżonków w czasie trwania małżeństwa, podlega opodatkowaniu odrębnie na imię każdego z małżonków. W tym przypadku nie ma zastosowania możliwość wspólnego opodatkowania małżonków, przewidziana w art. 6 ust. 2 u.p.d.o.f. W postępowaniu podatkowym w przedmiocie opodatkowania przychodów z nieujawnionych źródeł każdy z małżonków ma samodzielny status podatnika, strony odrębnego postępowania podatkowego (wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 11 marca 2013 r., I SA/Bd 9/13, LEX nr 1305324).

W związku z koncepcją solidarnej odpowiedzialności małżonków **są oni jedną stroną postępowania**. Każdy z małżonków jest uprawniony do działania w imieniu obojga. Małżonkowie jako jedna strona postępowania nie mają odrębnych uprawnień procesowych, a organ podatkowy ma obowiązek prowadzenia jednego postępowania podatkowego i wydania jednej decyzji na imię obojga małżonków. Korespondencja powinna być adresowana do nich wspólnie, bez konieczności odrębnego doręczania tej samej przesyłki każdemu z małżonków. W takim przypadku wystarczające jest, aby pismo doręczono tylko jednemu z małżonków (wyrok NSA z dnia 21 marca 2013 r., II FSK 1418/11, LEX nr 1340055, wyrok NSA z dnia 9 kwietnia 2019 r., II FSK 1126/17, Legalis, wyrok WSA w Łodzi z dnia 10 stycznia 2019 r., I SA/Łd 464/18, Legalis, wyrok WSA w Olsztynie z dnia 1 września 2021 r., I SA/Ol 360/21, Legalis).

WAŻNE! Małżonkowie ponoszący odpowiedzialność solidarną są **jedną stroną postępowania**.

Bez wpływu na solidarne zasady odpowiedzialności małżonków na podstawie art. 92 § 3 o.p. pozostaje to, że małżonkowie w dacie wszczęcia i prowadzenia postępowania nie są już małżonkami lub zamieszkują oddzielnie (wyrok NSA z dnia 25 marca 2021 r., II FSK 1272/20, Legalis).

Z przepisu art. 92 § 3 o.p. wynika nie tylko solidarna odpowiedzialność małżonków za zobowiązania podatkowe, ale również solidarna jest ich wierzytelność z tytułu nadpłaty podatku. Powyższe oznacza, że zwrot nadpłaty może być dokonany któremukolwiek z małżonków (tak np. wyrok WSA w Krakowie z dnia 28 listopada 2017 r., I SA/Kr 1031/17, LEX nr 2464457). Nadpłata może być również, w ocenie NSA, zaliczona z urzędu na poczet zaległości podatkowej jednego z małżonków wynikającej z zobowiązania w innym podatku (np. w podatku od towarów i usług) (wyrok NSA z dnia 12 września 2017 r., I FSK 2199/15, LEX nr 2350619).

d. Odpowiedzialność podatnika a nieprawidłowości w działaniach płatnika PIT

69

Na zakres odpowiedzialności podatnika podatku dochodowego od osób fizycznych wpływ może mieć działanie płatnika. Jego odpowiedzialność wyłącza odpowiedzialność płatnika w okolicznościach wskazanych w art. 26a o.p. **Podatnik nie ponosi odpowiedzialności z tytułu zaniżenia lub nieujawnienia przez płatnika podstawy opodatkowania czynności, o których mowa w art. 12, 13 oraz 18 u.p.d.o.f., do wysokości zaliczki, do której pobrania zobowiązany jest płatnik.**

Po pierwsze, przedmiotowy przepis dotyczy wyłącznie podatników podatku dochodowego od osób fizycznych.

Po drugie, jego zakres zastosowania jest zawężony wyłącznie do podatników uzyskujących dochody z jednego z trzech źródeł uzyskania przychodu, tj. przychodów:

- ze stosunku pracy i im podobnych,
- z działalności wykonywanej osobiście lub
- z praw majątkowych.

Po trzecie, przepis dotyczy działań płatnika polegających na: zaniżeniu lub nieujawnieniu podstawy opodatkowania. Gdy wymienione przesłanki zaistnieją, tj. płatnik podatku dochodowego od osób fizycznych z tytułu stosunku pracy i mu podobnych, przychodów z działalności wykonywanej osobiście lub przychodów z praw majątkowych zaniża lub nie ujawnia podstawy opodatkowania, wówczas odpowiedzialność podatnika jest wyłączona, a właściwie ograniczona. Ustawodawca zastrzega bowiem, że podatnik nie ponosi odpowiedzialności z tytułu zaniżenia lub nieujawnienia podstawy opodatkowania **do wysokości zaliczki, do której pobrania zobowiązany jest płatnik.** Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że przepis ten należy rozumieć w taki sposób, że „wyklucza odpowiedzialność podatnika zarówno za zaliczkę, jak również za tę część zobowiązania rocznego, która odpowiada kwocie zaliczki niepobranej przez płatnika w warunkach uregulowanych w tym przepisie” (wyrok NSA z dnia 13 sierpnia 2019 r., II FSK 3292/17, LEX nr 2730439). Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje również, że bez znaczenia pozostaje przyczyna takiego „nieujawnienia” lub „zaniżenia” (wyrok NSA z dnia 11 kwietnia 2024 r., II FSK 849/21, LEX nr 3772644).

WAŻNE! „Art. 26a § 1 o.p. nie statuuje żadnego zwolnienia z opodatkowania, a jedynie ogranicza odpowiedzialność za podatek do wysokości zaliczki, do pobrania której zobowiązany był płatnik; nie modyfikuje więc wysokości zobowiązania podatkowego ciążącego na podatniku, a jedynie wyklucza możliwość egzekwowania przez organ podatkowy wykonania zobowiązania podatkowego od podatnika w zakresie wynikającym z tego przepisu” (wyrok NSA z dnia 25 lipca 2023 r., II FSK 154/21, LEX nr 3598380).

C. Odpowiedzialność płatnika i inkasenta

a. Zakres odpowiedzialności płatnika i inkasenta

70

Zasady odpowiedzialności płatnika i inkasenta są do siebie podobne. Są one również w pewnym zakresie podobne do zasad opodatkowania podatnika. Zasadniczą cechą charakterystyczną odpowiedzialności tych podmiotów jest związana z rolą, jaką pełnią oni w związku z realizacją zobowiązań podatkowych. Pamiętać należy, że płatnik i inkasent nie są stronami podatkowego stosunku zobowiązaniowego. Ich pozycję względem stron tego stosunku (podatnika i Skarbu Państwa lub gminy reprezentowanych przez organ podatkowy) wyznaczają ich obowiązki określone w art. 8 i 9 o.p. **Płatnik i inkasent nie odpowiada więc za zobowiązanie podatkowe, za działania lub zaniechania podatnika, ale za własne działania** (wyrok NSA z dnia 28 czerwca 2019 r., I GSK 273/18, LEX nr 2700842). Inaczej niż w przypadku podatnika restytucja na rzecz państwa podatków bezprawnie zatrzymanych przez płatnika nie jest odebraniem płatnikowi jego własności,

lecz jest to zwrot kwot, które są własnością państwa (wyrok NSA z dnia 12 lutego 2021 r., II FSK 3074/18, LEX nr 3179261). Zakres odpowiedzialności płatnika i inkasenta jest wyznaczony ich obowiązkami wynikającymi odpowiednio z art. 8 i 9 o.p. Do obowiązków płatnika należy: obliczenie podatku, pobranie podatku od podatnika oraz wpłacenie podatku organowi podatkowemu. Do obowiązków inkasenta należy: pobranie podatku od podatnika i wpłacenie podatku organowi podatkowemu.

WAŻNE! Płatnik i inkasent nie odpowiada za zobowiązanie podatkowe, ale za własne działania i zaniechania. Zakres ich odpowiedzialności wyznaczają ich obowiązki wynikające z art. 8 i 9 o.p.

Na podstawie art. 30 § 1 o.p. płatnik, który nie wykonał obowiązków określonych w art. 8 o.p., **odpowiada za podatek niepobrany lub podatek pobrany a niewpłacony**. Podobnie również, na podstawie art. 30 § 2 o.p. inkasent, który nie wykonał obowiązków określonych w art. 9 o.p., **odpowiada za podatek pobrany a niewpłacony**. Zauważyć należy, że na płatniku ciążyą trzy obowiązki: obliczenia, pobrania i wpłacenia podatku. Odpowiedzialność ponosi zaś za dwa z nich, tj. za podatek niepobrany lub niewpłacony. Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że jeśli płatnik źle obliczy podatek i w konsekwencji pobierze go w kwocie mniejszej niż powinien, to będzie odpowiadał za niepobranie części podatku, a nie za wadliwe jego obliczenie (wyrok NSA z dnia 16 maja 2018 r., II FSK 3012/17, LEX nr 2509431). Podkreślić również należy, że inkasent (inaczej niż płatnik) nie ponosi odpowiedzialności za podatek niepobrany. Jego odpowiedzialność ogranicza się do niewpłacenia pobranego podatku. Kwestią nierozstrzygniętą na gruncie przepisów Ordynacji podatkowej pozostaje sytuacja, gdy podatek nie zostanie przez inkasenta pobrany. W literaturze wskazuje się, że wówczas odpowiedzialność ponosi podatnik. Brak jest bowiem również przepisów, które wyłączałyby odpowiedzialność podatnika z powodu nieprawidłowego postępowania inkasenta [tak L. Etel (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX].

Zarówno płatnik, jak i inkasent ponoszą odpowiedzialność – podobnie jak podatnik – **całym swoim majątkiem** (art. 30 § 3 o.p.). Podobnie jak podatnik pozostający w związku małżeńskim, tak również płatnik i inkasent pozostający w związku małżeńskim ponosi odpowiedzialność **majątkiem odrębnym oraz majątkiem wspólnym** płatnika (inkasenta) i jego małżonka (art. 29 § 3 o.p.). Skutki prawne ograniczenia, zniesienia, wyłączenia lub ustania wspólności majątkowej **nie odnoszą się do zobowiązań podatkowych powstałych przed dniem:**

- zawarcia umowy o ograniczeniu lub wyłączeniu ustawowej wspólności majątkowej;
- zniesienia wspólności majątkowej prawomocnym orzeczeniem sądu;
- ustania wspólności majątkowej w przypadku ubezwłasnowolnienia małżonka;
- uprawnoczenia się orzeczenia sądu o separacji.

b. Decyzja o odpowiedzialności płatnika lub inkasenta

Podstawą odpowiedzialności płatnika lub inkasenta jest **decyzja organu podatkowego**. W przypadku zaistnienia przesłanek odpowiedzialności, **organ ma obowiązek (a nie uprawnienie) wydania takiej decyzji** (tak np. wyrok WSA w Gliwicach z dnia 9 kwietnia 2025 r., I SA/GI 1359/24, LEX nr 3858163, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 9 stycznia 2019 r., I SA/GI 709/18, LEX nr 2614375). Jest to decyzja o charakterze deklaratoryjnym. Nie tworzy ona nowego stanu prawnego, a jedynie stwierdza niewykonanie obowiązków płatnika (wyrok WSA w Szczecinie z dnia 9 września 2020 r., I SA/Sz 267/20, LEX nr 3067983). Przedmiotem rozstrzygnięcia takiej decyzji jest należność pieniężna, a nie zaistnienie przesłanek odpowiedzialności (wyrok WSA w Warszawie z dnia 15 czerwca 2020 r., III SA/Wa 1528/19, LEX nr 3085022, wyrok WSA w Łodzi z dnia 7 kwietnia 2020 r., I SA/Łd 855/19, LEX nr 3009341). Jeżeli w postępowaniu podatkowym organ podatkowy stwierdzi okoliczności stanowiące podstawę odpowiedzialności płatnika lub inkasenta (tj. okoliczności, o których mowa w art. 30 § 1 lub 2 o.p.), organ ten wydaje decyzję o odpowiedzialności podatkowej płatnika lub inkasenta, w której określa wysokość należności z tytułu niepobranego lub pobranego, a niewpłaconego podatku. NSA

podkreśla, że ustawodawca jednoznacznie uzależnia wydanie decyzji o odpowiedzialności płatnika **od stwierdzenia niewykonania obowiązków przez płatnika i zakresu niewykonania tych obowiązków** (wyrok NSA z dnia 30 września 2021 r., III FSK 4132/21, LEX nr 3252448).

c. Odpowiedzialność płatnika lub inkasenta a wina podatnika

- 72** Odpowiedzialność płatnika lub inkasenta wyłącza **wina podatnika**, a także okoliczności wskazane w odrębnych przepisach (tj. wówczas **gdy odrębne przepisy stanowią inaczej**) (art. 30 § 5 o.p.). **Jeżeli podatek nie został pobrany z winy podatnika; organ podatkowy wydaje decyzję o odpowiedzialności podatnika.** Odpowiedzialność podatnika można orzec w decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego. NSA podkreśla, że „poza wyłączeniami odpowiedzialności płatnika, które są określone w art. 30 § 5 o.p. brak jest innych norm pozwalających na zwolnienie płatnika z odpowiedzialności za niewykonanie obowiązków określonych w art. 8 o.p. z uwagi na względy słusznościowe lub inne kryteria, które podlegałyby dyskrecjonalnej ocenie organów podatkowych lub sądów” (wyrok NSA z dnia 12 lutego 2021 r., II FSK 3074/18, LEX nr 3179261, podobne stanowisko dot. trudnej sytuacji finansowej płatnika w wyroku WSA w Łodzi z dnia 14 lipca 2020 r., I SA/Łd 805/19, LEX nr 3037530, w wyroku WSA w Bydgoszczy z dnia 29 maja 2018 r., I SA/Bd 80/18, LEX nr 2525700). Tak również na odpowiedzialność płatnika nie wpływa przyczyna, która spowodowała, że właściwa kwota nie wpłynęła w terminie na rachunek organu podatkowego (wyrok WSA w Warszawie z dnia 8 lipca 2020 r., III SA/Wa 2343/19, LEX nr 3099933). Bez wpływu na zakres odpowiedzialności płatnika pozostaje również ciężka sytuacja podatnika – życiowa, materialna, zagrożenie egzystencji i zdrowotna (wyrok NSA z dnia 26 marca 2013 r., II FSK 1446/11, LEX nr 1333302).

PRZYKŁAD: Zatrzymanie przez płatnika podatku pobranego od wynagrodzeń pracowników ze względu na trudną sytuację finansową, zagrażającą dalszej egzystencji gospodarczej płatnika oraz chęć wykorzystania tych środków na poprawę sytuacji przedsiębiorstwa płatnika nie jest okolicznością wyłączającą odpowiedzialność płatnika za podatek pobrany, a niewpłacony do organu podatkowego (wyrok NSA z dnia 12 lutego 2021 r., II FSK 3074/18, LEX nr 3179261).

- 73** **Wina podatnika** jest pierwszą przesłanką wyłączającą odpowiedzialność płatnika. W orzecznictwie winę podatnika na gruncie art. 30 § 5 o.p. definiuje się „jako wszelkie przyczyny leżące po stronie podatnika (jego działania lub zaniechania, np. podanie płatnikowi nieprawdziwych informacji lub niedostarczenie wymaganych danych) i wpływające na zachowanie się płatnika, niekoniecznie zawinione w rozumieniu przepisów prawa cywilnego lub karnego. Działanie zawinione przez podatnika, którego skutkiem jest niepobranie podatku przez płatnika, to np. sfalszowanie lub ukrycie danych faktycznych rzutujących na wysokość podstawy opodatkowania albo stawki podatkowej” (wyrok NSA z dnia 27 lutego 2024 r., II FSK 1466/23, LEX nr 3717968).

Należy podkreślić, że w przepisie art. 30 § 5 o.p. mowa jest wyłącznie o winie podatnika. W orzecznictwie przyjmuje się w związku z tym, że niepobranie podatku z przyczyn leżących po stronie innych osób lub nie dających się powiązać z jakimikolwiek osobami (obiektywnych, losowych itp.) nie wyłącza odpowiedzialności (wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 29 maja 2018 r., I SA/Bd 83/18, LEX nr 2550948).

Drugim źródłem wyłączającym odpowiedzialność płatnika lub inkasenta są odrębne przepisy. Przykładem **przepisów szczególnych** regulujących zakres odpowiedzialności płatnika jest art. 10 ust. 3c u.p.c.c. Zgodnie z tym przepisem płatnicy podatku od czynności cywilnoprawnych – notariusze – nie odpowiadają za podatek niepobrany, jeżeli wykażą brak swojej winy w niepobraniu tego podatku.

PRZYKŁAD: Notariusz – błędnie – nie pobrał podatku od czynności cywilnoprawnych od umowy sprzedaży na podstawie art. 9 pkt 2 u.p.c.c., bazując na oświadczeniu kupującego o istnieniu przesłanek do zwolnie-

nia wynikającego z tego artykułu (tj. zwolnienie dotyczące sprzedaży gruntów stanowiących gospodarstwo rolne). Oświadczenie złożone przez kupującego (dotyczące wypełnienia przesłanek zwolnienia podatkowego), nie zwalnia płatnika z obowiązku oceny tego stanu faktycznego w kontekście obowiązków wynikających z art. 8 o.p. w związku z art. 9 pkt 2 u.p.c.c. W związku z powyższym płatnik podlega odpowiedzialności za niepobranie podatku. Nie może bowiem uwolnić się od odpowiedzialności powołując się na brak swojej winy (wyrok WSA w Lublinie z dnia 2 grudnia 2020 r., I SA/Lu 495/20, LEX nr 3094971).

PRZYKŁAD: „Fakt powzięcia wiedzy przez notariusza przy sporządzaniu aktu notarialnego o korzystaniu przez nabywcę nieruchomości z pomocy *de minimis* w postaci dopłat do oprocentowania kredytu na zakup użytków rolnych nie zwalnia płatnika z obowiązku oceny tego stanu faktycznego w kontekście obowiązków wynikających z art. 8 o.p. w związku z art. 9 pkt 2 u.p.c.c.” (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 15 września 2020 r., I SA/Gd 317/20, LEX nr 3057285).

Zarówno decyzja o odpowiedzialności płatnika lub inkasenta, jak i decyzja o odpowiedzialności podatnika może być wydana również po zakończeniu roku podatkowego lub innego okresu rozliczeniowego (art. 30 § 6 o.p.).

Ordynacja podatkowa przewiduje katalog sytuacji (art. 30 § 5a o.p.), gdy **odpowiedzialność płatnika nie może być wyłączona ani ograniczona na podstawie art. 30 § 5**. Są to więc okoliczności, gdy wina podatnika nie wyłącza odpowiedzialności płatnika.

Odpowiedzialność płatnika nie może być wyłączona ani ograniczona na podstawie art. 30 § 5 o.p., jeżeli:

1. Płatnik i podatnik byli podmiotami powiązanymi w rozumieniu art. 23m ust. 1 pkt 4 u.p.d.o.f. lub art. 11a ust. 1 pkt 4 u.p.d.o.p.;
2. Płatnik lub podatnik był podmiotem kontrolowanym lub kontrolującym w odniesieniu do kontroli uregulowanej w art. 30f ust. 3 pkt 3 u.p.d.o.f. lub art. 24a ust. 3 pkt 3 u.p.d.o.p.;
3. Płatnik lub podatnik był podmiotem z rezydencją podatkową, miejscem rejestracji, siedzibą lub mającym zarząd w kraju lub na terytorium stosującym szkodliwą konkurencję podatkową w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych;
4. Płatnik lub podatnik był podmiotem z rezydencją podatkową, miejscem rejestracji, siedzibą lub mającym zarząd w kraju lub na terytorium, z którym Rzeczpospolita Polska nie zawarła ratyfikowanej umowy międzynarodowej, w szczególności umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania, albo Unia Europejska nie ratyfikowała umowy międzynarodowej – stanowiącej podstawę do uzyskania od organów podatkowych tego państwa informacji podatkowych;
5. Płatnik lub podatnik był zarządzany lub kontrolowany, bezpośrednio lub pośrednio, lub był w relacjach umownych lub faktycznych, w tym jako założyciel, fundator lub beneficjent fundacji lub trustu lub innego podmiotu lub tytułu o charakterze powierniczym;
6. Niewykonanie przez płatnika obowiązku nastąpiło w odniesieniu do podmiotu, dla którego na podstawie publicznie dostępnych informacji nie jest możliwe ustalenie udziałowca, akcjonariusza lub podmiotu o zbliżonych uprawnieniach, który posiada co najmniej 10% udziałów w kapitale lub co najmniej 10% praw głosu w organach kontrolnych, stanowiących lub zarządzających, lub co najmniej 10% praw do uczestnictwa w zyskach;
7. Płatnik jest spółką nieruchomościową w rozumieniu art. 5a pkt 49 u.p.d.o.f. lub art. 4a pkt 35 u.p.d.o.p.

Na podstawie art. 30 § 5b o.p., w przypadkach, o których mowa w:

1) art. 41 ust. 4d i 10 u.p.d.o.f. oraz

2) art. 26 ust. 2c u.p.d.o.p.,

jeżeli podatek nie został pobrany z uwagi na:

1) niewykonanie obowiązków określonych w art. 41 ust. 4da u.p.d.o.f. oraz

2) art. 26 ust. 2ca u.p.d.o.p. lub

3) z uwagi na niezgodność informacji przekazanej na podstawie tych przepisów z rzeczywistością,

odpowiedzialność za podatek niepobrany ponosi podmiot, który dokonał wypłaty za pośrednictwem podmiotów prowadzących rachunki papierów wartościowych albo rachunki zbiorcze.

Na podstawie art. 30 § 5c o.p., w przypadkach, o których mowa w:

1) art. 41 ust. 24 pkt 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz

2) art. 26 ust. 1aa pkt 2 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, jeżeli złożone przez emitenta oświadczenie, o którym mowa w art. 41 ust. 24a ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz art. 26 ust. 1ae ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych **jest niezgodne z rzeczywistością, odpowiedzialność za podatek niepobrany ponosi emitent.**

D. Odpowiedzialność następców prawnych

a. Następstwo prawne w prawie podatkowym

74

Odpowiedzialność w prawie podatkowym ponoszą również następcy prawni. Instytucja następstwa prawnego funkcjonuje w prawie podatkowym i jak przyjmuje się w orzecznictwie, jej celem jest, z jednej strony, zapewnienie wierzycielom podatkowym możliwości egzekwowania należności podatkowych ciążyących na poprzednikach od ich następców, z drugiej – umożliwienie następcom korzystania z praw poprzedników (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 5 października 2017 r., I SA/Po 241/17, LEX nr 2377540).

W wyniku sukcesji prawnej (następstwa) prawa i obowiązku są przekazywane pomiędzy poprzednikiem a jego następcą (od lub po poprzedniku). Następcy prawni wstępują więc w ogół praw i obowiązków swoich poprzedników. Jest to nabycie **pochodne i translatywne** (następca prawny wstępuje w istniejące już wcześniej prawa i obowiązki innego podmiotu) oraz uniwersalne (**sukcesja uniwersalna** obejmująca całość – ogół praw i obowiązków poprzednika) [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 199]. W obowiązkach tych mieści się również odpowiedzialność za zobowiązania ciążyące na ich poprzednikach. Wówczas odpowiadają za te należności jak za swoje własne [A. Olesińska (w:) *System prawa finansowego*, t. III, *Prawo daninowe*, red. L. Etel, Warszawa 2010, s. 582]. **Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe stanowi zatem jeden (ale niejedyny) element sukcesji na gruncie prawa podatkowego.**

WAŻNE! Odpowiedzialność za zobowiązania poprzednika jest tylko jednym (ale niejedynym) elementem sukcesji na gruncie prawa podatkowego.

W Ordynacji podatkowej przewidziane są **dwie generalne grupy następców prawnych**:

1) następcy prawni osób fizycznych oraz

2) następcy prawni osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Źródłem następstwa prawnego na gruncie prawa podatkowego są czynności i zdarzenia spoza sfery prawa podatkowego. Zdarzenia i czynności, w wyniku których dochodzi do przejęcia praw i obowiązków podatnika, w tym do następstwa na gruncie prawa podatkowego, regulują przepisy prawa prywatnego, w tym przede wszystkim Kodeks cywilny i Kodeks spółek handlowych. O następcy prawnym na gruncie prawa podatkowego możemy mówić wówczas, gdy dany podmiot jest następcą prawnym poprzednika na podstawie przepisów mających za przedmiot regulacji takie podmioty (ich tworzenie i funkcjonowanie). Stosowanie przepisów

Ordynacji podatkowej z zakresu następstwa prawnego wymaga więc ich wykładni systemowej w kontekście przepisów spoza prawa podatkowego, właściwych merytorycznie w przedmiocie zasad działania poszczególnych kategorii następców.

PRZYKŁAD: Jeśli na podstawie i zgodnie z przepisami Kodeksu spółek handlowych doszło do zawiązania osobowej spółki handlowej w wyniku przekształcenia spółki kapitałowej, to powstała w ten sposób osobowa spółka handlowa jest również następcą prawnym przekształconej spółki kapitałowej na gruncie prawa podatkowego. Wynika to z art. 93a § 2 o.p.

PRZYKŁAD: Jeżeli osoba fizyczna jest spadkobiercą w rozumieniu przepisów prawa cywilnego, to jest ona również następcą prawnym spadkodawcy (podatnika) na gruncie prawa podatkowego. Wynika to z art. 97 o.p.

Ustawodawca na gruncie prawa podatkowego wskazał kategorie następców prawnych oraz określił zakres ich sukcesji. **Inne podmioty, niż te wskazane w przepisach rozdziału 14 działu III o.p., nie mają statusu następcy prawnego** na gruncie prawa podatkowego. Istotna jest przy tym nie tylko kategoria podmiotu, ale również tryb, w jakim dany podmiot stał się sukcesorem poprzednika (np. łączenie się spółek). Przepisy rozdziału 14 działu III o.p. wymagają więc wykładni ścisłej.

WAŻNE! Następcami prawnymi na gruncie prawa podatkowego są wyłącznie podmioty wskazane w przepisach rozdziału 14 działu III o.p. Następcą prawnym w rozumieniu tych przepisów jest podmiot, który ma status następcy prawnego na gruncie właściwych przepisów prawa prywatnego.

Przepisy rozdziału 14 działu III o.p. stanowią *lex generalis* w przedmiocie następstwa prawnego na gruncie prawa podatkowego względem przepisów szczegółowego prawa podatkowego, które regulują prawa i obowiązki następców prawnych na gruncie poszczególnych podatków (*lex specialis*) [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 203].

b. Odpowiedzialność następców osób prawnych i jednostek organizacyjnych

Następstwo prawne osób prawnych oraz podmiotów przekształconych zostało uregulowane w art. 93–96 o.p. Sukcesja tej grupy podmiotów ma charakter generalny. Ustawodawca wskazuje, że podmioty te (z pewnymi wyjątkami) **wstępują we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki poprzedników prawnych**. W zakresie przejmowanych obowiązków mieści się również odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe poprzedników. **Słowo „wszelkie” wskazuje, że zakres następstwa prawnego został określony bardzo ogólnie.** Jak przyjmuje Naczelny Sąd Administracyjny, posłużenie się słowem „wszelkie”:

„oznacza konieczność analizowania praw i obowiązków (materialnoprawnych i procesowych, majątkowych i niemajątkowych) w ich szczegółowym uregulowaniu zawartym w przepisach prawa podatkowego (art. 3 pkt 2 o.p.), a więc ustawach podatkowych, przepisach wykonawczych wydawanych na ich podstawie, a także w postanowieniach ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz w ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską innych umowach międzynarodowych dotyczących problematyki podatkowej” (wyrok NSA z dnia 19 stycznia 2018 r., II FSK 3615/15, LEX nr 2442804, podobnie wyrok NSA z dnia 8 września 2016 r., II FSK 2210/14, LEX nr 2114357).

Odstępstwo od pełnej (generalnej) sukcesji podatkowej dotyczy dwóch przypadków, gdy następca prawny obejmuje jedynie prawa poprzednika, ale nie obejmuje jego obowiązków. Dotyczy to:

1) jednoosobowej spółki kapitałowej powstałej w wyniku przekształcenia przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną (art. 93a § 4 o.p.) oraz

2) spółki niemającej osobowości prawnej, do której osoba fizyczna wniosła na pokrycie udziału wkład w postaci swojego przedsiębiorstwa (art. 93a § 5 o.p.).

Jednoosobowa spółka kapitałowa powstała w wyniku przekształcenia przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną wstępuje w przewidziane w przepisach prawa podatkowego **prawa przekształcanego przedsiębiorcy** związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, z wyjątkiem tych praw, które nie mogą być kontynuowane na podstawie przepisów regulujących opodatkowanie spółek kapitałowych.

Spółka niemająca osobowości prawnej, do której osoba fizyczna wniosła na pokrycie udziału wkład w postaci swojego przedsiębiorstwa, wstępuje w przewidziane w przepisach prawa podatkowego **prawa wniesionego przedsiębiorstwa**, z wyjątkiem tych praw, które nie mogą być kontynuowane na podstawie przepisów regulujących opodatkowanie spółek niemających osobowości prawnej.

Przepisy Ordynacji podatkowej nie rozstrzygają, czy wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki nabywane przez następcę prawnego są wyłącznie prawami podatnika, czy również płatnika lub inkasenta.

Przepisy Ordynacji podatkowej przewidują zamknięty katalog podmiotów, które są następcami prawnymi osób prawnych i jednostek organizacyjnych. W tym zakresie przepisy Ordynacji podatkowej odwołują się do regulacji prawnych z zakresu wskazanych kategorii osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych oraz uregulowanych tam (tj. w odrębnych przepisach) zasad przekształceń takich podmiotów. W orzecznictwie podkreśla się, że przepisy Ordynacji podatkowej z zakresu następstwa prawnego (art. 93 i n.) „należy traktować jako wprowadzające do prawa podatkowego zasadę sukcesji generalnej (gdy podmiot gospodarczy wstępuje we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki przejmowanej osoby prawnej), co nie może być utożsamiane z kreowaniem sukcesji prawnej jako takiej. **Przepisy te tylko wykorzystują dla celów podatkowych poszczególne przypadki następstwa prawnego, same ich nie kreując.** Następstwo prawne pod tytułem ogólnym w prawie podatkowym może więc zaistnieć tylko wtedy, gdy takie następstwo prawne pod tym tytułem dopuszczają przepisy regulujące ustrój danego podmiotu prawnego” (wyrok WSA w Łodzi z dnia 20 listopada 2019 r., I SA/Łd 495/19, LEX nr 2751724). Wykładnia i stosowanie przepisów z zakresu następstwa prawnego osób prawnych i jednostek organizacyjnych wymaga więc odniesień systemowych (wykładnia systemowa) do przepisów regulujących zasady działania takich podmiotów.

Następstwo prawne w sferze osób prawnych i jednostek organizacyjnych dotyczy wyłącznie podmiotów wskazanych w art. 93–96 o.p., które wstępują w prawa i obowiązki poprzednika w okolicznościach (tj. w wyniku czynności i zdarzeń) tam wymienionych. Podmiotami tymi są:

- 1) osoby prawne,
- 2) banki,
- 3) spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe,
- 4) instytucje kredytowe,
- 5) osobowe spółki handlowe i inne spółki niemające osobowości prawnej,
- 6) spółki kapitałowe,
- 7) stowarzyszenia oraz
- 8) samorządowe zakłady budżetowe.

Do okoliczności tych należy:

- 1) łączenie się,
- 2) łączenie przez przejęcie,
- 3) przekształcenie w inną formę,
- 4) tworzenie przez wniesienie różnych składników majątkowych,
- 5) przejęcie lub podział,
- 6) nabycie lub przejęcie w wyniku prywatyzacji.

Kategoria następców prawnych	Następstwo – zakres	Podstawa prawna
Osoba prawna lub spółka komandytowo-akcyjna zawiązane (powstałe) w wyniku łączenia się: 1) osób prawnych, 2) osobowych spółek handlowych, 3) osobowych i kapitałowych spółek handlowych	Wstępują we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* każdej z łączących się osób lub spółek.	Art. 93 § 1 o.p.
Osoba prawna i spółka komandytowo-akcyjna łączące się przez przejęcie: 1) innej osoby prawnej (osób prawnych) 2) osobowej spółki handlowej (osobowych spółek handlowych)	Wstępuje we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* każdej z łączących się osób lub spółek.	Art. 93 § 1 w zw. z § 2 o.p.
1) Bank przejmując inny bank; 2) Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa, bank lub instytucja kredytowa przejmująca spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową	Wstępuje we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* przejmowanego banku lub spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej	Art. 93 § 1 w zw. z § 4 o.p.
Osoba prawna zawiązana (powstała) w wyniku: 1) przekształcenia innej osoby prawnej, 2) przekształcenia spółki niemającej osobowości prawnej	Wstępuje we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* przekształcanej osoby lub spółki.	Art. 93a § 1 o.p.
Osobowa spółka handlowa zawiązana (powstała) w wyniku przekształcenia: a) innej spółki niemającej osobowości prawnej, b) spółki kapitałowej; c) stowarzyszenia utworzonego w wyniku przekształcenia stowarzyszenia zwykłego	Wstępuje we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* przekształcanej spółki lub stowarzyszenia zwykłego.	Art. 93a § 2 o.p.
Bank utworzony przez wniesienie tytułem wkładu niepieniężnego wszystkich składników majątkowych oddziału instytucji kredytowej, stanowiących przedsiębiorstwo lub jego zorganizowaną część	Wstępuje we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* instytucji kredytowej związane z działalnością tego oddziału.	Art. 93a § 3 o.p.
Jednoosobowa spółka kapitałowa powstała w wyniku przekształcenia przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną	Wstępuje w przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa* przekształcanego przedsiębiorcy związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, z wyjątkiem tych praw, które nie mogą być kontynuowane na podstawie przepisów regulujących opodatkowanie spółek kapitałowych.	Art. 93a § 4 o.p.
Spółka niemająca osobowości prawnej, do której osoba fizyczna wniosła na pokrycie udziału wkład w postaci swojego przedsiębiorstwa	Wstępuje w przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa* wniesionego przedsiębiorstwa, z wyjątkiem tych praw, które nie mogą być kontynuowane na podstawie przepisów regulujących opodatkowanie spółek niemających osobowości prawnej.	Art. 93a § 5 o.p.
Samorządowy zakład budżetowy powstały w wyniku łączenia się i przekształceń	Wstępują w przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* podmiotów łączonych lub przekształconych. Przepisy art. 93 i art. 93a § 1–3 stosuje się odpowiednio.	Art. 93b o.p.
Osoby prawne lub spółki komandytowo-akcyjne przejmujące albo osoby prawne lub spółki komandytowo-akcyjne powstałe w wyniku podziału	Wstępują, z dniem podziału albo z dniem wydzielienia albo z dniem wyodrębnienia, we wszelkie przewidziane w przepisach prawa podatkowego prawa i obowiązki* osoby prawnej lub spółki komandytowo-akcyjnej dzielonej pozostające w związku z przydzielonymi im w planie podziału składnikami majątku. Zasady powyższe stosuje się, jeżeli majątek przejmowany na skutek podziału, a przy podziale przez wydzielenie albo podziale przez wyodrębnienie – także majątek osoby prawnej lub spółki komandytowo-akcyjnej dzielonej, stanowi zorganizowaną część przedsiębiorstwa.	Art. 93c o.p.

* Na podstawie art. 93d o.p. przepisy art. 93–93c mają zastosowanie również do praw i obowiązków wynikających z decyzji wydanych na podstawie przepisów prawa podatkowego oraz porozumienia inwestycyjnego.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie art. 94 o.p. przepisy art. 93 § 1 o.p., art. 93d o.p. i art. 93e o.p., z zastrzeżeniem art. 95 o.p., **stosuje się również do nabywców przedsiębiorstw państwowych oraz do spółek, które na podstawie przepisów o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych nabyły lub przejęły te przedsiębiorstwa.** Zgodnie z art. 95 o.p. odpowiedzialność nabywców lub spółek, o których mowa w art. 94 o.p., z tytułu: z odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych zlikwidowanego przedsiębiorstwa, oprocentowania przypadających do zwrotu zaliczek naliczonego podatku od towarów i usług ograniczona jest do odsetek (oprocentowania) naliczonych do dnia wykreślenia przedsiębiorstwa z rejestru przedsiębiorstw państwowych. Zasadę tę stosuje się odpowiednio do odpowiedzialności Skarbu Państwa lub gminy, powiatu albo województwa z tytułu oprocentowania nadpłat oraz oprocentowania zwrotu różnicy podatku od towarów i usług. Na podstawie art. 96 o.p. odsetki za zwłokę oraz oprocentowanie, o których mowa w art. 95, naliczane są nadal:

- 1) po upływie 14 dni od dnia doręczenia spółce decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego lub wydania decyzji w sprawie zwrotu zaliczek naliczonego podatku od towarów i usług;
- 2) począwszy od dnia otrzymania przez organ podatkowy wniosku o zwrot nadpłaty lub o zwrot różnicy podatku od towarów i usług.

Na podstawie art. 93e o.p. przepisy art. 93–93d o.p. **stosuje się w zakresie**, w jakim odrębne ustawy, umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz inne ratyfikowane umowy międzynarodowe, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, nie stanowią inaczej. Przepis art. 93e o.p. **wyznacza więc ograniczenia dla szeroko określonej sukcesji podatkowej.** Zgodnie z tym przepisem przepisy o podatkowym następstwie prawnym stosuje się w zakresie, w jakim odrębne ustawy, umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania oraz inne ratyfikowane umowy międzynarodowe, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, nie stanowią inaczej. **Przepisy, do których odsyła art. 93e o.p., stanowią *lex specialis* względem przepisów Ordynacji podatkowej.**

PRZYKŁAD: *Lex specialis* względem przepisów art. 93 o.p. są przepisy z zakresu u.p.d.o.p. regulujące amortyzację środków trwałych (art. 16h ust. 3 u.p.d.o.p.). Przepis ten dotyczy podmiotów powstałych z przekształcenia, podziału, albo połączenia podmiotów oraz podmiotów, które przejęły całość lub część innego podmiotu na skutek tych zdarzeń. Na jego podstawie mogą one dokonywać odpisów amortyzacyjnych z uwzględnieniem dotychczasowej wysokości odpisów oraz kontynuują metodę amortyzacji przyjętą przez podmiot przekształcony, podzielony, połączony (wyrok NSA z dnia 19 stycznia 2018 r., II FSK 3615/15, LEX nr 2442804).

c. Odpowiedzialność następców prawnych osób fizycznych

Odpowiedzialność spadkobierców

76

Następstwo prawne w sferze **osób fizycznych** reguluje art. 97 i n. o.p. Na podstawie art. 97 § 1 o.p. **spadkobiercy podatnika**, z zastrzeżeniem art. 97 § 1a, 2 i 2a o.p., przejmują przewidziane w przepisach prawa podatkowego **majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy**. Następstwo prawne spadkobiercy obejmuje **również prawa i obowiązki wynikające z decyzji** wydanych na podstawie przepisów prawa podatkowego (art. 97 § 4 o.p.). W przypadku tej kategorii następców prawnych, **po pierwsze**, ustawodawca precyzuje, że wstępują oni w prawa **podatnika**. Następstwo prawne **płatnika lub inkasenta** jedynie w ograniczonym zakresie zostało wskazane w art. 97 i 98 o.p.

Po drugie, następcy osób fizycznych (inaczej niż następcy osób prawnych i jednostek organizacyjnych) przejmują przewidziane w przepisach prawa podatkowego **majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy**. Jeżeli, na podstawie przepisów prawa podatkowego, spadkodawcy przysługiwały **prawa o charakterze niemajątkowym, związane z prowadzoną działalnością gospodarczą**, uprawnienia te przechodzą na spadkobierców pod warunkiem dalszego prowadzenia tej działalności na ich rachunek (art. 97 § 2 o.p.). Taki warunek dotyczy również następstwa w zakresie praw i obowiązków z tytułu sprawowanej przez spadkodawcę funkcji płatnika (art. 97 § 3 w związku z § 2 o.p.). Prawem majątkowym jest np. ulga uczniowska (wyrok WSA

w Opolu z dnia 22 lipca 2022 r., I SA/Op 44/22, LEX nr 3372314), ulga mieszkaniowa (wyrok WSA w Krakowie z dnia 27 lipca 2021 r., I SA/Kr 441/21, LEX 3210071, wyrok WSA w Gdańsku z dnia 5 sierpnia 2025 r., I SA/Gd 415/25, LEX nr 3903065), zwolnienie podatkowe z art. 21 ust. 1 pkt 31 u.p.d.o.f. (wyrok NSA z dnia 16 kwietnia 2021 r., II FSK 3307/18, LEX nr 3199960), wybór sposobu opodatkowania (wyrok NSA z dnia 19 marca 2025 r., II FSK 840/22, LEX nr 3862623).

W zakresie obowiązków przejmowanych przez następcę prawnego mieści się odpowiedzialność za zobowiązanie podatkowe. Ustawodawca wskazuje to wprost w art. 98 o.p., zgodnie z którym **do odpowiedzialności spadkobierców za zobowiązania podatkowe spadkodawcy stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego** o przyjęciu i odrzuceniu spadku oraz o odpowiedzialności za długi spadkowe. Dotyczy to również odpowiedzialności spadkobierców za:

- 1) zaległości podatkowe, w tym również za zaległości, o których mowa w art. 52 o.p. (należności podlegające zwrotowi bez wezwania organu podatkowego) oraz art. 52a o.p. (nienależnie pobrane wynagrodzenie płatników i inkasentów);
- 2) odsetki za zwłokę od zaległości podatkowych spadkodawcy;
- 3) pobrane, a niewpłacone podatki z tytułu sprawowanej przez spadkodawcę funkcji **płatnika lub inkasenta**;
- 4) niezwrócone przez spadkodawcę zaliczki na naliczony podatek od towarów i usług oraz ich oprocentowanie;
- 5) opłatę prolongacyjną;
- 6) koszty postępowania podatkowego;
- 7) koszty upomnienia i koszty postępowania egzekucyjnego prowadzonego wobec spadkodawcy powstałe do dnia otwarcia spadku.

W zakresie odpowiedzialności następcy prawnego osoby fizycznej (podatnika, płatnika lub inkasenta) zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu cywilnego. W literaturze podkreśla się, że jest to rzadki przykład przyjęcia (respektowania) wprost (a nie odpowiednio) instytucji z zakresu prawa cywilnego w prawie podatkowym [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 203]. W orzecznictwie przyjmuje się ponadto, że:

„przepisy Kodeksu cywilnego stosowane są **na mocy szczególnego odesłania, a tym samym tylko w określonym zakresie**. Aspekt dotyczący «przyjęcia i odrzucenia spadku» został uregulowany w art. 1012–1024 k.c., zaś kwestię «odpowiedzialności za długi spadkowe» wskazano w art. 1030–1034³ k.c. Zakres odesłania z art. 98 § 1 o.p. został zatem wyraźnie **zakreślony**” (wyrok SN z dnia 5 września 2018 r., I UK 207/17, LEX nr 2541911).

Na sytuację następcy prawnego ponoszącego odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe wpływ mają szczególne regulacje dotyczące następujących kwestii:

- 1) Wynikająca z art. 99 o.p. zasada zawieszenia biegu niektórych terminów – bieg tych terminów nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu **od dnia śmierci spadkodawcy do dnia uprawomocnienia się postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia**, nie dłużej jednak niż do dnia, w którym upłynęły 2 lata od śmierci spadkodawcy. Dotyczy to między innymi przedawnienia zobowiązania podatkowego (art. 70 o.p.) oraz odpowiednio należności płatników lub inkasentów, oraz zaległości z tytułu należności podlegających zwrotowi bez wezwania organu podatkowego oraz nienależnie pobranego wynagrodzenia płatników lub inkasentów (art. 71 w związku z art. 52 i 52a o.p.).
- 2) Wynikająca z art. 101 o.p. zasada, zgodnie z którą odsetki za zwłokę od zaległości podatkowych spadkodawcy oraz oprocentowanie niezwróconych zaliczek naliczonego podatku od towarów i usług naliczane są do dnia otwarcia spadku. Są one naliczane nadal w przypadku niedotrzymania przez spadkobierców terminu płatności zobowiązań wynikających z decyzji o zakresie ich odpowiedzialności.
- 3) Zgodnie z art. 102 o.p. spadkobiercy wstępują w miejsce strony zmarłej w toku postępowania w sprawach dotyczących praw i obowiązków z art. 97 o.p.
- 4) Na podstawie art. 103 o.p. organ podatkowy zawiadamia spadkobierców o różnych kwestiach proceduralnych, w tym np. złożonych przez spadkodawców odwołaniach od decyzji.

Odowiedzialność zapisobiercy

78

Na podstawie art. 106 o.p. odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe ponosi również **zapisobierca**, który otrzymał należny mu zapis. Zakres odpowiedzialności zapisobiercy ograniczony jest **do wartości otrzymanego zapisu**.

Do odpowiedzialności zapisobiercy stosuje się odpowiednio wymienione w art. 106 § 3 o.p. przepisy odnoszące się do spadkobierców, tj.:

- 1) art. 97 § 1 o.p. (dotyczy odpowiedzialności spadkobiercy podatnika, przejęcie przewidzianych w przepisach prawa podatkowego majątkowych praw i obowiązków spadkobiercy),
- 2) art. 97a o.p. (dotyczy odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe przedsiębiorstwa w spadku),
- 3) art. 98–103 o.p. (dotyczą odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu cywilnego o przyjęciu i odrzuceniu spadku oraz odpowiedzialności za długi spadkowe, zawieszenia długów spadkowych, decyzji o odpowiedzialności lub uprawnieniach, odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych spadkodawcy, wstąpienia w miejsce osoby zmarłej w toku postępowania, oraz zasada zawiadamiania spadkobierców).

Odowiedzialność przedsiębiorstwa w spadku

79

Szczególne zasady odpowiedzialności następców prawnych osób fizycznych dotyczą **przedsiębiorstwa w spadku**.

Zgodnie z art. 97 § 1a o.p. przedsiębiorstwo w spadku, w przypadku gdy ustanowiono zarząd sukcesyjny, wstępuje w przewidziane w przepisach prawa podatkowego **majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy związane z prowadzoną działalnością gospodarczą**, z wyjątkiem tych praw, które nie mogą być kontynuowane na podstawie odrębnych ustaw. Wówczas przepis art. 26 o.p. stosuje się odpowiednio, co oznacza odpowiedzialność całym majątkiem. Następstwo obejmuje prawa i obowiązki wynikające z decyzji wydanych na podstawie przepisów prawa podatkowego (art. 97 § 4 o.p.). Z natury instytucji przedsiębiorstwa w spadku oraz zarządu sukcesyjnego wynika, że do czasu wygaśnięcia zarządu sukcesyjnego przewidziane w przepisach prawa podatkowego majątkowe i niemajątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, w tym również prawa nabyte przez przedsiębiorcę wynikające z decyzji wydanych na podstawie art. 67a § 1 pkt 1 i 2 o.p., są wykonywane przez zarządcę sukcesyjnego (art. 97 § 1b o.p.). Jeżeli, na podstawie przepisów prawa podatkowego, spadkodawcy przysługiwały prawa o charakterze niemajątkowym, związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, uprawnienia te przechodzą na spadkobierców w przypadku dalszego prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwo w spadku i ustanowienia zarządu sukcesyjnego (art. 97 § 2a w związku z § 2 o.p.). Dotyczy to również praw i obowiązków z tytułu sprawowanej przez spadkodawcę funkcji **płatnika** (art. 97 § 3 w związku z § 2 o.p.).

Na podstawie art. 97a o.p. odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe przedsiębiorstwa w spadku ponoszą:

- 1) zapisobierca windykacyjny kontynuujący prowadzenie tego przedsiębiorstwa,
- 2) spadkobiercy zmarłego przedsiębiorcy, jeżeli nie został uczyniony zapis windykacyjny obejmujący przedsiębiorstwo w spadku,
- 3) małżonek zmarłego przedsiębiorcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie w spadku.

Wymienione kategorie osób ponoszą odpowiedzialność także gdy uczestniczyły w powołaniu zarządcy sukcesyjnego, a następnie odrzuciły spadek albo okazało się, że nie są spadkobiercami, z tym że osoby, które odrzuciły spadek, nie odpowiadają za zobowiązania podatkowe przedsiębiorstwa w spadku powstałe po dniu, w którym ten spadek odrzuciły, a osoby, które nie są spadkobiercami – za zobowiązania podatkowe przedsiębiorstwa w spadku powstałe po dniu, w którym uprawomocniło się postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowano akt poświadczenia dziedziczenia albo wydano europejskie poświadczenie spadkowe (art. 97a § 2 o.p.).

Organ podatkowy orzeka w jednej decyzji o zakresie odpowiedzialności wymienionych osób (art. 97a § 3 o.p.). Jeżeli deklaracja jest nieprawidłowa lub deklaracji nie złożono, organ podatkowy orzekając o zakresie odpowiedzialności jednocześnie ustala lub określa kwoty, o których mowa w art. 21 § 3 i 3a o.p., art. 24 o.p. lub art. 74a o.p. (art. 97a § 4 o.p.).

Decyzja o odpowiedzialności następców prawnych osób fizycznych

Zasadą jest, zgodnie z przepisem art. 100 o.p., że **organ podatkowy orzeka** w jednej decyzji o zakresie odpowiedzialności lub uprawnień poszczególnych spadkobierców na podstawie decyzji ostatecznych wydanych wobec spadkodawcy oraz jego zobowiązań wynikających z prawidłowych deklaracji. Jeżeli deklaracja złożona przez spadkodawcę jest nieprawidłowa lub deklaracji nie złożono, orzekając o zakresie odpowiedzialności lub uprawnień spadkobierców, organ podatkowy jednocześnie ustala lub określa kwoty, o których mowa w art. 21 § 3 i 3a, art. 24 lub 74a o.p. Ustawodawca przyjął zatem, że odpowiedzialność spadkobierców kształtuje decyzja podatkowa. Podkreślić należy, że w decyzji tej **organ podatkowy nie orzeka o samej odpowiedzialności, ale o zakresie tej odpowiedzialności** (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 23 maja 2018 r., I SA/Po 1215/17, LEX nr 2496790). **Decyzja ta ma charakter deklaratoryjny** (tak wyrok NSA z dnia 24 kwietnia 2018 r., II FSK 1022/16, LEX nr 2501130, wyrok NSA z dnia 9 lutego 2018 r., I FSK 684/16, LEX nr 2473613, wyrok SA w Szczecinie z dnia 26 maja 2015 r., III AUa 575/14, LEX nr 1785922, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 23 listopada 2020 r., III SA/GI 178/20, LEX nr 3098027). Nie tworzy ona obowiązków. Organ podatkowy stwierdza jedynie, w jakiej wysokości istnieje odpowiedzialność za zaległości podatkowe. Spadkobierca wstępuje do istniejącego stosunku zobowiązania podatkowego w miejsce zmarłego podatnika. W decyzji skierowanej do spadkobiercy przedmiotem rozstrzygnięcia są jego prawa i obowiązki jako następcy (wyrok WSA w Lublinie z dnia 4 listopada 2016 r., I SA/Lu 272/16, LEX nr 2173019, podobnie wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 września 2016 r., VIII SA/Wa 141/16, LEX nr 2149016). W decyzji tej organ orzeka o zakresie odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe, działając w warunkach związania ostatecznymi decyzjami wydanymi wobec spadkodawcy, a jeśli zostały wydane wyroki – tymi wyrokami (wyrok NSA z dnia 26 sierpnia 2025 r., III FSK 480/24, LEX nr 3920547).

Termin płatności przez spadkobiercę zobowiązań wynikających z decyzji o zakresie jego odpowiedzialności wynosi 14 dni od dnia jej doręczenia.

80

E. Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich

a. Istota odpowiedzialności osób trzecich

Szczególną kategorię podmiotów ponoszących odpowiedzialność podatkową są tzw. osoby trzecie. Jest to grupa podmiotów, która nie jest pierwotnie zobowiązana (nie byli oni dłużnikami w stosunku zobowiązaniowym). Uzasadnienie ich odpowiedzialności nie wynika również z następstwa prawnego. Ustawodawca dostrzega jednak takie ich powiązania z podatnikiem lub następcą prawnym, które uzasadniają nałożenie na nich **odpowiedzialności podatkowej za cudzy dług**. W tym przypadku następuje największe rozluźnienie relacji pomiędzy długiem a odpowiedzialnością. Oczywiście warunkiem odpowiedzialności osób trzecich **jest istnienie długu, ale również przepis**, z którego wynika wprost ich odpowiedzialność za cudzy dług. **Bez szczegółowej podstawy prawnej samoistna odpowiedzialność za cudzy dług nie jest możliwa** [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 205]. Sądy administracyjne przyjmują, że dług, jakim są obciążone osoby trzecie, jest długiem cudzym. „Wymaga to szczególnej rozważliwej i ostrożności przy stosowaniu przepisów pozwalających na orzeczenie o ich odpowiedzialności” (wyrok WSA w Warszawie z dnia 7 grudnia 2018 r., III SA/Wa 542/18, LEX nr 2678209).

Odpowiedzialność osób trzecich jest **odpowiedzialnością gwarancyjną i zabezpieczającą** należności publicznoprawne przed unikaniem odpowiedzialności przez podatników, płatników i inkasentów (tak np. wyrok WSA w Warszawie z dnia 13 lutego 2018 r., III SA/Wa 1042/17, LEX nr 2491683). Jej **funkcją jest ułatwienie zaspokojenia** roszczeń zagrożonych niewypłacalnością dłużnika, przez poszerzenie kręgu podmiotów, od których wierzyciel publicznoprawny może dochodzić zaspokojenia należności (wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9 listopada 2017 r., III AUa 213/17, LEX nr 2414629).

81

Cechą charakterystyczną odpowiedzialności tej kategorii osób jest to, że ustawa w art. 110–117e o.p. wskazuje listę osób ponoszących odpowiedzialność jako osoba trzecia (zakres podmiotowy odpowiedzialności). Ponadto wskazuje okoliczności, które decydują o tej odpowiedzialności (przesłanki) oraz zakres odpowiedzialności (zakres przedmiotowy odpowiedzialności). Jest to *numerus clausus* przypadku osób odpowiadających za cudzy dług [S. Babiaryz (w:) S. Babiaryz i in., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX]. Wszystkie powyższe regulacje wymagają interpretacji ścisłej. W art. 107 § 1 o.p. zdanie pierwsze ustawodawca podkreśla, że o odpowiedzialność podatkową osób trzecich można mówić jedynie „w przypadkach i w zakresie przewidzianych w niniejszym rozdziale”.

WAŻNE! Przepisy dotyczące odpowiedzialności podatkowej osób trzecich wymagają ścisłej interpretacji. Odpowiedzialność jako osoba trzecia dany podmiot ponosi wyłącznie w zakresie i w okolicznościach wskazanych w przepisach Ordynacji podatkowej.

PRZYKŁAD: Katalog podmiotów ponoszących odpowiedzialność ze spółką ma charakter zamknięty i niedopuszczalne jest rozciąganie tej grupy; podobnie jest, jeśli chodzi o spełnienie szeregu przesłanek materialnych do zastosowania art. 116 o.p. (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 9 marca 2020 r., III SA/GI 632/19, LEX nr 3015273, podobnie wyrok WSA w Lublinie z dnia 27 marca 2019 r., III AUa 754/18, LEX nr 2669315).

Osoby trzecie ponoszą odpowiedzialność wyłącznie za **zaległość podatkową**. Jest to zaległość podatkowa **podatnika lub następcy prawnego** (zaległość podatkowa przejęta przez następcę prawnego) (art. 107 § 1 i 1a o.p.). Ponadto, na podstawie art. 107 § 2 o.p. osoby trzecie – jeżeli dalsze przepisy nie stanowią z inaczey odpowiadają również za:

- 1) podatki niepobrane oraz pobrane, a niewpłacone przez **płatników lub inkasentów**;
- 2) odsetki za zwłokę od zaległości podatkowych;
- 3) niezwrócone w terminie zaliczki naliczonego podatku od towarów i usług oraz za oprocentowanie tych zaliczek;
- 4) koszty postępowania egzekucyjnego.

Podkreślić należy, że poszczególne kategorie należności, za które odpowiada osoba trzecia, zostały wymienione odrębnie. Ustawodawca wskazuje zwłaszcza w pierwszej kolejności zaległość podatkową podatnika lub następcy prawnego oraz pozostałe, za które osoba ta **również ponosi odpowiedzialność, jeżeli dalsze przepisy nie stanowią inaczej**. NSA przyjmuje w związku z tym, że skoro ustawodawca osobno wymienił zaległości podatkowe i odsetki za zwłokę od zaległości podatkowych, to oznacza to, że wszczęcie postępowania w sprawie odpowiedzialności osoby trzeciej za zaległości podatkowe nie obejmuje automatycznie również odsetek od zaległości podatkowych. Oznacza to, że konieczne jest wszczęcie postępowania w zakresie dotyczącym każdej z kategorii należności określonych w art. 107 § 1 i § 2 o.p. (wyrok NSA z dnia 11 lipca 2019 r., II FSK 2694/17, LEX nr 2718012).

Zakres odpowiedzialności osoby trzeciej nie może być szerszy niż odpowiedzialność podatnika (wyrok WSA w Warszawie z dnia 16 lutego 2021 r., III SA/Wa 1006/20, LEX nr 3148534). W orzecnictwie przyjmuje się, że wysokość należności, za którą ma odpowiadać osoba trzecia, co do zasady, pozostaje w ścisłej zależności z kwotą, która wynikała z uprzedniej decyzji wydanej wobec podatnika, płatnika, inkasenta czy następcy prawnego, albo też ze złożonej przez niego deklaracji podatkowej (tak wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 16 lipca 2020 r., I SA/Rz 157/20, LEX nr 3037294).

Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich ma **charakter nieograniczony**. Odpowiadają one **całym swoim majątkiem**. Istotne dla sytuacji osoby trzeciej jest również to, że ponosi ona odpowiedzialność **solidarną z podatnikiem lub z następcą prawnym**. Podkreślić należy, że **jest to solidarna odpowiedzialność, a nie solidarność długu** (wyrok NSA z dnia 8 sierpnia 2018 r., II FSK 2088/16, LEX nr 2564528). Jest to także **odpowiedzialność posiłkowa (subsydiarna)**, co oznacza że „decyzja w przedmiocie solidarnej od-

powiedzialności może zostać wydana dopiero wtedy, gdy organ podatkowy posiada uzasadnione podstawy do przyjęcia, że pierwotny dłużnik (podatnik, płatnik, inkasent) nie wywiązał się z ciążącego na nim zobowiązania, a wysokość tego zobowiązania musi wynikać z decyzji właściwego organu” (wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 22 lutego 2018 r., I SA/Go 469/17, LEX nr 2464259). Organ podatkowy może się odwołać do odpowiedzialności tej kategorii podmiotów „w drugiej kolejności”, tzn. dopiero wtedy, gdy egzekucja prowadzona z majątku podatnika okazała się w całości lub w części bezskuteczna (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 19 października 2017 r., III SA/Gl 638/17, LEX nr 2399067).

Na sytuację osoby trzeciej wpływ mają ponadto dwa przepisy. Na podstawie art. 107 § 3 o.p. ogłoszenie upadłości podatnika lub jego następcy prawnego **nie ma wpływu na naliczanie odsetek za zwłokę w odniesieniu do osoby trzeciej**. Następnie, zgodnie z art. 109 § 2 o.p. w razie niedotrzymania terminu płatności osoba trzecia odpowiada również za naliczone po dniu wydania decyzji o jej odpowiedzialności podatkowej odsetki za zwłokę od:

- 1) zaległości podatkowych;
- 2) należności wymienionych w art. 107 § 2 pkt 1 o.p.;
- 3) niezwróconych w terminie zaliczek na naliczony podatek od towarów i usług.

WAŻNE! „Osoby trzecie ponoszą odpowiedzialność za cudzy dług, jednakże odpowiedzialność ta nie uwalnia dłużnika od jego odpowiedzialności, a jedynie poszerza krąg podmiotów, od których wierzyciel podatkowy (składkowy) może dochodzić zaspokojenia należności. Odpowiedzialność ta musi wynikać z konkretnego przepisu ustawy. Katalog «osób trzecich» został wymieniony w art. 110–117 o.p. i jest on zamknięty” (wyrok SN z dnia 22 lutego 2023 r., III USKP 74/22, LEX nr 3553370).

b. Decyzja o odpowiedzialności osoby trzeciej

O odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej orzeka organ podatkowy w **drodze decyzji** (art. 108 o.p.). **Decyzja ta ma charakter konstytucyjny.** Tworzy ona nowe stosunki prawne (w zakresie podmiotu, jak i przedmiotu) (tak np. wyrok WSA w Poznaniu z dnia 11 grudnia 2020 r., I SA/Po 598/20, LEX nr 3113813). Jak przyjmuje się w orzecznictwie, decyzja ta musi być precyzyjna, „tym bardziej, że odpowiedzialność osoby trzeciej jest odpowiedzialnością akcesoryjną” (wyrok WSA w Łodzi z dnia 22 sierpnia 2019 r., I SA/Łd 783/18, LEX nr 2719589).

PRZYKŁAD: „Spółce należy doręczyć decyzję, w której organ wyraźnie rozstrzygnąłby w sentencji, jaka jest wysokość nienależnego zwrotu VAT. Bez rozstrzygnięcia w tym przedmiocie nie można bowiem rozszerzyć odpowiedzialności za zaległości podatkowe na członka zarządu spółki” (wyrok NSA z dnia 29 września 2020 r., II FSK 1187/18, LEX nr 3094654).

Ustawodawca określa **moment, od którego możliwe jest wszczęcie postępowania w sprawie odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej**. Oznacza to, że postępowanie w sprawie odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej nie może zostać wszczęte przed zaistnieniem zdarzeń wskazanych w art. 108 o.p. (wyrok NSA z dnia 28 października 2021 r., III FSK 4228/21, LEX nr 3269417). Zasada ta wynika z subsydiarnego charakteru odpowiedzialności osób trzecich. Ze względu na to, że jest to odpowiedzialność następcza (tj. „w drugiej kolejności”) wobec zobowiązania podatnika odpowiedzialnego „w pierwszej kolejności”. Z tego powodu decyzja w przedmiocie odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej jest następcza wobec zobowiązania podatkowego ciążącego na podatniku (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 28 lutego 2019 r., I SA/Gl 1241/18, LEX nr 2631931).

Postępowanie to nie może zostać wszczęte przed:

- 1) upływem terminu płatności ustalonego zobowiązania;

- 2) dniem doręczenia decyzji:
 - a) określającej wysokość zobowiązania podatkowego,
 - b) o odpowiedzialności podatkowej płatnika lub inkasenta,
 - c) w sprawie zwrotu zaliczki naliczonego podatku od towarów i usług,
 - d) określającej wysokość należnych odsetek za zwłokę,
 - e) określającej wysokość zaległości podatkowej, o której mowa w art. 52 oraz 52a o.p.;
- 3) dniem wszczęcia postępowania egzekucyjnego – w przypadku, o którym mowa w art. 108 § 3 o.p.;
- 4) dniem odstąpienia od czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych, zgodnie z przepisami o postępowaniu egzekucyjnym w administracji – w przypadku, o którym mowa w § 3a.

W razie wystawienia tytułu wykonawczego na podstawie deklaracji, na zasadach przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, przed orzeczeniem o odpowiedzialności osoby trzeciej nie wymaga się uprzedniego wydania decyzji, o której mowa w art. 108 § 2 pkt 2 o.p.

W razie odstąpienia od czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych, zgodnie z przepisami o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, przed orzeczeniem o odpowiedzialności osoby trzeciej za zaległości podatkowe podatnika lub płatnika z tytułu zobowiązań podatkowych powstałych w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 1 o.p. nie wymaga się uprzedniego wydania decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego i decyzji, o której mowa w art. 53a o.p.

Dla charakteru prawnego odpowiedzialności osób trzecich istotne znaczenie ma przepis art. 108 § 4 o.p. Zgodnie z tym przepisem **egzekucja zobowiązania wynikającego z decyzji o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej może być wszczęta dopiero wówczas, gdy:**

- 1) egzekucja z majątku podatnika okazała się w całości lub w części bezskuteczna,
 - 2) odstąpiono od czynności zmierzających do zastosowania środków egzekucyjnych, albo
 - 3) nie przystąpiono do egzekucji administracyjnej w wyniku uprawdopodobnienia przez organ egzekucyjny braku możliwości uzyskania w toku egzekucji administracyjnej kwoty przewyższającej koszty egzekucyjne.
- Przepisy Ordynacji podatkowej regulują również kwestię **przedawnienia w odniesieniu do odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej**. Na podstawie art. 118 o.p. nie można wydać decyzji o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej, jeżeli od końca roku kalendarzowego, w którym powstała zaległość podatkowa, upłynęło 5 lat, a w przypadku, o którym mowa:

- 1) w art. 117b § 1 o.p. – jeżeli od końca roku kalendarzowego, w którym miała miejsce dostawa towarów, upłynęły 3 lata;
- 2) w art. 117c o.p. – jeżeli od końca roku kalendarzowego, w którym upływa 6-miesięczny okres od dnia zarejestrowania podatnika jako podatnika VAT czynnego, upłynęły 3 lata.

Z kolei **przedawnienie zobowiązania wynikającego z decyzji o odpowiedzialności osoby trzeciej** następuje po upływie 3 lat od końca roku kalendarzowego, w którym została doręczona decyzja o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej. Przepisy art. 70 § 2 pkt 1, § 3 i 4 o.p. stosuje się odpowiednio, z tym że termin biegu przedawnienia po jego przerwaniu wynosi 3 lata.

c. Kategorie osób trzecich i zakres ich odpowiedzialności

Katalog osób trzecich jest wskazany w art. 110–117e o.p. **Jest to katalog zamknięty**. W przepisach tych wymieniono 18 kategorii podmiotów, które pozostają w relacjach gospodarczych (a niektóre również osobistych) z podatnikiem lub następcą prawnym. Relacje te uzasadniają w ocenie prawodawcy objęcie tych osób reżimem odpowiedzialności na gruncie prawa podatkowego.

Wskazane przepisy regulują następujące kwestie:

- 1) wskazują osobę, która ponosi odpowiedzialność jako osoba trzecia,
- 2) wskazują kategorie podmiotów pierwotnie zobowiązanych – podatników, z którymi osoba trzecia odpowiada solidarnie,
- 3) zakres przedmiotowy odpowiedzialności – kategorie zaległości podatkowych i ich szczegółową specyfikację (przede wszystkim okres, w którym powstały zobowiązania podatkowe),

- 4) szczególne przesłanki odpowiedzialności osoby trzeciej, np. współdziałanie z podatnikiem w prowadzeniu działalności gospodarczej,
- 5) inne warunki i zastrzeżenia precyzujące zakres odpowiedzialności osoby trzeciej,
- 6) wyłączenia z zakresu odpowiedzialności osoby trzeciej.

WAŻNE! Przepisy regulujące wszystkie wymienione kwestie wymagają wykładni ścisłej. W okolicznościach innych, niż wymienione w przedmiotowych przepisach, nie wystąpi odpowiedzialność na zasadach właściwych dla osób trzecich.

Kategoria osoby trzeciej	Podmiot, z którym osoba trzecia odpowiada solidarnie całym swoim majątkiem	Zakres odpowiedzialności	Uwagi dodatkowe	Podstawa prawna
Rozwiedziony małżonek	Były małżonek	– Odpowiada za zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań podatkowych powstałych w czasie trwania wspólności majątkowej, jednakże tylko do wysokości wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym. – Odpowiedzialność nie obejmuje: niepobranych należności wymienionych w art. 107 § 2 pkt 1; oraz odsetek za zwłokę oraz kosztów egzekucyjnych powstałych po dniu uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie.	Stosuje się odpowiednio w razie unieważnienia małżeństwa oraz separacji	Art. 110 o.p.
Członek rodziny	Podatnik prowadzący działalność gospodarczą, z którym członek rodziny stale współdziałał w jej wykonywaniu, osiągając korzyści	– Odpowiada za zaległości podatkowe wynikające z tej działalności i powstałe w okresie, w którym stale współdziałał z podatnikiem w jej wykonywaniu, osiągając korzyści z prowadzonej przez niego działalności. – Odpowiedzialność jest ograniczona do wysokości uzyskanych korzyści; oraz nie obejmuje niepobranych należności wymienionych w art. 107 § 2 pkt 1, z wyjątkiem należności, które nie zostały pobrane od osób wymienionych w § 3 i 4.	1. Odpowiedzialność nie dotyczy osób, które w okresie stałego współdziałania z podatnikiem były osobami, wobec których na podatniku ciążył obowiązek alimentacyjny – w zakresie wynikającym z obowiązku alimentacyjnego. 2. Za członków rodziny podatnika uważa się zstępnych, wstępnych, rodzeństwo, małżonków zstępnych, osobę pozostającą w stosunku przysposobienia oraz pozostającą z podatnikiem w faktycznym pożyciu. 3. Odpowiedzialność dotyczy również małżonków, którzy zawarli umowę o ograniczeniu lub wyłączeniu wspólności majątkowej, których wspólność majątkowa została zniesiona przez sąd, oraz małżonków pozostających w separacji.	Art. 111o.p.

Kategoria osoby trzeciej	Podmiot, z którym osoba trzecia odpowiada solidarnie całym swoim majątkiem	Zakres odpowiedzialności	Uwagi dodatkowe	Podstawa prawna
Nabywca przedsiębiorstwa lub zorganizowanej części przedsiębiorstwa	Podatnik, od którego zostało nabyte przedsiębiorstwo lub jego zorganizowana część	– Odpowiada za powstałe do dnia nabycia zaległości podatkowe związane z prowadzoną działalnością gospodarczą, chyba że przy zachowaniu należytej staranności nie mógł wiedzieć o tych zaległościach. – Zakres odpowiedzialności nabywcy jest ograniczony do wartości nabytego przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części. – Zakres odpowiedzialności nabywcy nie obejmuje (z wyłączeniem nabywców będących małżonkami lub członkami rodziny podatnika, o których mowa w art. 111 § 3): 1) należności wymienionych w art. 107 § 2 pkt 1; 2) odsetek za zwłokę od zaległości podatkowych oraz oprocentowania, o którym mowa w art. 107 § 2 pkt 3, powstałych po dniu nabycia – Nabywca nie odpowiada za zaległości podatkowe, które nie zostały wykazane w zaświadczeniu, o którym mowa w art. 306g. – Nabywca odpowiada również za zaległości podatkowe i inne należności zbywcy, wymienione w art. 107 § 2 pkt 2–4, z zastrzeżeniem § 4 pkt 2, powstałe po dniu wydania zaświadczenia, o którym mowa w art. 306g, a przed dniem nabycia przedsiębiorstwa lub jego zorganizowanej części, jeżeli od dnia wydania zaświadczenia do dnia zbycia upłynęło więcej niż 30 dni.	Przepisu art. 112 nie stosuje się do nabycia w postępowaniu egzekucyjnym oraz upadłościowym	Art. 112 i 112a o.p.
Jednoosobowa spółka kapitałowa	Przedsiębiorca – osoba fizyczna przekształcony w jednoosobową spółkę kapitałową	– Odpowiada za powstałe do dnia przekształcenia zaległości podatkowe przedsiębiorcy związane z prowadzoną działalnością gospodarczą.	Dotyczy spółek powstałych w wyniku przekształcenia przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną	Art. 112b o.p.
Spółka bez osobowości prawnej	Przedsiębiorca – osoba fizyczna, która wniosła przedsiębiorstwo do spółki	– Odpowiada za powstałe do dnia wniesienia przedsiębiorstwa zaległości podatkowe związane z wniesionym przedsiębiorstwem.	Dotyczy spółki, do której osoba fizyczna wniosła na pokrycie udziału swoje przedsiębiorstwo	Art. 112c o.p.
Firmujący	Firmant	– Odpowiada z podatnikiem za zaległości podatkowe powstałe podczas prowadzenia działalności.	Dotyczy sytuacji, gdy podatnik, za zgodą innej osoby, w celu zatajenia prowadzenia działalności gospodarczej lub rzeczywistych rozmiarów tej działalności, posługuje się lub posługiwał się imieniem i nazwiskiem, nazwą lub firmą tej osoby	Art. 113 o.p.

Kategoria osoby trzeciej	Podmiot, z którym osoba trzecia odpowiada solidarnie całym swoim majątkiem	Zakres odpowiedzialności	Uwagi dodatkowe	Podstawa prawna
Właściciel samoistny posiadacz lub użytkownik wieczysty rzeczy lub prawa majątkowego używanego do prowadzenia działalności gospodarczej	Użytkownik danej rzeczy lub prawa majątkowego	– Odpowiada za zaległości podatkowe użytkownika powstałe w związku z działalnością gospodarczą prowadzoną przez użytkownika, jeżeli dana rzecz lub prawo są związane z działalnością gospodarczą lub służą do jej prowadzenia. – Odpowiedzialność ograniczona jest do równowartości rzeczy lub praw majątkowych będących przedmiotem użytkowania.	– Dotyczy osób pozostających z użytkownikiem danej rzeczy lub prawa majątkowego podczas trwania użytkowania w związku, tj. gdy między: 1) właścicielem, samoistnym posiadaczem lub użytkownikiem wieczystym rzeczy lub prawa majątkowego a ich użytkownikiem lub 2) osobami pełniącymi funkcje zarządzające, nadzorcze albo kontrolne w podmiocie będącym właścicielem, samoistnym posiadaczem lub użytkownikiem wieczystym rzeczy lub prawa majątkowego a osobami pełniącymi takie funkcje w podmiocie będącym ich użytkownikiem – istnieją powiązania o charakterze rodzinnym, kapitałowym lub majątkowym w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym albo wynikające ze stosunku pracy. – odpowiedzialność ma zastosowanie odpowiednio do najmu, dzierżawy, leasingu lub innych umów o podobnym charakterze.	Art. 114 o.p.
Dzierżawca lub użytkownik nieruchomości	Właściciel, użytkownik wieczysty lub posiadacz samoistny nieruchomości	– Odpowiada za zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań podatkowych wynikających z opodatkowania nieruchomości, powstałych podczas trwania dzierżawy lub użytkowania. – Zakres odpowiedzialności dzierżawcy lub użytkownika nieruchomości nie obejmuje należności wymienionych w art. 107 § 2.	Odpowiedzialność dotyczy sytuacji, jeżeli między dzierżawcą lub użytkownikiem a podatnikiem istnieją powiązania o charakterze rodzinnym, kapitałowym lub majątkowym w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym albo wynikające ze stosunku pracy.	Art. 114a o.p.
Wspólnik spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej oraz komplementariusz spółki komandytowej albo komandytowo-akcyjnej	Spółka i pozostali wspólnicy	– Odpowiada za zaległości podatkowe spółki. – Odpowiedzialność dotyczy również byłego wspólnika za zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań, których termin płatności upływał w czasie, gdy był on wspólnikiem, oraz zaległości wymienione w art. 52 oraz art. 52a powstałe w czasie, gdy był on wspólnikiem. Za zobowiązania podatkowe powstałe na podstawie odrębnych przepisów po rozwiązaniu spółki, za zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań, których termin płatności upływał po rozwiązaniu spółki, oraz za zaległości wymienione w art. 52 oraz art. 52a powstałe po rozwiązaniu spółki, odpowiadają osoby będące wspólnikami w momencie rozwiązania spółki.	– Orzeczenie o odpowiedzialności, o której mowa w § 1, nie wymaga uprzedniego wydania decyzji w sprawach, o których mowa w art. 108 § 2 pkt 2, a rozstrzygnięcie w tych sprawach następuje w decyzji orzekającej o odpowiedzialności. – Odpowiedzialność dotyczy również sytuacji rozwiązania spółki.	Art. 115 o.p.

Kategoria osoby trzeciej	Podmiot, z którym osoba trzecia odpowiada solidarnie całym swoim majątkiem	Zakres odpowiedzialności	Uwagi dodatkowe	Podstawa prawna
Członek zarządu spółki kapitałowej	Członkowie zarządu	– Odpowiedzialność za zaległości podatkowe spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji, prostej spółki akcyjnej, prostej spółki akcyjnej w organizacji, spółki akcyjnej lub spółki akcyjnej w organizacji, jeżeli egzekucja z majątku spółki okazała się w całości lub w części bezskuteczna, a członek zarządu: 1) nie wykazał, że: a) we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym czasie zostało otwarte postępowanie restrukturyzacyjne albo zatwierdzono układ w postępowaniu o zatwierdzenie układu, o których mowa w ustawie z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1428), albo b) niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło bez jego winy; 2) nie wskazuje mienia spółki, z którego egzekucja umożliwi zaspokojenie zaległości podatkowych spółki w znacznej części. – Odpowiedzialność zarządu obejmuje zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań, których termin płatności upływał w czasie pełnienia przez nich obowiązków członka zarządu, oraz zaległości wymienione w art. 52 oraz art. 52a powstałe w czasie pełnienia obowiązków członka zarządu.	– Jeżeli obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstał i istniał wyłącznie w czasie, gdy prowadzona była egzekucja przez zarząd przymusowy albo przez sprzedaż przedsiębiorstwa na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, uznaje się, że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło bez winy członka zarządu, o którym mowa w § 1. – W przypadku gdy spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji, prosta spółka akcyjna w organizacji lub spółka akcyjna w organizacji nie posiada zarządu, za zaległości podatkowe spółki odpowiada jej pełnomocnik albo odpowiadają wspólnicy, jeżeli pełnomocnik nie został powołany. Przepisy § 1 i 2 stosuje się odpowiednio. – Za zobowiązania podatkowe powstałe na podstawie odrębnych przepisów po likwidacji spółki, za zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań, których termin płatności upływał po likwidacji spółki, oraz zaległości wymienione w art. 52 oraz art. 52a powstałe po likwidacji spółki, odpowiadają osoby pełniące obowiązki członka zarządu w momencie likwidacji spółki. Przepis art. 115 § 4 stosuje się odpowiednio. – Przepisy § 1–3 stosuje się również do byłego członka zarządu oraz byłego pełnomocnika lub wspólnika spółki w organizacji. – W przypadku prostej spółki akcyjnej w organizacji, w której powołano radę dyrektorów, przepisy § 1–4 stosuje się odpowiednio do rady dyrektorów i dyrektorów.	Art. 116 o.p.

Kategoria osoby trzeciej	Podmiot, z którym osoba trzecia odpowiada solidarnie całym swoim majątkiem	Zakres odpowiedzialności	Uwagi dodatkowe	Podstawa prawna
Członkowie organów zarządzających osoby prawnej innej niż wymienione w art. 116 o.p. i fundacji rodzinnej w organizacji	– Członkowie organów zarządzających tymi osobami odpowiadają solidarnie	– Odpowiedzialność za zaległości podatkowe innych osób prawnych niż wymienione w art. 116 o.p. oraz fundacji rodzinnych. Przepis art. 116 stosuje się odpowiednio.	Do odpowiedzialności podatkowej członków zarządu stowarzyszenia stosuje się odpowiednio przepisy art. 115 § 2 i 4 o.p. – Dotyczy: osób działających na rzecz stowarzyszenia w chwili wpisu do właściwego rejestru (art. 116a § 2 o.p.); Członek zarządu stowarzyszenia zwykłego (art. 116a § 3 o.p.)	Art. 116a o.p.
Likwidator spółki		– Odpowiedzialność za zaległości podatkowe spółki powstałe w czasie likwidacji. – Likwidatorzy innych osób prawnych niż wymienione w art. 116 odpowiadają za zaległości podatkowe tych osób powstałe w czasie likwidacji.	– Nie dotyczy likwidatorów ustanowionych przez sąd. – Do odpowiedzialności likwidatorów przepisy art. 116 i 116a stosuje się odpowiednio.	Art. 116b o.p.
Osoby prawne lub spółki komandytowo-akcyjne przejmujące lub osoby prawne lub spółki komandytowo-akcyjne powstałe w wyniku podziału (podmioty nowo zawiązane)	Osoba prawna lub spółka komandytowo-akcyjna dzielona	– Odpowiedzialność solidarna całym majątkiem za zaległości podatkowe osoby prawnej lub spółki komandytowo-akcyjnej dzielonej, jeżeli majątek przejmowany na skutek podziału, a przy podziale przez wydzielenie albo podział przez wyodrębnienie – także majątek osoby prawnej lub spółki komandytowo-akcyjnej dzielonej, nie stanowi zorganizowanej części przedsiębiorstwa. – Zakres odpowiedzialności osób prawnych lub spółek komandytowo-akcyjnych przejmujących lub osób prawnych lub spółek komandytowo-akcyjnych nowo zawiązanych jest ograniczony do wartości aktywów netto nabytych, wynikających z planu podziału. – Zakres odpowiedzialności osób prawnych lub spółek komandytowo-akcyjnych przejmujących albo osób prawnych lub spółek komandytowo-akcyjnych nowo zawiązanych przy podziale przez wydzielenie albo podział przez wyodrębnienie jest ograniczony do zaległości z tytułu zobowiązań podatkowych powstałych do dnia wydzielenia albo wyodrębnienia.	– Przepis art. 115 § 4 stosuje się odpowiednio do orzekania o odpowiedzialności podatkowej za zaległości podatkowe osoby prawnej lub spółki komandytowo-akcyjnej wykreślonej z właściwego rejestru na skutek jej podziału.	Art. 117 o.p.
Gwarant lub poręczyciel	Podatnik, płatnik, inkasent, ich następca prawny lub osoba trzecia	– Odpowiedzialność za zobowiązanie wynikające z decyzji, która jest przedmiotem zabezpieczenia, wraz z odsetkami za zwłokę, oraz kosztami postępowania egzekucyjnego powstałymi w związku z wykonaniem tej decyzji – do wysokości kwoty gwarancji lub poręczenia i w terminie wskazanym w gwarancji lub poręczeniu.	– Dotyczy sytuacji, gdy zabezpieczenie gwaranta lub poręczyciela zostało przyjęte przez organ podatkowy. – Zasady te stosuje się do gwaranta lub poręczyciela, którego zabezpieczenie zostało przyjęte przez organ podatkowy, w związku ze zwrotem podatku od towarów i usług.	Art. 117a o.p.
Podatnik podatku VAT, na rzecz którego dokonano dostawy	Podmiot dokonujący na jego rzecz dostawy towarów w zakresie i na zasadach określonych w przepisach o podatku od towarów i usług.	– Odpowiedzialność za zaległości podatkowe. – Zakres odpowiedzialności podatkowej nie obejmuje należności wymienionych w art. 107 § 2 pkt 1, 3 i 4 oraz odsetek za zwłokę powstałych przed dniem wydania decyzji o tej odpowiedzialności.	– Dotyczy podatnika, o którym mowa w art. 105a ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług.	Art. 117b o.p.

Kategoria osoby trzeciej	Podmiot, z którym osoba trzecia odpowiada solidarnie całym swoim majątkiem	Zakres odpowiedzialności	Uwagi dodatkowe	Podstawa prawna
Nabywca towarów i usług i jego kontrahent	Dostawca towarów lub usługodawca zarejestrowany na potrzeby podatku od towarów i usług jako podatnik VAT czynny	– Odpowiedzialność za zaległości podatkowe dostawcy w części podatku od towarów i usług proporcjonalnie przypadającej na tę dostawę towarów lub to świadczenie usług, jeżeli zapłała należności za dostawę towarów lub świadczenie usług, potwierdzone fakturą, została dokonana przelewem na rachunek inny niż zawarty na dzień zlecenia przelewu w wykazie podmiotów, o którym mowa w art. 96b ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług.	– Dotyczy podatnika, o którym mowa w art. 15 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, na rzecz którego dokonano dostawy towarów lub świadczenia usług – Przepisów § 1 i 2 nie stosuje się w okolicznościach wskazanych w art. 117ba § 3 o.p.	Art. 117ba o.p.
Pełnomocnik podatnika VAT	Podatnik podatku VAT	Odpowiedzialność za zaległości podatkowe podatnika powstałe z tytułu czynności wykonanych w ciągu 6 miesięcy od dnia zarejestrowania podatnika jako podatnika VAT czynnego, na zasadach określonych w przepisach o podatku od towarów i usług. Przepisu art. 107 § 2 nie stosuje się.	Dotyczy pełnomocnika, o którym mowa w art. 96 ust. 4b ustawy o podatku od towarów i usług	Art. 117c o.p.
Zarządca sukcesyjny i zarządca faktyczny	Podatnik oraz osoby, o których mowa w art. 97a § 1 i 2	Odpowiedzialność za zaległości podatkowe związane z działalnością przedsiębiorstwa w spadku, – Egzekucja z majątku zarządcy sukcesyjnego może być prowadzona w przypadku, gdy egzekucja z majątku podatnika oraz osób, o których mowa w art. 97a § 1 i 2, okaże się bezskuteczna. – Zakres odpowiedzialności zarządcy sukcesyjnego jest ograniczony do zaległości podatkowych z tytułu zobowiązań, których termin płatności upływał w czasie pełnienia przez niego tej funkcji, oraz zaległości wymienionych w art. 52 oraz art. 52a powstałych w czasie pełnienia funkcji przez tego zarządcę sukcesyjnego.		Art. 117d o.p.
Fundacja rodzinna	Fundator	– Odpowiedzialność całym majątkiem fundacji rodzinnej solidarnie z fundatorem za zaległości podatkowe tego fundatora powstałe przed ustanowieniem fundacji rodzinnej – do wartości majątku wniesionego przez fundatora. czony do wartości majątku wniesionego przez fundatora do fundacji rodzinnej.	Zasady odpowiedzialności fundacji rodzinnej stosuje się odpowiednio do fundacji rodzinnej w organizacji	Art. 117e o.p.

Źródło: opracowanie własne.

WAŻNE! Stosowanie art. 116 o.p. (odpowiedzialność podatkowa członków zarządu spółek kapitałowych) stanowi przedmiot interpretacji ogólnej Ministra Finansów i Gospodarki z dnia 29 sierpnia 2025 r., DTS2.8012.5.2025 w sprawie stosowania art. 116 ustawy – Ordynacja podatkowa w związku z wyrokami Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 27 lutego 2025 r. w sprawie C 277/24 (Adjak) oraz z dnia 30 kwietnia 2025 r. w sprawie C-278/24 (Genzyński), Dz.Urz.MFiG.2025.10.

Literatura: S. Babiarz, B. Dauter, R. Hauser, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, J. Rudowski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024, LEX; R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023; *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX; *System prawa finansowego*, t. III, *Prawo daninowe*, red. L. Etel, Warszawa 2010.

9. Zabezpieczenie wykonania zobowiązań podatkowych

A. Istota i cel zabezpieczenia wykonania zobowiązań podatkowych

Instytucja zabezpieczenia wykonania zobowiązań wywodzi się z prawa cywilnego, tj. z koncepcji zabezpieczenia zobowiązań cywilnoprawnych. **Celem** zabezpieczenia jest **zmniejszenie ryzyka wierzyciela** w związku z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem przez dłużnika jego obowiązków [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 189]. Zabezpieczenie zobowiązania nie ma na celu jego wykonania, nie prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania. Ma ono na celu zagwarantowanie środków dłużnika na przyszłość, tj. na potrzeby efektywnego wykonania zobowiązania. Instytucja zabezpieczenia pełni więc **funkcję gwarancyjną**.

85

Zabezpieczenie zobowiązań podatkowych jest **wzorowane na zabezpieczeniach zobowiązań prywatnych**, z zastrzeżeniem ich odrębności wynikającej z istoty zobowiązania publicznoprawnego. Ze względu na szczególnie charakter zobowiązań podatkowych oraz uprzywilejowaną pozycję wierzyciela publicznoprawnego, zabezpieczenia te są **oparte na elementach przymusowości wynikających z władztwa administracyjnego**. Ponadto przepisy Ordynacji podatkowej przewidują również szczególne tryby zabezpieczeń, gwarantujących odpowiednią ochronę uprzywilejowanemu wierzycielowi publicznoprawnemu. Jest to możliwość zabezpieczenia przed terminem płatności podatku oraz zabezpieczenie przed wydaniem decyzji. Prawo podatkowe korzysta również z cywilnoprawnych koncepcji zabezpieczeń rzeczowych w formie zastawu skarbowego i hipoteki przymusowej [R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023, s. 189 i n.]. Pamiętać należy również o tym, że zabezpieczenie możliwe jest także na etapie postępowania egzekucyjnego, według zasad ogólnych obowiązujących w postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Całokształt zabezpieczeń zobowiązań podatkowych można podzielić **według kryterium fazy realizacji zobowiązań podatkowych na zabezpieczenia**:

- 1) przed wydaniem decyzji (art. 33 § 2 o.p.);
- 2) przed terminem płatności (art. 33 § 1 o.p.);
- 3) w postępowaniu egzekucyjnym (art. 154 u.p.e.a.).

WAŻNE! Zabezpieczenie wykonania zobowiązania podatkowego uregulowane w Ordynacji podatkowej jest instytucją prawa odrębną od zarządzenia zabezpieczenia i postępowania zabezpieczającego unormowanego w u.p.e.a. Wystawienie zarządzenia zabezpieczenia nie w każdym przypadku jest konsekwencją (następstwem) uprzedniego wydania decyzji zabezpieczającej wykonanie zobowiązania podatkowego (wyrok WSA w Lublinie z dnia 26 marca 2021 r., I SA/Lu 317/20, LEX nr 3200080).

B. Zabezpieczenie wykonania zobowiązań podatkowych przed terminem płatności lub przed wydaniem decyzji

Przepisy art. 33 o.p. przewidują możliwość zabezpieczenia zobowiązań na dwóch różnych etapach powstawania i realizacji zobowiązań podatkowych:

- 1) **przed terminem płatności** (art. 33 § 1 o.p.);
- 2) **przed wydaniem decyzji** (art. 33 § 2 o.p.).

86

Przepisy przewidują **wspólną przesłankę** zabezpieczenia w obu wymienionych przypadkach. Jest to możliwe wówczas, gdy: zachodzi **uzasadniona obawa, że zobowiązanie nie zostanie wykonane, a w szczególności gdy:**

- 1) **podatnik trwale nie uiszcza wymagalnych zobowiązań o charakterze publicznoprawnym lub**
- 2) **dokonuje czynności polegających na zbywaniu majątku, które mogą utrudnić lub udaremnić egzekucję.**

Zasadniczy element przesłanki ustanowienia zabezpieczenia stanowi **uzasadniona obawa**, że zobowiązanie nie zostanie wykonane. Okoliczności wskazane dalej wymienione zostały jedynie przykładowo. Ustawodawca wskazuje, jakie mogą być „w szczególności” zachowania podatnika (działania lub zaniechania), które mogą rodzić uzasadnioną obawę niewykonania zobowiązania (przykładowy charakter wyliczenia podkreśla np. WSA w Bydgoszczy w wyroku z dnia 14 grudnia 2021 r., I SA/Bd 464/21, LEX nr 3291312, WSA w Gliwicach w wyroku z dnia 29 listopada 2021 r., I SA/Gl 1289/21, LEX nr 3282297).

Naczelný Sąd Administracyjny przyjmuje, że „w postępowaniu zmierzającym do wydania decyzji o zabezpieczeniu udowodnieniu nie podlega okoliczność, że zobowiązanie podatkowe nie zostanie wykonane, a tylko istnienie obawy, że takie zobowiązanie nie zostanie wykonane” (wyrok NSA z dnia 21 lipca 2023 r., I FSK 1373/21, LEX nr 3604176) oraz że „organy podatkowe mogą wykazywać ziszczenie się przesłanek ustawowych zabezpieczenia **przy użyciu wszelkich dostępnych i możliwych środków, a także w oparciu o wszelkie okoliczności faktyczne uprawdopodobniające możliwość niewykonania zobowiązania podatkowego**, przy czym nie można mówić w tym przypadku o klasycznym postępowaniu dowodowym i tradycyjnych dowodach (podobnie np. również wyrok WSA w Poznaniu z dnia 4 września 2025 r., I SA/Po 771/24, LEX nr 3912931). Ocenę, czy istnieje obawa niewykonania zobowiązania w konkretnym wypadku, **pozostawiono do uznania właściwego w sprawie organu**” (wyrok NSA z dnia 31 marca 2022 r., I FSK 742/18, LEX nr 3357319, tak też np. wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 12 czerwca 2025 r., I SA/Rz 184/25, LEX nr 3885554). Sąd ten podkreśla również, że organy podatkowe powinny jedynie uprawdopodobnić istnienie okoliczności zaistnienia przesłanek zabezpieczenia (wyrok NSA z dnia 26 stycznia 2022 r., I FSK 2369/21, LEX nr 3333985). Z tym jednak, że do uznania obawy za uzasadnioną nie wystarczy samo subiektywne przekonanie organu podatkowego, lecz konieczne jest istnienie przesłanek, na których byłoby oparte to przekonanie (wyrok NSA z dnia 13 stycznia 2022 r., II FSK 3399/18, LEX nr 3349740).

W świetle orzecznictwa sądów administracyjnych zaistnienie przesłanki ustanowienia zabezpieczenia zachodzi wówczas, gdy „organ podatkowy wykaże, że majątek podatnika, w kontekście przybliżonych kwot należności podatkowych jest w takiej kondycji lub w wyniku działań podatnika może być w takiej kondycji, że brak zabezpieczenia może pozbawić wierzyciela publicznego, zaspokojenia należnych od podatnika danin podatkowych, które zostaną w sposób definitywny ustalone w przyszłości stosowną decyzją” (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 15 marca 2022 r., I SA/Po 1040/21, LEX nr 3332893). Sądy przyjmują, że **obawa, że zobowiązanie nie zostanie wykonane zachodzi np. w sytuacji, gdy:**

- 1) podatnik posługuje się fikcyjnymi fakturami (wyrok NSA z dnia 16 marca 2022 r., I FSK 2613/21, LEX nr 3349411, wyrok WSA w Gliwicach z dnia 24 lipca 2025 r., I SA/Gl 1425/24, LEX nr 3907517);
- 2) podatnik ewidencjonuje faktury niemające potwierdzenia w zdarzeniach rzeczywistych (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 7 czerwca 2022 r., I SA/Gd 25/22, LEX nr 3370900);
- 3) sytuacja majątkowa podatnika świadczy o tym, że nie dysponuje on odpowiednimi aktywami dla uiszczenia ewentualnego podatku dobrowolnie lub przymusowo (wyrok NSA z dnia 25 maja 2022 r., II FSK 1437/21, LEX nr 3368776, podobnie wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 23 lipca 2025 r., I SA/Go 117/25, LEX nr 389941);
- 4) podatnik w okresie udziału w karuzeli podatkowej nie uiszczał zobowiązań podatkowych powstałych w określonej prawidłowej wysokości z mocy prawa (jest to trwale nieuiszczanie wymagalnych zobowiązań o charakterze publicznoprawnym) (wyrok WSA w Rzeszowie z dnia 28 kwietnia 2022 r., I SA/Rz 147/22, LEX nr 3345794);
- 5) jest przypuszczenie, że podatnik był uczestnikiem procedury polegającego na obniżaniu podatku należnego o podatek naliczony wynikający z faktur stwierdzających czynności, które nie zostały dokonane (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 6 kwietnia 2022 r., I SA/Po 1059/21, LEX nr 3341613);

- 6) już istniejące zaległości wraz z odsetkami za zwłokę stanowią znaczną wysokość w porównaniu z dochodami wykazanymi w deklaracjach podatkowych za poszczególne lata podatkowe, a strona nie podejmuje działań, by te zobowiązania regulować (wyrok WSA w Białymstoku z dnia 11 marca 2022 r., I SA/Bk 29/22, LEX nr 3333875);
 - 7) zachodzi trwale nieuiszczanie zobowiązań publicznoprawnych oraz okoliczność, że prowadzone postępowania egzekucyjne zostały wszczęte po wcześniejszym rozkładaniu zapłaty zaległości na raty i niewywiązywaniu się z własnych deklaracji spłaty w odroczonej terminach płatności (wyrok WSA w Łodzi z dnia 16 lutego 2022 r., I SA/Łd 920/21, LEX nr 3325146);
 - 8) podatnik prowadził niezarejestrowaną działalność gospodarczą (wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 13 stycznia 2022 r., I SA/Gd 387/21, LEX nr 3304247);
 - 9) prowadzono księgi niezgodnie z zasadami rachunkowości (wyrok WSA w Kielcach z dnia 16 grudnia 2021 r., I SA/Ke 474/21, LEX nr 3289013);
 - 10) niezależnie od tego, czy zbywanie składników majątku i trwale nieuiszczanie wymagalnych zobowiązań podatkowych jest celowym działaniem ukierunkowanym na uniknięcie odpowiedzialności podatkowej, czy też takiego celu nie realizują, w obu wypadkach prowadzić może to do braku zaspokojenia wierzytelności podatkowych i jako takie może rodzić uzasadnioną obawę, o której mowa w art. 33 § 1 o.p. (wyrok WSA w Łodzi z dnia 2 listopada 2021 r., I SA/Łd 534/20, LEX nr 3264470);
 - 11) uzasadniona obawa niewykonania zobowiązania podatkowego istnieje nie tylko wtedy, gdy dłużnik nie ma środków, lecz także wtedy, gdy dłużnik nie wykonuje zobowiązań z innych, sobie tylko wiadomych przyczyn (wyrok NSA z dnia 22 czerwca 2021 r., I FSK 1712/20, LEX nr 3196679, wyrok NSA z dnia 23 kwietnia 2025 r., I FSK 2361/21, LEX nr 3867339);
 - 12) strona pomimo wezwania w toku prowadzonej kontroli podatkowej i postępowania podatkowego nie przedłożyła oświadczenia o posiadanych nieruchomościach oraz prawach majątkowych, które mogą być przedmiotem hipoteki przymusowej i rzeczach ruchomych oraz zbywalnych prawach majątkowych, które mogą być przedmiotem zastawu skarbowego (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 8 czerwca 2021 r., I SA/Gd 528/21, LEX nr 3211908);
 - 13) podatnik zaniża sprzedaż opodatkowaną podatkiem VAT oraz dokonuje sprzedaży paliwa z nieznanego źródła, lub wystawia nieprawidłowe paragony fiskalne (wyrok WSA w Szczecinie z dnia 26 maja 2021 r., I SA/Sz 237/21, LEX nr 3192254);
 - 14) podatnik ukrywa dochody lub uczestniczy w procedurze wystawiania i wprowadzania do obrotu pustych faktur (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 12 maja 2021 r., I SA/Po 72/21, LEX nr 3194784);
 - 15) w stosunku do podatnika prowadzone są liczne postępowania zabezpieczające, odwoławcze i sądowe (wyrok WSA w Łodzi z dnia 27 lipca 2023 r., I SA/Łd 429/23, LEX nr 3595446), a w przeszłości również postępowania egzekucyjne (wyrok WSA w Gdańsku z dnia 3 czerwca 2025 r., I SA/Gd 87/25, LEX nr 3886007).
- Zabezpieczenie wykonania zobowiązania podatkowego na zasadach określonych w art. 33 § 1 o.p. może być ustanowione **na majątku podatnika**, a w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim **także na majątku wspólnym**. Wówczas przepis art. 29 § 2 o.p. stosuje się odpowiednio.

Zasady zabezpieczenia zobowiązań podatkowych na majątku podatnika wynikające z **art. 33 o.p. mają szersze zastosowanie**. Zasady te stosuje się odpowiednio w zakresie i na zasadach przewidzianych w Ordynacji podatkowej wobec podmiotów innych niż podatnik i (lub) w odniesieniu do szczegółowo określonych należności. Są to np. niektóre kategorie osób trzecich. Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że decyzja wydawana na podstawie przepisów art. 33 w związku z art. 33b pkt 2 o.p. jest odrębną decyzją. Musi ona zostać poprzedzona wydaniem i doręczeniem decyzji o odpowiedzialności osoby trzeciej (wyrok NSA z dnia 13 listopada 2024 r., III FSK 950/24, LEX nr 3846528).

Odpowiednie stosowanie przepisów art. 33 § 1–4 o.p.		
Kategorie podmiotów i okoliczności ustanowienia zabezpieczenia	Warunki szczególne	Podstawa prawna
Zabezpieczenie zobowiązań podatkowych związanych ze stosowaniem art. 119a (klauzula przeciwko unikaniu opodatkowania) lub środków ograniczających umowne korzyści.	Zabezpieczenia zobowiązań podatkowych tego typu dokonać można również przed wszczęciem lub przejęciem postępowania podatkowego na podstawie art. 119g § 1 lub 3 o.p. Zgodnie z art. 33 § 4b o.p. dokonanie zabezpieczenia w przypadku, o którym mowa w § 4a, nie narusza art. 13 § 2 pkt 7 o.p.	Na podstawie art. 33 § 4a o.p. przepisy art. 33 § 1–4 o.p. stosuje się odpowiednio.
Zabezpieczenie na majątku płatnika lub inkasenta.	Decyzja o zabezpieczeniu wygasa z dniem doręczenia decyzji o odpowiedzialności podatkowej.	Na podstawie art. 33b pkt 1 o.p. przepis art. 33 o.p. stosuje się odpowiednio
Zabezpieczenie na majątku niektórych kategorii osób trzecich, tj.: a) wspólników spółki cywilnej, jawnej, partnerskiej oraz komplementariusza spółki komandytowej albo komandytowo-akcyjnej, b) członków zarządu spółek kapitałowych, c) członków organów zarządzających osób prawnych innych niż wymienione w art. 116 o.p. i fundacji rodzinnej.	Zabezpieczenie stosuje się po doręczeniu tym osobom decyzji orzekającej o odpowiedzialności podatkowej za zaległości podatkowe, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że zobowiązanie nie zostanie przez spółkę lub inną osobę prawną wykonane, w szczególności gdy spółka lub inna osoba prawna trwale nie uiszcza wymagalnych zobowiązań o charakterze publicznoprawnym lub dokonuje czynności polegających na zbywaniu majątku, które mogą utrudnić lub udaremnić postępowanie egzekucyjne. Decyzja o zabezpieczeniu wygasa w momencie wszczęcia postępowania egzekucyjnego wobec osoby trzeciej.	Na podstawie art. 33b pkt 2 o.p. przepis art. 33 o.p. stosuje się odpowiednio.
Zabezpieczenie na majątku: a) podatnika, o którym mowa w art. 105a u.p.t.u. w sytuacji o której mowa w art. 117b o.p., b) podatnika, o którym mowa w art. 15 u.p.t.u. w sytuacji, o której mowa w art. 117ba o.p.	Zabezpieczenie stosuje się po doręczeniu tym podmiotom decyzji orzekającej o odpowiedzialności podatkowej za zaległości podatkowe dostawcy towarów lub usługodawcy, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że zobowiązanie nie zostanie przez dostawcę towarów lub usługodawcę wykonane, w szczególności gdy dostawca towarów lub usługodawca trwale nie uiszcza wymagalnych zobowiązań o charakterze publicznoprawnym lub dokonuje czynności polegających na zbywaniu majątku, które mogą utrudnić lub udaremnić postępowanie egzekucyjne. Decyzja o zabezpieczeniu wygasa w momencie wszczęcia postępowania egzekucyjnego wobec podatnika, o którym mowa w art. 117b i 117ba o.p.	Na podstawie art. 33b pkt 3 o.p. przepis art. 33 o.p. stosuje się odpowiednio.

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z art. 33c o.p. przepisy art. 33 § 2 pkt 2 i § 4 pkt 2 o.p. oraz art. 33a § 1 pkt 2 o.p. stosuje się **odpowiednio do decyzji określającej wysokość odsetek za zwłokę**, o której mowa w art. 53a o.p. Zaś przepisy art. 33 § 2 pkt 2 i 3, § 3, § 4 pkt 2 o.p. oraz art. 33a § 1 pkt 2 i 3 o.p. oraz art. 33b o.p. stosuje się **odpowiednio do zaległości**, o których mowa w art. 52 i 52a o.p.

Co do zasady, na podstawie art. 33 § 1 o.p. zabezpieczenie zobowiązania podatkowego jest ustanawiane **przed terminem płatności**. Zgodnie z art. 33 § 2 o.p. **zabezpieczenie możliwe jest również nawet przed wydaniem decyzji**. Zgodnie z tym przepisem zabezpieczenie może być ustanowione również w toku:

- 1) postępowania podatkowego,
 - 2) kontroli podatkowej lub
 - 3) kontroli celno-skarbowej,
- przed wydaniem decyzji:
- 1) ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego,
 - 2) określającej wysokość zobowiązania podatkowego,
 - 3) określającej wysokość zwrotu podatku.

Wówczas gdy zabezpieczenie jest ustanawiane przed wydaniem decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego, zabezpieczeniu podlega również **kwota odsetek za zwłokę należnych od zobowiązania na dzień wydania decyzji o zabezpieczeniu**. Przy tym jednak odsetek za zwłokę nie nalicza się za okres zabezpieczenia od zabezpieczonej kwoty zobowiązania, jeżeli objęte zabezpieczeniem środki pieniężne, w tym kwoty uzyskane ze sprzedaży objętych zabezpieczeniem rzeczy lub praw, zostały zaliczone na poczet zaległości podatkowych (art. 33 § 3 o.p. w związku z art. 54 § 1 pkt 1 o.p.).

Gdy zabezpieczenie następuje przed wydaniem decyzji, **organ podatkowy zgodnie z art. 33 § 4 o.p. na podstawie posiadanych danych co do wysokości podstawy opodatkowania określa w decyzji o zabezpieczeniu:**

- 1) **przybliżoną kwotę zobowiązania podatkowego**, jeżeli zabezpieczenie następuje przed wydaniem decyzji, o której mowa w art. 33 § 2 pkt 1 o.p.;
- 2) **przybliżoną kwotę zobowiązania podatkowego oraz kwotę odsetek za zwłokę należnych od tego zobowiązania na dzień wydania decyzji o zabezpieczeniu**, jeżeli zabezpieczenie następuje przed wydaniem decyzji, o której mowa w art. 33 § 2 pkt 2 o.p.

Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że „przybliżona kwota zobowiązania podatkowego – ze swej natury – stanowi jedynie wstępne określenie hipotetycznego zobowiązania podatkowego, które może, lecz wcale nie musi zostać potwierdzone, zarówno co do samej zasady, jak i co do wysokości” (wyrok NSA z dnia 19 marca 2025 r., III FSK 1339/24, LEX nr 3868254).

Z uwagi na to, że zabezpieczenie tego rodzaju jest ustanawiane przed wydaniem decyzji, byt decyzji zabezpieczającej jest ograniczony czasowo doręczeniem właściwej decyzji ustalającej lub określającej. Na podstawie art. 33a o.p. **decyzja o zabezpieczeniu wygasa:**

- 1) po upływie 14 dni od dnia doręczenia decyzji ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego;
- 2) z dniem doręczenia decyzji określającej wysokość zobowiązania podatkowego;
- 3) z dniem doręczenia decyzji określającej wysokość zwrotu podatku.

Wygaśnięcie decyzji o zabezpieczeniu nie narusza zarządzenia zabezpieczenia wydanego na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 33a § 2 o.p.).

Odrębną grupę przepisów stanowią te, dotyczące **formy zabezpieczenia wykonania zobowiązania podatkowego (art. 33d o.p.)**.

Po pierwsze, zabezpieczenie wykonania decyzji nakładającej obowiązek podlegający wykonaniu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji lub wykonanie decyzji o zabezpieczeniu, o którym mowa w art. 33 o.p., następuje na dwa sposoby:

- a) w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, albo
- b) w formie określonej w Ordynacji podatkowej (art. 33d § 2 o.p.).

Zgodnie z art. 33f o.p. strona może **dowolnie wybrać formę lub formy zabezpieczenia, o których mowa w art. 33d § 2 o.p.** Wówczas, zgodnie z art. 33d § 2 o.p. zabezpieczenie wykonania decyzji następuje przez przyjęcie przez organ podatkowy, na wniosek strony, zabezpieczenia wykonania zobowiązania wynikającego z tej decyzji wraz z odsetkami za zwłokę, w formie:

- 1) gwarancji bankowej lub ubezpieczeniowej; z tym, że na podstawie art. 33e o.p. gwarantem lub poręczycielem może być osoba wpisana do wykazu gwarantów, o którym mowa w art. 52 ustawy z dnia 19 marca 2004 r. – Prawo celne (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1373);
- 2) poręczenia banku;
- 3) weksla z poręczeniem wekslowym banku;
- 4) czeku potwierdzonego przez krajowy bank wystawcy czeku;
- 5) zastawu rejestrowego na prawach z papierów wartościowych emitowanych przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski – według ich wartości nominalnej;
- 6) uznania kwoty na rachunku depozytowym organu podatkowego;
- 7) sporządzonego na piśmie, nieodwołalnego upoważnienia organu podatkowego, potwierdzonego przez bank lub spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową, do wyłącznego dysponowania środkami pieniężnymi zgromadzonymi na rachunku lokaty terminowej.

W razie złożenia wniosku o zabezpieczenie w formie określonej w art. 33d § 2 o.p. zabezpieczenie w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, w zakresie objętym tym wnioskiem, może nastąpić

po wydaniu postanowienia o odmowie przyjęcia zabezpieczenia (art. 33d § 3 o.p.). Jeżeli wniosek o zabezpieczenie w formie określonej w art. 33d § 2 o.p. złożono po ustanowieniu zabezpieczenia w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, zakres zabezpieczenia ustanowionego w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji uchyla się lub zmienia, w zakresie przyjętego zabezpieczenia. W przypadku przyjęcia zabezpieczenia, o którym mowa w art. 33d § 2 o.p., strona może wystąpić o przedłużenie terminu przyjętego zabezpieczenia (art. 33f § 2 o.p.).

W sprawie przyjęcia zabezpieczenia, o którym mowa w art. 33d § 2 o.p., lub przedłużenia terminu przyjętego zabezpieczenia, o którym mowa w art. 33f § 2 o.p., wydaje się postanowienie, na które przysługuje zażalenie (art. 33g o.p.).

C. Zabezpieczenie na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji

87

Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 132 z późn. zm.) reguluje między innymi stosowane przez organy egzekucyjne środki przymusu służące zabezpieczeniu wykonania obowiązków z tytułu podatków, opłat i innych należności, do których stosuje się przepisy działu III o.p. (art. 1 pkt 2 w związku z art. 2 pkt 1 u.p.e.a.). Postępowaniu zabezpieczającemu poświęcony jest dział IV tej ustawy.

Co do zasady, zgodnie z art. 154 § 1 o.p., organ egzekucyjny dokonuje zabezpieczenia należności pieniężnej, **jeżeli brak zabezpieczenia mógłby utrudnić lub udaremnić egzekucję**, w szczególności jeżeli stwierdzono:

- brak płynności finansowej zobowiązanego,
- unikanie wykonania przez zobowiązanego obowiązku przez nieujawnianie zobowiązań powstających z mocy prawa lub nierzetelne prowadzenie ksiąg podatkowych,
- dokonywanie przez zobowiązanego wyprzedaży majątku,
- niezłożenie oświadczenia, o którym mowa w art. 39 § 1 o.p., mimo wezwania do jego złożenia albo niewykazanie w złożonym oświadczeniu wszystkich rzeczy lub praw podlegających ujawnieniu.

Zgodnie z art. 154 § 2 u.p.e.a. zabezpieczenie może być dokonane także **przed terminem płatności należności pieniężnej**.

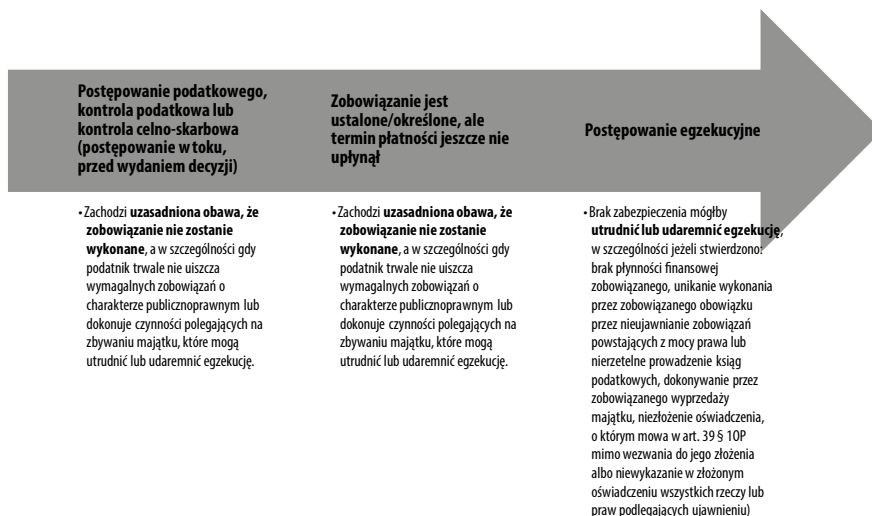
Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji przewiduje również w art. 155 **dopuszczalność zabezpieczenia przed ustaleniem obowiązku**. Zgodnie z tym przepisem zabezpieczenie może być dokonane również **przed ustaleniem albo określeniem kwoty należności pieniężnej, jeżeli brak zabezpieczenia mógłby utrudnić lub udaremnić skuteczne przeprowadzenie egzekucji**, a przepisy odrębne zezwalają na takie zabezpieczenie. Przepis ten odsyła do odrębnych przepisów. **Taką regulacją odrębną jest art. 33 § 2 o.p., który dopuszcza właśnie możliwość zabezpieczenia również przed ustaleniem lub określeniem podatku** (P. Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Warszawa 2025, LEX; odesłanie takie podkreśla również orzecznictwo, tak np. wyrok WSA w Opolu z dnia 29 kwietnia 2019 r., I SA/Op 64/19, LEX nr 2673677, wyrok WSA w Gdańsku z dnia 5 marca 2014 r., I SA/Gd 84/14, LEX nr 1469769). W świetle powyższych przepisów przyjąć należy, że u.p.e.a. przewiduje trzy odrębne formy zabezpieczenia należności pieniężnych (tak wyrok WSA w Opolu z dnia 29 kwietnia 2019 r., I SA/Op 64/19, LEX nr 2673677):

- 1) zabezpieczenie wymagalnej lub przeterminowanej należności pieniężnej (art. 154 § 1 u.p.e.a.);
- 2) zabezpieczenie należności pieniężnej niewymagalnej, tj. przed terminem płatności należności pieniężnej lub przed terminem wykonania obowiązku o charakterze niepieniężnym (art. 154 § 2 u.p.e.a.);
- 3) zabezpieczenie przed ustaleniem albo określeniem kwoty należności pieniężnej, jeżeli brak zabezpieczenia mógłby utrudnić lub udaremnić skuteczne przeprowadzenie egzekucji, a przepisy odrębne zezwalają na takie zabezpieczenie (art. 155 u.p.e.a.).

Dla możliwości zastosowania zabezpieczenia na etapie postępowania egzekucyjnego istotne jest również zaistnienie przesłanek warunkujących zabezpieczenie. Podkreślić należy odmienny ich charakter w stosunku

do przesłanek zabezpieczenia przed terminem płatności lub przed wydaniem decyzji na podstawie przepisów Ordynacji podatkowej.

Rysunek 11

Źródło: opracowanie własne.

W związku z odesłaniem do odrębnych przepisów (tj. przepisów Ordynacji podatkowej) zawartych w u.p.e.a. w praktyce orzeczniczej sądów administracyjnych rozpoznawana była kwestia **związków zachodzących pomiędzy decyzją o zabezpieczeniu** wydaną na podstawie przepisów Ordynacji podatkowej **a zarządzeniem zabezpieczenia** na podstawie u.p.e.a. W tej kwestii stanowisko zajął Naczelny Sąd Administracyjny (m.in. w wyroku z dnia 5 grudnia 2013 r., II FSK 30/12, LEX nr 1530084), stwierdzając, że wystawienie przez organ podatkowy zarządzenia zabezpieczającego (zarządzenia zabezpieczenia), przewidzianego w art. 155 u.p.e.a. w związku z art. 33 § 2, 4 i 5 o.p., nie może nastąpić wcześniej od doręczenia przez ten organ decyzji o zabezpieczeniu. Sąd ten w przywołanym wyroku podkreśla, że „na prawidłową sekwencję czynności organu, **gdy wydanie zarządzenia zabezpieczenia jest dopiero następstwem doręczenia decyzji o zabezpieczeniu**, wskazuje także treść art. 33d § 1 o.p., stanowiącego, że wykonanie decyzji o zabezpieczeniu następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji albo w formie określonej w § 2, czyli przez przyjęcie przez organ podatkowy na wniosek strony zabezpieczenia wykonania zobowiązania” (wyrok NSA z dnia 5 grudnia 2013 r., II FSK 30/12, LEX nr 1530084).

D. Hipoteka przymusowa

Zabezpieczenie zobowiązań podatkowych może następować w formie hipoteki przymusowej. W tym zakresie przepisy prawa podatkowego korzystają z cywilistycznej koncepcji hipoteki jako ograniczonego prawa rzeczowego. Zgodnie z art. 65 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 341) w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności wynikającej z określonego stosunku prawnego można **nieruchomość obciążyć prawem, na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości (hipoteka).**

Do zasadniczych cech hipoteki należy w świetle tego przepisu:

- 1) cel ustanowienia związany z zabezpieczeniem wierzytelności,
- 2) nieruchomość jako przedmiot, na którym może być ustanowiona hipoteka,

3) skutek ustanowienia hipoteki, tj. możliwość dochodzenia przez wierzyciela zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości.

Rodzajem hipoteki jest hipoteka przymusowa, tj. taka, która może być ustanowiona bez zgody właściciela nieruchomości. Instytucja hipoteki przymusowej jest uregulowana w art. 109–111 u.k.w.h. Zgodnie z art. 109 u.k.w.h. wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym, określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika. **Przepisem szczególnym względem przepisów u.k.w.h. są przepisy art. 34–39 o.p.** Tak np. Naczelny Sąd Administracyjny podkreśla, że:

„przepisy szczególne, o których mowa w art. 110 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, to art. 34–39 Ordynacji podatkowej, w których uregulowano hipotekę przymusową służącą zabezpieczeniu zobowiązań podatkowych. W tym miejscu należy przypomnieć, że hipoteka przymusowa powstaje na wniosek wierzyciela dysponującego jednym z aktów organów publicznych stwierdzającym istnienie wierzytelności pieniężnej oraz że jest niezależna od woli właściciela przedmiotu hipoteki. Decydujące znaczenie ma tytuł prawny wymieniony w art. 110 u.k.w.h., w rozpoznawanej sprawie – decyzja określająca wysokość zobowiązania podatkowego, a także wola wierzyciela wyrażona we wniosku” (wyrok NSA z dnia 18 lipca 2013 r., II FSK 2302/11, LEX nr 1557912).

Decyzja stanowiąca podstawę ustanowienia hipoteki przymusowej zgodnie z art. 35 § 2 o.p. jest decyzją administracyjną, o której mowa w przepisach szczególnych, do których odsyła art. 110 pkt 3 u.p.e.a. Zgodnie z tym przepisem hipotekę przymusową można uzyskać także na podstawie decyzji administracyjnej, o ile przepisy szczególne tak stanowią.

Ze względu na **charakter hipoteki, jako rzeczowej formy zabezpieczenia**, zobowiązania podatkowe zabezpieczone hipoteką nie ulegają przedawnieniu. Odpowiedzialność ponosi bowiem każda osoba, która weszła w posiadanie nieruchomości obciążonej tym prawem (np. wyrok NSA z dnia 1 sierpnia 2013 r., I FSK 862/13, LEX nr 1556178). Upływ terminu przedawnienia w tym wypadku rodzi więc jedynie takie konsekwencje, że ogranicza możliwość prowadzenia egzekucji do przedmiotu hipoteki. Wówczas bowiem następuje przekształcenie odpowiedzialności osobistej dłużnika w odpowiedzialność rzeczową (wyrok NSA z dnia 9 kwietnia 2010 r., II FSK 1984/08, LEX nr 596138).

Komu przysługuje hipoteka przymusowa?	Skarbowi Państwa i jednostce samorządu terytorialnego.	Art. 34 § 1 o.p.
Z jakiego tytułu przysługuje hipoteka przymusowa?	Z tytułu: 1) zobowiązań podatkowych powstałych w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 2 o.p., 2) zaległości podatkowych w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa oraz jednostek samorządu terytorialnego, 3) odsetek za zwłokę od powyższych zaległości.	Art. 34 § 1 o.p.
Na czyich nieruchomościach może być ustanowiona hipoteka przymusowa?	Na wszystkich nieruchomościach podatnika, płatnika, inkasenta, następcy prawnego lub osób trzecich.	Art. 34 § 1 o.p.
Czy hipoteka przymusowa może być ustanowiona tylko na nieruchomości stanowiącej wyłączną własność podatnika, płatnika, inkasenta, następcy prawnego lub osób trzecich?	Nie, przedmiotem hipoteki przymusowej może być również: 1) część ułamkowa nieruchomości, jeżeli stanowi udział podatnika; 2) nieruchomość stanowiąca przedmiot współwłasności łącznej podatnika i jego małżonka; 3) nieruchomość stanowiąca przedmiot współwłasności łącznej wspólników spółki cywilnej lub część ułamkowa nieruchomości stanowiąca udział wspólników spółki cywilnej – z tytułu zaległości podatkowych spółki. W takich przypadkach do hipoteki stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące hipoteki na nieruchomości.	Art. 34 § 3, 5 i 6 o.p.

Czy hipoteka przymusowa może być ustanowiona wyłącznie na nieruchomości stanowiącej własność podatnika?	Nie, przedmiotem hipoteki przymusowej może być także: 1) użytkowanie wieczyste wraz z budynkami i urządzeniami na użytkowanym gruncie stanowiącymi własność użytkownika wieczystego lub udział w tym prawie; 2) spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu lub udział w tym prawie; 3) wierzytelność zabezpieczona hipoteką; 4) statek morski lub statek morski w budowie wpisane do rejestru okrętowego. W takich przypadkach do hipoteki stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące hipoteki na nieruchomości.	Art. 34 § 4, 5 i 6 o.p.
W jaki sposób powstaje hipoteka przymusowa?	Hipoteka przymusowa powstaje przez dokonanie wpisu do księgi wieczystej. Jeżeli przedmiot hipoteki przymusowej nie posiada księgi wieczystej, zabezpieczenie zobowiązań podatkowych dokonywane jest przez złożenie wniosku o wpis do zbioru dokumentów.	Art. 35 § 1 o.p. Art. 38 § 2 o.p.
Co może stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej do księgi wieczystej?	Podstawą wpisu hipoteki przymusowej jest: 1) doręczona decyzja: a) ustalająca wysokość zobowiązania podatkowego, b) określająca wysokość zobowiązania podatkowego, c) określająca wysokość odsetek za zwłokę, d) o odpowiedzialności podatkowej płatnika lub inkasenta, e) o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej, f) o odpowiedzialności spadkobiercy, g) określająca wysokość zwrotu podatku; 2) tytuł wykonawczy lub zarządzenie zabezpieczenia, jeżeli może być wystawione, na podstawie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji bez wydawania decyzji, o której mowa w pkt 1.	Art. 35 § 2 o.p.
Kto dokonuje wpisu hipoteki przymusowej do księgi wieczystej? Na czyj wniosek?	Wpisu hipoteki przymusowej do księgi wieczystej dokonuje właściwy sąd rejonowy, a w przypadku hipoteki morskiej przymusowej właściwa izba morską na wniosek organu podatkowego. W zakresie zobowiązań podatkowych stanowiących dochód jednostki samorządu terytorialnego pobieranych przez urzędy skarbowe wniosek o wpis hipoteki przymusowej do sądu składa właściwy naczelnik urzędu skarbowego.	Art. 35 § 3 o.p. Art. 34 § 2 o.p.
Czy organ podatkowy może występować z wnioskiem o założenie księgi wieczystej dla nieruchomości?	Tak	Art. 38 § 1 o.p.
W jakim trybie następuje zaspokojenie z przedmiotu hipoteki przymusowej?	Zaspokojenie z przedmiotu hipoteki przymusowej następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, chyba że z przedmiotu hipoteki jest prowadzona egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny.	Art. 38a o.p.
Czy podatnik, płatnik, inkasent, następca prawny, osoba trzecia są zobowiązani do wyjawienia nieruchomości, które mogą być przedmiotem hipoteki przymusowej?	W toku postępowania podatkowego, kontroli podatkowej lub kontroli celno-skarbowej, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niewykonania zobowiązania podatkowego, organ podatkowy wzywa stronę postępowania lub kontrolowanego do złożenia oświadczenia o nieruchomościach oraz prawach majątkowych, które mogą być przedmiotem hipoteki przymusowej. Oświadczenie składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania. Odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania nie podlega niepodanie szacunkowej wartości rzeczy lub praw majątkowych albo podanie wartości nieodpowiadającej rzeczywistej wartości ujawnionych rzeczy lub praw. Strona lub kontrolowany mogą odmówić złożenia oświadczenia. Organ podatkowy jest obowiązany uprzedzić osobę wezwaną o prawie odmowy złożenia tego oświadczenia oraz o odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznania.	Art. 39 § 1–4 o.p.

Źródło: opracowanie własne.

E. Zastaw skarbowy

- 89** Podobnie jak hipoteka, również zastaw skarbowy jest **rzeczową formą zabezpieczenia zobowiązań podatkowych wzorowaną na cywilnoprawnej instytucji zastawu**. Zgodnie z art. 306 k.c. w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności można **rzecz ruchomą obciążyć prawem**, na mocy którego wierzyciel będzie mógł dochodzić zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela rzeczy, wyjąwszy tych, którym z mocy ustawy przysługuje pierwszeństwo szczególne.

Z przepisu art. 306 k.c. wynikają zasadnicze **cechy zastawu**, tj.:

- 1) cel ustanowienia, czyli zabezpieczenie wierzytelności,
- 2) przedmiot, na którym może być ustanowione zabezpieczenie, czyli rzeczy ruchome,
- 3) skutek ustanowienia zastawu, czyli możliwość dochodzenia zaspokojenia z rzeczy bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela rzeczy.

- 90** Szczególną kategorią zastawu jest zastaw skarbowy uregulowany w art. 41–46 o.p. Cechą wyróżniającą tę formę zabezpieczenia jest kategoria zabezpieczonej wierzytelności i wynikające z tego konsekwencje. Zastaw skarbowy służy zabezpieczeniu zobowiązań podatkowych. Z racji więc szczególnej pozycji wierzyciela podatkowego również zastaw skarbowy wykazuje cechy odróżniające go od zastawu umownego służące zabezpieczeniu uprzywilejowanego wierzyciela. W swoim orzecznictwie Naczelny Sąd Administracyjny (tak wyrok NSA z dnia 19 czerwca 2018 r., II FSK 55/18, LEX nr 2523810) wskazuje następujące cechy zastawu skarbowego:

- 1) zabezpieczenie szczególnego rodzaju wierzytelności – należności podatkowe i inne publicznoprawne,
- 2) zastawnikiem jest ściśle określony podmiot – Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego,
- 3) jest ustanawiany bez zawarcia umowy, powstaje na skutek zaistnienia okoliczności określonych przepisami ustawy,
- 4) jest to zastaw bez posiadania (nie wymaga wydania rzeczy),
- 5) jest to prawo zastawnicze, służące zabezpieczeniu wierzytelności, ograniczone prawo rzeczowe, prawo akcesoryjne.

WAŻNE! Celem ustanowienia zastawu skarbowego nie jest wykonanie zobowiązania podatkowego, ale zabezpieczenie wykonania zobowiązania podatkowego (tak np. wyrok NSA z dnia 19 czerwca 2018 r., II FSK 55/18, LEX nr 2523810, wyrok NSA z dnia 8 kwietnia 2014 r., II FSK 972/12, LEX nr 1485460). Wykonanie tego zobowiązania w całości powoduje jego wygaśnięcie i jednocześnie skutkuje wygaśnięciem zastawu skarbowego (wyrok NSA z dnia 4 sierpnia 2016 r., II FSK 1830/14, LEX nr 2101426).

Komu przysługuje zastaw skarbowy?	Skarbowi Państwa i jednostkom samorządu terytorialnego.	Art. 41 § 1 o.p.
Z jakiego tytułu przysługuje zastaw skarbowy?	Zastaw skarbowy przysługuje z tytułu: 1) zobowiązań podatkowych powstałych w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 2 o.p., 2) zaległości podatkowych stanowiących dochód budżetu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego oraz odsetek za zwłokę od tych zaległości. Dotyczy to odpowiednio należności przypadających od płatników lub inkasentów, następców prawnych oraz osób trzecich odpowiadających za zaległości podatkowe.	Art. 41 § 1 o.p.
Co może stanowić przedmiot zastawu skarbowego?	Przedmiotem zastawu skarbowego mogą być wszystkie będące własnością podatnika oraz stanowiących współwłasność łączną podatnika i jego małżonka rzeczy ruchomych oraz zbywalnych prawach majątkowych, jeżeli wartość poszczególnych rzeczy lub praw wynosi w dniu ustanowienia zastawu co najmniej 19 000 zł . Zastawem skarbowym nie mogą być obciążone rzeczy lub prawa majątkowe niepodlegające egzekucji oraz mogące być przedmiotem hipoteki.	Art. 41 § 1 i 2 o.p.

Czy na potrzeby zabezpieczenia tworzy się spis rzeczy i praw mogących być przedmiotem zastawu skarbowego?	Tak, organ podatkowy dokonuje spisu takich rzeczy i praw.	Art. 42 o.p.
Kiedy powstaje zastaw skarbowy?	Zastaw skarbowy powstaje z dniem wpisu do rejestru zastawów.	Art. 45 § 1 o.p.
Kto i na jakich zasadach prowadzi rejestr zastawów?	Rejestr zastawów jest prowadzony w systemie teleinformatycznym przez Szefa Krajowej Administracji Skarbowej. Wpis do rejestru zastawów ma treść i strukturę zgodną z treścią art. 43 § 2 o.p.	Art. 43 § 3 o.p.
Kto dokonuje wpisu zastawu skarbowego do rejestru zastawów?	Organ prowadzący rejestr zastawów dokonuje wpisu zastawu skarbowego na wniosek organu uprawnionego do występowania w imieniu Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.	Art. 46a o.p.
Czy wniosek o wpis do rejestru zastawów i zasady jego składania są sformalizowane?	Wnioski i inne dokumenty przesyła się do organu prowadzącego rejestr zastawów za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Wniosek o wpis składa się na urzędowym formularzu, którego treść, formę i zgodność danych bada organ prowadzący rejestr. Brak wymaganej treści lub niezachowanie wymaganej formy wniosku, lub niezgodność danych, stanowi przeszkodę do dokonania wpisu.	Art. 46a § 2 i art. 46b o.p.
Jakie są zasady związane z dokonywaniem wpisu do rejestru zastawów?	O kolejności wpisu rozstrzyga czas wpływu wniosku do organu prowadzącego rejestr zastawów. Za czas wpływu wniosku uważa się godzinę, z dokładnością co do minut, w której w danym dniu wniosek wpłynął do organu. Wnioski, które wpłynęły w tym samym czasie, uznaje się za złożone równocześnie. O dokonaniu wpisu zastawu skarbowego organ prowadzący rejestr zastawów zawiadamia podatnika, płatnika lub inkasenta, następcę prawnego lub osobę trzecią odpowiadającą za zobowiązanie podatkowe lub zaległość podatkową oraz organ, na wniosek którego dokonano wpisu. Wpisem w rejestrze zastawów jest również wykreślenie.	Art. 45 § 2–4 o.p.
Jaka jest skuteczność zastawu skarbowego?	Zastaw skarbowy jest skuteczny wobec każdorazowego właściciela przedmiotu zastawu i ma pierwszeństwo przed jego wierzycielami osobistymi. Zastaw skarbowy wpisany wcześniej ma pierwszeństwo przed zastawem skarbowym wpisanym później. W przypadku gdy rzecz ruchoma lub zbywalne prawo majątkowe zostały obciążone zastawem ujawnionym w innym rejestrze prowadzonym na podstawie odrębnych ustaw, zastaw wpisany wcześniej ma pierwszeństwo przed zastawem wpisanym później. Zaspokojenie z przedmiotu zastawu skarbowego następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, chyba że z ruchomości lub zbywalnego prawa majątkowego jest prowadzona egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny.	Art. 46 o.p.
Czy istnieje możliwość uzyskania wypisu lub zaświadczenia z rejestru zastawów?	Tak, można uzyskać wypis lub zaświadczenie. Wypis z rejestru zastawów wydaje naczelnik urzędu skarbowego, do którego wpłynął wniosek zainteresowanego. Wypis zawiera informacje wskazane w art. 46c § 1 o.p. Naczelnik urzędu skarbowego, do którego wpłynął wniosek zainteresowanego, wydaje, na wniosek tego zainteresowanego, zaświadczenie o braku wpisu zainteresowanego do rejestru zastawów lub wpisie zainteresowanego do rejestru zastawów jako właściciela obciążonych zastawem skarbowym ruchomości lub zbywalnego prawa majątkowego wraz ze szczegółowymi danymi wskazanymi w art. 46c § 2 o.p. Wypisy z rejestru zastawów i zaświadczenia mają moc dokumentów urzędowych. Za wydanie wypisu z rejestru zastawów i zaświadczenia pobiera się opłatę stanowiącą dochód budżetu państwa w wysokości nie większej niż 50 zł. W przypadku nieuiszczenia opłaty wniosek o wydanie wypisu lub zaświadczenia pozostawia się bez rozpatrzenia. Wydanie wypisu z rejestru zastawów i zaświadczenia nie narusza przepisów o tajemnicy skarbowej.	Art. 46c o.p.

Czy jest zapewniony dostęp do rejestru zastawów?	Tak, rejestr zastawów jest dostępny w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej urzędu obsługującego organ prowadzący ten rejestr. Ponadto dostęp do rejestru zastawów zapewnia się organom uprawnionym do występowania o wpis zastawu skarbowego do tego rejestru oraz organom egzekucyjnym w zakresie niezbędnym do wykonywania ich ustawowych zadań.	Art. 46d i 46e o.p.
Kiedy wygasa zastaw skarbowy?	Zastaw skarbowy wygasa: 1) z mocy prawa, z dniem wygaśnięcia zobowiązania podatkowego albo 2) z dniem: a) sprzedaży przedmiotu zastawu skarbowego w postępowaniu egzekucyjnym lub upadłościowym albo b) wykreślenia wpisu z rejestru zastawów.	Art. 46g o.p.
Jaka jest procedura wykreślenia zastawu skarbowego z rejestru zastawów?	Organ, na wniosek którego ustanowiono zastaw skarbowy, może wydać decyzję w sprawie wykreślenia zastawu skarbowego z rejestru zastawów na wniosek: 1) osoby powołującej się na swoje prawo własności ruchomości lub zbywalne prawo majątkowe, jeżeli ruchomość lub zbywalne prawo majątkowe obciążone zastawem skarbowym w dniu jego powstania nie stanowiły własności podatnika, płatnika, inkasenta, następcy prawnego lub osoby trzeciej odpowiadającej za zobowiązanie podatkowe lub zaległości podatkowe; 2) podatnika, płatnika, inkasenta, następcy prawnego lub osoby trzeciej odpowiadającej za zobowiązanie podatkowe lub zaległości podatkowe, której w dniu powstania zastawu skarbowego nie przysługiwało prawo własności obciążonej zastawem skarbowym ruchomości lub zbywalne prawo majątkowe. Ostateczną decyzję o wykreśleniu zastawu skarbowego doręcza się również organowi prowadzącemu rejestr zastawów, który z urzędu wykreśla zastaw skarbowy z tego rejestru. Ponadto na wniosek organu uprawnionego do występowania w imieniu Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, o którym mowa w art. 46a § 1, wykreśla się zastaw skarbowy z rejestru zastawów w przypadku stwierdzenia przez ten organ: 1) wygaśnięcia zastawu skarbowego zgodnie z art. 46g pkt 1 i 2 lit. a; 2) utraty zasadności istnienia zastawu skarbowego, w szczególności znacznego obniżenia wartości przedmiotu tego zastawu; 3) ustanowienia innego zabezpieczenia zobowiązania podatkowego lub zaległości podatkowej zabezpieczonych uprzednio tym zastawem skarbowym.	Art. 46h i 46i o.p.

Źródło: opracowanie własne.

WAŻNE! Przedmiotem zastawu skarbowego może być rzecz lub prawo majątkowe o ściśle określonej wartości minimalnej 19 000 zł.

W praktyce pojawiła się wątpliwość co do tego, czy przedmiotem zastawu może być wyłącznie rzecz stanowiąca własność podmiotu zobowiązanego, czy również może ona stanowić współwłasność, co oznaczałoby możliwość ustanowienia zastawu na udziale w rzeczy ruchomej lub prawie majątkowym. Początkowo sądy administracyjne stały na stanowisku, że udział w rzeczy ruchomej nie może być przedmiotem zastawu skarbowego (tak np. w odniesieniu do udziału w pojeździe samochodowym wypowiedział się WSA w Poznaniu w wyroku z dnia 6 marca 2014 r., I SA/Po 866/13, LEX nr 1446848). Odmienne stanowisko zajmuje zaś NSA. Sąd ten zwraca uwagę, że przepisy Ordynacji podatkowej „nie wyłączają wprost możliwości ustanowienia zastawu na rzeczy (prawie) stanowiącej współwłasność podatnika i innej jeszcze osoby. W takim przypadku przedmiotem zastawu może być nie cała rzecz, ale odpowiedni ułamkowy udział podatnika. Należy zauważyć, że ułamkowy udział we współwłasności rzeczy ruchomej – co do zasady – może być przedmiotem obrotu, jak również przedmiotem egzekucji administracyjnej (...)” (wyrok NSA z dnia 19 czerwca 2018 r., II FSK 55/18, LEX nr 2523810, tak również wyrok NSA z dnia 19 czerwca 2018 r., II FSK 1664/16, LEX nr 2525325).

WAŻNE! Przedmiotem zastawu skarbowego może być również udział we współwłasności rzeczy ruchomej lub prawa majątkowego.

Literatura: R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, Warszawa 2023; P. Przybysz, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Warszawa 2025, LEX.

10. Nadpłata

A. Definicja nadpłaty

Instytucja nadpłaty uregulowana jest w art. 72–80 o.p. Ustawa **nie zawiera jednak definicji normatywnej nadpłaty**. Ustawodawca poprzestaje na wskazaniu:

- 1) kwot, które **uważa za nadpłatę** (art. 72 § 1 o.p.) oraz
- 2) kwot, które **traktuje na równi z nadpłatą** (art. 72 § 1a–2 o.p.).

Za nadpłatę uważa się kwotę:	Na równi z nadpłatą traktuje się kwotę:
1) nadpłaconego lub nienależnie zapłaconego podatku; 2) podatku pobraną przez płatnika nienależnie lub w wysokości większej od należnej ; 3) zobowiązania zapłaconego przez płatnika lub inkasenta, jeżeli w decyzji, o której mowa w art. 30 § 4 o.p. (tj. decyzja o odpowiedzialności płatnika lub inkasenta), określono je nienależnie lub w wysokości większej od należnej ; 4) zobowiązania zapłaconego przez osobę trzecią lub spadkobiercę, jeżeli w decyzji o ich odpowiedzialności podatkowej lub decyzji ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego spadkodawcy określono je nienależnie lub w wysokości większej od należnej .	1) stanowiącą różnicę określoną zgodnie z art. 27f ust. 8–10 u.p.d.o.f., wykazaną w zeznaniu, o którym mowa w art. 45 ust. 1 u.p.d.o.f., lub wynikającą z decyzji; 2) przysługującą podatnikowi na podstawie art. 26ea ust. 1 i 2 u.p.d.o.f. oraz kwotę przysługującą podatnikowi na podstawie art. 18da ust. 1 i 2 u.p.d.o.p., wykazaną w zeznaniu lub wynikającą z decyzji; 3) część wpłaty, która została zaliczona na poczet odsetek za zwłokę, jeżeli wpłata ta dotyczyła zaległości podatkowej; 4) nienależnie zapłacone zaległości, o których mowa w art. 52 oraz 52a o.p., 5) nienależnie zapłacone odsetki za zwłokę od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek; 6) nienależnie zapłaconą opłatę prolongacyjną.

Źródło: opracowanie własne.

Koncepcja normatywna kwot uważanych za nadpłatę oraz zrównanych z nadpłatą oparta jest na kryterium świadczenia:

- 1) **nienależnego/nienależnie zapłaconego** oraz
- 2) **nadpłaconego/zapłaconego w wysokości wyższej od należnej**.

Powyższe w pełni wyraża pierwsza (najbardziej ogólna) kategoria kwot uznawanych za nadpłatę, wskazana w art. 72 § 1 pkt 1 o.p., tj. kwota nadpłaconego lub nienależnie zapłaconego podatku. Pozostałe kategorie kwot uznawanych za nadpłatę również nawiązują do tych kryteriów. **Istota nadpłaty tkwi zatem w świadczeniu, która jest nienależna lub jest zapłacone w wysokości wyższej od należnej.**

WAŻNE! Nadpłatę należy utożsamiać ze świadczeniem nienależnym lub zapłaconym w wysokości wyższej od należnej (nadpłaconym).

Aby móc rozważać określone świadczenie w kategoriach nadpłaty (tj. świadczenia nadpłaconego lub zapłaconego nienależnie), **podmiot dokonujący tego świadczenia musi pozostawać i działać w szeroko pojętym „kontekście” stosunku zobowiązaniowego**. Tak np. WSA w Poznaniu stwierdził, że dla „trybu zwrotu nienależnie zapłaconego podatku, jako nadpłaty w ujęciu przepisów Ordynacji podatkowej, istotnym jest, aby uiszczony świadczenie zrealizowane było na tle szeroko pojętego stosunku podatkowoprawnego, a więc **aby świadczenie to pochodziło od podmiotu stosunku zobowiązaniowego w prawie podatkowym (podatnika, płatnika, inkasenta, osoby trzeciej lub spadkobiercy)**, na którym generalnie ciążyą zobowiązania wobec wierzyciela podatkowego, lecz w konkretnym przypadku podstawę nienależnego świadczenia stanowiło **błędne przeświadczenie tego podmiotu o ciążyącym na nim zobowiązaniu podatkowym**” (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 7 czerwca 2018 r., III SA/Po 214/18, LEX nr 2510017).

Kolejną cechą nadpłaty jest to, że jest to **świadczenie uiszczane na rzecz organu podatkowego**.

„Adresatem płaconego «podatku» nie może być, co oczywiste, inny organ. Wpłata ta może być dokonana bezpośrednio na rzecz organu podatkowego, jak również na rzecz płatnika lub inkasenta. **Uiszczenie nadpłaty na rachunek organu podatkowego potwierdza, że podatnik działa w przekonaniu, że realizuje ciążyący na nim obowiązek podatkowy**” (wyrok WSA w Warszawie z dnia 6 czerwca 2018 r., III SA/Wa 2383/17, LEX nr 2581640).

Dla zakwalifikowania świadczenia jako nadpłaty istotne jest wreszcie **przekonanie towarzyszące podmiotowi świadczącemu**. Dokonując zapłaty podmiot ten (podatnik, płatnik, inkasent, osoba trzecia lub spadkobierca) powinien mieć przekonanie, że **cięży na nim zobowiązanie podatkowe** i dokonując zapłaty zobowiązanie to wykonuje (kwestię tę podkreśla np. WSA w Warszawie w wyroku z dnia 6 czerwca 2018 r., III SA/Wa 2383/17, LEX nr 2581640, oraz WSA w Poznaniu w wyroku z dnia 7 czerwca 2018 r., III SA/Po 214/18, LEX nr 2510017).

W świetle orzecznictwa sądów administracyjnych podatek zapłacony nienależnie jest definiowany jako kwota uiszczona przez podatnika w sytuacji, gdy nie było ustawowego obowiązku jej zapłacenia albo obowiązek ten istniał, ale wygasł. Mówiąc prościej, **istota nadpłaty sprowadza się do tego, że podatnik płaci wówczas, gdy nie musi tego robić** (nie istnieje obowiązek podatkowy), **albo płaci za dużo** (kwota zapłaconego podatku przewyższa kwotę należną) (wyrok WSA w Opolu z dnia 2 lutego 2022 r., I SA/Op 478/21, LEX nr 3322893). Żadne inne warunki dla zakwalifikowania danego świadczenia jako nadpłaty nie wynikają z przepisu art. 72 o.p. (wyrok NSA z dnia 9 maja 2019 r., I GSK 36/17, LEX nr 2680128, wyrok WSA w Krakowie z dnia 29 marca 2021 r., I SA/Kr 1243/20, LEX nr 3190461).

Ustawodawca, wskazując kwoty, które uważa za nadpłatę, lub kwoty, które traktuje na równi z nadpłatą, nie dokonuje żadnego zróżnicowania ze względu na kategorię podatku. Zwłaszcza nie rozgranicza nadpłaty podatku pośredniego i bezpośredniego. W związku z powyższym w praktyce dyskusyjna okazała się kwestia, czy dla uznania danego świadczenia za nadpłatę uwzględnienia wymaga, że podmiot, który dokonał zapłaty poniósł faktyczny uszczerbek materialny. W najnowszym orzecznictwie NSA podkreśla **dychotomię poglądów w tym zakresie spowodowaną działalnością uchwałodawczą NSA** (tak NSA w wyroku z dnia 2 czerwca 2021 r., I GSK 1774/20, LEX nr 3199506, wyrok NSA z dnia 7 listopada 2024 r., I FSK 468/21, LEX nr 3844011). Rozbieżne stanowiska w tym zakresie zrodziły się na gruncie podatku akcyzowego i odnoszą się do dwóch różnych kategorii wyrobów akcyzowych: energii elektrycznej oraz piwa smakowego.

W świetle uchwały siedmiu sędziów NSA z dnia 13 lipca 2009 r., I FPS 4/09, ONSAiWSA 2009, nr 6, poz. 102 (dotyczącej piwa smakowego), „przepis art. 72 § 1 pkt 1 o.p. nie stoi na przeszkodzie zwrotowi nadpłaty w podatku akcyzowym także wtedy, gdy ciężar podatku poniósł nabywca opodatkowanego towaru”.

Zgodnie z uchwałą Izby Gospodarczej NSA z dnia 22 czerwca 2011 r., I GPS 1/11, ONSAiWSA 2011, nr 5, poz. 93 (dotyczącą energii elektrycznej), „nie jest nadpłatą kwota podatku akcyzowego uiszczona z tytułu sprzedaży energii elektrycznej w sytuacji, w której ten, kto ją uiszczył nie poniósł z tego tytułu uszczerbku majątkowego”.

W związku z taką różnorodnością stanowisk Naczelny Sąd Administracyjny (wyrok NSA z dnia 2 czerwca 2021 r., I GSK 1774/20, LEX nr 3199506, wyrok NSA z dnia 16 czerwca 2021 r., I GSK 1756/20, LEX nr 3210473, wyrok NSA z dnia 20 maja 2021 r., I FSK 360/21, LEX nr 3194731) i wojewódzkie sądy administracyjne (np. WSA w Warszawie w wyroku z dnia 12 października 2021 r., III SA/Wa 694/21, LEX nr 3267759) przyjmują, że

uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 22 czerwca 2011 r., I GPS 1/11, nie znajduje zastosowania w sprawie nadpłaty z tytułu nienależnego opodatkowania piwa i napojów piwnych, a także w sprawie nadpłaty z innych tytułów (tak np. WSA w Krakowie z dnia 11 stycznia 2021 r., III SA/Kr 898/21, LEX nr 3282687). Zarówno Naczelny Sąd Administracyjny, jak i wojewódzkie sądy administracyjne podkreślają, że brzmienie przepisów art. 72 o.p. jest jasne i precyzyjne i w obecnym ich kształcie nie budzi wątpliwości, że przepisy Ordynacji podatkowej nie uzależniają zwrotu nadpłaty od poniesienia przez podatnika ciężaru ekonomicznego podatku czy uszczerbku majątkowego (tak np. wyrok NSA z dnia 2 czerwca 2021 r., I GSK 1691/20, LEX nr 3210620, wyrok WSA w Krakowie z dnia 17 stycznia 2022 r., III SA/Kr 1119/21, LEX nr 3289984, wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 13 lipca 2021 r., I SA/Bd 396/19, LEX nr 3210020). We wcześniejszym orzecznictwie częściej przyjmowane było odmienne stanowisko. Tak np. NSA w wyroku z dnia 14 września 2018 r., I GSK 190/15, LEX nr 2578066, przyjął, że: „Art. 72 § 1 pkt. 1 o.p. należy rozumieć w ten sposób, że nie jest nadpłatą kwota podatku, jeżeli ten, kto ją uiścił, nie poniósł z tego tytułu bezpośredniego uszczerbku majątkowego” (podobne stanowisko wyrażone jest np. w wyroku WSA w Lublinie z dnia 18 maja 2018 r., I SA/Lu 163/18, LEX nr 2557474).

B. Dzień powstania nadpłaty

Przepisy Ordynacji podatkowej określają, kiedy powstaje nadpłata (art. 73 o.p.). Moment ten jest określony poprzez wskazanie konkretnego dnia. A zatem na podstawie przepisów Ordynacji podatkowej **można ustalić konkretny dzień – datę, w której nadpłata powstała.**

Normatywne wskazanie dnia, w którym powstaje nadpłata, ma **istotne znaczenie ze względu na jej oprocentowanie** za cały okres, w którym nienależnie wpłacone (pobrane) kwoty pozostawały w dyspozycji organu podatkowego. Dzień powstania nadpłaty zgodnie z art. 78 § 3 o.p. wyznacza początek okresu, za jaki przysługuje jej oprocentowanie. Takie znaczenie tego dnia podkreśla również Naczelny Sąd Administracyjny (tak np. wyrok z dnia 4 lipca 2019 r., II FSK 2716/17, LEX nr 2712433). W orzecznictwie podkreśla się także, że dzień powstania nadpłaty wynika wprost z art. 73 o.p., bez wpływu na ten termin pozostają zaś inne elementy procedury odzyskania nadpłaty, np. decyzja stwierdzająca nadpłatę lub wniosek o stwierdzenie nadpłaty (tak np. wyrok WSA w Krakowie z dnia 23 lutego 2018 r., I SA/Kr 1310/17, LEX nr 2491508).

W art. 73 o.p. dzień powstania nadpłaty ustalony został na dwa sposoby:

- 1) poprzez powiązanie z **dniem zapłaty (pobrania, wpłaty)** kwoty uznawanej za nadpłatę (art. 73 § 1 o.p.),
- 2) poprzez powiązanie z **dniem złożenia deklaracji (zeznania) podatkowej** (art. 73 § 2 o.p.).

Nadpłata powstaje z dniem zapłaty (pobrania, wpłacenia):	Nadpłata powstaje z dniem złożenia deklaracji (zeznania):
1) zapłaty przez podatnika podatku nienależnego lub w wysokości większej od należnej, 2) pobrania przez płatnika podatku nienależnego lub w wysokości większej od należnej, 3) zapłaty przez płatnika lub inkasenta należności wynikającej z decyzji o jego odpowiedzialności podatkowej, jeżeli należność ta została określona nienależnie lub w wysokości większej od należnej, 4) wpłacenia przez płatnika lub inkasenta podatku w wysokości większej od wysokości pobranego podatku, 5) zapłaty przez osobę trzecią lub spadkobiercę należności wynikającej z decyzji o odpowiedzialności podatkowej lub decyzji ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego spadkodawcy, jeżeli należność ta została określona nienależnie lub w wysokości większej od należnej.	1) zeznania rocznego – dla podatników podatku dochodowego, 2) deklaracji podatku akcyzowego – dla podatników podatku akcyzowego, 3) deklaracji o wpłatach z zysku za rok obrotowy – dla jednoosobowych spółek Skarbu Państwa i przedsiębiorstw państwowych.

Źródło: opracowanie własne.

W świetle art. 73 o.p. przyjąć można **jako regułę, że nadpłata powstaje z dniem zapłaty** kwoty nienależnej lub zapłaconej w wysokości wyższej od należnej. Odstępstwo od tej reguły polega na powiązaniu momentu powstania nadpłaty z dniem złożenia zeznania lub deklaracji podatkowej i dotyczy wyłącznie trzech kategorii podmiotów wymienionych w art. 73 § 2 o.p., tj.:

- 1) podatników podatku dochodowego,
- 2) podatników podatku akcyzowego oraz
- 3) jednoosobowych spółek Skarbu Państwa i przedsiębiorstw państwowych.

Dzień zapłaty, o którym mowa w art. 73 § 1 o.p., jest dniem zapłaty w rozumieniu art. 60 o.p. (wyrok WSA w Lublinie z dnia 11 stycznia 2017 r., I SA/Lu 724/16, LEX nr 2201970).

C. Postępowanie w celu odzyskania nadpłaty

a. Określenie wysokości nadpłaty przez organ podatkowy

93

Istota regulacji prawnych w przedmiocie nadpłaty koncentruje się na **uprawnieniu do odzyskania świadczenia** nienależnie zapłaconego lub zapłaconego w wysokości wyższej od należnej. Zasady postępowania w celu odzyskania nadpłaty regulują przepisy art. 74a, 75 i 74 o.p. Ustawodawca mówi o:

- 1) określeniu wysokości nadpłaty przez organ podatkowy (art. 74a o.p.),
- 2) stwierdzeniu wysokości nadpłaty na wniosek podatnika (art. 75 o.p.) oraz
- 3) określeniu nadpłaty przez podatnika we wniosku o jej zwrot (art. 74 o.p.).

Zgodnie z art. 74a o.p. w przypadkach niewymienionych w art. 73 § 2 o.p. i art. 74 o.p. **wysokość nadpłaty określa organ podatkowy**. Ustawodawca rozgranicza więc dwie sytuacje:

- 1) te wymienione w art. 73 § 2 i 74 o.p. oraz
- 2) wszystkie pozostałe.

Sytuacje wymienione w art. 73 § 2 i art. 74 o.p. wskazane zostały jako wyjątek od zasady, iż wysokość nadpłaty określa organ podatkowy. **Organ podatkowy nie określa więc wysokości nadpłaty w następujących przypadkach:**

- 1) gdy nadpłata powstaje z dniem złożenia zeznania rocznego – dla podatników podatku dochodowego;
- 2) gdy nadpłata powstaje z dniem złożenia deklaracji podatku akcyzowego – dla podatników podatku akcyzowego;
- 3) gdy nadpłata powstaje z dniem złożenia deklaracji o wpłatach z zysku za rok obrotowy – dla jednoosobowych spółek Skarbu Państwa i przedsiębiorstw państwowych;
- 4) gdy nadpłata powstaje wskutek orzeczenia TK lub TSUE.

Ponadto w orzecznictwie podkreśla się dodatkowo konkurencyjność trybu określenia wysokości nadpłaty na podstawie art. 74a o.p. i stwierdzenia nadpłaty na wniosek na podstawie art. 75 o.p. Tak np. WSA w Gorzowie Wielkopolskim podkreśla, że **wymienione „dwa tryby postępowania z nadpłatą wykluczają się wzajemnie**. Albo organ podatkowy stwierdza nadpłatę na wniosek podatnika na podstawie art. 75 o.p., albo też określa jej wysokość z urzędu w oparciu o art. 74a tej ustawy” (wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 18 lutego 2021 r., I SA/Go 443/20, LEX nr 3148494). Oznacza to, że kompetencje organu podatkowego wynikające z art. 74 o.p. są wyłączone również w okolicznościach uregulowanych w art. 75 o.p. We wszystkich innych przypadkach, to organ podatkowy określa wysokość nadpłaty.

PRZYKŁAD: „W sytuacji, gdy nadpłata nie wynikała z zeznania rocznego (nie była zatem nadpłatą, o której mowa w art. 73 § 2 pkt 1 o.p.), a z decyzji, organ zobowiązany był określić wysokość istniejącej nadpłaty, powstałej w wyniku wydania przez niego decyzji, stosownie do art. 74a o.p. Przepis ten nie określa formy rozstrzygnięcia o wysokości nadpłaty, zgodnie z ogólną zasadą wynikającą z art. 207 § 1 o.p. winien to zatem

uczynić w formie decyzji i to tej samej, z której wynika, że uiszczony przez skarżącego podatek okazał się podatkiem nienależnym w rozumieniu art. 72 § 1 pkt 1 o.p. Orzeczenie o wysokości nadpłaty jest bowiem konsekwencją stwierdzenia nieprawidłowości deklaracji" (wyrok NSA z dnia 9 grudnia 2011 r., II FSK 686/10, LEX nr 1151371).

PRZYKŁAD: „W związku z uchyleniem decyzji ustalającej zryczałtowany podatek dochodowy od osób fizycznych od dochodów niezajmujących pokrycia w ujawnionych źródłach przychodów, powyższa nadpłata powstaje z mocy samego prawa (nie jest potrzebny wniosek podatnika o stwierdzenie nadpłaty). Samo uchylenie decyzji ustalającej lub jej zmiana nie rozstrzyga jeszcze o wysokości nadpłaty. Organ podatkowy nie może poprzestać jedynie na wydaniu nowej decyzji ustalającej lub umorzeniu postępowania. Zobligowany jest do określenia wysokości nadpłaty na podstawie art. 74a o.p. Z przepisu tego wyraźnie wynika, że to na organie podatkowym ciąży obowiązek określenia wysokości nadpłaty. W decyzji uchylającej ostateczną decyzję ustalającą wysokość zobowiązania podatkowego (art. 21 § 1 pkt 2 o.p.) organ powinien określić – stosując normę zawartą w art. 74a o.p. – wysokość nadpłaty. Decyzja ta jest jedynym miejscem, gdzie może być określona wysokość nadpłaty, ponieważ nie ma w zaistniałej sytuacji żadnego dokumentu (deklaracji, zeznania, wniosku podatnika, decyzji czy też postanowienia), z którego wynikałaby wysokość nadpłaty" (wyrok NSA z dnia 3 sierpnia 2018 r., II FSK 2102/16, LEX nr 2547509).

Przepis art. 74a o.p. stanowi, że „organ określa”, a nie że organ „może określić”. Z przepisu tego wyraźnie wynika więc, że na organie podatkowym ciąży **obowiązek określenia wysokości nadpłaty** (tak np. wyrok NSA z dnia 9 maja 2018 r., II FSK 1640/16, LEX nr 2496963, wyrok NSA z dnia 26 maja 2017 r., II FSK 380/17, LEX nr 2305073). Organ podatkowy działa wówczas **z urzędu**. W piśmiennictwie i w orzecznictwie przyjmuje się, że organ podatkowy określa wysokość nadpłaty **w drodze decyzji**. Skoro bowiem art. 74a o.p. nie rozstrzyga tej kwestii, to zastosowanie znajduje art. 207 o.p., zgodnie z którym organ podatkowy orzeka w sprawie w drodze decyzji, chyba że przepisy Ordynacji podatkowej stanowią inaczej [L. Etel (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX; tak również np. wyrok NSA z dnia 9 grudnia 2011 r., II FSK 686/10, LEX nr 1151371, wyrok WSA w Szczecinie z dnia 21 kwietnia 2011 r., I SA/Sz 98/11, LEX nr 1128486]. Nie oznacza to jednak, że musi to być zawsze odrębna decyzja. Może to być również decyzja określająca zobowiązanie podatkowe, wówczas gdy organ stwierdzi, że zobowiązanie jest niższe niż wartość, którą zapłacił podatnik [L. Etel (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX].

b. Stwierdzenie wysokości nadpłaty na wniosek podatnika

Tryb wynikający z art. 74a o.p., tj. określenie wysokości nadpłaty przez organ podatkowy działający z urzędu, należy rozgraniczyć względem trybu z **art. 75 o.p., tj. stwierdzenia nadpłaty przez organ podatkowy działający na wniosek podatnika**.

W art. 75 o.p. ustawodawca uregulował:

- 1) kto jest uprawniony do wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty oraz
 - 2) w jaki sposób postępuje organ podatkowy, do którego taki wniosek został skierowany.
- Zgodnie z art. 75 o.p. **wniosek o stwierdzenie nadpłaty mogą złożyć następujące podmioty:**
- 1) **podatnik** (art. 75 § 2 o.p.), gdy kwestionuje zasadność pobrania przez płatnika podatku albo wysokość pobranego podatku (art. 75 § 1 o.p.),
 - 2) **płatnik i inkasent** – jeżeli wpłacony podatek nie został pobrany od podatnika (art. 75 § 2 o.p.),
 - 3) **osoby, które były współnikami spółki cywilnej** w momencie rozwiązania spółki – w zakresie zobowiązań spółki (art. 75 § 2 o.p.),
 - 4) **spółki, które tworzyły podatkową grupę kapitałową** w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób prawnych, w momencie utraty przez grupę statusu podatnika w zakresie zobowiązań tej grupy (art. 75 § 2a pkt 1 o.p.),

5) **przedstawiciel grupy VAT** w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, po utracie przez tę grupę statusu podatnika (art. 75 § 2a pkt 2 o.p.). Żaden inny podmiot, poza wymienionymi w przepisie art. 75 o.p., nie może skutecznie złożyć wniosku o stwierdzenie nadpłaty (wyrok NSA z dnia 11 maja 2022 r., III FSK 4696/21, LEX nr 3354255).

Przepisu art. 75 § 2 o.p. nie stosuje się, **jeżeli ustawy podatkowe przewidują inny tryb zwrotu podatku** (art. 75 § 6 o.p.). Przepis ten dotyczy uprawnień podatnika, płatnika, inkasenta oraz osób, które były współnikami spółki cywilnej do złożenia wniosku o stwierdzenia nadpłaty. Uprawnienie to nie przysługuje wymienionym podmiotom, wówczas gdy odrębne przepisy przewidują inny tryb zwrotu podatku. Przepisem takim jest np. art. 11 u.p.c.c., zgodnie z którym podatek od czynności cywilnoprawnych podlega zwrotowi m.in. gdy uchylone zostały skutki prawne oświadczenia woli (nieważność względna). Przepis ten przewiduje **szczególny tryb zwrotu podatku od czynności cywilnoprawnych, który odróżnić należy od nadpłaty tego podatku**. Tak np. ten odrębny tryb zwrotu wynikający z art. 11 u.p.c.c. nie znajdzie zastosowania wówczas, gdy zapłacono podatek od czynności cywilnoprawnej, która była bezwzględnie nieważna ze względu na treść art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 16 k.s.h. W takim przypadku nie powstaje w ogóle obowiązek podatkowy w podatku od czynności cywilnoprawnych, a zapłacony podatek, jako nienależny, stanowi nadpłatę (wyrok WSA w Łodzi z dnia 10 sierpnia 2004 r., I SA/Łd 1869/03, LEX nr 134028). Powyższy przykład obrazuje rozgraniczenie szczególnych zasad zwrotu podatku od uprawnienia do zwrotu nadpłaty podatku. Wówczas gdy przepisy przewidują ten szczególny tryb zwrotu, uprawnienie z tytułu nadpłaty nie przysługuje.

WAŻNE! Gdy przepisy ustaw podatkowych przewidują instytucję zwrotu podatku, wówczas z tego samego tytułu podatnikowi nie przysługują uprawnienia związane z odzyskaniem nadpłaty.

W orzecznictwie przyjmuje się, że wniosek, o którym mowa w art. 75 o.p., nie musi być odrębnym pismem zatytułowanym jako wniosek (np. wyrok NSA z dnia 2 marca 2018 r., II FSK 85/17, LEX nr 2483474).

Przepisy art. 75 o.p. w odniesieniu do dwóch grup uprawnionych do złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty przewidują **dotatkowe wymogi związane z wnioskiem**:

1) zgodnie z art. 75 § 3 o.p., jeżeli z przepisów prawa podatkowego wynika obowiązek złożenia zeznania (deklaracji), to podatnik, płatnik lub inkasent **równocześnie z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty jest obowiązany złożyć skorygowane zeznanie (deklarację)**, ta grupa uprawnionych może na podstawie art. 75 § 4 o.p. odzyskać nadpłatę bez wydania decyzji ją stwierdzającej,

2) osoba, która była współnikiem spółki cywilnej w momencie rozwiązania spółki, jest **obowiązana złożyć równocześnie z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty skorygowane zeznanie (deklarację) w zakresie zobowiązań spółki oraz umowę spółki aktualną na dzień rozwiązania spółki** (art. 75 § 3a o.p.), wymóg ten wynika z zasad zwrotu nadpłaty uregulowanych w art. 75 § 5a o.p.; zgodnie z tym przepisem zwrotu nadpłaty osobom, które były współnikami spółki cywilnej w chwili rozwiązania spółki, dokonuje się w proporcjach wynikających z prawa do udziału w zysku określonego w umowie spółki; jeżeli z dołączonej umowy nie wynikają te udziały w zysku, przyjmuje się, że prawa do udziału w zysku są równe.

Wniosek o stwierdzenie nadpłaty jest składany **do właściwego organu podatkowego**.

Na podstawie art. 75 § 7 o.p. minister właściwy do spraw finansów publicznych został upoważniony do określania, w drodze rozporządzenia, właściwości miejscowej organów podatkowych w sprawach stwierdzenia nadpłaty, przy uwzględnieniu w szczególności rodzaju podatku i przypadków poboru podatku przez płatnika. Upoważnienie to realizuje rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 22 sierpnia 2005 r., w sprawie właściwości organów podatkowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r. poz. 565). Kwestię właściwości organów podatkowych w tym zakresie reguluje § 16 przedmiotowego rozporządzenia.

Organami podatkowymi właściwymi miejscowo w sprawach dotyczących stwierdzenia nadpłaty podatków na wniosek podatnika złożony w przypadkach, o których mowa w art. 75 § 1 o.p., są:	
Naczelnicy urzędów skarbowych właściwi ze względu na: a) miejsce zamieszkania płatnika, jeżeli płatnik jest osobą fizyczną, b) adres siedziby płatnika, jeżeli płatnik nie jest osobą fizyczną, c) miejsce prowadzenia działalności przez płatnika, jeżeli nie można ustalić właściwości w sposób wskazany w lit. b.	Jeżeli podatki, zgodnie z odrębnymi przepisami, są wpłacane na rachunki urzędów skarbowych.
Wójt, burmistrz (prezydent miasta), starosta, marszałek województwa, właściwy ze względu na miejsce zamieszkania lub adres siedziby płatnika.	Jeżeli podatki, zgodnie z odrębnymi przepisami, są wpłacane na rachunek jednostki samorządu terytorialnego.
Organy podatkowe właściwe dla podatnika z tytułu rozliczeń podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowego.	W przypadku podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowego pobieranego przez płatnika.
Organy podatkowe właściwe miejscowo w sprawach podatku od spadków i darowizn oraz podatku od czynności cywilnoprawnych.	W przypadku podatku od spadków i darowizn oraz podatku od czynności cywilnoprawnych.
Naczelnicy urzędów skarbowych ustalení ze względu na miejsce zamieszkania lub adres siedziby płatnika wskazani w § 5 ust. 1 rozporządzenia.	W sprawach stwierdzenia nadpłaty zryczałtowanego podatku dochodowego od osób fizycznych pobieranego przez płatników, na wniosek będącego nierezydentem podatnika tego podatku.
Naczelnik urzędu skarbowego wskazany w § 6 ust. 4 rozporządzenia.	W sprawach stwierdzenia nadpłaty zryczałtowanego podatku dochodowego od osób prawnych pobieranego przez płatników, na wniosek będącego nierezydentem podatnika tego podatku.

Źródło: opracowanie własne.

Złożenie wniosku, zgodnie z art. 165 o.p., **wszczyňa postępowanie w sprawie stwierdzenia nadpłaty**. W orzecznictwie przyjmuje się, że:

„W każdym przypadku, gdy strona składa wniosek o stwierdzenie nadpłaty podatku wraz z korektą deklaracji, weryfikacji organu podatkowego podlega zarówno zasadność wniosku, jak i prawidłowość skorygowanej deklaracji. Wymaga zatem stwierdzenia, czy faktycznie istnieje stan noszący znamiona nadpłaty, a w przypadku jej istnienia prawidłowo określono jej wysokość we wniosku strony. Oznacza to, że organ podatkowy przed wydaniem decyzji odmawiającej stwierdzenia nadpłaty, gdy kwestionuje zasadność wniosku i prawidłowość korekty deklaracji, **zobowiązany jest ustalić stan faktyczny sprawy w zakresie niezbędnym do rozstrzygnięcia**” (wyrok WSA w Poznaniu z dnia 25 lutego 2021 r., I SA/Po 784/20, LEX nr 3151482).

W wyniku przeprowadzonych ustaleń organ podatkowy może zachować się w zróżnicowany sposób. W pierwszej kolejności działanie organu podatkowego jest uzależnione od tego, czy podmiot uprawniony (będąc od tego zobowiązany) wraz z wnioskiem o stwierdzenie nadpłaty złożył skorygowaną deklarację lub zeznanie. Jeśli tak było, to na podstawie art. 75 § 3 o.p., gdy **prawidłowość skorygowanego zeznania (deklaracji) nie budzi wątpliwości**, organ podatkowy **zwraca nadpłatę bez wydawania decyzji** stwierdzającej nadpłatę. W takim przypadku korekta wywołuje skutki prawne (art. 75 § 4 o.p.). Jeżeli w takiej sytuacji zwrotu nadpłaty dokonano nienależnie lub w wysokości wyższej od należnej, w zakresie nadpłaty będącej przedmiotem wniosku nie wszczyňa się postępowania w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe (art. 75 § 5 o.p.). Jeżeli zaś korekta budzi wątpliwości, oraz wówczas gdy wraz z wnioskiem nie była składana korekta deklaracji – a więc we wszystkich innych przypadkach – **organ podatkowy wydaje decyzję stwierdzającą nadpłatę**, w której określa wysokość zobowiązania podatkowego w prawidłowej wysokości w takim zakresie, w jakim powstanie nadpłaty jest związane ze zmianą wysokości zobowiązania podatkowego. W zakresie, w jakim **wniosek jest niezasadny, organ odmawia stwierdzenia nadpłaty** (art. 75 § 4a o.p.). Powyższe nie ogranicza możliwości wydania decyzji w trybie art. 21 § 3, o czym informuje się adresata w decyzji stwierdzającej nadpłatę (art. 75 § 4b o.p.). Zgodnie z przepisem art. 79 § 1 o.p. postępowanie w sprawie stwierdzenia nadpłaty **nie może zostać wszczęte w czasie trwania postępowania podatkowego, kontroli podatkowej lub kontroli celno-skarbowej** – w zakresie zobowiązań podatkowych, których dotyczy postępowanie lub kontrola. W razie wszczęcia z urzędu postępowania podatkowego w sprawie, w której został złożony wniosek o stwierdzenie nadpłaty, żądanie zawarte we wniosku o stwierdzenie nadpłaty podlega rozpatrzeniu w tym postępowaniu.

Na podstawie art. 79 § 2 o.p. **prawo do złożenia wniosku** o stwierdzenie nadpłaty oraz wniosku o zwrot nadpłaty **wygasza** po upływie terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego, chyba że ustawy podatkowe przewidują inny tryb zwrotu podatku.

Decyzję w sprawie stwierdzenia nadpłaty na wniosek złożony przed upływem terminu przedawnienia można wydać także po upływie tego terminu (art. 79 § 3 o.p.). Zgodnie z art. 79 § 4 o.p. wniosek o stwierdzenie nadpłaty można złożyć po upływie terminu przedawnienia, jeżeli istnienie nadpłaty wynika z wprowadzenia w życie rozstrzygnięcia zapadłego w ramach procedury rozstrzygania sporów dotyczących podwójnego opodatkowania w przypadkach, o których mowa w:

- 1) dziale II rozdziale 2 ustawy z dnia 16 października 2019 r. o rozstrzyganiu sporów dotyczących podwójnego opodatkowania oraz zawieraniu uprzednich porozumień cenowych lub
 - 2) umowie o unikaniu podwójnego opodatkowania lub innej ratyfikowanej umowie międzynarodowej, której stroną jest Rzeczpospolita Polska, jeżeli umowa ta przewiduje możliwość wprowadzenia w życie rozstrzygnięcia po upływie terminu przedawnienia
- przy czym przepis § 3 stosuje się odpowiednio.

c. Określenie nadpłaty przez podatnika we wniosku o jej zwrot

95

Uprawnienie do złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty wynikające z art. 75 o.p. odróżnić należy od trzeciego trybu odzyskania nadpłaty, tj. trybu wynikającego z art. 74 o.p. Na podstawie tego przepisu to **podatnik samodzielnie określa wysokość nadpłaty, a jego wniosek dotyczy zwrotu nadpłaty**. Uprawnienie to dotyczy nadpłaty powstałej wskutek orzeczenia TK lub TSUE. Jak podkreśla Naczelny Sąd Administracyjny:

„Przepis ten, wprowadza **całkowicie odrębny tryb postępowania w sprawie nadpłat**, które powstają w wyniku orzeczenia TSUE, a nie w warunkach określonych w art. 73 o.p. Chodzi tu o takie orzeczenie TSUE, które daje podstawę do tego, aby podatnik – powołując się na jego skutki – zweryfikował stan swoich rozliczeń podatkowych, żądając zwrotu kwot podatku, których nie musiał uiścić z uwagi na podjęte orzeczenie” (wyrok NSA z dnia 16 maja 2017 r., I FSK 1689/15, LEX nr 2307464).

Również Naczelny Sąd Administracyjny w późniejszym wyroku podkreśla, że:

„z wykładni literalnej przepisu art. 74 pkt 3 o.p., wynika, iż nadpłata powinna powstać w sytuacji, w której orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej miało za przedmiot przepis stanowiący podstawę określenia obowiązku zapłaty podatku” (wyrok NSA z dnia 19 sierpnia 2020 r., II FSK 1055/18, LEX nr 3117257).

Przepisy art. 74 o.p. regulują więc:

- 1) szczególną okoliczność powstania nadpłaty – jest to orzeczenie TK lub TSUE;
 - 2) kategorię zobowiązań podatkowych, których dotyczy przedmiotowy przepis – regulacja dotyczy zobowiązań powstających w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 1 o.p., tj. zobowiązań powstających z dniem zaistnienia zdarzenia, z którym ustawa podatkowa wiąże powstanie takiego zobowiązania;
 - 3) tryb, w jakim określana jest nadpłata – wysokość nadpłaty określa sam podatnik we wniosku o jej zwrot. Jeżeli nadpłata powstała w wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego lub orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a podatnik, którego zobowiązanie podatkowe powstaje w sposób przewidziany w art. 21 § 1 pkt 1:
 - 1) złożył jedną z deklaracji, o których mowa w art. 73 § 2, lub inną deklarację, z której wynika wysokość zobowiązania podatkowego – wysokość nadpłaty określa podatnik we wniosku o jej zwrot, składając równocześnie skorygowaną deklarację;
 - 2) został rozliczony przez płatnika – wysokość nadpłaty określa podatnik we wniosku o jej zwrot, składając równocześnie zeznanie (deklarację), o którym mowa w art. 73 § 2 pkt 1;
 - 3) nie był obowiązany do składania deklaracji – wysokość nadpłaty określa podatnik we wniosku o jej zwrot.
- Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że:

„Zawarte w art. 74 o.p. określenie «nadpłata powstała w wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego lub orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości», odnosi się również do sytuacji, kiedy orzeczenie Trybunału skutkowało wyeliminowaniem niezgodnej z prawem unijnym wykładni prawa krajowego stosowanej przez organy podatkowe i sądy, co w istocie wcześniej uniemożliwiało podatnikowi stosowanie prawa zgodnie z prawem unijnym” (wyrok NSA z dnia 16 maja 2017 r., I FSK 1689/15, LEX nr 2307464).

PRZYKŁAD: Jeżeli wyrok TSUE przesądził o nieprawidłowej dotychczas wykładni (i niewłaściwym stosowaniu) przepisów art. 15 ust. 1 i 6 u.p.t.u. w odniesieniu do jednostek budżetowych uznającej je za podatników VAT, to nadpłata (nadwyżka) VAT powstała w wyniku tego orzeczenia TSUE (wyrok WSA w Opolu z dnia 15 marca 2017 r., I SA/Op 18/17, LEX nr 2270524).

PRZYKŁAD: „Nadpłata podatku powstała w wyniku dokonania przez jednostkę samorządu terytorialnego – z powołaniem się na wyrok TSUE z dnia 29 września 2015 r. w sprawie C-276/14 – korekty rozliczeń podatku za okresy rozliczeniowe upływające przed dniem podjęcia przez nią rozliczania podatku wraz ze wszystkimi jednostkami organizacyjnymi, uwzględniająca rozliczenia wszystkich tych jednostek, stanowi nadpłatę w rozumieniu art. 74 pkt 1 O.p., powstałą w wyniku powyższego orzeczenia Trybunału” (wyrok WSA w Łodzi z dnia 28 kwietnia 2021 r., I SA/Łd 131/21, LEX nr 3178140).

D. Zaliczenie nadpłaty i zwrot nadpłaty

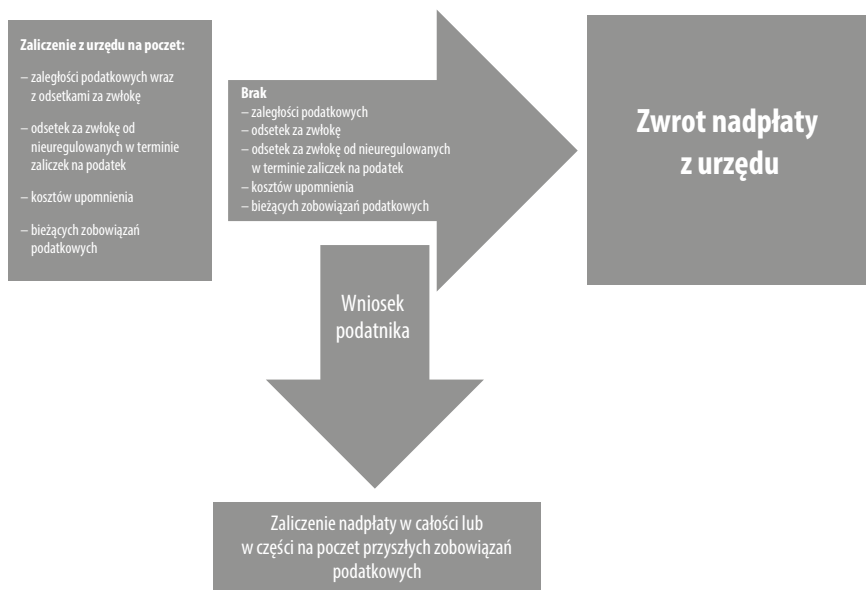
Kolejną obszernie uregulowaną kwestią jest postępowanie z nadpłatą. Są dwie możliwości:

- 1) **zaliczenie nadpłaty na poczet zaległości podatkowych lub**
- 2) **zwrot nadpłaty.**

Zgodnie z art. 76 § 1 o.p. nadpłaty wraz z ich oprocentowaniem podlegają zaliczeniu z urzędu na poczet zaległości podatkowych wraz z odsetkami za zwłokę, odsetek za zwłokę od nieuregulowanych w terminie zaliczek na podatek, kosztów upomnienia oraz bieżących zobowiązań podatkowych, **a w razie ich braku podlegają zwrotowi z urzędu, chyba że podatnik złoży wniosek o zaliczenie nadpłaty w całości lub w części na poczet przyszłych zobowiązań podatkowych.**

96

Rysunek 12

Źródło: opracowanie własne.

Odstępstwem od ogólnych zasad dotyczących zaliczenia nadpłaty na wymienione cele jest uprawnienie wynikające z art. 76 § 1a o.p., zgodnie z którym organ podatkowy, u którego powstała nadpłata, będący organem Krajowej Administracji Skarbowej, może zaliczyć nadpłatę na poczet niepodatkowych należności budżetowych o charakterze publicznoprawnym, w rozumieniu art. 60 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1530 z późn. zm.), do których wymiaru lub poboru jest właściwy inny organ Krajowej Administracji Skarbowej.

Powyższe zasady ogólne dotyczące postępowania z nadpłatą mają **odpowiednie zastosowanie do zaliczania nadpłaty**:

- 1) płatnika lub inkasenta na poczet jego zaległości podatkowych, bieżących zobowiązań podatkowych lub zobowiązań powstałych w związku z wykonywaniem obowiązków płatnika lub inkasenta; oraz
- 2) spółki cywilnej na poczet zobowiązań wspólników lub byłych wspólników tej spółki, z tym że w przypadku istniejącej spółki wymaga to zgody wszystkich wspólników (art. 76 § 3 o.p.).

Kwestią, która może mieć wpływ na zasady postępowania z nadpłatą, jest zajęcie wierzytelności z tytułu nadpłaty. Zgodnie z art. 76 § 2a o.p. **w razie zajęcia wierzytelności z tytułu nadpłaty podatku** jej zaliczenie na poczet zaległości podatkowych wraz z odsetkami za zwłokę, odsetek za zwłokę określonych w decyzji, o której mowa w art. 53a, oraz bieżących zobowiązań podatkowych **ma pierwszeństwo przed realizacją zajęcia**.

Zgodnie z art. 76a o.p. **w sprawach zaliczenia nadpłaty na poczet zaległych oraz bieżących zobowiązań podatkowych i należności, o których mowa w art. 76 § 1a o.p., organ podatkowy, na wniosek podatnika wydaje postanowienie**, na które służy zażalenie. W przypadku zaliczenia nadpłaty na poczet zaległych zobowiązań podatkowych i należności, o których mowa w art. 76 § 1a o.p., przepisy art. 55 § 2 i art. 62 § 1 o.p. stosuje się odpowiednio.

Zaliczenie nadpłaty na poczet zaległości podatkowych następuje **z dniem**:

- 1) powstania nadpłaty (w przypadkach, o których mowa w art. 73 § 1 pkt 1–3 i 5 oraz § 2), lub
- 2) złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty.

Jeśli chodzi o zwrot nadpłaty podatku, to ustawodawca reguluje dwie kwestie: **formę zwrotu i termin zwrotu (art. 77 o.p.)**. Ponadto odrębnie reguluje kwestię zwrotu w kontekście zaliczek na podatek.

Nadpłata podlega zwrotowi w terminie:	
30 dni od dnia wydania nowej decyzji	jeżeli nadpłata powstała w związku z uchyleniem albo stwierdzeniem nieważności decyzji
30 dni od dnia wydania decyzji stwierdzającej nadpłatę lub określającej wysokość nadpłaty	
30 dni od dnia wydania decyzji o zmianie, uchyleniu albo stwierdzeniu nieważności decyzji	jeżeli w związku z uchyleniem albo stwierdzeniem nieważności decyzji nie wystąpi obowiązek wydania nowej decyzji
30 dni od dnia złożenia wniosku, o którym mowa w art. 74 o.p.	
30 dni od dnia wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego lub publikacji sentencji orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej lub od dnia, w którym uchylono lub zmieniono w całości lub w części akt normatywny	jeżeli wniosek, o którym mowa w art. 74, został złożony przed terminem wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego lub publikacji sentencji orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej
3 miesiące od dnia złożenia zeznania lub deklaracji, o których mowa w art. 73 § 2 pkt 1–3 o.p., z zastrzeżeniem art. 77 § 1 pkt 5a i § 2 o.p.	
45 dni od dnia złożenia za pomocą środków komunikacji elektronicznej zeznania, o którym mowa w art. 73 § 2 pkt 1 o.p., przez podatników podatku dochodowego od osób fizycznych, z zastrzeżeniem art. 77 § 2 o.p.	
2 miesiące od dnia złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty wraz ze: – skorygowanym zeznaniem (deklaracją) – w przypadkach, o których mowa w art. 75 § 3 o.p. – skorygowanym zeznaniem (deklaracją) i z umową spółki aktualną na dzień rozwiązania spółki – w przypadku, o którym mowa w art. 75 § 3a	– lecz nie wcześniej niż w terminie 3 miesięcy od dnia złożenia zeznania lub deklaracji, o których mowa w art. 73 § 2, albo 45 dni od dnia złożenia za pomocą środków komunikacji elektronicznej zeznania, o którym mowa w art. 73 § 2 pkt 1 o.p., przez podatników podatku dochodowego od osób fizycznych
45 dni od dnia skorygowania deklaracji (gdy nadpłata wynika ze skorygowanej deklaracji)	w przypadku skorygowania za pomocą środków komunikacji elektronicznej zeznania, o którym mowa w art. 73 § 2 pkt 1 o.p., przez podatnika podatku dochodowego od osób fizycznych
3 miesiące od dnia upływu terminu do wniesienia sprzeciwu, o którym mowa w art. 274 § 3 o.p. – w przypadku skorygowania zeznania w trybie określonym w art. 274 § 1 pkt 1 o.p. (dotyczy nadpłaty wynikającej ze skorygowanej deklaracji)	
3 miesiące od dnia jej skorygowania – w innych przypadkach niż określone w art. 77 § 2 pkt 1 i 2 o.p. (dotyczy nadpłaty wynikającej ze skorygowanej deklaracji)	
6 miesięcy	W przypadku, o którym mowa w art. 119g § 1 pkt 3 o.p., nadpłata podlega zwrotowi w terminie 6 miesięcy od dnia wszczęcia lub przejęcia tych postępowań, co do których złożono wniosek o ich przejęcie, o którym mowa w art. 119g § 1 o.p.
3 miesiące	W przypadku, o którym mowa w art. 119g § 1 pkt 3 o.p., nadpłata podlega zwrotowi w terminie 3 miesięcy od dnia złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty – w przypadku tych postępowań podatkowych, co do których złożono wniosek o ich przejęcie, o którym mowa w art. 119g § 1 o.p.
Bez zbędnej zwłoki	W przypadku niewydania nowej decyzji w terminie 3 miesięcy od dnia uchylenia albo stwierdzenia nieważności przez organ podatkowy lub od dnia doręczenia organowi podatkowemu odpisu orzeczenia sądu administracyjnego ze stwierdzeniem jego prawomocności, uchylającego decyzję albo stwierdzającego jej nieważność, nadpłata stanowiąca kwotę wpłaconą na podstawie decyzji uchylonej albo decyzji, której nieważność stwierdzono, podlega zwrotowi bez zbędnej zwłoki.

Źródło: opracowanie własne.

Kwestię **formy zwrotu nadpłaty reguluje art. 77b o.p.** Zasady te – przewidziane w art. 77b § 1 o.p. w odniesieniu do podatnika, płatnika lub inkasenta mają na podstawie art. 77b § 5 o.p. odpowiednie zastosowanie również do następców prawnych i osób trzecich, osób, które były współnikami spółki cywilnej w chwili rozwiązania spółki, spółek, które tworzyły podatkową grupę kapitałową w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób prawnych w chwili utraty przez tę podatkową grupę kapitałową statusu podatnika, oraz przedstawiciela grupy VAT w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, po utracie przez tę grupę statusu podatnika.

Zwrot nadpłaty następuje:	
na rachunek obowiązkowo wskazany przez podatnika, płatnika lub inkasenta	w przypadku gdy podatnik, płatnik lub inkasent jest obowiązany do posiadania rachunku bankowego lub rachunku w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej,
na wskazany rachunek bankowy lub rachunek w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej podatnika, płatnika lub inkasenta albo przekazem pocztowym (wówczas nadpłata jest pomniejszana o koszty jej zwrotu) , chyba że podatnik, płatnik lub inkasent zażądają zwrotu nadpłaty w kasie	w przypadku gdy podatnik mający miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, płatnik lub inkasent nie jest obowiązany do posiadania rachunku bankowego lub rachunku w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej,
wyłącznie na wskazany rachunek bankowy podatnika	w przypadku gdy podatnik mający miejsce zamieszkania poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie jest obowiązany do posiadania rachunku bankowego lub rachunku w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej
zwrot w kasie	nadpłata, której wysokość nie przekracza dwukrotności kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym, jeżeli nie wskazano rachunku, na który ma zostać zwrócona, podlega zwrotowi w kasie.

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z art. 77b § 2 o.p. za dzień zwrotu nadpłaty uważa się dzień:

- 1) obciążenia rachunku bankowego organu podatkowego na podstawie polecenia przelewu;
- 2) nadania przekazu pocztowego;
- 3) wypłacenia kwoty nadpłaty przez organ podatkowy lub postawienia nadpłaty do dyspozycji podatnika w kasie.

Na podstawie art. 78a o.p., jeżeli kwota dokonanego zwrotu podatku nie pokrywa kwoty nadpłaty wraz z jej oprocentowaniem, zwróconą kwotę zalicza się proporcjonalnie na poczet kwoty nadpłaty oraz kwoty jej oprocentowania w takim stosunku, w jakim w dniu zwrotu pozostaje kwota nadpłaty do kwoty oprocentowania.

Zgodnie z art. 77c o.p. nadpłata wynikająca z korekty zeznania w podatku dochodowym od osób fizycznych jest pomniejszana o kwotę odpowiadającą nadwyżce kwoty przekazanej na rzecz organizacji pożytku publicznego zgodnie z wnioskiem podatnika, o którym mowa w odrębnych przepisach, ponad zaokrągloną do pełnych dziesiątek groszy w dół kwotę 1,5% podatku należnego wynikającego z tej korekty. Przepis ten stosuje się odpowiednio do nadpłat wynikających:

- 1) z decyzji, w tym do nadpłat podatku rolnego zwracanych podatnikom, którzy złożyli wniosek wskazany w art. 6d ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2025 r. poz. 1344);
- 2) z korekt deklaracji na podatek rolny zwracanych podatnikom, którzy złożyli wniosek, o którym mowa w art. 6d ustawy o podatku rolnym.

E. Nadpłata zaliczek na podatek

Do kwestii zaliczek na podatek w kontekście nadpłaty ustawodawca odnosi się w trzech artykułach: w art. 76c, 75 § 1 i w art. 77a o.p. Regulacje te odnoszą się do podatków o otwartym stanie faktycznym (podatków rocz-

nych), których konstrukcja przewiduje system poboru zaliczek w trakcie trwania roku podatkowego. Jest to podatek dochodowy od osób fizycznych i podatek dochodowy od osób prawnych.

Na podstawie art. 76c o.p. nadpłatę wynikającą z zaliczek na podatek **zwraca się po zakończeniu okresu, za który rozlicza się podatek**. Jeżeli jednak nadpłata wynika z decyzji stwierdzającej nadpłatę, wydanej w związku z art. 75 § 1 o.p., zwrot nadpłaty następuje w terminie 30 dni od dnia wydania tej decyzji.

Szczególne rozwiązanie dotyczy nadpłaty wynikającej z art. 75 § 1 o.p., a więc sytuacji gdy podatnik kwestionuje zasadność pobrania podatku przez płatnika albo wysokość pobranego podatku. Wówczas podatnik może złożyć wniosek o stwierdzenie nadpłaty podatków. W takiej sytuacji zwrot nadpłaty następuje w terminie 30 dni od dnia wydania decyzji stwierdzającej nadpłatę, wydanej w związku z art. 75 § 1 o.p.

W art. 77a o.p. przewidziana została szczególna okoliczność. Organ podatkowy może, na wniosek podatnika, w przypadkach uzasadnionych jego ważnym interesem, dokonać zwrotu nadwyżki wpłaconych kwot zaliczek na podatek dochodowy.

W przepisie art. 76c o.p. mowa jest o zwrocie nadpłaty wynikającej z zaliczek. Oznacza to, że nadpłata z tego tytułu podlega wyłącznie zwrotowi. Brak jest zaś podstaw do zaliczenia nadpłaty na inne zobowiązanie podatkowe lub zaległość [J. Rudowski (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. S. Babiartz, Warszawa 2024, LEX].

F. Oprocentowanie nadpłaty

Instytucją, która ma za zadanie chronić podatnika i stanowić pewną formę rekompensaty wówczas, gdy zapłacił podatek nienależny lub wyższy od należnego, jest oprocentowanie nadpłaty. Stanowi więc ona **formę rekompensowania tego, że wierzyciel podatkowy dysponował nieprzysługującymi mu środkami pieniężnymi** [L. Etel (w:) *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX, tak też np. wyrok WSA w Gliwicach z dnia 11 lutego 2022 r., I SA/GI 1551/21, LEX nr 3322743].

Zgodnie z art. 78 o.p. **nadpłaty podlegają oprocentowaniu w wysokości równej wysokości odsetek za zwłokę**, o których mowa w art. 56 § 1 o.p., pobieranych od zaległości podatkowych. Przy tym jednak nadpłaty, których wysokość nie przekracza dwukrotności kosztów upomnienia w postępowaniu egzekucyjnym, nie podlegają oprocentowaniu.

Niezależnie od roli rekompensującej oprocentowania nadpłaty, uprawnionemu z tytułu nadpłaty przysługuje wynagrodzenie poniesionej z tego tytułu szkody na zasadach ogólnych prawa prywatnego. Takie stanowisko przyjął Sąd Najwyższy: „nie ma żadnych jurydycznych podstaw do twierdzenia, że to oprocentowanie nie ma charakteru odszkodowawczego. Wręcz przeciwnie, jeśli się zważy, że **oprocentowanie nadpłaty jest również rodzajem odszkodowania za niezgodne z prawem przetrzymywanie pieniędzy podatnika** (lub innego podmiotu zobowiązanego)”. I dalej, że takie kwalifikowanie oprocentowania nadpłaty nie wyklucza żądania odszkodowania uzupełniającego (wyrok SN z dnia 9 stycznia 2008 r., II CSK 393/07, LEX nr 391841).

Ustawodawca określa **początek i koniec okresu, za jaki przysługuje oprocentowanie nadpłaty**. Początek tego okresu jest ustalony adekwatnie do sposobu stwierdzenia lub określenia nadpłaty (art. 78 § 3 o.p.). Oprocentowanie przysługuje zaś **do dnia zwrotu nadpłaty**, zaliczenia jej na poczet zaległych lub bieżących zobowiązań podatkowych lub dnia złożenia wniosku o zaliczenie nadpłaty na poczet przyszłych zobowiązań podatkowych (art. 78 § 4 o.p.).

Początek okresu, za jaki przysługuje oprocentowanie nadpłaty	
W przypadkach przewidzianych w art. 77 § 1 pkt 1 i 3 o.p.	od dnia powstania nadpłaty, a jeżeli organ podatkowy nie przyczynił się do powstania przesłanki zmiany lub uchylenia decyzji , a nadpłata nie została zwrócona w terminie – od dnia wydania decyzji o zmianie lub uchyleniu decyzji;

Początek okresu, za jaki przysługuje oprocentowanie nadpłaty	
W przypadkach przewidzianych w art. 77 § 1 pkt 2 i pkt 6 o.p.	od dnia złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty wraz ze skorygowanym zeznaniem (deklaracją): a) jeżeli nadpłata nie została zwrócona w terminie 30 dni od dnia wydania decyzji stwierdzającej nadpłatę, b) jeżeli decyzja stwierdzająca nadpłatę nie została wydana w terminie 2 miesięcy od dnia złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty, chyba że do opóźnienia w wydaniu decyzji przyczynił się podatek, płatnik lub inkasent , c) jeżeli nadpłata nie została zwrócona w terminie, o którym mowa w art. 77 § 1 pkt 6, chyba że do opóźnienia w zwrocie nadpłaty przyczynił się podatek, płatnik lub inkasent;
W przypadkach przewidzianych w art. 77 § 1 pkt 4 i 4a o.p.	od dnia powstania nadpłaty;
W przypadku przewidzianym w art. 77 § 1 pkt 5 i § 2 pkt 2 i 3 o.p.	od dnia powstania nadpłaty, jeżeli nadpłata nie została zwrócona w terminie 3 miesięcy od dnia złożenia zeznania lub deklaracji, o których mowa w art. 73 § 2 pkt 1–3, lub od dnia skorygowania zeznania lub deklaracji w trybie art. 274 lub 274a;
W przypadkach przewidzianych w art. 77 § 1 pkt 5a i § 2 pkt 1 o.p.	od dnia powstania nadpłaty, jeżeli nadpłata nie została zwrócona w terminie 45 dni od dnia złożenia zeznania, o którym mowa w art. 73 § 2 pkt 1, lub od dnia skorygowania zeznania w trybie art. 274 lub 274a.
W przypadku przewidzianym w art. 77 § 2a pkt 1 o.p.	od dnia wszczęcia lub przejścia postępowań określonych w art. 119g § 1 pkt 3, jeżeli decyzja stwierdzająca nadpłatę nie została wydana albo nadpłata nie została zwrócona w terminie, o którym mowa w tym przepisie, chyba że do opóźnienia w wydaniu decyzji albo zwrocie nadpłaty przyczynił się podatek, płatnik lub inkasent;
W przypadku przewidzianym w art. 77 § 2a pkt 2 o.p.	od dnia złożenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty, jeżeli nadpłata nie została zwrócona w terminie, o którym mowa w tym przepisie, chyba że do opóźnienia w zwrocie nadpłaty przyczynił się podatek, płatnik lub inkasent.

Źródło: opracowanie własne.

99

Przyczynieniem się organu, o którym mowa jako o przesłance wpływającej na zasady ustalenia początku terminu, od którego przysługuje oprocentowanie nadpłaty, w świetle najnowszych wyroków NSA „należy rozumieć jako każde działanie lub zaniechanie, które wpływa na wynik postępowania podatkowego. Nie muszą to być błędy popełnione przez organ podatkowy, które doprowadziły do uchylenia decyzji, czyli nie muszą one tkwić w decyzji bądź też wynikać z uchybień w zakresie prowadzonego postępowania podatkowego. Przesłanka uchylenia danej decyzji czy jej charakter nie mogą być podstawą do arbitralnego przesądzenia o braku przyczynienia się organu podatkowego do jej powstania” (wyrok NSA z dnia 30 czerwca 2023 r., III FSK 4091/21, LEX nr 3579563). Odpowiednio więc NSA przyjmuje, że „obiektywnych, niezależnych od organów podatkowych okoliczności nie można uznać za te, do jakich organ podatkowy przyczynił się. Przesłanką taką nie może być upływ terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego, gdyż okoliczność ta wynika z przepisów prawa podatkowego i jest niezależna od organu” (wyrok NSA z dnia 29 czerwca 2023 r., III FSK 3124/21, LEX nr 3597531).

Sformułowanie „«nie przyczynił się» należy zatem rozumieć w ten sposób, że uchylenie decyzji nastąpiło z przyczyn niezależnych od organu, a nie w wyniku błędów popełnionych przez ten organ, co niewątpliwie wymaga analizy w każdej indywidualnej sprawie” (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 5 kwietnia 2018 r., I SA/GI 1303/17, LEX nr 2478208).

G. Wygaśnięcie prawa do zwrotu nadpłaty

Przedawnienie prawa do zwrotu nadpłaty podatku wynika z art. 80 o.p. Naczelny Sąd Administracyjny przyjmuje, że przedawnienie to nie jest powiązane z konkretnym sposobem powstania nadpłaty. Prawo do zwrotu nadpłaty podlega więc przedawnieniu niezależnie od okoliczności w jakich powstała nadpłata (wyrok NSA z dnia 15 stycznia 2025 r., III FSK 783/23, LEX nr 3826051).

Na podstawie art. 80 o.p. prawo do zwrotu nadpłaty podatku **wygasa po upływie 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym upłynął termin jej zwrotu**. Po upływie tego terminu wygasa również prawo do złożenia wniosku o zaliczenie nadpłaty na poczet przyszłych zobowiązań podatkowych oraz możliwość zaliczenia nadpłaty na poczet zaległych oraz bieżących zobowiązań podatkowych. W orzecnictwie podkreśla się, że termin ten odnosi się do prawa do zadysponowania nadpłatą. Dla biegu terminu przedawnienia zwrotu nadpłaty konieczne jest więc ujawnienie nadpłaty. Jeśli nadpłata nie zostanie stwierdzona w postępowaniu nadpłatowym, to nie może być wymagalna, a to oznacza, że bieg terminu przedawnienia prawa do jej zwrotu nie może się rozpocząć (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2018 r., I SA/Wr 1117/17, LEX nr 2491813). Jak przyjmuje WSA we Wrocławiu, sekwencja działań związanych z nadpłatą jest następująca:

„Nadpłata najpierw musi powstać, następnie musi upłynąć termin jej zwrotu, po czym licząc od końca roku, w którym upłynął termin jej zwrotu, rozpoczyna bieg omawiany 5-letni termin, po upływie którego wygasa prawo do zwrotu nadpłaty” (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 8 stycznia 2020 r., I SA/Wr 636/19, LEX nr 2799028, wyrok WSA w Szczecinie z dnia 12 września 2019 r., I SA/Sz 207/19, LEX nr 2730831).

Złożenie wniosku o stwierdzenie nadpłaty, zwrot nadpłaty lub zaliczenie jej na poczet przyszłych zobowiązań podatkowych przerywa bieg terminu do zwrotu nadpłaty. W orzecnictwie przyjmuje się, że przerwanie biegu terminu przedawnienia do zwrotu nadpłaty wywołuje każdorazowe złożenie wniosku, **także przez jego ponowienie** (wyrok NSA z dnia 10 lutego 2022 r., I FSK 2550/21, LEX nr 3335626).

Termin z art. 80 § 1 o.p. jest terminem materialnoprawnym i nie podlega odroczeniu, przedłużeniu czy przywróceniu (wyrok WSA w Kielcach z dnia 26 maja 2022 r., I SA/Ke 88/22, LEX nr 3360085, wyrok WSA w Szczecinie z dnia 12 września 2019 r., I SA/Sz 207/19, LEX nr 2730831).

WAŻNE! Termin 5-letni jest terminem materialnoprawnym i nie podlega przywróceniu lub przedłużeniu.

H. Zwrot podatku

Pojęcie zwrotu podatku zostało zdefiniowane na potrzeby Ordynacji podatkowej. Jak przyjmuje Naczelny Sąd Administracyjny, pojęcie to zostało więc ustawowo dookreślone (wyrok NSA z dnia 1 grudnia 2011 r., I GSK 709/10, LEX nr 1130006). Tam ustawodawca w art. 3 pkt 7 o.p. wskazuje, że ilekroć w ustawie tej jest mowa o zwrocie podatku, rozumie się przez to:

1) **zwrot różnicy podatku lub zwrot podatku naliczonego w rozumieniu przepisów o podatku od towarów i usług**, a także

2) **inne formy zwrotu podatku przewidziane w przepisach prawa podatkowego**.

Innymi formami zwrotu podatku, o których mowa w powyższym przepisie, jest:

- 1) zwrot podatku akcyzowego (art. 82 ustawy o podatku akcyzowym),
- 2) zwrot podatku od czynności cywilnoprawnych (art. 11 ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych),
- 3) zwrot podatku od środków transportowych (art. 11a ustawy o podatkach i opłatach lokalnych),
- 4) zwrot opłaty skarbowej (art. 9 ustawy o opłacie skarbowej).

Jak podkreśla Naczelny Sąd Administracyjny zasady zwrotu podatków, o których mowa w art. 3 pkt 7 o.p., podlegają odrębnym regulacjom w przepisach prawa podatkowego przy odpowiednim stosowaniu Ordynacji po-

datkowej. Sąd ten podkreśla również odrębny charakter instytucji zwrotu podatku i nadpłaty oraz inne konsekwencje ich zastosowania (wyrok NSA z dnia 1 grudnia 2011 r., I GSK 709/10, LEX nr 1130006).

WAŻNE! Nadpłata podatku (zwrot nadpłaty) oraz zwrot podatku są to dwie odrębne instytucje.

Zwrot podatku dotyczy poszczególnych podatków i opłaty skarbowej i jest uregulowany w przepisach szczegółowego prawa podatkowego. Jest to zatem instytucja szczegółowego prawa podatkowego. Nadpłata jest zaś instytucją ogólnego prawa podatkowego. Choć pozostają odrębnymi instytucjami, to na podstawie art. 76b o.p. wybrane przepisy dotyczące nadpłaty stosuje się odpowiednio do zwrotu podatku. Takie rozwiązanie nie znosi odrębności tych instytucji, „wręcz przeciwnie z uwagi na tę odrębność zaistniała niezbędność odsyłania w poszczególnych aktach normatywnych do odpowiedniego stosowania przepisów o nadpłacie do zwrotu podatku” (wyrok NSA z dnia 1 grudnia 2011 r., I GSK 709/10, LEX nr 1130006). Odesłanie z art. 76b o.p. powoduje, że w pewnym zakresie zwrot jest traktowany tak jak nadpłata. Jest tak jednak wyłącznie w zakresie określonych przepisów stosowanych odpowiednio.

Na podstawie art. 76b o.p. odpowiednio do zwrotu podatku stosuje się następuje przepisy dotyczące nadpłaty podatku:

- 1) art. 76 (zasady zaliczenia nadpłaty oraz zwrotu nadpłaty podatku);
- 2) art. 76a (zasady dotyczące ustalenia chwili zaliczenia nadpłaty podatku), z zastrzeżeniem, że zaliczenie, o którym mowa w art. 76a § 2 pkt 1 o.p., następuje odpowiednio z dniem złożenia deklaracji wykazującej zwrot podatku lub korekty takiej deklaracji;
- 3) art. 77b (forma zwrotu nadpłaty podatku);
- 4) art. 79 (zakaz wszczęcia postępowania w sprawie stwierdzenia nadpłaty podatku);
- 5) art. 80 (wygaśnięcie prawa do zwrotu nadpłaty podatku).

Podkreślić należy, że wymienione przepisy są stosowane do zwrotu podatku odpowiednio, a nie wprost.

„W każdej indywidualnej sprawie dotyczącej zwrotu podatku należy więc ocenić możliwość i ewentualny zakres ich stosowania” (wyrok WSA w Kielcach z dnia 12 września 2019 r., I SA/Ke 254/19, LEX nr 2728878).

Zakres przepisów, które mają odpowiednie zastosowanie do zwrotu podatku, jest określony w formie katalogu zamkniętego. Oznacza to, że zwrot podatku traktowany jest analogicznie jak zwrot nadpłaty, ale wyłącznie we wskazanym w tym przepisie zakresie (wyrok NSA z dnia 1 grudnia 2011 r., I GSK 709/10, LEX nr 1130006, wyrok NSA z dnia 28 sierpnia 2019 r., I GSK 722/17, LEX nr 2723015, wyrok WSA w Łodzi z dnia 9 lipca 2014 r., III SA/Łd 368/14, LEX nr 1490901).

Zgodnie z art. 76b § 2 o.p. w przypadku złożenia przez podatnika upoważnienia organu podatkowego na podstawie przepisów o podatku od towarów i usług, zwrot podatku wraz z oprocentowaniem może być przekazany, w całości lub w części, na wskazany rachunek banku lub spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej jako zabezpieczenie kredytu udzielanego przez ten bank lub przez tę kasę, jeżeli w dniu złożenia deklaracji wykazującej zwrot podatku w stosunku do podatnika nie jest prowadzone postępowanie mające na celu ustalenie lub określenie wysokości zobowiązań podatkowych.

Przekazanie zwrotu podatku wraz z oprocentowaniem bankowi lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej traktuje się na równi z przekazaniem zwrotu na rachunek podatnika. Przekazanie bankowi lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej zwrotu podatku wraz z oprocentowaniem ma pierwszeństwo przed:

- 1) zaliczeniem tego zwrotu na poczet zaległości podatkowych i bieżących zobowiązań podatkowych ujawnionych po złożeniu deklaracji wykazującej zwrot podatku;
- 2) realizacją zajęcia wierzytelności z tytułu zwrotu podatku w postępowaniu egzekucyjnym, otrzymanego przez organ podatkowy po dniu złożenia deklaracji wykazującej zwrot.

Literatura: *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. S. Babiarz, Warszawa 2024, LEX; *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. L. Etel, Warszawa 2025, LEX.

11. Przedawnienie

A. Istota przedawnienia w prawie podatkowym

Przedawnienie w prawie wiąże się z upływem czasu. Instytucja ta służy zachowaniu pewności obrotu prawnego. Przedawnienie na gruncie prawa podatkowego – co do istoty – jest wzorowane na koncepcji przedawnienia w prawie cywilnym. W prawie podatkowym przedawnienie (upływ czasu) może wywoływać dwa różne skutki. Pozwala to przyjąć, że są to dwie odmienne kategorie przedawnienia. Jest to:

- 1) **przedawnienie prawa do wydania decyzji podatkowej** (art. 68 o.p.),
- 2) **przedawnienie zobowiązania podatkowego** (art. 70 o.p.).

W orzecznictwie podkreśla się **rozgraniczenie tych dwóch kategorii przedawnienia**, wskazując przedawnienie obowiązku podatkowego oraz przedawnienie zobowiązania podatkowego. Tak np. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Rzeszowie przyjmuje:

„Termin przedawnienia powstania zobowiązania podatkowego (przedawnienia obowiązku podatkowego), określony w art. 68 § 1 O.p., ma zastosowanie wyłącznie w przypadku określonym w art. 21 § 1 pkt 2 O.p. Zobowiązanie podatkowe, o którym mowa w art. 21 § 1 pkt 1 O.p., przedawnia się w terminie określonym w art. 70 § 1 O.p.”
(wyrok WSA z dnia 30 stycznia 2020 r., I SA/Rz 766/19, LEX nr 2779449).

Istota **przedawnienia prawa do wydania decyzji podatkowej** polega na tym, że w związku z upływem czasu organ podatkowy jest pozbawiony uprawnienia do wydania decyzji podatkowej. W konsekwencji zobowiązanie podatkowe nie powstanie, pomimo że obowiązek podatkowy powstał. **Przedawnienie zobowiązania podatkowego** oznacza zaś, że w związku z upływem czasu wierzyciel podatkowy pozbawiony jest prawa do żądania realizacji zobowiązania podatkowego. W tym przypadku przedawnienie odnosi się więc do już istniejącego zobowiązania i powoduje jego wygaśnięcie (art. 59 o.p.). Jest to forma nieefektywnego wygaśnięcia zobowiązania podatkowego, tj. bez zaspokojenia wierzyciela.

Rysunek 13

Źródło: opracowanie własne.

Wymienione kategorie przedawnienia zostały uregulowane w przepisach Ordynacji podatkowej odrębnie. Przedawnienie prawa do wydania decyzji podatkowej jest uregulowane w art. 68–69 o.p., zaś przedawnienie

zobowiązania podatkowego w art. 70 o.p. Jest również grupa przepisów wspólnych, które mają zastosowanie zarówno w odniesieniu do przedawnienia zobowiązania podatkowego, jak i przedawnienia prawa do wydania decyzji podatkowej. Są to przepisy art. 70e i 70a o.p., które dotyczą zawieszenia biegu terminu przedawnienia:

- 1) prawa do wydania decyzji podatkowej oraz przedawnienie prawa do wydania decyzji ustalającej dodatkowe zobowiązania podatkowe (art. 68 § 1 i 3 o.p.)
- 2) zobowiązania podatkowego oraz zobowiązania podatnika podatku dochodowego od osób prawnych powstałego w okresie opodatkowania ryczałtem od dochodów spółek (art. 70 § 1 i 1a o.p.).

Zawieszenie biegu terminu przedawnienia oznacza, że w okresie zawieszenia termin przedawnienia nie biegnie. Gdy zawieszenie dobiega końca, termin przedawnienia biegnie dalej z uwzględnieniem czasu, który upłynął do chwili zawieszenia [J. Rudowski (w:) S. Babiarcz i in., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2024].

Zawieszenie biegu terminu przedawnienia – zasady wspólne dotyczące przedawnienia zgodnie z art. 68 § 1 i 3 o.p. oraz art. 70 § 1 i 1a o.p. • Poz. 3 dot. również przedawnienia z art. 68 § 3a o.p.			
1.	Art. 70a § 1 o.p.	Bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu, jeżeli możliwość ustalenia lub określenia zobowiązania podatkowego wynika z umów o unikaniu podwójnego opodatkowania lub innych ratyfikowanych umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, a ustalenie lub określenie przez organ podatkowy wysokości tego zobowiązania uzależnione jest od uzyskania odpowiednich informacji od organów innego państwa .	Zawieszenie terminu przedawnienia następuje od dnia wystąpienia przez organ podatkowy z wnioskiem do organu innego państwa do dnia uzyskania przez organ podatkowy żądanej informacji – jednak nie dłużej niż przez okres 3 lat. Zawieszenie może następować wielokrotnie; w takich przypadkach okres łącznego zawieszenia terminu przedawnienia nie może przekroczyć 3 lat.
2.	Art. 70a § 1a o.p.	Bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu w przypadku wszczęcia procedury wzajemnego porozumiewania na podstawie ratyfikowanej umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania, której stroną jest Rzeczpospolita Polska, jeżeli ta umowa nie przewiduje możliwości wprowadzenia w życie zawartego porozumienia bez względu na terminy przedawnienia.	Zawieszenie biegu terminu przedawnienia następuje od dnia wszczęcia procedury wzajemnego porozumiewania, jednak trwa nie dłużej niż przez okres 3 lat.
3.	Art. 70e o.p.	Bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu w przypadku wszczęcia postępowania w sprawie wydania decyzji określającej warunki cofnięcia skutków unikania opodatkowania .	Zawieszenie terminu przedawnienia następuje z dniem złożenia wniosku o wydanie decyzji określającej warunki cofnięcia skutków unikania opodatkowania i trwa do dnia następującego po dniu wydania ostatecznej decyzji określającej warunki cofnięcia skutków unikania opodatkowania lub innego aktu kończącego postępowanie w tej sprawie, a w przypadku wniesienia skargi do sądu administracyjnego na tę decyzję lub akt – do dnia następującego po dniu doręczenia organowi podatkowemu odpisu orzeczenia sądu administracyjnego ze stwierdzeniem jego prawomocności.

Źródło: opracowanie własne.

B. Przedawnienie prawa do wydania decyzji podatkowej

103 Przedawnienie prawa do wydania decyzji podatkowej uregulowane jest w art. 68 o.p. Zgodnie z tym przepisem zobowiązanie podatkowe, o którym mowa w art. 21 § 1 pkt 2 o.p., nie powstaje, jeżeli decyzja ustalająca to zobowiązanie została doręczona **po upływie 3 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy**.

Powyższy przepis dotyczy podatków, o których mowa w art. 21 § 1 pkt 2 o.p., tj. podatków powstających z dniem doręczenia decyzji organu podatkowego ustalającej wysokość tego zobowiązania. Przepis art. 68 o.p. odnosi się więc wyłącznie do postępowania wymiarowego ustalającego zobowiązanie podatkowe (wyrok WSA w Warszawie z dnia 4 czerwca 2018 r., VI SA/Wa 821/17, LEX nr 2530027). Nie ma zaś zastosowania do sytuacji, gdy pomiędzy podatnikiem a organem podatkowym istnieje spór (wyrok NSA z dnia 19 maja 2025 r., III FSK 140/24, LEX nr 3885928).

PRZYKŁAD: „Zobowiązanie podatkowe w podatku od nieruchomości dla osób fizycznych, na mocy art. 21 § 1 pkt 2 o.p. powstaje z dniem doręczenia decyzji organu podatkowego, ustalającej wysokość tego zobowiązania. W takiej sytuacji bieg terminu przedawnienia prawa do ustalenia zobowiązania podatkowego ustala się na podstawie art. 68 § 1 o.p., zgodnie z którym zobowiązanie podatkowe, o którym mowa w art. 21 § 1 pkt 2, nie powstaje, jeżeli decyzja ustalająca to zobowiązanie została doręczona po upływie 3 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy” (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 16 maja 2023 r., I SA/Wr 501/22, LEX nr 3572772).

PRZYKŁAD: Decyzja o zakresie odpowiedzialności spadkobierców ma charakter deklaratoryjny. Skoro decyzje podatkowe, o których mowa w art. 100 § 1–2a o.p., nie ustalają i nie kreują zobowiązań podatkowych czy zobowiązań spadkobierców, to nie można przyjmować, że przepis art. 68 § 1 o.p. ma zastosowanie do takiej decyzji. Należność, za którą odpowiada spadkobierca, pozostaje zobowiązaniem podatkowym podatnika, które przedawnia się na zasadach ogólnych (art. 70 § 1 o.p.) (wyrok NSA z dnia 9 lutego 2018 r., I FSK 684/16, LEX nr 2473613).

Na podstawie art. 68 § 2 o.p. trzyletni okres przedawnienia ulega **wydłużeniu do lat 5**, jeżeli:

- 1) podatnik nie złożył deklaracji w terminie przewidzianym w przepisach prawa podatkowego lub
- 2) w złożonej deklaracji nie ujawnił wszystkich danych niezbędnych do ustalenia wysokości zobowiązania podatkowego.

Wówczas zobowiązanie podatkowe nie powstaje, pod warunkiem że decyzja ustalająca wysokość tego zobowiązania **została doręczona po upływie 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy**.

PRZYKŁAD: Jeżeli podatnik złożył we właściwym terminie wymagane informacje, wykazując w nich wszystkie należące do niego grunty i budynki, to wadliwe wykazanie części z nich jako zwolnione, niepodlegające opodatkowaniu lub podlegające innemu podatkowi (np. rolnemu zamiast od nieruchomości) nie uzasadnia wydłużenia okresu do wydania decyzji do 5 lat (wyrok WSA we Wrocławiu z dnia 13 lutego 2020 r., I SA/Wr 573/19, LEX nr 2973809).

Ważne! Powstanie obowiązku podatkowego na podstawie art. 6 ust. 4 u.p.s.d. w odniesieniu do nabycia niezgłoszonych do opodatkowania własności rzeczy lub praw majątkowych w drodze dziedziczenia na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu, nie nakłada na podatnika tego podatku obowiązku złożenia zeznania podatkowego, o którym mowa w art. 17a ust. 1 tej ustawy i niezłożenie takiego zeznania w terminie nie wypełnia przesłanki z art. 68 § 2 pkt 1 o.p. (uchwała NSA z dnia 26 maja 2025 r., III FPS 2/25, ONSAiWSA 2025, nr 4, poz. 50).

Zgodnie z art. 68 § 5 o.p. **bieg terminu przedawnienia zawiesza się, jeżeli wydanie decyzji jest uzależnione od rozstrzygnięcia zagadnienia wstępnego przez inny organ lub sąd**. Zawieszenie biegu terminu przedawnienia trwa do dnia, w którym decyzja innego organu stała się ostateczna lub orzeczenie sądu uprawomocniło się, **nie dłużej jednak niż przez 2 lata**.

Istota zawieszenia biegu terminu przedawnienia polega na tym, że zobowiązanie nie przestaje istnieć – trwa nadal, ale na skutek zawieszenia biegu terminu przedawnienia, przedawnia się z uwzględnieniem okresu zawieszenia, a więc później, niż wynikałoby to z terminów regulujących przedawnienie (wyrok WSA w Gliwicach z dnia 13 kwietnia 2011 r., I SA/GI 113/11, LEX nr 898750).

Zasady zawieszenia terminu przedawnienia wskazane w art. 68 § 5 oraz w przepisach art. 70a i 70e o.p. zawierają wyczerpujące przesłanki zawieszenia. Ponadto w orzecznictwie przyjmuje się, że zawieszenie na podstawie art. 68 § 5 o.p. następuje już po wszczęciu postępowania w sprawie zobowiązania podatkowego, przy formalnym jego zawieszeniu na podstawie art. 201 § 1 pkt 2 o.p. (wyrok SA w Rzeszowie z dnia 28 listopada 2019 r., III AUa 508/18, LEX nr 2753708).

PRZYKŁAD: Rozstrzygnięcie sprawy dotyczącej roszczenia o zachówek jest zagadnieniem wstępnym w rozumieniu przepisu art. 201 § 1 pkt 2 o.p. w sprawie ustalenia podatku od spadków i darowizn (wyrok NSA z dnia 24 kwietnia 2018 r., II FSK 1004/16, LEX nr 2493735).

Katalog przesłanek zawieszenia biegu terminu przedawnienia z art. 68 § 5 o.p., art. 70a i 70e o.p. jest zamknięty. Okoliczności inne niż wskazane w wymienionych przepisach nie stanowią przesłanek zawieszenia biegu terminu przedawnienia. Tak więc np. przesłanką zawieszenia nie jest złożenie wniosku o wznowienie postępowania (wyrok NSA z dnia 11 kwietnia 2013 r., II FSK 1597/11, LEX nr 1336885) czy ogłoszenie stanu epidemii na obszarze RP (wyrok WSA w Opolu z dnia 10 czerwca 2021 r., I SA/Op 158/21, LEX nr 3193501).

WAŻNE! W przypadku zawieszenia biegu terminu przedawnienia w związku z doręczeniem zarządzenia zabezpieczenia w trybie przepisów ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, o którym mowa w art. 70 § 6 pkt 4 *in fine* o.p., termin ten będzie dalej po dniu zakończenia postępowania zabezpieczającego w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 70 § 7 pkt 5 o.p.) (uchwała NSA z dnia 2 grudnia 2024 r., III FPS 4/24, ONSAiWSA 2025, nr 2, poz. 17).

W przepisach art. 68 § 3–4a o.p. oraz art. 69 o.p. uregulowane zostały **szczególne terminy przedawnienia i zasady ich określania**.

Szczególne terminy przedawnienia prawa do wydania decyzji	
Dodatkowe zobowiązanie podatkowe w podatku od towarów i usług	Nie powstaje, jeżeli decyzja ustalająca to zobowiązanie została doręczona po upływie 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy.
Dodatkowe zobowiązanie podatkowe ustalone na podstawie przepisów rozdziału 6a o.p.	Nie powstaje, jeżeli decyzja określona w art. 58a § 1 o.p. została doręczona po upływie: 1) terminu przedawnienia zobowiązania podatkowego – w przypadku określenia wysokości zobowiązania podatkowego, straty podatkowej, wysokości nadpłaty lub zwrotu podatku, lub orzeczenia o odpowiedzialności płatnika za podatek niepobrany lub pobrany a niewpłacony, odpowiedzialności podatnika za podatek niepobrany przez płatnika, lub w zakresie odpowiedzialności lub uprawnień spadkobiercy, albo w przypadku umorzenia postępowania w tej sprawie; 2) terminu określonego w § 1 i 2, do którego ustawa dopuszcza powstanie zobowiązania podatkowego – w przypadku ustalenia zobowiązania podatkowego albo w przypadku umorzenia postępowania w tej sprawie; 3) terminów wskazanych w art. 118 § 1 – w przypadku orzeczenia o odpowiedzialności osoby trzeciej albo w przypadku umorzenia postępowania w tej sprawie; 4) 3 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym upłynął termin przedawnienia zobowiązania podatkowego – w przypadku rozpatrzenia wniosku o stwierdzenie nadpłaty lub zwrot podatku lub umorzenia postępowania w tych sprawach.
Zobowiązanie podatkowe z tytułu opodatkowania przychodów niezajmujących pokrycia w ujawnionych źródłach lub pochodzących ze źródeł nieujawnionych	Nie powstaje, jeżeli decyzja ustalająca to zobowiązanie została doręczona po upływie 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym powstał obowiązek podatkowy w tym zakresie.